

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
TIMIȘ
Secția colecții speciale

4-6

1977

ANUL XXVII

C U P R I N S U L

pag.

* * * Independența, constantă a istoriei poporului român — — 255

CENTENARUL INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI

ALEXANDRU CONSTANTINESCU: — Istoria noastră — fapta noastră: Independența — — — — —	258
I. D. SUCIU: Biserica Ortodoxă Română din Banat și războiul de independență — — — — —	272
Pr. prof. SORIN COSMA și Pr. IEREMIA B. GHITA: Românii bănățeni în sprijinul războiului de independență — — — — —	282
Prot. dr. GHEORGHE LIȚIU: Ecoul războiului pentru independență în părțile arădene — — — — —	290
EUGEN ARĂDEANUL: Contribuții cu privire la activitatea științifico-literară a lui Ioan-Iosif Goldiș, legată de războiul pentru independență din 1877—1878 — — — — —	294
FLORIAN DUDAȘ: Ecoul războiului pentru independență în paginile revistei „Biserica și Școala” — — — — —	297

DREAPTA ÎNVĂȚĂTURĂ A BISERICII

Student IOAN SAUCA: Cinstirea sfintelor icoane — — — — —	308
--	-----

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

Prot. dr. PETRU DEHELEANU: Gânduri despre stat și Biserică cu prilejul centenarului independenței de stat a României — — — — —	320
--	-----

S T U D I I

Pr. dr. ATANASIE NEGOIȚĂ: Interpretarea Scripturii în manuscrisele de la Marea Moartă — — — — —	330
Pr. prof. dr. TEODOR BODOGAE: O scrisoare din exil a patriarhului Fotie — — — — —	342
DAN I. CIOBOTEA: Temeiuri dogmatice ale bucuriei creștine — — — — —	347

ÎNDRUMĂRI OMILETICE ȘI CATEHETICE

Pr. MIRCEA FENEȘAN: Virtutea slujirii smerite — — — — —	360
Pr. prof. dr. NICOLAE NEAGA: Apa cea vie și locul de închinare — — — — —	363
Pr. prof. SORIN COSMA: „Sfinți și întocmai cu Apostolii...” — — — — —	366
Preot IOAN BUNEA: Sfinți și sfințenie — — — — —	370
Pr. prof. NICOLAE PETRESCU: Cateheză la minunea vindecării celor zece leproși — — — — —	373

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

Prot. IOAN TEODOROVICI: Cântarea corectă în Biserică — — — — —	378
--	-----

CHIPURI DE ÎNAINTAȘI

Pr. prof. NICOLAE ȘERBĂNESCU: Un bănățean luptător în războiul pentru cucerirea independenței de stat a României: căpitanul Moise Groza — — — — —	381
Pr. ION OPREA: Preoteasa Hersilia Sturza — vrednică româncă — — — — —	400

D O C U M E N T A R

VIOREL GH. ȚIGU: Document istoric pe o filă de carte — — — — —	403
--	-----

~~P.H. 9.317~~

Pv 1

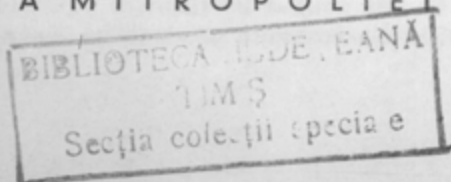
MITROPOLIA BANATULUI

4-6

ANUL XXVII 1977

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE :

Președinți : I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului

P. S. VISARION, Episcopul Aradului

Vicepreședinte : P. S. Episcop Vicar TIMOTEI LUGOJANUL

Membri : P. C. Pr. VASILE BĂRBUT, Vicar-administrativ la Episcopia Aradului

P. C. Pr. CONSTANTIN COMȘULEA, consilier la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

P. C. Pr. SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș

Redactor responsabil : C. Diacon PETRU DOROBANȚU, Centrul eparhial al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului

Redacția și Administrația : Arhiepiscopia ortodoxă română, Timișoara I, bd. Victoriei nr. 7, cod 1900, Cont virament BNRSR filiala Timișoara 45.10.8.192.

INDEPENDENȚA, CONSTANTĂ A ISTORIEI POPORULUI ROMÂN

Dezvoltarea vieții contemporane a poporului român este marcată, între altele, de permanentul contact cu istoria, de apelul tot mai stăruitor la această carte de căpătii care nu reprezintă însă o modă și, cu atât mai puțin, un prilej de evadare din realitatea zilelor noastre. Dimpotrivă, este afirmarea continuă a hotărârii de a fi noi înșine, de a ne dezvolta în conformitate cu tradițiile și aspirațiile noastre, de a ocupa un loc demn în lume. Acentul nu este pasiv, sentimental, ci nemijlocit și activ. Afirmarea principiilor care călăuzesc politica României contemporane — sprijinită atât de puternic pe tradiția istorică — înseamnă recunoașterea implicită a dreptului fiecărui popor de a fi părtaș la viața economică și politică a lumii de astăzi, la schimbul de valori materiale și spirituale. Această orientare, consecvent urmărită în politica noastră externă — contribuție de preț la României la edificarea lumii noi — și-a găsit mereu expresie în numeroase documente și declarații solemne în care sînt afirmate, puternic, dreptul sacru al fiecărui stat la existență liberă, independență și suveranitate națională, dreptul inalienabil al fiecărui popor de a-și decide de sine stătător soarta, de a-și alege și dezvolta liber sistemul politic, economic și social, hotărîrea de a coopera larg pentru instaurarea unor relații bazate pe deplină egalitate între toate națiunile lumii. Afară de această și nu în subsidiar, firește, cultivarea tradiției istorice întărește sentimentul de încredere în forța și capacitatea națiunii de a-și făuri o viață nouă, liberă și independentă, stimulează voința de participare conștientă la construcția lumii noi.

România, factor activ în efortul contemporan al națiunilor de construire a unei lumi mai bune și mai drepte, se pronunță cu hotărîre pentru respectarea independenței și suveranității fiecărui stat pornind, în primul rînd, de la experiența propriei sale istorii; aceasta, practic, a reprezentat o luptă necontenită pentru independență, atribut indispensabil al dezvoltării, adevărată vocație în devenirea istorică.

Consituit unitar pe teritoriul vechii Dacii, în luptă cu nenumărate adversități și vrăjmășii, poporul român și-a păstrat nealterat caracterul etnic, dovedind o vitalitate cu puține precedente în istoria lumii. Neamurile care au trecut pe aici, în mileniul tulbure al migrațiilor, s-au scurs sau au fost asimilate; înfrățiți cu natura atât de generoasă a pămîntului strămoșesc, românii au rezistat numeroaselor încercări cu care i-a con-

fruntat istoria încă din vremea genezei, păstrându-și tradițiile, limba și credința care aveau să confere poporului o atât de admirabilă unitate. Imprejurările istorice, legile de dezvoltare înseși ale orînduirii feudale, au impus organizarea politică a românilor în entități distincte. Constituirea statelor feudale românești reprezintă, în egală măsură, o etapă superioară în lupta pentru independență, pentru afirmare de sine stătătoare a românilor; certificatul vieții libere a fost obținut prin victorii militare de prestigiu.

Separați politic, românii și-au păstrat neștirbită conștiința de neam, a originii comune, alimentată continuu de legăturile strînse economice, culturale, politice și bisericești, existente în cursul evului mediu, de schimbul continuu a valori materiale și spirituale. Acestor legături, în cursul cărora s-a afirmat continuu, distinct, trăsăturile fundamentale ale poporului, același deoparte și de alta a munților, umaniștii și apoi croniciarii — după Unirea lui Mihai, din 1600, mai ales — îi vor da fundamentarea științifică corespunzătoare în demonstrarea romanității poporului și a limbii române, a continuității pe teritoriul vechii Dacii.

Istoria celor trei țări românești este istoria luptei lor pentru independență. Dîrzenia și eroismul poporului i-au asigurat, dacă nu o libertate deplină, cel puțin o largă autonomie. Cu toate abuzurile specifice anumitor perioade în care s-a exercitat dominația străină, românii și-au păstrat autonomia, libertatea de a fi ei înșiși, la care n-au înțeles niciodată să renunțe. La această libertate le-a dat dreptul victoriile lui Mircea cel Bătrîn și ale lui Ștefan cel Mare, ale lui Vlad Țepeș și ale lui Mihai Viteazul, în timpul căruia, pentru prima dată, cele trei țări românești s-au aflat unite sub unul și același sceptru.

Independența pentru care au luptat românii trebuia să reprezinte și a reprezentat temeiul unității; raportul strîns dialectic și istoric, între aceste două atribute avea să se vadă la 1600. Unirea lui Mihai, de neînchipuit fără acumulările seculare anterioare, va accelera procesul de dezvoltare pe coordonate comune al națiunii române. În noile condiții ale dezvoltării istorice, cînd legăturile între provinciile românești devin indispensabile, independența devine atribut inseparabil al națiunii. Națiunea română, ale cărei premise se maturizează într-o evoluție continuă, își afirmă puternic hotărîrea de a se constitui în unul și același corp politic, de a-și afirma valorile proprii în libertate și independență.

Răscoala lui Horia și revoluția condusă de Tudor au polarizat năzuințele românești de eliberare și unitate națională; programul acesta avea să-l preia generația care a înfăptuit revoluția de la 1848 și Unirea. Imprejurările politice existente în prima jumătate a secolului al XIX-lea, configurația politică a Europei, suzeranitatea Porții în Principate, stăpînirea habsburgică în Transilvania și Banat, au impus luptei românilor anumite limite, compatibile cu posibilitățile de realizare ale timpului. Fără a renunța la idealul unității integrale, de reconstruire a Daciei, românii și-au limitat obiectivele, într-o primă etapă, la unitatea celor două Principate și situarea acestora sub regimul garanției colective, pas decisiv spre

independență. Acestui obiectiv i-au fost consacrate eforturile și acțiunile pe plan ideologic și politic în întreaga perioadă care a precedat anului revoluționar 1848. În cursul revoluției, s-a afirmat puternic dorința de unire a Principatelor „într-un stat neatârnat românesc” act care trebuia să reprezinte „cheia bolții”, fără de care întreg edificiul național s-ar prăbuși. Românii din Transilvania și Banat, la rîndul lor, urmăreau același obiectiv final.

1849 — actul energetic al întregii națiuni — a însemnat, așa cum a și fost înțeles, de altfel, un pas esențial spre unitatea integrală și totodată spre independență. La rîndul ei, independența din 1877, cucerită prin eroismul și jertfa ostașilor români, rezultat al unei lupte seculare, a reprezentat premisa Unirii celei mari, din 1918.

Lupta pentru independență, constantă a istoriei noastre, s-a împletit cu efortul continuu de adaptare, de integrare în circuitul mondial, de participare cu drepturi egale la viața lumii moderne. O împletire organică sub sennul căreia s-a desfășurat întreaga noastră istorie modernă, care i-a imprimat un aspect complex și o dezvoltare deosebit de dinamică. În cursul acesteia, firesc, românii au trecut peste o serie întreagă de stadii, au efectuat însemnate salturi. Regimurile trecute, împrejurările istorice, au împiedicat însă ca rezultatele să fie pe măsura eforturilor și a sarcinilor istoriei. Astăzi de-abia, după 23 August 1944, cu perspectiva limpede asupra trecutului, dar și cu orizontul larg deschis al viitorului, se poate constata ritmul ce-l poate imprima propriei sale dezvoltări un popor eliberat de apăsare, ridicat la treapta demnității.

*
* *
*

În decursul istoriei sale aproape bimilenare, Biserica Ortodoxă Română și-a împletit strîns viața cu aceea a întregului popor, aducîndu-și mereu contribuția la mersul său înainte, sprijinindu-i năzuințele de libertate și neatîrnare. Ea însăși a tîns să-și dobîndească conducerea de sine stătătoare, lucru ce i-a reușit doar în condițiile devenirii istorice a națiunii. În această perspectivă recunoașterea oficială a autocefaliei (1885) apare ca fiind consecința și corespondentul pe plan bisericesc a cuceririi independenței politice (1877).

De aceea acum cînd se împlinesc 100 de ani de la evenimentele din 1877—1878, Biserica Ortodoxă Română, „ia parte cu negrăită bucurie la marea sărbătoare a cuceririi independenței poporului român. Ea aprinde, în această zi mare, candelile de veghe în care au ars și vor arde ca luminile în policandru simțirilor noastre românești și, citind din ceaslovul trecutului nostru de neîncetată luptă, îl cuiește credincioșilor săi Evanghelia iubirii de patrie și libertate”. (Patriarh Justinian, *Apostolat social*, vol. I, ed. 2-a, București, 1949, p. 99).

CENTENARUL INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI

ISTORIA NOASTRĂ — FAPTA NOASTRĂ : I N D E P E N D E N Ț A

de : ALEXANDRU CONSTANTINESCU

I. *Dependența, concept de drept internațional.* Actul din 1877, rezultatul unei iscusite pregătiri diplomatice, prelungită — această luptă din cancelarii — pe cimpul unor eroice isprăvi militare, însumează o dramatică istorie, hronicul a peste 500 de ani de rezistență, jertfe și voință dirză a unui popor de a trăi liber și de a deveni făuritorul propriului său destin. Istoria luptei pentru independență a poporului român ilustrează această voință. Când Corpurile legiuitoare de la București proclamau independența României, la 9/21 mai 1877, nu făceau, în realitate, decît să consfințească o situație de fapt. Cum se ajunsese acolo ?

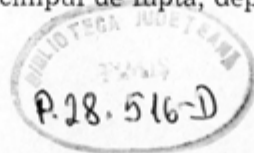
Dar mai întîi, cîteva precizări de drept internațional. Independența nu poate fi înțeleasă decît într-un context de situații istorice și concepte juridice, între care acelea de dependență, vasalitate, autonomie (internă și externă) și suzeranitate sînt definitorii. Aceste concepte s-au format în Europa occidentală, de unde s-au extins apoi, prin cruciade, și în restul continentului, înglobînd deci și Țările Române. Dintre statele feudale românești numai Țării Românești și Moldovei i se aplicau conceptele fundamentale de drept internațional ale Evului Mediu. Preluat din dreptul privat feudal, unde însemnase punerea unui proprietar liber (vasal) sub protecția unui om puternic (senior), conceptul de dependență devine, odată cu restabilirea puterii centrale și afirmarea ei pe plan internațional, un contract cu sens unic, în beneficiul suzeranului. Punerea, de voie sau de nevoie, a unui stat mai slab (vasal) sub protecția altuia mai puternic (suzeran), dependența de drept public, cunoaște grade diferite, de la simpla menționare a statului dependent în titulatura suveranilor orgolioși, cu păstrarea autonomiei absolute (interne și externe), pînă la alienarea completă a libertății lui.

În relația suzeran-vasal, primul termen desemnează factorul superior, care dispune de libertatea absolută, de suzeranitate ; al doilea denumeste poziția subalternă, dependentă, în care libertatea apare limitată. Cînd relația suzeran-vasal se stabilește între subiecte de drept internațional, adică între state, dreptul de a se conduce de sine al statului vasal — autonomia sa — este îngrădit, atributele suveranității fiind exercitate de statul suzeran. Aceste prerogative sînt : dreptul de a încheia tratate, de a întreține o armată proprie, de a face război, dreptul de a bate monedă și chiar dreptul de legiferare internă, de distribuire a justiției etc. Pe lîngă aceste restrîngerii ale libertății, statul vasal datorește suzeranului

său ajutor (*auxilium*), noțiune foarte complexă, indicînd anumite obligații financiare plătite anual (tribut), prestații în muncă și diverse subsidii ocazionate de campaniile militare ale statului suzeran. În plus, vasalul datorește fidelitate, adică orientarea conduitei sale conform intereselor suzeranului. În schimbul acestor *capitis diminutiones* și sarcinilor materiale, statul suzeran datorește subalternului său protecție armată și diplomatică.

II. *Istoria defensivă, a dependenței poporului român.* Țările Române au trecut prin toate treptele de dependență fără a-și pierde niciodată complet autonomia (legea proprie). Dacă încercăm o privire sistematică asupra celor peste 500 de ani de istorie statală românească (sec. XIV—sec. XIX), vom constata că instinctul libertății etnice, apoi conștiința dreptului nostru la viață politică autodeterminată n-au abandonat niciodată lupta; că Țările Române și-au păstrat permanent respirația liberă într-un sistem de instituții fundamentale proprii. Această istorie a parcurs mai multe perioade: prima este aceea a organizării statale, caracterizată prin lupta hotărîtă pentru asigurarea autonomiei interne și externe: la viață proprie, lege proprie; a doua perioadă constă în opoziția dirză contra oricărei dependențe: apărarea victorioasă a legii proprii, încheiată cu *închinarea*, care nu înseamnă supunere prin spadă, ci acceptarea de bună voie — la momentul și în condițiile voite de cel închinat — a unei dependențe formale, fără alienarea autonomiei interne și externe; a treia este marcată de rezistența armată contra înăspriirii progresive a dependenței; a patra este dominată de răsvrătirea contra oricărei dependențe, pentru o autonomie absolută; a cincea perioadă se caracterizează prin rezistența surdă pentru frinarea dependenței recrudescențe; a șasea inaugurează o acțiune de erodare progresivă a dependenței; a șaptea marchează marea turnantă a istoriei noastre, faza ofensivă, sub forma luptei diplomatice și revoluționare pentru independență; a opta reprezintă lupta armată pentru independență; a noua aduce consacrarea diplomatică a independenței. În toate aceste etape, stăruie voința neînfrîntă a unui popor de a trăi liber, după legea proprie (*voluntas vivendi secundum suae naturae leges*), de aceea cîștigarea independenței apare determinată, în primul rînd, de factorul intern, și numai în al doilea rînd de conjunctura externă. Spectacolul celor peste 500 de ani de lupte ilustrează adevărul că istoria noastră este fapta noastră și că independența se impune ca un corolar logic al istoriei proprii. Iată istoricește momentele nodale ale acestei epopei:

Posada (noiembrie 1330) și Baia (1467) au însemnat replica severă dată pretențiilor de suzeranitate ale regilor maghiari și afirmarea răspicată a independenței noilor formațiuni politice de la sud și est de Carpați; așa cum un *non possumus* armat la impactul invaziei otomane reprezintă Rovine (1 octombrie 1394) și Podul-Înalt (10 ianuarie 1475). Privită în lumina acestor confruntări pe cîmpul de luptă, dependența față de Ungaria

a Țării Românești slăbește pînă la dispariție¹⁾, iar față de otomani legătura capătă caracterul unui contract bilateral, reducîndu-se la plata sumei de 3000 galbeni roșii anual „drept răscumpărare a păcii”, fără să fie știrbită cu nimic independența țării²⁾; la rîndul ei, Moldova lui Ștefan cel Mare transformă dependența față de Ungaria într-un „tratată de prietenie”³⁾ și-și definește legăturile cu Polonia prin tratatul de la Hirlău (1499) ca o „alianță pe picior de absolută egalitate”⁴⁾; în ce-i privește pe turci, Ștefan le plătește sporadic între 3000 și 6000 de galbeni tot cu titlul de „răscumpărare a păcii”, contribuție care este sistată în timpul ostilităților armate. În această primă fază, a începuturilor, relațiile cu statul mai puternic nu știrbesc întru nimic autonomia internă și externă a țărilor române: administrația, justiția, biserica, armata, comerțul, dreptul de a bate monedă, libertatea politică internă, ca și libertatea de a negocia și încheia tratate cu celelalte state independente.

Pe măsură ce presiunea otomană crește, dependența se accentuează. În primul rînd, haraciul înscrie o diagramă, care urmează de aproape raportul de forțe dintre statul suzeran și cel dependent: pentru Moldova, în ajunul revoltei lui Ioan Vodă cel Viteaz, se ridicase la 35 000 de galbeni, iar pentru Țara Românească, la începutul domniei lui Mihai (1593), însuma 155.000 de galbeni; sub Mihai Viteazul, ca și sub Ioan Vodă, plata tributului este suprimată, ori efectuată sporadic și în sume minime, simbolice (5000 de galbeni).

După revolta lui Mihai și Ioan Vodă, haraciul, deși se redresează, rămîne inferior celui atins înaintea lor, astfel încît, sub Cantemir, reprezenta 26 000 de galbeni, iar la sfîrșitul domniei lui Brîncoveanu însuma 92 000 de galbeni. Gradul dependenței nu e marcat însă numai de cifra haraciului; sarcini financiare și economice suplimentare se adaugă: peșcheșurile de tot felul, prestațiile în muncă și subsidiile în natură, sumele plătite pentru obținerea tronului... Pe de altă parte, această dependență apare sub forma imixtiunii puterii suzerane în afacerile interne ale țărilor dependente: investiția sau chiar numirea domnilor, ca urmare a venalității scaunului, monopolul comerțului, limitarea sau suprimarea dreptului de a bate monedă, reducerea efectivelor militare naționale, controlul sever al relațiilor cu alte state libere.

În secolul XVIII (perioada fanariotă), haraciul rămîne stabil sau scade, în orice caz își pierde ponderea în ansamblul sarcinilor suportate

¹⁾ În 1396, Mircea încheie cu regele Sigismund o „alianță de cruciadă”, v. N. Iorga, *Istoria Românilor și a civilizației lor*, București, 1929, p. 84.

²⁾ v. Miron Constantinescu ș.a., *Istoria României. Compendiu*, București, 1969, p. 147; v. și *Istoria României*, vol. II, ed. Acad. R.P.R., București, 1964, p. 383: Trebuie subliniat aici că haraciul plătit de Mircea în 1415 lui Mohamed nu înseamnă doar un armistițiu, încheiat pe cîțiva ani, care cuprindea obligații bilaterale. ... Mircea plătea o dare anuală în schimbul unor obligații din partea turcilor. „Asemenea sume de bani plăteau turcilor și alte state, fără a se socoti prin aceasta micșorate în prestigiul lor.”

³⁾ Miron Constantinescu ș.a., *op. cit.*, p. 165.

⁴⁾ *Ibid.*, pp. 168—169.

de țările dependente ; în schimb, vechile privilegii sînt îngustate ori suprimate complet ; domnia ereditară sau electivă este înlocuită prin numirea de către Poartă, domnii devenind niște înalți dregători ai acesteia ; relațiile directe cu străinătatea sînt abolite ; armata, redusă la o gardă de lefegii ; comerțul, complet absorbit de imperiul otoman ; autonomia justiției, tulburată prin intervenția cadiilor din Giurgiu și Brăila ori a consulatelor străine privilegiate. Se păstrează totuși structura administrativă proprie, o relativă autonomie politică, potrivit căreia țările române au un statut juridic special în cadrul imperiului otoman, cu o reprezentanță permanentă la Poartă (capuchehaia), ceea ce nu aveau celelalte popoare creștine din sudul Dunării... Păstrarea acestei autonomii este posibilă prin intervenția a doi factori : intern și extern. Factorul intern constă într-o rezistență surdă sau fătîșe, în care se angajează întreaga suflare românească. E locul să observăm că, așa cum în trecutul său crincen, poporul român și-a conservat ființa și instituțiile retrăgîndu-se din fața migratorilor în păduri sau munți, că, așa cum această strategie strămoșească n-a fost urmarea lașității, ci a unui viguros sentiment al libertății, pe care poporul a preferat-o robiei, tot astfel rezistența dirză din această perioadă, manifestată prin numeroasele spargeri de sate sau rezistență pasivă, care au silit Poarta și uneltele ei interne să restabilească drepturile și obiceiul pămîntului, reprezintă expresia aceluiași nezdruccinat instinct al libertății. Iubirea libertății va scoate poporul nostru la limanul independenței.

III. *Istoria ofensivă a independenței românești.* Factorul extern se face tot mai simțit în această perioadă prin intervenția unor noi puteri pe eșichierul diplomatic și militar al Europei răsăritene, care slăbesc imperiul otoman ; de această situație vor ști să profite Țările Române. Factorul extern a reprezentat — așa cum ține să precizeze N. Bălcescu — „ocazia, nu cauza“ cuceririlor indirecte și, pînă la urmă, a cuceririi independenței Țărilor Române. După războiul ruso-austro-turc (1736—1739), care aduce armatele rusești pînă la Nistru, boierii moldoveni încheie un acord cu comandantul trupelor țariste pentru recunoașterea autonomiei țării și garantarea instituțiilor ei⁵). Războiul ruso-turc din 1768—1774 prilejuiește Țărilor Române o nouă ofensivă în direcția independenței ; delegații români la Congresul din Focșani-București (1772) susțin că țările dunărene s-au închinat „sub mari condiții folositoare și însemnate“, că nu au fost cucerite prin spadă și, în consecință, cereau să fie „scoase de sub jugul turcesc“, să fie puse sub „ocrotirea celor mari autocrați : Rusia, Austria, Prusia“. În rezumat, se cerea independența de fapt sub garanția puterilor europene, deci se opera o manevră diplomatică ocolită spre independența absolută⁶). Prin pacea de la Kuciuk-Kainargi, turcii sînt siliți să acorde (hatașeriful din 1774, senedul din

⁵) v. *Istoria poporului român*, sub red. Acad. Andrei Oțetea, București, 1970, p. 185.

⁶) v. *Istoria României*, vol. III, ed. Acad. R.P.R., București, 1964, p. 481.

1783, hatihumaiumurile din 1791 și 1798, hatișeriful din 1802) un nou statut juridic celor două țări române: în primul rând, li se confirmă vechile privilegii, iar reprezentanții lor la Constantinopol sînt tratați conform dreptului ginților; se garantează stabilitatea domniei (pe șapte ani); se pregătește desființarea monopolului comercial otoman; se fixează cuantumul obligațiilor bănești (tributul); se frînează dominația Porții prin înființarea consulatelor străine. Cu ocazia păcii de la Siștov (august 1791) între Austria și Turcia, divanul Țării-Românești prezintă un memoriu foarte îndrăzneț, în care se cere: desființarea raialelor și fixarea granițelor dintre Turcia și Țara-Românească pe talvegul Dunării; alegerea domnului de reprezentanții celor trei stări; libertatea exportului de vite; independența politică sub garanția Austriei și Rusiei; plata unui tribut redus⁷⁾. Ideile și cuceririle revoluției franceze sînt invocate insistent de români prin diversele lor intervenții pe lingă puterile europene; astfel, într-un memoriu adresat lui Napoleon în 1802, moldovenii exprimau dorința creerii unei republici independente „aristo-democraticească”⁸⁾. La începutul secolului XIX, lupta contra stăpînirii otomane cunoaște o formă armată: în războiul ruso-turc (1806—1812), oșteni români — în special panduri olteni — intervin activ alături de ruși. De la această dată, mai precis, din 1812, pînă în deceniul șapte al sec. XIX, lupta pentru independență se angajează într-un ritm mai rapid și sub forme directe. În prima jumătate a acestui secol, factorul intern și cel extern sînt tot atît de activi în istoria principatelor: acum se produc cele două revoluții — din 1821 și 1848 —, cărora le urmează Convenția de la Akkerman (1827), Tratatul de la Adrianopol (1829) și Convenția de la Balta Liman (1849).

Revoluția din 1821 și-a precizat țelurile în *Proclamația de la Padeș* și cele două *Proclamații către bucureșteni*. Pe lingă revendicările de ordin social, aceste proclamații afirmă principiul suveranității naționale, concretizat în „adunarea norodului” — putere fundamentală în noul stat — și recîstigarea „dreptăților” pierdute; în consecință, se cere înlăturarea elementelor nepămîntene, desființarea birului, armată proprie... Convenția de la Akkerman satisface în parte aceste revendicări: domni pămînteni aleși de divan pe șapte ani, scutirea temporară de tribut, libertatea comerțului. Dispozițiile Convenției de la Akkerman sînt confirmate și completate prin Tratatul de la Adrianopol, care, în *Actul osăbit pentru prințipurile Moldova și Țara Românească*, prevede: domni pămînteni aleși pe viață, divan cu prerogative sporite, autonomie administrativă, retrocedarea cetățitorilor de pe malul stîng al Dunării, reconfirmarea privilegiilor consemnate în tratatele anterioare, desființarea monopolului comercial al Porții... Deci: pași largi spre independența completă; practic, suzeranitatea turcească se reduce la plata unui tribut modest și la recunoașterea domnilor aleși de țară. Dispozițiile de principiu ale Tratatului din Adrianopol sînt

⁷⁾ Ibid. p. 604.

⁸⁾ Miron Constantinescu ș.a., *op. cit.*, p. 260.

cristalizate în cele două Regulamente organice (1831 în Țara Românească, 1832 în Moldova).

Pe aceeași linie a revendicărilor politice și naționale, mișcările revoluționare din 1848 înscriu dezideratul unirii celor două principate într-un stat independent. Astfel, revoluționarii moldoveni refugiați la Brașov formulează pentru prima dată cererea unirii și independenței naționale în programul intitulat *Prințiipiile noastre pentru reformarea patriei* : „unirea Moldovei și Valahiei într-un singur stat neatirnat românesc”. Ideea este reluată și în programul redactat de M. Kogălniceanu din însărcinarea Comitetului revoluționar moldovean de la Cernăuți, sub numele de *Dorințele partidei naționale în Moldova*. În această variantă, dezideratul unirii și neatirnării este proclamat „cheia de boltă” a revendicărilor revoluționare moldovene. Revoluționarii munteni lansaseră programul din mai 1848, redactat pe baza principiilor expuse de N. Bălcescu la Paris (martie 1848). Programul muntean proclama, de asemenea, independența „administrativă și legislativă”, deci abolirea dependenței față de statul suzeran (Imperiul otoman) și de cel protector (Imperiul țarist). Cele două state tutelare întrunite la Balta Liman (aprilie/mai 1849) dau o replică severă avântului revoluționar românesc : domnii vor fi nu aleși de țară, ci numiți de Poartă pe șapte ani ; adunările obștești — organe ale autonomiei legislative — sînt înlocuite cu simple consilii sau divanuri *ad hoc*. Se spulberă pentru un moment frumosul vis al unui stat românesc unitar și independent. Ideea pătrunsese însă în mase ; Europa luase act de realitățile românești.

Tratatul (1856) și apoi Convenția (1858) de la Paris recunosc justețea revendicărilor românești și deschid drumul spre unire și neatirare. Prin *Tratatul de la Paris* se menține formal suzeranitatea Turciei, cu respectarea autonomiei administrative și naționale a principatelor, inclusiv libertățile fundamentale (religioasă, legislativă, comercială) ; se recunoaște dreptul de a-și organiza o armată națională proprie, însărcinată cu paza hotarelor ; se cheamă poporul să hotărască asupra viitorului său (unirea) prin organul unor adunări întrunite special (divanuri *ad hoc*). Realizarea acestor obiective este garantată de puterile semnatare ale tratatului, sub protecția cărora sînt puse cele două principate. Desăvîrșirea procesului unirii și independenței întîmpină unele rezerve formulate în *Convenția de la Paris* de cele șapte puteri garante : principatele vor fi unite, dar nu unificate, adică vor avea domnitor, guvern și adunare legislativă diferite ; noile state române rămîn sub suzeranitatea Porții și protectoratul puterilor europene, deci nu se vor bucura încă de independența absolută. Se crează totuși condițiile juridice ale unei independențe complete ; urma ca iscusința și curajul forțelor interne să împingă pînă la ultimele consecințe naționale aceste premize internaționale.

IV. *Preliminariile independenței*. După pasul decisiv făcut prin proclamarea Uniunii în persoana domnitorului Al. I. Cuza (1859), ofensiva forțelor interne pentru cucerirea independenței complete intră în faza finală. Semnificația alegerii lui Cuza în cele două principate a fost subliniată de M. Kogălniceanu cu ocazia jurămîntului depus de domn : „Ale-

gindu-te pre tine în țara noastră, am voit să arătăm lumii aceea ce toată țara dorește : la legi nouă, om nou". Bătălia diplomatică îmbracă formele cele mai iscusite și capătă un ritm precipitat : ea începe în cancelariile europene și termină pe cîmpul de război. Finalul va fi independența absolută (1878). Reținem, dintre aceste preliminarii, pe cele mai semnificative :

— împotriva dispozițiilor Convenției de la Paris, Al. I. Cuza proclamă, printr-un mesaj din 29 ian./5 febr. 1862, unirea completă și definitivă a celor două principate ;

— în urma loviturii de stat din 2/14 mai 1864, domnul supune unui plebiscit o nouă constituție, care va fi recunoscută de puterile garante și de Poartă ; prin acest act, Principatele Unite cîștigau dreptul de a-și modifica legile fundamentale fără consimțămîntul prealabil al marilor puteri ;

— recunoașterea de către Poartă a alegerii făcute de adunarea electivă a țării la 10/22 mai 1866 care proclama domn ereditar pe Carol I ;

— noua constituție, votată de Adunarea constituantă în 1866, introduce oficial numele de România și nu pomeneste nimic de dependența față de Poartă ;

— printr-o notă din 4/16 ianuarie 1876, trimisă de Lascăr Catargiu agenților diplomați români spre a fi comunicată cancelariilor europene, se declară că România nu face parte din Imperiul otoman și că se va opune cu armele oricărei ocupații străine ;

— la 16/28 iunie 1876, M. Kogălniceanu înaintează Porții un memoriu cuprinzînd șapte revendicări, între care : recunoașterea individualității statului român sub numele de România, admiterea reprezentantului român în corpul diplomatic, inviolabilitatea teritoriului românesc și delimitarea insulelor Dunării, fixarea graniței între România și Turcia la gurile Dunării, încheierea cu Imperiul otoman a unor convenții comerciale, poștale, telegrafice și de extrădare... Memoriul, echivalent cu proclamarea indirectă a independenței absolute, a fost socotit de Poartă ca nepotrivit ; notificat puterilor europene, căroră li se cerea să recunoască independența României, memoriul este primit cu răceală ;

— după întîlnirea de la Reichstadt între țarul Alexandru II și împăratul Francisc Iosif (26 iunie/8 iulie 1876), în care cei doi suverani se pun de acord asupra problemelor din Balcani, o delegație guvernamentală română, în frunte cu I. C. Brătianu, face o vizită de curtoazie la Sibiu împăratului habsburg (august 1876), iar în septembrie o altă delegație, condusă de același prim ministru, este primită la Livadia de țar și de cancelarul Gorceakov spre a discuta condițiile trecerii armatei rusești pe teritoriul nostru în eventualitatea unui război ruso-turc ;

— cu ocazia conferinței din decembrie 1876 la Constantinopol între puterile semnatare ale tratatului de la Paris (1856), pentru restabilirea păcii în Balcani, guvernul român a delegat un reprezentant care să reclame independența României sub forma neutralității absolute ; cererea n-a fost acceptată.

Toate aceste demersuri diplomatice și propaganda din țară și străinătate reușesc să formeze și să întrețină în cancelariile și opinia publică externă un climat favorabil cauzei românești. În acest climat, se semnează, la 4/16 aprilie 1877, convenția de trecere a armatelor ruse prin teritoriul Țării Românești cu obligația de a se respecta „drepturile politice ale statului român, astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și apăra integritatea actuală a României”^{8bis}). Prin ratificarea convenției de către corpurile legiuitoare — întrunite în sesiune extraordinară (14/26 aprilie 1877) — poporul român se comporta ca un stat complet independent. De altfel, proclamarea independenței totale, prin același organ politic — corpurile legiuitoare — avea să se producă în luna următoare (9/21 mai 1877) : M. Kogălniceanu declara, în numele guvernului, că România era „o națiune de sine stătătoare”. Corpurile legiuitoare, primind declarația guvernului, votează „independența absolută a României”. Act de puternică afirmație a maturității politice a poporului. „Poporul, strâns în jurul clădirii Adunării deputaților și pe străzi — citim în tratatul de istorie de sub redacția acad. Andrei Oțetea — a ovaționat cu entuziasm hotărîrea istorică luată de corpurile legiuitoare care arată că *soarta poporului român era decisă de el însuși*” (s.n., p. 288). E cazul să subliniem că independența României n-a fost ocrotită nici de statul suzeran, nici de puterile protectoare : mai întâi, ea a fost proclamată de poporul însuși, iar apoi cucerită printr-un război just. Închinarea — liber consimțită cu peste 500 de ani înainte — era desființată tot printr-un act de libertate și forță românească.

Care era, în drept și în fapt, situația poporului român la data auto-proclamării independenței sale ? Situația de drept era aceea stabilită prin Tratatul și Convenția de la Paris : se menținea suzeranitatea Turciei, limitată însă prin controlul statelor europene semnatare ; domnul era ales pe viață și recunoscut de statul suzeran ; se plătea simbolic statului suzeran un tribut anual, care nu depășea nivelul primului haraci din secolul XIV. În fapt, se realizase, prin inițiativa internă, o autonomie cvasicompletă : domnul ales de țară fără consimțimîntul prealabil al puterii suzerane și al statelor garante ; puterea legislativă — cu întinse prerogative — se exercita de cele două adunări — Cameră și Senat —, alese fără amestecul factorilor externi ; autonomie administrativă, judecătorească, monetară ; armată proprie ; prerogative externe cvasisuverane⁹). Această

^{8bis}) v. *Istoria poporului român*, sub red. Acad. A. Oțetea, București, 1960, p. 286.

⁹) v. Convenția cu Rusia din 4/16 aprilie 1877. M. Kogălniceanu definea retoric această situație în ședința Camerei din 9 mai : „... am ajuns la scopul urmărit nu de azi, ci pot zice, de secole, și mai cu deosebire urmărit de la 1848. Mai întâi de toate, domnilor, ne facem întrebare : Ce-am fost înainte de declararea războiului ? Fost-am noi independenți către Turcia ? Fost-am noi provincie turcească ? Fost-am noi vasali ai Turciei ? Avut-am noi pe sultanul ca suzeran ? Străinii au zis aceasta ; noi nu am zis niciodată. Noi nu am fost vasali. Sultanul nu a fost suzeranul nostru. Însă era ceva. Erau niște legături *sui generis*, niște legături care erau slabe cînd românii erau tari ; niște legături care erau tari cînd românii erau slabi (...), legături *sui generis* care nu mai sînt ale secolului actual”. În : *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. I, doc. 1343, p. 667.

situație de fapt urma să se legitimizeze prin proba focului și să fie ratificată de concernul statelor europene.

V. *Războiul din 1877*. Faza militară a luptei pentru independență începe la 29/30 aprilie 1877 când Camera deputaților și Senatul au declarat starea de război între România și Turcia. Declarația de război a României urma la scurt interval după aceea rusească (12 aprilie) și căpăta o formă activă când marele duce Nicolae — comandantul șef al armatei rusești — cerea lui Carol I să treacă Dunărea. Necesitatea intervenției românești se făcuse simțită după două înfringeri ale armatei ruse la Plevna. Intervenția românească devine alianță ruso-română, iar conflictul se definește ca război ruso-româno-turc, după înțelegerea verbală dintre Carol I și țarul Alexandru II. Conform acestei înțelegeri, corpul de armată ruso-română din sectorul Plevna trecea sub comanda prințului Carol, având ca șef de stat major pe generalul rus Zotov; iar efectivul armatei române, de sub comanda generalului Al. Cernat, însuma 38 000 de oameni. Al treilea atac contra Plevnei, desfășurat cu armată română și sub comandă românească, se soldează cu căderea redutei Grivița I (30 august/11 septembrie), lovitură mortală dată sistemului defensiv al Plevnei. O biruință asemănătoare înregistrează armata română și prin cucerirea Rahovei (9 noiembrie) despre care marele duce Nicolae a spus: „Am fost totdeauna fericit a recunoaște vitejia și solidele calități militare ale oștirii românești. Izbînda de la Rahova aparține întregă armatelor române”¹⁰). Și tot astfel, glorioasele bătălii de la Opanez, Smîrdan, Vidin și Belogrădic, încheiate cu armistițiul din 19 ianuarie 1878. Osman Pașa, comandantul principalului corp de armată, Plevna, capitulase în ziua de 28 noiembrie în fața colonelului român Grigore Cerchez, act care pecetluise soarta războiului. Impresionantă este cavaleriasca recunoaștere din partea comandantului turc: „Capitulez cu armata mea, predîndu-mă în mîinile junei și bravei armate române”¹¹). Așadar, examenul focului fusese trecut; nu însă fără încercări dramatice¹²). Se știe că atît statul suzeran, cît și statele garante s-au opus intrării în război a României; noul stat trebuia să păstreze o strictă neutralitate în conflictul ruso-turc. Pe de altă parte, rușii nu i-ar fi dorit parteneri pe români¹³). Statele garante au fost puse în fața faptului im-

¹⁰) apud Miron Constantinescu ș.a., *op. cit.*, p. 359.

¹¹) *Ibid.*, p. 359.

¹²) Participarea României la războiul ruso-româno-turc a fost comparativ masivă: 58 700 de oameni și 180 tunuri ca armată de operații, în afară de rezerve, care se ridicau la 70 000 de oameni. Tributul de sînge — morți și răniți — a atins cifra de 10 000 de oameni.

¹³) „Rusia nu ține la colaborația României și n-o sfătuiește la aceasta” răspunsese brutal cancelarul Gorceakov generalului Ghica, agentul diplomatic român de la St. Petersburg. v. N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. X. *Intregitorii*. București, 1939, p. 184. „După Gorceakov, raportează generalul Ghica, l-am văzut pe Giers pentru a-i comunica impresia mea în chestiunea comunicării cancelarului. El a încercat să atenueze importanța. Am văzut, cu toate reticențele sale, că guvernul rus declină pentru un moment oferta cooperăției”, în: *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. III, ed. Acad. R.P.R., 1953, doc. 64, St. Petersburg, 10 mai 1877, pp. 29—30.

plinit¹⁴⁾; iar statul protector, Rusia, în fața necesității¹⁵⁾. Inițiativa determinantă a cursului istoriei a aparținut românilor.

VI. *Epilog : San-Stefano, Berlin 1878.* Tentativa păcii separate rusoturce de la San-Stefano (19 februarie/3 martie 1878) a eșuat, în bună măsură, și grație alarmei dată de români, care și-au conjugat diplomația cu interesele unora dintre marile puteri (Austro-Ungaria și Anglia). Încă înainte de încheierea armistițiului general (19 ianuarie 1878) guvernul român însărcinase pe colonelul Eraclie Arion (2/14 ianuarie) să negocieze la Kazanlik cu delegații Sublimei Porți condițiile armistițiului și preliminariile păcii între România și Imperiul otoman. Principala condiție politică a armistițiului era „recunoașterea formală și absolută a independenței României”¹⁶⁾. Statul român se fixa pe poziția de beligerant cu individualitate proprie, în baza unei declarații de război făcută direct și spontan de România Imperiului otoman”¹⁷⁾. Intenția guvernului de la București era de a obține din partea Porții recunoașterea formală a independenței și calitatea de stat suveran a României. Cu acest statut juridic, țara noastră devenea membră cu drepturi depline în comunitatea internațională, calitate care-i permitea să vorbească direct, în nume propriu, nu prin puterea (sau puterile) tutelară. Hotărârea statului român de a se recunoaște acest statut este categoric formulată în Jurnalul Consiliului de miniștri din 2/14 ianuarie 1878 : „În caz de a nu se admite participarea României la negocierile armistițiului și la acele ale păcii, delegatul român (col. E. Arion) va declara că se va considera ca nul și neavenit orice act care ne-ar privi și la care nu am participa”¹⁸⁾. Motivarea acestei poziții nu era numai de fapt — participarea efectivă a armatei noastre la opera-

¹⁴⁾ În raportul său confidențial din 21 iunie 1877, agentul român de la Viena, Bălăceanu, comunica : „Sînt autorizat să vă fac cunoscut că Austro-Ungaria nu ne sfătuiește în nici un caz să trecem Dunărea, dar că, dacă domnitorul și țara se cred obligați să contribuie la eliberarea creștinilor, guvernul imperial nu se va opune nici direct, nici indirect. Adoptînd această linie de conduită, contele Andrassy a pornit de la acest principiu : că independența României este un fapt asupra căruia nu se poate reveni și ne socotește ca țară emancipată, căreia îi revine deja responsabilitatea deplină a actelor sale”, în : *Documente...*, vol. IV, doc. 277, Viena, 21 iunie 1877, p. 142.

Și în celelalte cancelarii europene se constată situația de fapt și se recunoaște României meritul inițiativei față de pasivitatea sau împotrivirea puterilor garante.

¹⁵⁾ La 19 august 1877, marele duce Nicolae, comandantul armatei ruse, cere prințului Carol ca armata română să treacă Dunărea și să meargă asupra Plevnei : „De la orele trei dimineața, astăzi 19 august, turcii atacă Zgalnița și Pelișat. Indispensabil ca armata ta română, oriunde ar fi ea, să treacă imediat Dunărea și să meargă înainte asupra Plevnei pentru a ataca pe turci... Trupele care au și trecut Dunărea trebuie să înainteze fără întîrziere”, în : N. Iorga, *Correspondance diplomatique roumaine*, ed. I, nr. 521, pp. 234—235.

¹⁶⁾ *Adevăratele documente din corespondența diplomatică* (5 octombrie 1877—15 septembrie 1878), f.d.; mai departe : *Adevăratele...*

¹⁷⁾ *Adevăratele...* Nota strict confidențială a ministrului de Externe către col. E. Arion din 2/14 ianuarie 1878.

¹⁸⁾ *Ibid.*, pp. 16—17.

țiile militare —, dar și de drept : 1) România intrase în război pe baza unei Convenții (4/16 aprilie 1877) încheiate — ca stat suveran — cu Rusia; 2) România se angajase în conflict printr-o declarație formală de război contra Imperiului otoman; 3) recunoașterea individualității politice era întărită de individualitatea militară (comandament românesc și sector de front separat). Poziția României avea și un fundament moral, exprimat în termeni sesizanți de M. Kogălniceanu în scrisoarea către baronul Stuart, agentul diplomatic al Rusiei la București : „Ce qu'était notre armée à l'action il est de toute équité qu'elle le reste à la solution ; du jour où les pourparlers diplomatiques succèdent aux luttes armées, il est de toute justice que la Roumanie participe aux négociations comme elle a participé aux combats”¹⁹). M. Kogălniceanu pornea de la un adevăr care avea să fie tot mai frecvent recunoscut în practica și teoria războiului : diplomația este continuarea, cu alte mijloace, a războiului. Pe această premiză se întemeia pretenția României : să i se recunoască în arena diplomatică drepturi corespunzătoare obligațiilor de pe cîmpul de război. Punctul de vedere contrar, exprimat de factorii internaționali (Sublima Poartă, Rusia și statele garante), era că România, fiind un stat vasal, deci cu o suveranitate externă limitată, nu putea negocia și încheia convenții și tratate *nomine proprio*, ci numai prin statul suzeran²⁰). Această poziție genera o problemă inextricabilă : cum puteau fi reprezentate interesele unei țări într-un conflict în care reprezentantul era și parte cu interese contrare ? Turcia și Rusia nu puteau reprezenta România pentru că aveau interese contrare (politice și teritoriale) ; și una și alta din aceste puteri trataseră însă România ca pe un stat suveran, care, luîndu-și în mînă propria soartă și responsabilitate, declarase și purtase un război *nomine proprio*, ca stat beligerant și aliat. Cu această strînsă logică și cu o cerbie care a stîrnit admirația întregii Europe²¹), a purtat România lupta diplomatică din 1878.

¹⁹) *Adevăratele...*, p. 27, scrisoarea din 11/24 ianuarie 1878.

²⁰) Într-o scrisoare către ministrul Afacerilor Străine, trimisă din St. Petersburg de agentul diplomatic român, la 25 ianuarie/6 februarie 1878, se arată clar acest punct de vedere : „Cabinetul imperial este decis să rezolve chestiunea printr-un tratat direct cu Turcia în virtutea principiului, menționat tot timpul în piesele diplomatice, că România face parte integrantă din imperiul otoman...”, în : *Adevăratele...*, p. 49.

²¹) Merită să fie amintit aici duelul diplomatic dintre cancelarul Gorceakov și M. Kogălniceanu, ministrul nostru de Externe. Cancelarul rus comunicase prin agentul extraordinar al României la St. Petersburg : „Este adevărat că guvernul dvs. intenționează să protesteze contra articolului 8 al tratatului de la San-Stefano, care rezervă armatei Bulgariei comunicarea cu Rusia prin România ? Dacă Împăratul (...) ar afla că s-ar fi făcut o atare declarație, și-ar pierde orice răbdare. El m-a însărcinat să vă spun spre a fi comunicat guvernului dvs., că, dacă aveți intenția să protestați sau să vă opuneți la articolul menționat, va ordona să fie ocupată România și să se dezarmeze armata română”, în : *Adevăratele...* Raportul din 21 martie/2 aprilie 1878, p. 173. La care M. Kogălniceanu răspunde prin aceeași filieră (21 martie/2 aprilie 1878) : „...o armată care a luptat la Plevna sub ochii împăratului Alexandru II va putea fi strivită, dar nu se va lăsa niciodată dezarmată” ; *ibid.*, p. 173. Într-o altă telegramă, limbajul ministrului de Externe român este și mai dramatic : „Dacă e să alegem între două morți, preferăm unei morți servile o moarte plină de demnitate” ; *ibid.*, p. 174.

Luptă dirză care n-a reușit totuși să împiedice direct încheierea păcii de la San-Stefano. La 25 ianuarie/6 februarie 1878, colonelul Arion transmitea de la Adrianopol: „Cu toate insistențele mele, preliminarele păcii au fost încheiate și semnate fără participarea noastră...”²²). Răspunsul României a fost o declarație răspicată de nonrecunoaștere a tratatului: „Acest tratat dispunând de noi, fără noi și contra noastră, guvern și națiune l-au declarat, de la început, lipsit de orice valoare obligatorie pentru România”²³). Campania diplomatică a României n-a contribuit însă puțin la eșuarea aranjamentului rus-turc. Eficiența ei a fost recunoscută chiar de cei interesați²⁴). Fără a se fi încovoiat în fața dificultăților externe, factorii politici interni — de la vlădică pînă la opincă — au fost conștienți că, în momentele decisive, nu pot conta decît pe propriul curaj și forță. Într-o notă către ministrul de externe al Turciei — după respingerea ofertei române de armistițiu făcută Porții —, M. Kogălniceanu exprima această voință de izbîndă prin propriile mijloace: „Finele de neprimire opus cererilor noastre a dovedit că exista irevocabil o incompatibilitate, și că din acea clipă România a trebuit să-și caute în ea însăși și prin ea însăși satisfacția dorințelor și nevoilor ei”²⁵).

Congresul de la Berlin, chemat să stabilească noul statut politic și teritorial în sud-estul Europei (19 iunie/1 iulie 1878), ca urmare a războiului ruso-româno-turc din 1877/78, a marcat o nouă și decisivă fază a luptei diplomatice românești. Duelul cancelariilor, confruntarea diplomatică, apărea mai dificil decît cel militar. Foarte dificil, mai ales pentru

Eforturile diplomației române stîrnesc cele mai favorabile aprecieri din partea opiniei publice europene. Într-un articol din 17/29 martie 1878, ziarul *Fremdenblatt* din Viena scria: „... orice s-ar întîmpla, trebuie să recunoaștem că acest stat mic a știut să fie mare”, în: *Adevăratele...*, p. 168.

²²) Reacția micului stat român a fost adusă la cunoștința principalelor cancelarii europene prin agenții noștri diplomatici de la Viena, Paris, Berlin, Roma, Londra, St.-Petersburg: „Tratatul de la San-Stefano, încheiat între Majestatea Sa Împăratul Rusiei și Majestatea Sa Împăratul otomanilor, ne privează de toate garanțiile de drept public european de care țara noastră s-a bucurat pînă astăzi...” Circulara îmbracă forma unui protest diplomatic pe lingă statele garante: „Nu vom admite deci nici un moment, și chiar în bine, ca singure două dintre aceste puteri, Rusia și Turcia, să-și aroge dreptul de a dispune de interesele noastre, de a reglementa, într-un cuvînt, ele singure, fără consimțimîntul nostru, destinele României...” Și în concluzie: „Acesta este, în ochii națiunii române și ai guvernului său, păcatul capital al tratatului de la San-Stefano. Pentru acest motiv, noi am socotit, din prima clipă, ca nule și neavente stipulațiile acestui act, privitoare la România”, în: *Adevăratele...*, Circulara ministrului de Externe către agenții diplomației ai României din 30 martie/11 aprilie 1878, p. 193.

²³) *Adevăratele...*, pp. 192—193.

²⁴) „Comportarea dvs. față de Rusia — declara cancelarul Gorceakov agentului diplomatic român la St.-Petersburg — a devenit atît de dușmănoasă, încît nu mai putem avea relații cu dvs. Nu numai Camerele și ziarele dvs. ne aruncă diatribele cele mai violente, dar ne faceți un război excesiv în afara țării(...) prin broșuri, prin trimiterea în străinătate a unor agenți ca I. Ghica și Sturza, prin vizita d-lui Brătianu la Viena și Berlin”, în: *Adevăratele...* Raportul generalului Ghica din 27 martie/8 aprilie 1878, p. 186.

²⁵) *Adevăratele...* Notă datată București, 3/15 februarie 1878, p. 73.

micile popoare, pe socoteala cărora se stabileau marile aranjamente. România avea să înfrunte același raționament specios: neavînd independență formală și deplină, nu putea participa ca stat suveran la o conferință internațională; deși declarase și făcuse un război *nomine proprio*, i se refuza dreptul de a participa direct la negocierea și semnarea păcii; interesele ei urmau să fie reprezentate și apărute de state cu interese contrare²⁶⁾. La Berlin, guvernul român avea să apere interese politice, teritoriale și financiare. Dacă i se recunoștea formal independența, proclamată la 9 mai 1877, această recunoaștere nu trebuia, în conștiința românilor, să echivaleze cu un cadou, nu trebuia să apară ca o prerogativă ocrotită de marile puteri, ci ca un drept fundamental pe o rezistență seculară și consacrat printr-un război victorios purtat în numele său propriu. Dependența — liber consimțită cu 500 de ani în urmă — trebuia denunțată printr-un act de voință liber. Acest punct de vedere nu se putea susține decît printr-o pledoarie *pro domo* în fața unui for internațional. România a folosit intervalul dintre încheierea tratatului de la San-Stefano (martie 1878) și Congresul de la Berlin (19 iunie/1 iulie 1878), perioadă de criză în politica europeană, pentru întărirea poziției sale. Atunci cînd încordarea internațională amenința să deslănțuie un nou război cu roluri schimbate, România a concentrat circa 40 000 de oameni în Oltenia, eveniment apreciat de cercurile diplomatice ca un factor important în favoarea păcii²⁷⁾. Iar cînd Rusia acceptă rediscutarea păcii într-un congres internațional, România este invitată să prezinte, prin delegați proprii, un memoriu cu revendicările sale. La Congresul din Berlin, statul român și-a făcut auzite următoarele cereri: 1) nici o parte din teritoriul actual să nu fie desprinsă din România; 2) pămîntul românesc să nu fie supus nici unui drept de trecere în profitul armatelor vecine; 3) să se restituie României grilele Dunării și insula Șerpilor; 4) România să primească o despăgubire de război proporțională cu forțele militare angajate în război; 5) independența sa va primi o consacrare definitivă și teritoriul va fi neutralizat²⁸⁾. Toate aceste cereri, în afară

²⁶⁾ La Berlin, statul român era *invitat* spre a fi „auzit” nu „ascultat”; delegația română avea un rol consultativ nu decizoriu. „România — era teoria guvernului din St.-Petersburg — nu poate lua parte la negocieri și deveni parte contractantă, pentru că independența sa n-a primit încă confirmarea Europei; numai cînd se va recunoaște României noua sa poziție printr-un congres european, va putea lua parte la acte de suveranitate exterioră, internațională; pentru moment, Rusia va apăra interesele României și va stăruia să fie primită de un congres, pe lîngă care țara ar putea trimite o delegație consultativă”, în: *Adevăratele...* Telegrama trimisului extraordinar al României la Petersburg, 14/26 ianuarie 1878, pp. 31—32.

România cîștigase însă dreptul de a vorbi ca parte contractantă prin calitatea de beligerant în războiul ruso-româno-turc.

²⁷⁾ „... în anumite sfere diplomatice din Berlin — raportează agentul diplomatic român, G. Varnav-Liteanu în 4/16 mai 1878 — s-a primit cu o secretă plăcere vestea concentrării armatei noastre spre munți, în poziții sănătoase, puternice, capabile de rezistență. Se crede că acest pumn de oameni poate exercita în favoarea păcii o fericită influență”, în: *Adevăratele...*, p. 237.

²⁸⁾ *Adevăratele...* Memoriul prezentat Congresului din Berlin, p. 277.

de una, au fost acceptate de Congres și consacrate de Tratat. Prin cuvîntul său, rostit în Congres, M. Kogălniceanu, ministru de externe, a ținut să se consemneze poziția României față de soluția forumului european²⁹; reținem, de asemeni, din scurta declarație a primului ministru, I. C. Brătianu, făcută în aceeași ședință, îngrijorarea față de soluția finală a Congresului, care ar „putea distruge în ea (în națiunea română) orice încredere în eficacitatea tratatelor și în respectarea atît a echității absolute, cît și a dreptului scris...”³⁰. În sfîrșit, cuvîntul desemnat al rațiunii politice a fost auzit în mesajul domnesc pentru deschiderea sesiunii extraordinare a corpurilor legiuitoare române din 15/27 septembrie 1878 : „Prin mesajul meu de închidere a ultimei sesiuni, eu v-am arătat că Congresul din Berlin, preocupat a da lumii pacea mult dorită, a transigeat asupra unor chestiuni importante pentru statele mici, dar de un ordin secundar în privința marilor interese europene ; și că în deosebi România era chemată a face păcii lumii sacrificii grele și dureroase”³¹).

VII. *Istoria noastră — fapta noastră*. Într-o scrisoare trimisă din Berlin la București Ministrului de externe ad-interim, M. Kogălniceanu a caracterizat, în termeni foarte duri, Congresul : „Fiecare își face partea leului pe socoteala statelor mici”³²). Înțelepciunea poporului nostru afirmă un adevăr asupra justiției căruia e locul să facem totuși unele rezerve : „Cînd doi se ceartă — spune proverbul —, al treilea cîștigă”. Dacă cei care se ceartă sînt mari, iar cei de al treilea sînt mici, adevărul e răsturnat : Cînd doi se ceartă, al treilea plătește. Este cazul marilor și generoaselor tratate de pace din totdeauna...

Tratatul de la Berlin consacră independența completă a țării noastre, cu toate implicațiile ei ; România „întra oficial în Europa”. Privit în perspectivă, cu obiectivitatea istoriografului pasionat de adevăr, tratatul de la Berlin reprezintă totuși împlinirea năzuințelor seculare și recunoașterea maturității poporului român. Dacă am stăruit asupra unor documente, a fost din aceeași pasiune pentru adevăr. Căci, așa cum recomandă Cicero, istoricul nu trebuie să falsifice adevărul și nici să aștearnă asupra lui tăcerea. Adevărul Independenței din 1877/78 trebuie spus fără ezitare : *Istoria noastră — fapta noastră*. El trebuie spus mai ales acum cînd destinul istoriei românești a intrat hotărît pe făgașul său propriu.

²⁹) Pe cît de emoționante, tot atît de convingătoare sînt evocările istorice ale marelui patriot român ; ele merită să fie reamintite după un veac de uitare : „Ea (România) nu-și uită istoria ei, venerează în Ecaterina cea Mare și în Nicolae I pe generoșii autori ai tratatelor de la Kainargi și Adrianopol. Dar păstrează și amintirea sacrificiilor ce și-a impus pentru mărirea, bunăstarea și strălucirea Rusiei. Ea își amintește că, de la Petru cel Mare pînă în zilele noastre, a fost, rînd pe rînd sau simultan, baza operațiilor militare ale Rusiei, grînarul din care se alimentau armatele ei, chiar atunci cînd acționau dincolo de Dunăre, și teatrul prea des preferat al celor mai teribile înfruntări...”, în : *Adevăratele*... p. 285.

³⁰) *Ibid.*, p. 287.

³¹) *Ibid.*, p. 335.

³²) *Ibid.*, Scrisoarea din 16/28 iunie 1878, p. 279.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN BANAT ȘI RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ

de: I. D. SUCIU

Instaurarea ierarhiei autohtone în Banat a avut drept consecință consolidarea vieții naționale a poporului român din această provincie, întărirea simțului patriotic și înflorirea limbii române.

Pe lângă cele două episcopii, din Arad și Caransebeș, funcționau cite un institut teologic pentru pregătirea viitorilor preoți și altul pedagogic pentru pregătirea viitorilor învățători confesionali. Profesorii acestor institute erau recrutați dintre cei mai de seamă cărturari ai românilor supuși monarhiei Austro-Ungare. Ceilalți intelectuali erau atașați Bisericii ca deputați în sinoadele eparhiale din Arad și Caransebeș și ca membri în Congresul Național Bisericesc din Sibiu. Începînd cu anul 1869 pe lângă episcopia din Arad apare revista „Speranța” continuată în 1872 de organul oficial al eparhiei „Lumina” iar în 1877 de „Biserica și Școala”. Din punct de vedere politic, episcopii români erau membri de drept în Casa Magnaților iar Partidul Național al Românilor din Banat și Ungaria înființat prin conferința de la Timișoara din 1869 lucra în strînsă colaborare cu Biserica ortodoxă română. Putem afirma, fără exagerare, că cea mai mare parte a vieții culturale și politice a românilor din Banat era concentrată în jurul Bisericii care era singura instituție unde se admitea întrebuințarea limbii române ca oficială.

Românii din Banat au urmărit cu viu interes toate marile evenimente care au dus la formarea statului modern, România. Preotul bănățean Nicolae Stoica de Hațeg era prieten cu Tudor Vladimirescu care îl vizita la Mehadia. Prin Stoica de Hațeg a citit Tudor Vladimirescu „Istoria pentru începutul românilor în Dacia” a lui Petru Maior. După ce revoluția din 1821 a fost înăbușită, numeroși revoluționari s-au refugiat în Banat unde au fost bine primiți de frații lor. În timpul Unirii, atît de mare era entuziasmul încît Contele Coronini, guvernatorul Banatului, a fost nevoit să ia măsuri de întărirea pazei la graniță spre a izola cît mai mult pe românii bănățeni de frații lor de peste Carpați. Cînd Alexandru Ioan Cuza pleacă în exil este întîmpinat de protopopul Timișoarei, Avram Maxim, care înștiințează preoțimea din protopopiat despre acest eveniment. Românii bănățeni în frunte cu Vincențiu Babeș, Andrei Mocioni, Iulian Gozescu, Ion Ioviță și alții sărbătoreau în fiecare an evenimentul Unirii Principatelor care era urmat de manifestări artistice unde se de-

clamau versuri patriotice și se cîntau marșuri închinat lui Mihai Viteazul, domnul unității românești. Merită amintite în acest sens, în deosebi serbările din 1864 și 1869 cu ocazia împlinirii a cinci și zece ani de la Unirea Principatelor, care s-au transformat în puternice manifestații de solidarizare a românilor din Banat cu frații lor din Principate cînd s-a cerut pe față unificarea poporului român despărțit în mod nedrept de stăpînirile vremelnice.

*

Cunoscînd aceste antecedente este explicabil entuziasmul produs în Banat de proclamarea Independenței de stat la 9 mai 1877 și de cucerirea ei pe calea armelor.

Încă din timpul pregătirilor secrete în vederea proclamării independenței, guvernul din București încerca să atragă pe unii militari de seamă din Banat și Transilvania. Într-o scrisoare din 29 noiembrie 1876, Vincențiu Babeș comunica lui George Barițiu că Partidul Liberal încerca „d-a cîștiga pre Doda și pre Ursu, pre cela prin Deșliu iar pre aceasta prin Frincu”. Babeș a comunicat însă „pe cale indirectă” acelor „frați ai noștrii din București că pînă nu vor purcede dinșii pre cale dreaptă, capacitîndu-ne anume pre dta, pre Mocioni și pre mine, cumcă aceia ce ațintesc ei este cuminte și serios, prin urmare și posibil și necesar, nici cînd nu le vor succede pașii întreprinși”¹⁾. Informația e importantă pentru că ne arată și în acest caz unitatea de acțiune a tuturor românilor în marile probleme ale vieții lor.

În preajma proclamării independenței, Vincențiu Babeș e chemat la București. E foarte probabil că această chemare a fost în legătură cu intenția guvernului din București de a numi ca generalissim al armatei române pe generalul Traian Doda, care ieșise la pensie din armata austro-ungară încă în 1872. După ce se întoarce din România, Babeș comunică lui Visarion Roman atmosfera care domnea în acele zile la București²⁾.

În luna mai 1877, primul-ministru I. C. Brătianu a trimis pe Eugeniu Carada la Budapesta cu scopul de a oferi lui Traian Doda să primească comanda armatei române. Acesta apelează la Vincențiu Babeș spre a-i mijloci întrevvedere cu generalul. Deoarece Babeș amîna întrevvedere, Carada s-a dus la Băile Herculane unde, prin intermediul doctorului Alexandru Popovici, membru în comitetul central al Partidului Național al românilor din Banat, ia legătura cu Doda. Discuțiile dintre ei durează trei zile. Doda n-a refuzat propunerea dar condiționa numirea de asentimentul împăratului Franz-Ioseph și al guvernului austro-ungar.

Deși în raportul lui Carada către guvernul român acesta era de părere că „viteazului general îi lipseau unele din calitățile cerute unui

¹⁾ Biblioteca Academiei R.S.R., nr. 1007, I. 73. Scrisoarea din 17/29 noiembrie 1876 către Barițiu.

²⁾ Institutul de istorie și arheologie al Academiei, filiala Cluj-Napoca. Fondul Visarion Roman. Corespondența Babeș-V. Roman.

generalissim". Totuși, I. C. Brătianu insistă pentru numirea lui Doda. La începutul lunii iunie 1877, I. C. Brătianu trimite două telegrame lui I. Bălăceanu — agentul diplomatic al României la Viena — cerându-i să intervină pe lângă împărat spre a-și da consimțământul ca Doda să vină la București spre a prelua comanda. Dar atît împăratul cît și guvernul s-au opus categoric la plecarea lui Doda. Totuși, generalul Doda menținea legăturile cu agentul diplomatic român și în iulie 1877 el sfătuia guvernul din București ca armata română să treacă Dunărea în preajma Bechetului, unde în eventualitatea unui eșec putea face joncțiunea cu armata rusă care se afla în apropierea Plevnei³⁾.

Precizăm că atît Babeș cît și Doda aveau strînse legături cu Biserica ortodoxă română din Banat. Babeș a urmat teologia din Arad și fusese profesor-catihet la aceeași teologie. Atît Babeș cît și Traian Doda erau membri ai sinodului eparhial din Arad și Caransebeș.

*

Românii supuși monarhiei austro-ungare urmăreau cu înfrigurare și mîndrie succesele tinerei armate ce lupta pentru independența statului ei. Deși guvernul maghiar — care avea vîdite înclinări pentru armata otomană — a admis formarea de comitete pentru ajutorarea răniților turci cînd populația română din monarhie a format comitete pentru ajutorarea răniților români, guvernul s-a opus neadmițînd decît colecte individuale.

Cu toată opreliștea guvernului, entuziasmul era atît de mare încît s-a găsit o altă modalitate pentru adunarea ajutoarelor. După apelul Iuditei Măcelaru de la Sibiu care a fost lansat chiar din prima lună a războiului, femeile din Banat și părțile Aradului lansează, la rîndul lor, apeluri pentru ajutorarea răniților. La 24 mai 1877, revista „Biserica și Școala” publica apelul Ersilie Sturza: „... lupta este pentru creștinism și noi sîntem creștine! lupta o țin românii și noi sîntem române. Aceste legături ne duc inimile la frații noștri în lupta dincolo de Carpați și ele ne provoacă de a îmbrăca doliu pentru cei ce vor cădea victima dușmanului și a împleti cununi de flori pentru cei ce se vor întoarce cu victoria. Aceste legături impun fieștecărei române adevărate a face sacrificii și oferte după putință pentru ajutorarea bravilor ostași din România”⁴⁾. Exemplul ei e urmat de Elena Țăranu din Lipova și Iulia Rotaru din Timișoara. Iulia Rotaru, în apelul adresat publicului din Banat, scria: „Războiul actual din orient este unul dintre cele mai înverșunate. Știți bine că el a pretins mari jertfe de sînge și de la frații noștri din România și cumcă armatele române, vitejia și bravura românilor a recucerit și im-

³⁾ Din scrierile și cuvîntările lui Ion C. Brătianu, vol. III, ediție publicată de C. C. Giurescu, București, 1930, pp. 79, 119.

⁴⁾ Ersilia Sturza, *Adresă filantropică către femeile române*, „Biserica și Școala”, 1877 (II), nr. 19, pp. 151—152.

prospătat eroismul străvechi al antecesorilor iar numele de „român“ l-au răspândit în Europa întreagă și l-au înregistrat între popoarele eroice“. De onoarea națională cîștigată prin sîngele vitejilor de peste Carpați se împărtășesc toți românii deoarece și noi „purtăm numele de român“ și „sîntem frați cu ei“. Din acest motiv Iulia Rotaru apelează la românii din jurul Timișoarei care „în toate cazurile umane, filantropice și naționale s-au ținut pas în pas cu confrății lor din patrie“ anunțîndu-i că a deschis o colecție pentru „mărinimoasele oferte“ ale românilor din Banat pentru frații lor⁵⁾.

Trebuie să remarcăm că toate aceste femei aveau strînse legături cu Biserica Ortodoxă Română din Banat. Iulia Rotaru era fiica protopopului Meletie Drăghici al Timișoarei și soția avocatului Pavel Rotaru, publicist și membru al sinodului eparhial din Arad și al Congresului Național Bisericesc din Sibiu. Elena Țăranu era soția protopopului Ioan Țăranu al Lipovei iar Ersilia Sturza era soția preotului Mihail Sturza din Șepreuș.

După apelul Iuliei Rotaru, protopopul Ciacovei, Ioan P. Seiman, prin circulara din 23 septembrie 1877, provoacă preoțimea din protopopiat în mod oficios să adune bani și materiale pentru răniți: „Frații noștri de un sînge cu noi din Țara Românească de un timp încoaci pentru eliberarea creștinilor de sub jugul tiranesc al Turcilor crîncen se luptă și sîngerează“ — spune protopopul cerînd preoților ca aceste ajutoare să le adune din comunele lor și să i le trimită la protopopiat „ca cît mai în grabă la locul necesar să le pot expedire“⁶⁾.

Neputînd lua atitudine pe față din cauza guvernului, revista „Biserica și Școala“ din Arad publică versuri care glorificau războiul, cum erau cele ale poetului Vasile D. Păun: *Dulce et decorum est pro patria mori! dedicată martirilor obscuri ai Independenței: Români! Păstrați cu milă acest obscur pămînt! / În el e un tezaur: cenușa unui sfînt / ... E mare sărbătoare sub cerul României / E nunta libertății! — E moartea tiraniei! / 7)*.

Peste cîteva numere aceiași revistă publică pastorală mitropolitului Iosif al Moldovei prin care se fixa data de 8 septembrie 1877 de a se face rugăciuni în bisericile ortodoxe române pentru soldații armatelor române și „rusiene“⁸⁾.

Ceea ce indică entuziasmul și solidarizarea românilor din Banat cu frații lor ce luptau pentru independență este faptul că în listele de subscripție apar toți fruntașii politici din acea vreme alături de țărani, muncitori și intelectuali. Colecte s-au făcut atît în biserici cît și în școlile confesionale patronate și conduse de Biserică. În unele orașe, cum erau

⁵⁾ *Un nou apel în formă de epistolă!* „Telegraful Român“, 1877, (XXV), nr. 77, p. 308.

⁶⁾ Arhiva Mitropoliei Banatului. Circularele eparhiei Caransebeș. Circulara nr. 216/1877 din 23 septembrie.

⁷⁾ „Biserica și Școala“, 1877 (I), nr. 23, pp. 182—183.

⁸⁾ *Ibidem*, nr. 35, p. 274.

Timișoara, Aradul, Lugojul, Caransebeș, Lipova, s-au făcut mai multe liste de subscripție, ajungându-se pînă la 4—5, cum a fost cazul Lugojului. Caracteristic e faptul că în multe cazuri aceeași persoană apare pe mai multe liste de subscripție și de multe ori contribuția se extinde asupra tuturor membrilor familiei, nelimitîndu-se la un singur membru, ceea ce indică entuziasmul general.

Dintre fruntașii români din Banat care au contribuit cu ajutoare masive în bani și obiecte amintim pe : Alexandru Mocioni, Vincențiu Babeș, Coriolan Brediceanu, Iulian Ianculescu, Titu Hațeg. dr. Iosif Miescu, Constantin Rădulescu, fost primar al Lugojului, avocatul Ioan M. Roșu, filologul Simeon Manginca, avocatul Ilie Trăilă, istoricul Teodor V. Păcățian, publicistul Pavel Rotaru ș. a. Și la Arad, apar în listele de subscripție toți fruntașii românilor din acea vreme : avocații Mihail Velici, Dionisie Păscuțiu, Nicolae Philimon, Lazăr Ionescu, Demetriu Bonciu, Grigore Venter, Ștefan Șiorban și alții ⁹⁾.

Prezența Bisericii Ortodoxe Române din Banat s-a făcut intens simțită în toată această acțiune care a dus la independența statului Român și a constituit o etapă importantă pentru unificarea statală a tuturor românilor din toamna anului 1918. De la episcopi pînă la modeștii preoți din sate și învățătorii confesionali toți au ținut să fie prezenți și solidari cu frații lor. În fruntea listei de subscripție era episcopul Ioan Popasu care a contribuit cu 150 florini ¹⁰⁾, sumă egală cu salariul unui preot pe jumătate de an. Dintre viitorii episcopi au contribuit Nicolae Popea ¹¹⁾, Ignatie Papp ¹²⁾ și arhiereul Filaret Musta ¹³⁾. Foarte mulți preoți și soții de preoți au lansat liste de subscripție. La Lipova, o listă a fost lansată de Elena Țăranu iar alta de soțul ei, protopopul Ioan Țăranu. Pe lista protopopului apar toți fruntașii români din oraș : George Fogarași, Iuliu Missici, David P. Simion, Nicolae Șerban, Dimitrie Ișvan, Cornelia și Traian Putici, Grigore Marienescu și viitorul scriitor Dimitrie V. Păcățian ¹⁴⁾. La Timișoara au fost lansate trei liste de subscripție : două de Iulia Rotaru și alta de Victoria Maxim, soția protopopului Avram Maxim. Pe listele Iuliei Rotaru apar protopopul Meletie Drăghici, preoții Luca P. Călăceanu și Isaia Cioca din Hodoni, precum și publicistul Pavel Rotaru. Pe lista Victoriei Maxim, pe lîngă bani aflăm scame, fișii, cearceafuri, perne, pături ¹⁵⁾. Preoteasa Ana Fizeșan din Toracul Mic, cu ocazia trimiterii listei de subscripție, afirma : „Bravura armatei române în războiul prezent cu turcii seculari impilatori ai creștinismului a stors admirațiunea lumii civilizate și a umplut pieptul nostru de cea mai justă mîndrie

⁹⁾ „Gura satului”, 1877, nr. 9 (15/27 mai), nr. 20 (11/23 noiembrie), 1878, nr. 18 (5 septembrie).

¹⁰⁾ „Telegraful Român”, 1877, nr. 100, p. 402.

¹¹⁾ *Idem*, 1877, nr. 41, p. 164.

¹²⁾ *Idem*, 1877, nr. 94, p. 378.

¹³⁾ *Idem*, 1878, nr. 1, p. 4.

¹⁴⁾ *Idem*, 1877, nr. 67, p. 240.

¹⁵⁾ *Idem*, 1878, nr. 6, p. 23.

națională". Pe lista ei sînt 53 de subscrieri, între care și soțul ei preotul Paul Fizeșan, precum și elevii școalei primare între care mulți membri ai familiei Popi : George și Toma Popi¹⁶⁾. În Ciclova Română colecta a fost lansată de preotul Ioan Petrovici care a subscris cu întreaga familie¹⁷⁾. La Răchitova a colectat preotul Filip Simu, la Biserica Albă, preotul P. Miculescu iar la Mircina, protopopul Ioan Popovici¹⁸⁾. La Vrani a colectat preoteasa Maria Tămășel, la Răcășdia, preoteasa Eugenia Munteanu pe a cărei listă apar preoții Iacob Munteanu și Simeon Ciulin¹⁹⁾. Și la Seleuș colecta a fost inițiată de preoteasa Ana Zaslo²⁰⁾. La Comloș a colectat preotul Constantin Popovici și „învățătorița" (soție de învățător) Maria Groșoreanu²¹⁾. Probabil că tot o soție de preot sau învățător a fost și colectanta Ana Linția din „Cladia"²²⁾.

Numele preoților și a soțiilor de preoți apar și pe listele lansate de alți colectanți. La Lugoj, pe colecta lui Constantin Rădulescu-junior, între numeroșii donatori sînt și preoții Alexandru Ursulescu, Nicolae Sciopoane și Ion Iclodeanu²³⁾. La Caransebeș, pe lângă numele protosinghelului Filaret Musta, aflăm pe secretarul consistorial Ioan Bartolomei, care împreună cu soția mai contribuisese cu 20 fl. și 3 galbeni și pe lista Iuditei Măcelaru. Pe lista de la Caransebeș mai apar protopopul Nicolae Andreieviciu, precum și profesorii de la institutele teologice și pedagogice Filip Adam, Ștefan Velovan și Ioan Nemoianu²⁴⁾. La Arad, pe lista lui George Purcariu subscriu între alții : protopopul Terențiu Raț, Ignatie Papp, viitorul episcop, profesorii Atanasie Tuducescu și Aron Hamzea²⁵⁾. La Jadani, pe colecta lui Teodor V. Păcățian, e preotul Ioan Istin și soția lui Maria²⁶⁾. La Chizătău, preotul Lucian Șepețianu și soția lui, Elena, pe lângă „Corul vocal al plugarilor din Chizătău"²⁷⁾. La Beregsău se înscriseră epitropia bisericii din comună iar la Jebel, protopopul Alexandru Ioanovici²⁸⁾. La Ciclova Română apar cei doi preoți George Popovici și Nicolae Condan, precum și absolventul de teologie Maxim Popovici. Și la Vărădia subscriu preoții Nicolae Mioc și Paul Iorgovici, iar la Bocșa preoții Zaharia Botoșin și Vasile Nemoianu²⁹⁾. La aceste contribuții trebuie să adăugăm și pe învățătorii confesionali care au dovedit același sentiment patriotic ca și preoții, extinzindu-și colectele pînă și în rindul elevilor

¹⁶⁾ „Gazeta Transilvaniei", 1878, nr. 18 (5/17 mai).

¹⁷⁾ „Telegraful Român", 1877, nr. 64, p. 257.

¹⁸⁾ *Ibidem*.

¹⁹⁾ *Ibidem*.

²⁰⁾ *Ibidem*.

²¹⁾ „Familia", 1877, nr. 36, p. 428; „Gazeta Transilvaniei", 1878, nr. 16.

²²⁾ „Telegraful Român", 1877, nr. 64, p. 257.

²³⁾ *Idem*, 1877, nr. 52, pp. 209—210

²⁴⁾ *Idem*, 1878, nr. 1, p. 4.

²⁵⁾ *Idem*, 1877, nr. 94, p. 378.

²⁶⁾ *Idem*, 1877, nr. 78, p. 304.

²⁷⁾ *Idem*, 1878, nr. 6, p. 23.

²⁸⁾ *Idem*, 1878, nr. 6, pp. 23—24.

²⁹⁾ *Idem*, 1877, nr. 64, p. 257; 1878, nr. 8, p. 32, nr. 43, p. 172.

școlilor la care funcționau. Dintre învățătorii confesionali care s-au remarcat în această acțiune amintim pe Ioan Orza colectant în Ciclova Română ; George Bocu, colectant în Șistarovăț ; Vasile Cinta colectant în Jebel³⁰⁾ ; Ioan Marcu colectant împreună cu cojocarul Vasile Diaconovici în Bocșa Montană și Vasiova. La Bocșa Montană și Vasiova, între donatori, apar : Nicolae Panajoth, I. Petricu, Ștefan Antonescu, Mihai Brădiceanu, Iosif Roșcoban. Între subscripitori predomină familiile Nemoianu, Diaconoviciu și Telescu. Astfel, la Nemoianu, pe lângă preotul Vasile Nemoianu, mai apar : Aurel Nemoianu, student, Fabiu Nemoianu, elev, Virgil Camil Nemoianu, Elena Nemoianu, preoteasă, Elena Nemoianu, George Nemoianu. La familia Diaconovici, pe lângă Vasile Diaconovici mai apar, Catarina Diaconovici, Adolf Diaconovici, Vasile Diaconovici-junior, Mihai Diaconovici, Aurel Diaconovici, student. Între elevii ce au subscris apar Dochia și Nicolae Telescu³¹⁾.

Mulți dintre fruntașii români din Banat apar pe mai multe liste cu sume importante. Astfel, dintre membrii familiei Mocioni, Alexandru Mocioni apare cu 200 florini pe lista Iuditei Măcelaru, cu 50 florini pe lista lui Constantin Rădulescu de la Lugoj, apoi Eugen Mocioni pe aceeași listă cu 50 florini³²⁾. Separat Ileana de Mocioni cu Sofia Babeș și fiica ei Alma, donează în două rinduri mari cantități de scame, fișii, comprese și alte materiale³³⁾. Vincențiu Babeș „și șase fii ai săi” au contribuit cu bani³⁴⁾. Coriolan Brediceanu apare pe lista de la Lugoj cu 100 florini, dar a și colectat printre locuitorii din comuna Nevrincea. Între donatori apare Iuliana Brediceanu cit și Tiberiu Brediceanu, viitorul compozitor³⁵⁾. La Vrani, lista a fost subscrisă aproape numai de preotese : Maria Tămășel, Marta Tămășel și Magdalena Roșu³⁶⁾. Exemplele pot continua cu alte familii și ele sint elocvente deoarece ne demonstrează că românii din Banat au participat cu sufletul și contribuția lor materială la cucerirea independenței.

Preoții și învățătorii au popularizat în *Biserica și Școala* din Banat, războiul de Independență. Cînd adunau colectele ei împărțeau maselor populare importanța cuceririi independenței, vitejia reînviată a armatei române și în acest fel ei contribuiau la mîndria națională și la întărirea încrederii în forțele neamului. Nimic nu se obține fără luptă și suferință ! Și românii de peste Carpați sint din acelaș neam cu noi, sint frații noștri iar victoria lor e și a noastră și va duce la mărirea și întregirea poporului român — spuneau preoții și învățătorii.

³⁰⁾ *Idem*, 1877, nr. 64, p. 257 ; nr. 98, p. 394 ; 1878, nr. 6, p. 24.

³¹⁾ *Idem*, 1878, nr. 43, p. 172.

³²⁾ *Idem*, 1877, nr. 50, p. 201 ; nr. 52, p. 209.

³³⁾ *Idem*, 1877, nr. 68, p. 274 ; 1878, nr. 9, p. 36.

³⁴⁾ *Idem*, 1877, nr. 69, p. 278.

³⁵⁾ *Idem*, 1877, nr. 52 (3/15 iulie), pp. 209—210 ; nr. 69, pp. 277—278 ; 1878, nr. 6, p. 23.

³⁶⁾ *Idem*, 1877, nr. 64, p. 257.

Consecințele cuceririi independenței în rîndul maselor populare se pot urmări din raportul judeului cercual din Orșova. El aduce la cunoștința organelor comitatense că în urma victoriilor trupelor române, printre țărani se constată o îndirjită rezistență împotriva organelor locale. În Dubova nu mai respectă ordinele judeului cercual. La Iablanița, Petnic și în alte comune a trebuit să aducă trupe împotriva țăranilor nemulțumiți. La Berzasca au fost trimise trupe din Orșova spre a liniști pe țărani. Judele cercual indică ca instigator pe preotul ortodox român din Orșova, Mihai Popovici³⁷⁾. Mihai Popovici s-a remarcat în activitatea lui printr-un înalt sentiment patriotic. A fost colaboratorul de încredere al generalului Traian Doda și în 1881 înființează societatea de lectură din Orșova. După ce lui Traian Doda i se infirmă alegerea prin neparticiparea la ședințele Dietei, protopopului Mihai Popovici i se încredințează mandatul de deputat dietal, fiind ales la 8 februarie 1888 prin aclamații³⁸⁾. Dar și el adoptă tactica lui Doda așa încît și mandatul lui va fi infirmat.

Deci în urma sesizării autorităților comitatense, guvernul din Budapesta, prin ministrul cultelor și instrucțiunii, ordonă anchetă împotriva protopopului Mihai Popovici. Ministerul trimite Consistorului din Caransebeș două adrese, la 13 aprilie 1878 și 18 aprilie 1878 prin care cere „investigațiune contra protopopului iubilat Mihai Popovici din Orșova pentru agitațiuni”³⁹⁾. În ședința senatului bisericesc a episcopiei Caransebeșului ținută la 20 aprilie se ia următoarea hotărîre privitoare la cazul protopopului Popovici : „Să se roage ministerul ca să îndrume pe oficianții respectivi a se înfățișa înaintea Comisiunii consistoriale cînd vor fi provocați, apoi dacă este cu putință să ni se comunice și cazuri speciale”⁴⁰⁾. Cu alte cuvinte, Consistorul din Caransebeș căuta să amîne și să apere pe protopopul acuzat de agitație contra statului ungar. Dar la 20 mai 1878, ministerul revine cerînd episcopului Ioan Popasu să raporteze rezultatul anchetei consistorului împotriva protopopului Popovici⁴¹⁾. Episcopul răspunde ministrului Trefort Agoston, că consiliul eparhial încă din 20 aprilie 1878 a numit o comisie de anchetă. Comisia însă n-a reușit să înceapă ancheta, deoarece membri ei au fost obligați să participe la lucrările sinodului eparhial întrunit la Caransebeș în 5 mai și zilele următoare. În continuare, episcopul analizează adresa ministrului și din punct de vedere juridic : punctele de acuză sînt de ordin general, lipsind datele concrete și în plus, lipsește persoana acuzatoare. Pe de altă parte, autoritățile din Orșova care l-au acuzat pe preotul Mihai Popovici de atitudine antipatrio-

³⁷⁾ Aurora Dolga, *Ecoul războiului de independență din 1877—1878 în Banat*, „Studia Universității Babeș-Bolyai”, s. Historia, fasc. I (1968), p. 93.

³⁸⁾ Darea de seamă asupra alegerii în „Luminătorul” 1888 (IX), nr. 8 (30 ianuarie/11 februarie).

³⁹⁾ Arhiva Mitropoliei Banatului. Fond episcopia Caransebeș. Protocolul eshibitelor, nr. 262/13 aprilie 1878.

⁴⁰⁾ *Idem*, Protocolul ședințelor senatului bisericesc pe anul 1878. Ședința din 20 aprilie 1878.

⁴¹⁾ *Idem*, Protocolul eshibitelor, nr. 350/20 mai 1878.

tică nu vor fi dispuse să fie audiați de consistor fără o aprobare a forurilor tutelare. De altfel — scrie episcopul — cauza aceasta aparține mai mult instanțelor civile decît bisericești.

În fața acestor dificultăți, episcopul cere ministrului să-i comunice cazuri și fapte concrete din care rezultă „ținuta antipatriotică” a preotului Mihai Popovici. Totodată, cere ca în caz de necesitate autoritățile acuza-toare din Orșova să se prezinte în fața Consistorului spre a-și susține invinuirile ⁴²⁾. Se pare că o dată cu răspunsul abil al episcopului cauza protopopului Mihai Popovici s-a închis. Dar totuși vrednicul preot a avut de suferit deoarece a fost retrogradat din funcția de protopop, rămânînd cu parohia, după cum se exprimă Popasu în adresa către ministru: „a fostului protopop de Mehadia, Mihai Popovici în prezent preot în Orșova”.

*

O impresionantă dovadă de solidarizare se produce și în anul 1878 cînd Mihail Kogălniceanu mergea la Congresul din Berlin spre a susține interesele României. În gara Orșova, Kogălniceanu e întîmpinat de corul bisericii ortodoxe române din Lugoj, în frunte cu Coriolan Brediceanu și alți fruntași care, pe lingă manifestatia însoțită de cîntece patriotice îl vor conduce în drumul lui pe teritoriul Banatului. „Bătrînul literat (M. Kogălniceanu, n.n.) și cel mai de frunte diplomat român a stat în fața Reuniunii neclintit pînă s-au cîntat piesele și pînă a sosit timpul plecării. Mîngîiat, se vedea, de primirea noastră, dar norii de grijă nu i-au părăsit fruntea încrețită. Nouă, din inimă ne-a ieșit salutarea de stimă și iubire fiască ce i-am dat-o” — scrie Coriolan Brediceanu despre această întîlnire ⁴³⁾.

Cucerirea independenței de stat a avut o influență hotărîtoare asupra românilor din Banat care vedeau în acest act o nouă etapă pe drumul eliberării lor. Ziarul „Luminătorul” din Timișoara ne relatează influența evenimentelor asupra lui Andrei Mocioni care în fața ofensivei dezlănțuite de aristocrație, căzuse într-o stare de apatie: „Babeș chemat de la București și așteptat cu nerăbdare, vineri și sîmbătă înainte de Paști mult îl distrase prin nararea progreselor ce face România pe cale politică și Academia Română pe calea științei și literaturii” ⁴⁴⁾.

Valeriu Braniște, aproape contemporan cu evenimentele, spune că războiul de independență „a electrizat întregul corp al românismului. Conștiința națională care zăcea amorțită, s-a trezit și a luat proporții

⁴²⁾ *Idem*, adresa nr. 262/1878, nr. 445/pres.

⁴³⁾ Coriolan Brediceanu, *Date și reminiscențe pentru istoria Reuniunii române de cîntări și muzică din Lugoj*, p. 39; Cf. și Valeriu Braniște, *Coriolan Brediceanu*, p. 16.

⁴⁴⁾ Andrei Mocioni, necrolog, „Luminătorul”, 1880 (I), nr. 12, p. 1.

gigantice. Pe toate terenele vieții noastre publice se remarcă influența binefăcătoare ale acestei renașteri sufletești. Părea tot românul mai înalt... Reinvierea noastră pe toate terenele vieții publice și particulare își găsește germenii psihologici în acest mare moment al istoriei noastre”⁴⁵). Cucerirea independenței a avut drept consecință unificarea politică a Românilor din imperiul Austro-Ungar prin fuziunea celor două Partide Naționale române în Congresul de la Sibiu din 1881 întrunit în aceeași zi în care s-a proclamat independența fraților lor din România.

⁴⁵) Valeriu Braniște, *Societatea teatrală G. A. Petculescu*, p. 7

ROMÂNII BĂNĂȚENI ÎN SPRIJINUL RĂZBOIULUI DE INDEPENDENȚĂ DIN 1877—1878

de: Pr. prof. SORIN COSMA și Pr. IEREMIA B. GHITA

Printre numeroasele fenomene și fapte de viață din istoria poporului nostru se poate urmări statornicia unor valori devenite idealuri, adevărate permanențe istorice. Pentru milenara istorie a poporului nostru, libertatea și independența au fost idealurile în numele cărora au luptat generații întregi de-alungul veacurilor.

Izbinzile noastre istorice nu ne-au fost dăruite de nimeni; ele au la bază vrerea și dîrzenia românească. Este ceea ce dovedește și cucerirea independenței de acum 100 de ani.

Ca unul din cele mai importante evenimente din istoria modernă a României, cucerirea independenței de stat reprezintă un moment al manifestării plenare a spiritului de solidaritate al tuturor provinciilor vetrei străbune pentru cauza națională¹⁾.

„Gazeta Transilvaniei” din 2 iunie 1877 scria: „Cauza ostașului român e o cauză generală română, victoria lui e a întregii națiuni, fie aceea risipită în ori care parte a lumii.” În ciuda frontierelor impuse de vitregia vremurilor s-a manifestat cu putere unitatea, solidaritatea și aspirațiile comune ale românilor de pe ambele versante ale Carpaților. Pe bună dreptate s-a afirmat că la 1877 „poporul român în întregul său și-a făcut datoria”²⁾.

Eroismul românesc din 1877 a avut un ecou extrem de puternic în provinciile românești de sub dominația habsburgică. Ziarul vienez „Der Osten” subliniază că „milioanele de români din Banat, Transilvania și Bucovina urmăresc cu simțăminte frățești această luptă glorioasă a fraților împotriva Porții Otomane. Pretutindeni în provinciile românești din Austro-Ungaria — încheie ziarul — se rostesc rugăciuni către cer ca să binecuvinteze armele românilor”³⁾.

¹⁾ Vezi pentru detalii Vasile Netea, *La guerre d'indépendance de 1877 expression de la solidarité de peuple roumain*, în „Revue Roumaine d'Histoire” 1967, nr. 4, pp. 601—628; Vl. Diculescu, *Războiul pentru cucerirea independenței României prilej de manifestare a unității de conștiință națională la românii din Banat și Transilvania*, în „Studii și articole de istorie”, București, 1968, nr. XII, pp. 25—30; Paul Abrudan, *Solidaritatea națională în războiul de independență din 1877—1878*, în „Transilvania”, nr. 5, 1976, pp. 18—20.

²⁾ N. Adăniloae, I. Gh. Cupșa, *Războiul pentru independența națională a României*, București, 1967, 88 p.

³⁾ Idem, o. c., p. 30.

Ne vom referi, în special, la ecoul războiului din 1877 în rândurile românilor bănăţeni ⁴⁾ şi la sprijinul lor dat fraţilor din România.

În anii confruntării hotăritoare pentru cucerirea independenţei, acţiunile de solidaritate ale românilor din Austro-Ungaria au căpătat noi valenţe şi dimensiuni, s-au transformat într-o puternică mişcare naţională, materializându-se sub forme diferite.

Mijlocul principal de solidarizare cu România l-a constituit presa, cele 15 ziare şi periodice româneşti ⁵⁾. Acestea s-au avîntat în lupta politică cu un curaj demn de admiraţie şi au acţionat puternic şi constant în direcţia sprijinirii pe multiple planuri a românilor de dincolo de munţi. Votarea independenţei, angajarea trupelor române în război, dăruirea şi faptele de eroism ale soldaţilor pe front anunţate de presă, au fost primite în Banat şi Transilvania cu o bucurie „atît de mare, încît pana omenească nu o poate scrie”, după cum relatea un martor ocular ⁶⁾.

Din presă, acţiunea pentru susţinerea morală şi politică a războiului românesc a trecut în domeniul social, devenind o preocupare intensă, cu caracter de masă, a întregii societăţi româneşti din monarhia austro-ungară ⁷⁾.

Românii bănăţeni au participat cu entuziasm şi jertfelnicie la toate fazele războiului purtat de patria mamă. Pentru ei participarea la războiul antiotoman era o cauză sfîntă, vitală, a lor. În cucerirea independenţei depline a fraţilor de peste Carpaţi, ei descifrau un sens: România Mare, care să cuprindă toate provinciile româneşti. Este explicabil, de aceea, sprijinul şi participarea românilor bănăţeni la războiul de independenţă a României. Oraşe şi multe sate bănăţene şi-au adus contribuţia la acţiunea de înzestrare a armatei române, de ajutorare a ostaşilor răniţi, precum şi a familiilor rămase fără sprijin.

De la început s-a alcătuit un comitet de ajutorare în Timişoara. În ciuda măsurilor luate de guvernanţi, populaţia din oraş a participat direct la eforturile poporului român impuse de acest război. Documentele vremii înseriau acţiuni ale populaţiei din Timişoara şi celelalte oraşe bănăţene de a colecta pentru armată ⁸⁾. Asemenea comitete au mai funcţionat la Lugoj şi Oraviţa.

Vibrarea în unison a conştiinţelor româneşti a făcut ca autorităţile austro-ungare să le desfiinţeze. Toate reacţiile de protest au rămas fără nici un rezultat ⁹⁾.

⁴⁾ Aurora Dolga, *Ecoul războiului din 1877—1878 în Banat*, în „*Studia Universitatis Babeş-Bolyai*”, Cluj, XIII, I, pp. 85—96.

⁵⁾ Florian Moldovan, *Presa ardeleană şi bănăţeană în sprijinul războiului de independenţă*, în „*Presa noastră*”, 1967, No. 4, pp. 25—27.

⁶⁾ Gheorghe Ruja, *Pagini nepieritoare în lupta pentru independenţa Naţională*, în „*Caraş Severinul*” din mai 1975.

⁷⁾ Vasile Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea naţională (1848—1881)*, Bucureşti, 1974, p. 404.

⁸⁾ Istoria României, vol. IV, p. 613.

⁹⁾ *Pagini din lupta poporului român pentru independenţa naţională 1877—1878*, Bucureşti 1967, p. 134.

După desființarea acestor comitete, acțiunea de strângere a ajutoarelor a fost continuată de persoane particulare, dar cu știrea organelor de stat. Numeroși locuitori, bărbați și femei, au lansat liste de subscripții și s-au angajat, prin apeluri și scrisori, că vor aduna și expedia pe adresa Crucii Roșii din București ajutoarele donate de populație.

Româncele din Banat și-au spus cuvântul prin apelul Iuliei Rotaru din 19 septembrie 1877 : „Resbelul actual din Orient este unul dintre cele mai înverșunate. Știți bine că el a pretins mari jertfe de sînge și de la frații noștri din România, și cum că armatele române, vitejia și bravura românilor au recucerit și împospătat eroismul străvechi al antecesorilor, eară numele de român l-au răspîndit în Europa întreagă și l-au înregistrat între popoarele eroice”.

În continuare se spune : „ne împărtășim și noi de onoarea națională, cîștigată prin singele lor, încît și noi purtăm numele de român ca dinșii și în cît suntem frați cu ei.

„Dar și simțul de umanitate și de filantropie impune tuturor românilor datorința de-a concurge prin mijloace umane, morale și permise de legile patriei întru ajutorarea și alinarea durerilor celor răniți și sîngerînzi pe cîmpul de resbel.

„Românii din toate părțile patriei noastre de mult conlucră pentru acest scop uman ; nu se poate dară ca românii din giurul Timișoarei să rămînă astădată îndărăpt, pentru că ei totdeauna, în toate cazurile umane, filantropice și naționale s-au ținut pas cu pas cu confrății lor din patrie.

„Din aceste motive cutez a face inițiativa, descoperindu-vă respectuos cum că am deschis în Timișoara o colecță pentru mărinimoase oferte din partea p.t. public român din acest ținut.

„Rog deci pe p.t. domni, pe prea onoratele doamne, cocoane și eco-noame române să binevoiască a mă onora cu încredere, a contribui înșiși și a provoca pe toți cei cu inimă bună spre contribuiri de bani, scame, pînză, rufe, legături ș.a. în favoarea ostașilor români răniți din România. Cu deosebită stimă Iulia Rotaru, nasc. Drăghici, advocăteasă. *Gazeta Transilvania* no. 76 din 29 septembrie 1877”¹⁰⁾.

Observăm o extindere în întreg Banatul a organizării acestor colecte, prin participarea întregii populații, din toate straturile sociale. Iată cîteva exemplificări : Printre cei 75 de colectanți din Lugoj se numără Coriolan Brediceanu, alături de trei preoți : Alexandru Ursulescu — preot în Lugoj, precum și alți doi preoți gr. ort. : Nicolae Sciopone și Ioan Iclodia¹¹⁾. În Oravița, colecta este întreprinsă de către Eugenia Munteanu d'Aldulianu¹²⁾. Alte colecte s-au efectuat la Răcășdia prin Gorgiu Bogdanu și

¹⁰⁾ Apud Al. Matei, *Războiul de independență în documente*, art. în „Almanah Tribuna”, 1967, p. 75.

¹¹⁾ Rubrica : „Totul pentru ostașii români năniți”, în rev. „Familia”, anul XIII, nr. 27/1877, pp. 320—321.

¹²⁾ Rubrica „Cronica războiului”, în rev. „Familia”, anul XIII, nr. 28/1877, p. 331.

Ioan Bistrieanu, apărînd ca şi colectant preotul Iacob Munteanu ; la Ciclova Română prin Ioana Petroviciu, unde apar ca şi colectanţi doi preoţi ; la Moldova Nouă colecta a fost efectuată de Paraschiva Savu, iar la Vraniu de preoteasa Marta Tamasielu¹³⁾. Colecta din Comloş a fost iniţiată de către preotul paroh Constantin Popoviciu.

O femeie cu bărbătească energie trăia pe atunci şi în Caransebeş. Odraslă a unei familii de militari, Elena de Iacobici nu putea să nu audă apelul celor care cereau arme pentru cucerirea independenţei naţionale. În fruntea oraşului Caransebeş era Alexandru Stancovici. Strănepot al lui Stancu Buzescu — nume ce evocă o nespūsă aureolă — şi care cu alţii de seama lui animaseră odată comerţul românesc. Împreună cu familia macedoneanului Ioan Iacob — zis Pošta, familia acestui Buzescu-Stancovici au înscris întîii citori ai bisericii „Sfîntul Ioan Botezătorul” din Caransebeş. În casa acestor Stancovici — cetăţeni onorabili din oraş — fusese cazat întîiul episcop Ioan Popasu (la instalarea lui neaflîndu-se aici reşedinţă potrivită)¹⁴⁾.

În fruntea colectanţilor pentru cauza procurării de arme fraţilor din Ţară fireşte, nu figura primul, dar el nu împiedica zelul concetăţenilor săi. Tradiţia — estompată de timp — aminteşte de o anchetă a comitatului care îi va lua primarului magistratura.

Numărul donaţiilor oferite de bănăţeni pentru Războiul de Independenţă nu se opreşte aici. Dacă vom urmări mai îndeaproape publicaţiile timpului : „Telegraful Român”, „Gazeta Transilvaniei” şi „Biserica şi Şcoala” vom reţine numele bănăţenilor care au întreprins colecte, sau au oferit donaţii, evidenţiind o împreună acţiune a tuturor românilor de pe aceste meleaguri, fie aceştia reprezentanţi ai clerului, învăţători confesionali, intelectuali, meseriaşi, negustori sau ţărani ; bărbaţi sau femei¹⁵⁾.

1. „Telegraful Român” ne oferă listele locuitorilor din Transilvania, Banat şi Crişana, care au făcut colecte şi donaţii pentru Războiul de Independenţă.

Noi vom reţine, în cele ce urmează numai numele celor din Banat¹⁶⁾.

Protopopul Ioan Ţăranul din Lipova oferă 65,10 fl., iar preoteasa Elena Ţăranu 38,20 fl.¹⁷⁾. Suma nu era neînsemnată dacă ne gîndim că în acel timp un preot era retribuit cu un salariu lunar între 20—33 florini, iar un învăţător confesional cu 12—25 florini lunar¹⁸⁾.

Notarul Teodor Păcăţeanu (gazetar şi istoriograf) din Jadani-Timişoara face o colectă de 20 florini¹⁹⁾.

¹³⁾ „Cronica războiului” în rev. „Familia”, anul XIII, nr. 33/1877, pp. 392—393.

¹⁴⁾ *Idem*.

¹⁵⁾ *Ajutoare pentru răniţii români*, în rev. „Familia”, anul XIII, nr. 36/1877, p. 428.

¹⁶⁾ Informaţiile din „Telegraful Român” le-am luat după studiul intitulat *Ecoul Războiului de Independenţă*, în „Telegraful Român” din Sibiu, de pr. prof. Mircea Păcurariu, în rev. „Mitropolia Ardealului”, nr. 4—5/1967, pp. 315—344.

¹⁷⁾ „Telegraful Român” nr. 67, din 25 august/6 septembrie 1877, p. 270.

¹⁸⁾ Pr. prof. Mircea Păcurariu, o. c., p. 344.

¹⁹⁾ „Telegraful Român”, nr. 78, din 2/14 octombrie 1877, p. 314.

Vincentiu Babeș (cu cei 6 copii) oferă pentru ajutorul răniților 80 lei ²⁰⁾.

Dr. Alexandru Mocioni contribuie la colecta Războiului pentru Independență cu 200 fl. ²¹⁾.

Protopopul Gheorghe Vasilievici din Șiria face o colectă de 49,70 fl. (personal a oferit 10 fl.). La colectă contribuie încă 9 preoți din satele vecine ²²⁾.

Pe lista colectei făcută de învățătorul Meletie Boto din Șetin (însușind 35,40 fl.) apar și 5 preoți ²³⁾.

Prin colecta făcută de Constantin Rădulescu - jun. din Lugoj, se trimite la București suma de 391 fl., 1 napoleon, 1 galben, 3 franci, de la 76 persoane. Printre donatori se numără : Alexandru Mocioni (50 fl.), Coriolan Brediceanu (100 fl.), Constantin Rădulescu-sen. (30 fl.) ²⁴⁾.

Colecta făcută de Eugenia Munteanu-Alduleanu din Oravița și comunele din jur, însumează 385,50 fl., 4 galbeni, 4 taleri, 10 franci, plus alte obiecte. Preotul Ioan Petrovici din Ciclova română oferă 25 fl., preotul P. Miculescu din Biserica Albă, 39 fl. și 1 galben, la Vrani colecta este făcută de preoteasa Maria Tămășel, adunând 10,50 fl. ²⁵⁾.

Colecta din Timișoara și cîteva comune din împrejurimi se ridică la 203,89 fl. Preotul Isaia Cioca din Hodoni contribuie cu 3 fl. ²⁶⁾.

Colecta făcută de Ioan Achimescu din Caransebeș însumează 93,30 fl., 2 galbeni din contribuția a 47 persoane, sumă trimisă „Crucii Roșii” ²⁷⁾.

La Vărădia amintim colecta făcută de Traian Alexandrescu, însușind 28,55 fl. Printre cei 41 donatori se numără și 3 preoți ²⁸⁾.

Învățătorul Ioan Marcu și cojocarul Vasile Diaconovici întreprind o colectă în comunele : Bocșa Montană, Bocșa Română și Vasiova, care însumează 134,15 fl., 30 franci în bucăți de aur, 5 fl. în bucăți de argint, 3 sfanți, 3 lei, proveniți de la 132 de persoane ²⁹⁾.

Episcopul Ioan Popasu din Caransebeș oferă 150 fl., secretarul său Ioan Bartolomei — 20 fl., iar soția acestuia Emilia 3 galbeni ³⁰⁾.

2. „Gazeta Transilvaniei” ne oferă date în plus privind colectele și donațiile făcute de românii din Banat pentru războiul de Independență. Astfel, țărani din Pecica donează 102 fl. pentru ajutorul soldaților care luptă pe front ³¹⁾.

²⁰⁾ „Telegraful Român”, nr. 69, din 1/13 septembrie 1877, p. 278.

²¹⁾ *Idem*, nr. 50, din 26 iunie/8 iulie 1877, p. 201.

²²⁾ *Idem*, nr. 88, din 6/18 noiembrie 1877, p. 354.

²³⁾ *Idem*, nr. 96, din 4/16 decembrie 1877, p. 386.

²⁴⁾ *Idem*, nr. 52, din 3/15 iulie 1877, pp. 209—210.

²⁵⁾ *Idem*, nr. 64, din 14/26 august 1877, p. 257.

²⁶⁾ *Idem*, nr. 6, din 17 ianuarie st. v. 1878, pp. 23—24.

²⁷⁾ *Idem*, nr. 1, din 3 ianuarie st. v. 1878, p. 4.

²⁸⁾ *Idem*, nr. 8, din 21 ianuarie 1878, p. 32.

²⁹⁾ *Idem*, nr. 43, din 13 aprilie 1878, p. 172.

³⁰⁾ *Idem*, nr. 100, din 18/30 decembrie 1877, p. 402.

³¹⁾ „Gazeta Transilvaniei” din 18 noiembrie 1877.

Lucreţia Munteanu din Lugoj face o colectă, însumînd 44,10 fl., 2,50 lei în argint ³²⁾.

Învăţătorul Ioan Efticiu face o altă colectă în Pecica ³³⁾.

Colectele din Ciacova, Folia, Ghilad, Şipet şi Jebel însumează 106,70 fl. ³⁴⁾.

Învăţătorul Elisei Bărbosu din Gelu oferă 10,20 fl. ³⁵⁾.

Preoteasa Ana Fizeşan din Töracul Mic — Banat oferă 19 fl. iar învăţătoarea Maria Groşoreanu din Comloş oferă 5,50 fl. ³⁶⁾.

La apelul lui E. N. Terenţiu Pucea din Kétegyháza intitulat „Aviz filantropic către domnii şi cărturarii români” datat la 19 iunie 1877 pentru a strînge bani pentru răniţii din România, 90 din cele 300 de liste de subscripţie au fost organizate şi conduse de preoţi şi protopopi, iar 20 de preotese. În listele de subscripţie apare numele episcopului Ioan Popasu din Caransebeş, a lui Filaret Musta, a vicarului Nicolae Popea, viitorul episcop al Caransebeşului ³⁷⁾.

În altă ordine de idei, remarcăm că „grandioasele evenimente care s-au desfăşurat la Plevna, Griviţa, Rahova şi Smîrdan, au făcut ca inimile tuturor din Banat să bată cu mai multă tărie, cu mai multă demnitate naţională „Baioneta dorobanţului” — subliniază cu multă convingere Vasile Stoica în lucrarea sa „Suferinţele din Adeal” — a cîştigat nu numai independenţa României, ci şi independenţa cugetării politice a românilor de sub stăpînirea habsburgică. România ridicată la rangul de regat, ne întoarce privirile dinspre Viena şi ne aduce tot mai mult spre Bucureşti” ³⁸⁾.

Această conştiinţă a unităţii naţionale în perspectiva unei uniri depline şi definitive a tuturor românilor îl exprimă deschis „Gazeta Transilvaniei” din 8 aprilie 1878 „... învierea naţională va întrelăsa poporului român să serbeze şi ziua deşteptării simţămîntului şi a conştiinţei sale româneşti şi apoi conştient de forţa şi vitalitatea sa va năzui să ajungă în acel moment în care să poată serba şi marea sărbătoare a unităţii sale” ³⁹⁾.

Nu au lipsit desigur nici ostilităţile autorităţii maghiare: „Noi nu putem suferi vindecarea acestor soldaţi (români) care vor fi răniţi — spuneau ziarele oficiale maghiare din acele vremuri — pentru că ei erau să aducă în pericol însăşi existenţă noastră, a maghiarimii. Nu putem suferi vindecarea lor, căci dacă reinvie din morţi ridică săbiile contra

³²⁾ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 96/1877.

³³⁾ *Idem*, nr. 99/1877.

³⁴⁾ *Idem*, nr. 100/1877.

³⁵⁾ *Idem*, nr. 3/1877.

³⁶⁾ *Idem*, nr. 16/1878.

³⁷⁾ Pr. prof. Mircea Păcurariu, o. c., pp. 342—343.

³⁸⁾ Aurora Dolga, *Ecoul Războiului de Independenţă din 1877—1878 în Banat*, în „Studia Universitatis Babeş-Bolyai”, Seria Historia, fasc. 1 (separatum), Cluj, 1968, p. 91.

³⁹⁾ Dr. Ştefan Pascu, *Transilvania în lumina datelor geopolitice, istorice şi statistice*, Blaj, 1944, p. 244.

existenței noastre, contra patriei și a intereselor ei" ⁴⁰⁾. „Telegraful Român” spune în acest sens următoarele: „Guvernul maghiar prin organul său a dizolvat comitetul înființat aici pentru primirea ofrandelor în favoarea fraților noștri Români răniți în război. Însă, simțămîntul unității, iubirea și legătura de sînge nu se dizolvă decît odată cu viața!" ⁴¹⁾.

Mihail Kogălniceanu adresîndu-se agentului diplomatic al României de la Viena, arată: „Credeam că am făcut ce era în puterea noastră pentru a menaja susceptibilitatea guvernului unguresc. Din nefericire n-a fost de loc așa și cu cea mai mare părere de rău am aflat rigorile de neînțeles la care sînt supuși românii din Transilvania din partea autorităților ungurești. Lucrul nemaiauzit, au fost împiedicate româncele de dincolo de Carpați să facă colecte pentru ambulanțele armatei noastre" ⁴²⁾.

Cu toate aceste ostilități, Războiul de Independență a constituit un imbold al manifestărilor pentru Unirea cu Patria Mamă, un izvor al unității în care „își adapă apoi sufletul însetat de libertate și dreptate conducătorii politici ai Banatului după 1878. Așa, de exemplu, tînărul luptător Coriolan Brediceanu, cu ochii ațintiți pururea spre o nouă diră de lumină și cu credința în puterea miraculoasă a noului nostru ideal, un entuziast îndrumător adînc pătruns de legitimitatea cauzei căreia s-a devotat, încurajează întreaga suflare românească la muncă și la luptă, în tovărășia celor mai aprigi luptători de pe atunci ai Banatului Vincențiu Babeș, dr. Alexandru Mocioni ⁴³⁾, dr. Gheorghe Dobrin, dr. Ștefan Petrovici, dr. Valeriu Braniște, dr. Gheorghe Popovici ⁴⁴⁾.

Se accentuează apoi în Banat o adevărată reacțiune a românilor. „Astfel, într-un raport trimis de solgăbirăul Stefan Nagy din Orșova către comisarul regesc din Comitatul Caraș-Severin, se subliniază că în urma victoriilor trupelor rusești și românești asupra turcilor se constată o agitație puternică împotriva organelor locale, avînd loc frămîntări la Dubova — unde ordinele solgăbirăului n-au fost respectate — la Iablanița, Petnic și alte comune unde au trebuit să fie aduse trupe împotriva țăranilor nemulțumiți. De asemenea, la Berzeasca a fost necesară intervenția trupelor din Orșova pentru liniștirea maselor. În același raport îl găsim amintit drept agitator pe preotul ortodox Mihai Popovici" ⁴⁵⁾.

Vrednice de amintit sînt și acțiunile organizate de intelectualii Caransebeșului, din care amintim pe Aron Damaschin și I. Ionașiu, ultimul contribuind la înființarea „Reuniunii învățătorilor confesionali” devenind

⁴⁰⁾ Aurora Dolga, o. c., pp. 85—86.

⁴¹⁾ Telegraful Român, nr. 47 din 16/28 iunie 1877 — după „Pagini din lupta poporului român pentru independența națională 1877—1878”. Documente și texte social-politice. București, 1967, p. 156.

⁴²⁾ Documente privind istoria României. Războiul pentru Independență, vol. III, pp. 709—710, după Aurora Dolga, o. c., p. 87.

⁴³⁾ A se vedea mai pe larg cartea lui dr. Teodor Botiș „Monografia familiei Mocioni” București, 1939.

⁴⁴⁾ Aurora Dolga, o. c., p. 92.

⁴⁵⁾ Arhiva istorică a Academiei, filiala din Cluj-Napoca, Fond Problema națională 185, 16 iulie 1878, după A. Dolga, o. c., p. 93.

preşedintele ei ⁴⁶⁾. Pentru acţiunile lor patriotice au atras asupra lor atenţia comisarului de atunci, a generalului Scudier, „care ar fi dorit ca Damaschin împreună cu Ionaşiu să părăsească Caransebeşul. Însă episcopul Popasu n-a cedat” ⁴⁷⁾.

Reţinem în acest cadru şi numele lui Gheorghe Popovici, autorul lucrării „Istoria Banatului” şi notar al clubului român condus de generalul Traian Doda.

Pe lângă aceasta, în Banat se întreprinde o acţiune hotărâtă pentru înfiinţarea unui gimnaziu, avînd ca limbă de predare, limba română. În 1882, o delegaţie de buni patrioţi, condusă de generalul Traian Doda prezintă autorităţilor un memoriu. În fruntea delegaţiei era arhiereul de mai tirziu, Filaret Musta şi Ioan Bartolomei — primul secretar consistorial al reînfiinţatei Episcopii a Caransebeşului şi primul redactor al „Foi Diecezane” (1886).

În urma curentului şovinist, Traian Doda, după desfiinţarea confitiului militar (1872) şi pînă în 1887 a rămas singurul reprezentant în dietă, a adresat preşedintelui dietei memorabila declaraţie: „Poporul român este scos din cadrul constituţiei şi că el nu mai ia parte la deliberările dietei, nici nu renunţă la mandatul de deputat”. În urma unui apel adresat alegătorilor săi este acuzat de agitaţie, iar juriul din Arad îl condamnă „în contumacium” la doi ani de temniţă ⁴⁸⁾.

Ca toate actele mari din istoria noastră, cucerirea independenţei a fost opera proprie a întreg poporului român. Lepădînd jugul otoman şi afirmîndu-se singur stăpîn, el şi-a dăltuit direcţiile unor noi lupte pentru libertate şi progres.

Acţiunea de susţinere a războiului românesc a devenit o preocupare cu caracter de masă a întregii societăţi româneşti de „dincoace de munţi”.

În ciuda măsurilor restrictive luate de oficialităţile austro-ungare, sprijinul uman, moral, material şi financiar al românilor bănăţeni a fost foarte preţios.

Exemplul lor de solidaritate şi ajutorare frăţească rămîne înscris cu litere strălucitoare în letopiseţul ţării, iar caldul lor patriotism constituie o pildă şi un indemn pentru toţi cei care îşi iubesc neamul, care cinstesc trecutul şi trudesec pentru prezentul şi viitorul luminos al patriei noastre.

⁴⁶⁾ Vezi „Foaia Diecezană” nr. 41, din 1899.

⁴⁷⁾ Andrei Ghidu şi Iosif Bălan, „Monografia oraşului Caransebeş, 1909, p. 181.

⁴⁸⁾ *Idem*, p. 274.

ECOUL RĂZBOIULUI PENTRU INDEPENDENȚĂ ÎN PĂRȚILE ARĂDENE

de: Prot. dr. GHEORGHE LIȚIU

Ecoul mărețelor fapte de arme ale poporului român în războiul pentru independență din 1877—78 a străbătut în toate părțile locuite de români, atât la cei din „țara liberă” cât și la cei aflați sub stăpânire străină. „În timpul războiului pentru independență națională, ca de altfel și în anii Unirii Principatelor, s-a manifestat încă odată cu putere — în pofida frontierelor impuse de vitregia vremurilor —, unitatea întregului popor, solidaritatea și aspirațiile comune ale românilor de pe ambele versante ale Carpaților”¹⁾. Documentele vremii atestă participarea a numeroși voluntari transilvăneni înrolați sub drapelul românesc „în convingerea că aceasta este calea spre realizarea idealului unității naționale și în dorința de a înfăptui cât mai curînd acest ideal”²⁾.

Aradul, vechi centru de viață și cultură nomănească, nu a lipsit de la această participare. Locuitorii din părțile Aradului, la fel ca și ceilalți români, au întreprins o seamă de acțiuni în sprijinul realizării acestui ideal. În afara donațiilor în bani și obiecte, poporul din părțile Aradului a sprijinit războiul pentru independență și direct, prin voluntari. Profesorul arădean Alexandru Roz, de la care împrumutăm aceste știri, știe de un farmacist de pe Crișul Alb care a plecat în România înrolîndu-se voluntar într-o unitate de vînători. A luptat la Grivița, fiind rănit, pentru ca peste cîțiva ani să participe și la primul război mondial. Se știe apoi că au participat voluntari în armata română din părțile Siriei, de la Toc și din părțile Curticiului. Amintirea acestei participări o păstrează cîntecele populare, ca cele din Bonțești, intitulate, unul: *Trec românii Dunărea*, iar al doilea: *Frunză verde grîu frumos*. Primul, vorbind despre trecerea Dunării de către români, alături de muscali (ruși), pentru a lupta pe teritoriul Bulgariei împotriva turcilor, adresează un îndemn armatei încheiat cu cuvintele: „Sub steag roșu de mătase, Bătuți (învinși) nu veniți acasă”. Al doilea începe cu un salut de despărțire: „Frunză verde

¹⁾ N. Adăniloae I. Gh. Cupșa. *Războiul pentru independența națională a României — 1877—78*. Editura Politică, București 1967, p. 87.

²⁾ Paul Abrudan. *Aspecte ale sprijinului acordat de românii din Transilvania războiului pentru cucerirea independenței de stat a României*, în „Revista de Istorie”, tom. 29, nr. 4, aprilie 1976, p. 582.

griu frumos, rămii Ardeal sănătos, Rămii sănătoasă țară, S-ajung să te calc iară", și continuă cu enumerarea dorințelor în cazul în care „pe mine m-o îngropa, Pe front în Bulgaria”³⁾.

*

Presa românească din Arad în vremea aceea era reprezentată printr-o singură revistă săptăminală, *Biserica și Școala* — organ oficial al Episcopiei Aradului dar care în preocupările sale îmbrățișa toate domeniile de activitate publică ale poporului român. Urmind după *Speranța și Lumina*, reviste ieșite din entuziasmul cultural-național al tinerilor teologi arădeni, *Biserica și Școala* continuă buna tradiție de a informa cititorii despre tot ceea ce se întâmpla mai de seamă în România. Numeroasele articole, informații și dări de seamă asupra evenimentelor politice și bisericești petrecute în țară, arată că ochii celor de aici erau îndreptați spre țara liberă, de unde, cum va spune mai târziu Ion Slavici, așteptau să răsară soarele libertății și pentru ei.

Încă în februarie 1877⁴⁾ revista publică o dare de seamă despre o broșură apărută în țară cu titlul *O cugetare politică* care milita pentru neutralitatea României în conflictul ruso-turc. Citind un ziar din București, revista ia atitudine spunând: „da, au fost timpuri când poporul român se retrăgea în munți în timpuri de invaziuni dușmane, dar aceasta o făcea atunci când la șes nu mai avea apărători. Poporul român va ști în cazul unei eventualități a-și face datoria pe calea pe care o va afla mai oportună pentru apărarea existenței sale”.

Sub titlul *Ora decizătoare se apropie*, într-un număr din aprilie 1877, se spune „că nu mai incapse nici o îndoială că războiul va începe cât mai în grabă”. Într-un articol intitulat *Biserica apuseană (papală) în fața chestiunii orientale*⁵⁾ se face constatarea dureroasă că „Biserica apuseană mai bucuros vede pe creștinii orientali și biserica lor apăsați de necreștini, decât avînd libertatea, pentru că în eliberarea creștinilor din Orient printr-o putere ortodoxă, ea vede lovitura ce i se pregătește în viitor... egoismul și ambițiunea papilor nu poate suferi înălțarea și luminarea creștinului oriental pentru că în întineric poate vina cu înlesnire interesele sale”. Într-un alt număr⁶⁾ sub titlul *Păcatele Romei* se spune că „papa Pius al IX-lea a dat poruncă ca în toate bisericile să se țină rugăciuni fierbinți pentru biruința armelor turcești asupra schismaticeii Rusii” și se încheie cu cuvintele: „Am respect de Roma Cezarilor și sînt mîndru cînd citesc de ea; mi-e rușine de Roma papilor”.

³⁾ Prof. Alexandru Roz, *Voluntari din părțile Aradului în războiul pentru independență*, în „Flacăra Roșie”, Arad, nr. 19, aprilie 1975.

⁴⁾ *Biserica și Școala*, Arad, an. I, nr. 4, 20. II—4. III, 1877, p. 3.

⁵⁾ *Idem*, nr. 13, din 24. IV—6. V. 1877, pp. 100—101.

⁶⁾ *Idem*, *ibidem*, pp. 102—103.

Cu o satisfacție abia reținută, o știre anunță : „Așa dar resbelul între Rusia și Turcia a erupt în faptă. Diplomația și-a terminat lucrarea sa și e rindul sabiei ca să decidă soarta popoarelor creștine din Orient și soarta imperiului otoman“. Cu aceeași satisfacție este inserată știrea despre „constituirea la Iași a unui *Comitet de femei* pentru ajutorul soldaților români răniți în război“ și se publică *Apelul către doamnele române*⁷⁾ iar în numărul următor este anunțată constituirea *Societății de dame în Sibiu* cu scopul de a veni în ajutorul soldaților români răniți⁸⁾. În *Apelul către Române* se arată că „în conflagrațiunea care a atins deja pe frații și surorile noastre din România... noi nu putem sta indiferente la ceea ce ei, singele nostru, vor avea de suferit în această mare dramă“. Se cer fășii de pinză și alte articole necesare ajutorului medical pentru răniți. Cu același scop de a mobiliza întreaga opinie publică românească din aceste părți de țară se publică, după un ziar din București, un *Apel către preoții din țară și capitală*⁹⁾, în care se spune : „În aceste circumstanțe când frații și fiii noștri sînt chemați a-și împlini datoria supremă, noi sîntem datori cu toții a face ce vom putea spre a consola și sprijini pe cei ce vor suferi asprile războiului pentru apărarea moșiei părintești, România. Nu putem, nu știm a minui arma spre a ne inspira de spiritul lui Fărcaș (prietenu și sfătuitoarea lui Mihai Viteazul) ; dar să facem cît putem spre a ușura suferința celor ce minuesc arma pentru țară“. Se cer contribuții în bani și alte bunuri pentru Crucea Roșie. Că aceste publicări, ocolind cu îndeminare apelurile directe, interzise pentru o revistă bisericească, și-au avut ecoul dorit, o dovedește participarea românilor arădeni de toate stările la colectele pentru soldații români răniți.

Paralel cu știrile despre mersul războiului, redade într-o manieră care trăda bucuria pentru succesele armatelor româno-ruse în Bulgaria, se publică poezii patriotice, ca aceea a lui Vasile D. Păun închinată *Martirilor obscuri ai independenței* cu motto-ul „Dulce et decorum est pro patria mori“ care se încheie cu apelul : „Români ! păstrați cu milă acest obscur pămînt, În el e un tezaur — Cenușa unui sfînt“¹⁰⁾.

O interesantă și semnificativă știre publică revista arădeană sub titlul *Un act de umanitate la români*¹¹⁾. Un călător sosit din România povestește că a văzut cu ochii lui în mai multe gări trenuri cu prizonieri turci în drum spre Rusia. „Românii care în decurs de secole au îndurat atîtea suferințe de la turci, veneau în masă pe la gări și întîmpinau cu bani, mîncare și băutură în abundență pe acești nenorociți căzuți victimă capriciilor acelora care prin neglijența lor au cauzat războiul

⁷⁾ *Idem*, nr. 14 din 1—13 mai 1877, p. 110.

⁸⁾ *Idem*, nr. 16 din 15—27 mai 1877, p. 127. Pentru acțiunea femeilor române în acest război, a se vedea : Elisabeta Ioniță, *Aportul femeilor la sprijinirea războiului pentru cucerirea independenței de stat a României*, în *Revista de Istorie*, tom. 29, nr. 4, aprilie 1976, pp. 569—585.

⁹⁾ *Idem*, nr. 17 din 22. V.—3. VI. 1877, p. 135.

¹⁰⁾ *Idem*, nr. 23 din 3.—15. VII 1877, p. 182.

¹¹⁾ *Idem*, nr. 27 din 31. VII—12 VIII 1877, p. 196.

actual. Un popor care se poartă astfel cu inamicii săi în nenorocire, dă dovezi lumii că e pătruns de spiritul moralei creștine și ca atare se află pe o treaptă înaltă de cultură și civilizație“.

Știrile despre mersul războiului umplu coloanele numerelor revistei din iarna anului 1877 și primăvara anului 1878, încheind cu știrile despre „preliminările de pace de la San Stefano”¹²). Ele umpleau inimile românilor transilvăneni de bucurie de speranța apropierei ceasului libertății lor. Revista arădeană redă entuziasmul cu care românii din Scheiul Brașovului au sărbătorit căderea Plevnei, sub ochii plini de pismă și bănuială a poliției habsburgice¹³). Cu îndreptățită mândrie națională, revista inserează declarația lui Osman Pașa în momentul predării în fața colonelului Cerchez: „Românii sint în adevăr un popor mic, dar plin de vitejie și de politeță”¹⁴). Aceleași sentimente transpiră și din publicarea informației despre apariția broșurii cu Poeziile lui Vasile Alecsandri „dulcele poet de la Mircești”, cu „toate poeziile privitoare la recentul război”¹⁵); despre premiera la Montpellier, în Franța, a *Cintecului Gintei Latine*, despre care se informează că a fost tradus în limba maghiară de Iosif Vulcan și că „a fost primit cu mare efect” de către cercurile progresiste maghiare¹⁶). În legătură cu aceasta se dă informația că „Românii din Arad au trimis marelui poet al latinității dlui Vasile Alecsandri, o adresă de felicitare”¹⁷).

Aceste sumare spicuirii îndreptătesc, afirmația că românii din părțile arădene au fost prezenți, cu fapta și cu inima, la momentul de răscruce din viața poporului român pe care l-a reprezentat războiul pentru cucerirea independenței de stat a României din 1877—78. Atmosfera favorabilă realizării unității naționale a fost pregătită aici timp îndelungat, începînd cu lupta pentru emancipare bisericească și românizarea centrului eparhial (1829), cu deschiderea Institutului preparandial (în 1812) și a celui teologic (1822) — din care au ieșit mii de propovăduitori ai acestei idei mărețe, cu activitatea atît de bogată a Asociației culturale arădene — soră cu Astra ardeleană. Toate acestea au pregătit Aradul pentru rolul ce avea să-l joace în 1918.

Războiul pentru cucerirea independenței de Stat a României a fost prologul realizării unității noastre statale. Aradul românesc și-a adus partea de contribuție la ambele evenimente.

¹²) *Idem*, nr. 10 din 3—17 III 1878.

¹³) *Idem*, nr. 47 din 11—23 XII 1877.

¹⁴) *Idem*, nr. 48 din 18—30 XII 1877.

¹⁵) *Idem*, nr. 12 din 19—31 III 1878.

¹⁶) *Idem*, nr. 21 din 2 VI—21 V 1878.

¹⁷) *Idem*, nr. 23 din 4—16 VI 1878.

CONTRIBUȚII CU PRIVIRE LA ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICO-LITERARĂ A LUI IOAN-IOȘIF GOLDIȘ, LEGATĂ DE RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚĂ DIN 1877/78

de: EUGEN ARĂDEANUL

Una din personalitățile proeminente ale culturii arădane din a doua jumătate a secolului al XIX-lea a fost Ioan Goldiș (1836—1902).

Născut la Socodor, dintr-o familie țărănească, el reușește, înfruntând multe greutăți, să facă studii strălucite. La început frecventează școlile primare din Socodor și Bichiș-Ciaba, apoi liceul, luându-și bacalaureatul la Arad. Mai târziu, după ce își completează studiile la Institutul teologic din Arad, reușește să le continue la Academia de drept din Debretin, și în sfârșit la facultatea de filozofie din Pesta¹⁾.

Avântul mișcării de eliberare națională de pe meleagurile arădane, succesele repurtate de către românii arădani după 1861, în privința introducerii limbii oficiale române în administrația comunală și chiar comitatenză, au impus afirmarea multor cadre calificate, capabile să aplice în mod practic aceste cuceriri²⁾.

Ioan Goldiș s-a numărat printre cei care au acționat cu fermitate în acest sens, atât ca notar la Șepreuș, cât și mai apoi ca demnitar comitatenz (1864—1869).

Odată cu organizarea bisericii ortodoxe române din Transilvania, pe baza autonomiei, în conformitate cu prevederile Statutului Organic, la îndemnul mitropolitului Andrei Șaguna trece în serviciul ecleziastic. El ocupă importante funcții la centrul eparhial, care dirija viața bisericească și școlară românească de pe vremea aceea în nu mai puțin de șapte comitate (1869—1892).

La 4 octombrie 1869 este primit în rîndul călugărilor mănăstirii Hodoș-Bodrog, devenind în anul 1875 ieromonah³⁾. În anul 1892 el trece în calitate de vicar la Oradea, activînd în fruntea consistoriului bihorean pînă în anul 1899, cînd a fost ales episcop al Aradului. După o scurtă păstorire, în anul 1902 își încheie cariera arhierească, fiind înmormîntat la mănăstirea Hodoș-Bodrog⁴⁾.

¹⁾ Botiș Teodor: *Istoria Școlii Normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox român din Arad*, 1922, p. 653.

²⁾ Caciora Andrei-Glück Eugen: *Noi date privitoare la lupta românilor din cîmpia Aradului pentru drepturi și libertate națională (1849—1867)*. Revista Arhivelor, anul II, nr. 2/1968, pp. 88—90.

³⁾ Arhiva Mănăstirii Hodoș-Bodrog. Registrul călugărilor primiți în mănăstire, poziția 5/1869.

⁴⁾ Rămășițele pămîntești ale episcopului au fost înhumate în cimitirul mănăstirii, de unde în anul 1962 au fost transferate în necropola din paraclis.

Ioan Goldiș, în călugărie Iosif, a depus o activitate multilaterală, bisericească, politică și culturală, care nu a fost suficient cercetată până în prezent.

Una dintre etapele cele mai fructuoase ale activității sale culturale și științifice se leagă de munca desfășurată la catedra de limbă și literatură română de la liceul din Arad, azi Ioan Slavici (1873—1892)⁵⁾.

În concepția lui Ioan Goldiș, această activitate era legată nemijlocit de conservarea și dezvoltarea conștiinței naționale a elevilor români, care studiau la liceul arădan doar acest obiect în limba maternă. Munca lui la catedră a fost îmbinată cu o vastă activitate de popularizare a limbii și literaturii române, atît prin presă, cit și cu ocazia altor manifestări publice.

În acest sens se remarcă ciclul de articole scrise de dînsul în apărarea latinității limbii române, publicate în foiletoanele ziarului „Arad és Vidéke” în anii 1880—1881 și editate apoi în broșură separată. Lucrarea a fost prezentată în același an în fața celui mai înalt for științific românesc — Academia Română⁶⁾.

Această lucrare combativă și documentată a determinat Academia Română ca la 22 martie 1882 să-l aleagă membru corespondent al secției istorice, cu 18 voturi pentru și unul contra. Trebuie să menționăm că în aceeași sedință un alt arădan de origine, scriitorul Ioan Slavici, a fost onorat și dînsul cu aceeași calitate de membru corespondent al înaltului for cultural din București⁷⁾.

Un element important al activității sale literare din anii următori, a fost popularizarea eroismului armatei române, manifestat în războiul de independență. Ioan Goldiș s-a gîndit în primul rînd să facă cunoscut cititorilor maghiari și germani vitejia soldatului român. În acest sens el a produs două lucrări remarcabile.

Prima scriere a fost o lucrare cu caracter istoric și se intitulează „Schiță istorică despre participarea României la războiul ruso-turc din anul 1877—78”. Lucrarea aceasta a fost redactată în limba germană și publicată în foiletoanele ziarului arădan „Neue Arader Zeitung”, apărînd succesiv în mai multe numere a ziarului în cursul anilor 1882—1883⁸⁾.

O lucrare care s-a bucurat de un răsunset mult mai mare, a fost traducerea și publicarea piesei lui George Sion (1822—1892), „La Plevna” (1883). „Scopul meu a fost — arăta protosincelul Ioan Goldiș în scrisoarea adresată autorului — a convinge pe compatrioții maghiari despre vitalitatea românilor, dovedită în mod eclatant la dealurile Plevnei”⁹⁾.

⁵⁾ „Familia”, anul 9, nr. 39, din 25 noiembrie—7 decembrie 1873, p. 452.

⁶⁾ A român nyelv latinisága (Latinitatea limbii române), Arad, 1880. (Lucrarea are un caracter antiroeslerian). Telegraful român, 191/1881.

⁷⁾ Analele Academiei seria II, Tom. IV, București, 1882, p. 153.

⁸⁾ Himpfner Béla: Az aradi királyi főgimnázium története. (Istoria liceului regal din Arad), Arad, 1896, p. 93.

⁹⁾ Metes Ștefan: Din relațiile și corespondența poetului Gheorghe Sion cu contemporanii săi. Cluj, 1939, p. 24.

Lucrarea lui Ioan Goldiș a fost bine primită de contemporani. Ziarul opoziționist „Arad és Vidéke” s-a grăbit să o publice în foiletoanele sale. Traducerea piesei a fost tipărită în 9 numere aproape consecutive, între 26 septembrie—7 octombrie 1883¹⁰⁾. Peste câteva zile a apărut traducerea protosinzelului Ioan Goldiș și sub formă de broșură, într-un tiraj relativ mic, de 100 exemplare, pe care le-a difuzat cunoscuților și unor biblioteci în mod gratuit¹¹⁾.

Traducerea piesei „La Plevna” a avut un răsunet favorabil atât în rîndul cititorilor, cît și în presa română și maghiară. „După pronunțarea comună a foilor maghiare a avut succes pe deplin” — arăta Ioan Goldiș în scrisoarea trimisă autorului¹²⁾. Ziarul „Alföld” din Arad constată la fel că „Mica piesă este de orientare patriotică și Goldiș merită laudă pentru traducerea ingenioasă”¹³⁾.

La rîndul său, presa românească a salutat această inițiativă meritorie. Revista „Biserica și Școala” care apărea la Arad, subliniază legătura organică dintre activitatea lingvistică anterioară a lui Ioan Goldiș și traducerea piesei lui G. Sion, arătînd că : „Broșura ce anunțăm, deși în formă este mică, de 50 pagini numai, în fond însă și după cuprinsul său, ea este mare, căci descrie faptele eroice ale bravilor români la Plevna și amorul de patrie a românului”. „Ideia autorului „Latinității limbii”, de a proba latinitatea românului nu numai prin limbă, ci și prin eroism și virtuțile sale militare și patriotice, negreșit este foarte nimerită”¹⁴⁾. În rîndul acestora care au felicitat pe Ioan Goldiș, a fost și Iosif Vulcan, care a menționat pozitiv, în revista „Familia” din Oradea atît apariția fragmentelor publicate de ziarul „Arad és Vidéke”, cît și tipărirea broșurii¹⁵⁾.

Activitatea literar-științifică a protosinzelului Ioan Goldiș constituie o nouă dovadă a înaltei aprecieri pe care au dat-o românii arădani eroismului oștașilor din 1877—1878.

¹⁰⁾ Numerele 220—222, 224, 226—30/1883.

¹¹⁾ Plevnánál (Grivicza bevétel) Dráma egy felvonásban írta Sion György a Román Tudományos Akadémia rendes tagja. Fordította Goldiș Iános, kir. főgym. tanár, a Román Tudományos Akadémia levelező tagja. (La Plevna — luarea Griviței. Dramă într-un act. Scrisă de Gheorghe Sion, membru ordinar al Academiei de Științe Română. Tradus de Ioan Goldiș, profesor al liceului regal, membru corespondent al Academiei de Științe Română). Arad, 1883.

¹²⁾ Meteș Ștefan, o. c., p. 24.

¹³⁾ Alföld (Șesul) anul 23, nr. 242, din 21 octombrie 1883. Suplement.

¹⁴⁾ Biserica și Școala, anul 7, nr. 42, din 16/28 octombrie 1883, p. 376.

¹⁵⁾ „Familia” anul 19, nr. 38, din 18/30 septembrie, p. 463 și nr. 44 din 30 octombrie—11 noiembrie 1883, p. 535.

ECOUL RĂZBOIULUI PENTRU INDEPENDENȚA ROMÂNIEI ÎN PAGINILE REVISTEI „BISERICA ȘI ȘCOALA”

de : FLORIAN DUDAȘ

Un succint excurs istoric privind evoluția presei românilor din Transilvania, din părțile sale vestice și din marile orașe ale imperiului, Viena și Budapesta, relevă faptul că după revoluția de la 1848—1849, mai cu seamă în timpul regimului liberal și în primul deceniu al dualismului austro-ungar, mișcarea culturală a românilor aflați sub stăpânire străină a afirmat organe de presă viabile, puternic atașate cauzei poporului, adevărate tribune de luptă și trăire în conștiința românească a căror aport se identifică cu însăși istoria luptelor din a doua jumătate a veacului al XIX-lea care-au apărat cu sfințenie cauza Transilvaniei.

Unele ziare și reviste românești au avut o apariție scurtă, dar cele mai multe, biruind vicisitudinile iscate de către autorități au rezistat cu vrednicie, fără îndoială prin străduința unor intelectuali luminați și concursul publicului cititor, adică urmați de popor, de masele largi românești de la sate, țiguri și orașe, dovedind la nivel transilvan și chiar național, o dezvoltare paralelă, o comuniune spirituală unitară, manifestându-se ca adevărate școli politice și culturale ale românilor din Transilvania, de pretutindeni.

Privind situația presei deceniului VII ea ne înfățișează față de anii precedenți un răstimp de înflorire, ce constă în apariția mai multor ziare și reviste cu un rol cultural evident, dar și de mari greutăți materiale și de represalii politice suferite din partea regimului dualist.

Un fenomen specific al deceniului VIII la presa românească din Transilvania și Ungaria a fost faptul că ziarele relativ mici, cu caracter local, conduse de o personalitate politică sau un grup restrâns, cu mijloace financiare limitate, n-au mai rezistat. Anul 1876, premergător evenimentelor care-au săvârșit independența României, a fost un an nefast pentru ziaristica românilor aflați sub stăpânirea austro-ungară, mai cu seamă pentru ziarele care apăreau în Ungaria. Din motive de ordin material, dar și din motive politice, în acest an ziarul „*Federațiunea*”, aflat sub redacția lui Alexandru Roman, își încetează apariția, urmat 8 luni mai târziu de ziarul „*Albina*” a cărui ultim număr a apărut în pragul anului 1877. Însăși *Gazeta Transilvaniei*, cel mai popular și mai respectat jurnal românesc, a înregistrat acum un număr scăzut de abonați — 280 — situație care s-a

menținut pînă în vara anului 1877 (războiul era acum în plină dezlănțuire) cînd, într-un răstimp doar de cîteva luni, George Barițiu, Iacob și Aurel Mureșianu, au reușit să îmbunătățească situația ridicînd numărul la peste 800 de abonați — redresare ce a cuprins, de altfel acum, marea majoritate a publicațiilor noastre.

În preajma și în timpul evenimentelor care au dus la dobîndirea independenței de stat a României, în Transilvania (inclusiv în Ungaria, unde publicațiile românești au apărut sub redacția unor fruntași intelectuali români din Transilvania, pentru românii din Transilvania) au apărut un număr de 25 de publicații românești ¹⁾.

Alături de aceste publicații destinate cititorilor români, la 1877—1878 mai apăreau în Transilvania o serie de publicații în limba maghiară și germană, organe de presă aflate-n slujba cercurilor conducătoare, a căror orientare politică s'ea subordonată, în linii mari, regimului de guvernămînt austro-ungar. Li se alătură publicațiile mai importante maghiare și germane, apărute în diferite părți ale Imperiului, la Viena și Budapesta îndeosebi, abonate în marile orașe din Transilvania și ținuturile unde, alături de români, locuiau : maghiari, germani, cehi ș.a.

Pe lingă toate aceste așa zise „publicații interne”, cititorul român, evident într-o măsură mai mică, avea la îndemînă foile din Țară, publicațiile care apăreau în România. În fine, mai răzbăteau, mai cu seamă în orașele mari ale Transilvaniei, în marile biblioteci și redacțiile ziarelor, revistelor mai mult, și mai rar în public, publicațiile din străinătate, din aproape toate statele Europei, în al căror cuprins evenimentele din Balcani au cunoscut un larg ecou.

În pragul anului 1876 românii din Transilvania au avut la îndemînă 14 ziare și reviste : *Gazeta Transilvaniei*, *Transilvania* și *Cocoșul Roșu*, la Brașov ; *Familia*, *Albina*, *Federațiunea* și *Șezătoarea*, la Budapesta ; *Telegraful Român* și *Musa*, la Sibiu ; *Economul*, la Blaj ; *Gura Satului*, la Arad ; *Predicatorul săteanului român*, la Gherla, și revistele (2) umoristice *Urzica*, la Viena. Observăm că, dintre aceste publicații periodice românești, 8 apăreau în Transilvania, celelalte 5 fiind editate la Budapesta și Viena. Două dintre acestea din urmă, anume ziarele *Albina* și *Federațiunea*, și-au încetat apariția în cursul anului 1876, în același an apărînd, în schimb, alte cinci publicații noi : *Școala Română* și *Foișoara Telegrafului Român*, la Sibiu ; *Lumea Nouă* și *Cărțile Săteanului român*, la Cluj și Gherla ; și *Higiiena și Școala*, la Gherla. Anul 1877 alătură celor 16 periodice alte patru publicații noi : *Albina Carpaților*, la Sibiu ; *Biserica și Școala* și *Minte și Inimă*, la Arad ; și *Foaia Scolastică*, la Blaj. La 1878 și-au mai făcut apariția ziarul politic *Observatorul*, la Sibiu, și revista *Amicul Familiei*, la Gherla și Cluj.

¹⁾ Li se alătură revistele manuscrise ale unor gimnazii, cum sînt, de pildă, cele apărute la Blaj : „*Speranța*”, „*Filomela*” și „*Dacia Ferice*”, păstrate în prezent la Biblioteca Academiei R.S. România, Filiala Cluj-Napoca, Secția de manuscrise, Fondul Blaj (ms. rom. nr. 325, 326 și 327). Tot în această perioadă, elevii școlilor din Blaj au mai redactat revistele manuscrise „*Constanța*” (Statornicia) și „*Zetirul*”.

Așadar, rezultă din cele succint relatate că în preajma și în timpul războiului pentru independență românii din Transilvania și părțile Ungariei aveau la îndemână 25, respectiv 23 de ziare și reviste. Observăm, remarcând totodată semnificația deosebită a faptului (nesubliniat până acum), că în decurs de numai trei ani (!) numărul publicațiilor periodice românești din Transilvania s-a dublat (!), celor 11 titluri care la 1876 continuau să apară, alăturându-li-se 11 noi titluri : 5 în 1876, 4 în 1877, alte 2 în 1878.

Era pentru români un progres publicistic evident pe care la începutul anului 1876 Atanasie M. Marienescu îl întrezărea conchizind : „că dacă în ultimele trei decenii în Transilvania aparițiile jurnalistice au fost efemere și trecătoare, doară a trecut timpul pocit și acest fenomen literar este un bun augur pentru literatura și cultura poporului român . . .” „Noi, românii dincoaci de Carpați — continua Marienescu — suntem aproape la trei milioane de suflete, un număr destul de însemnat pentru a putea pretinde viață și cultură. Nu este destul de a ne mîngîia cu fraza des întrebuintată, că românul n-a perit și nu va peri ; nu este destul, ca un popor să viețuiască numai fizice — aceasta o fac și popoarele sălbatice — ci trebuie să dovedim viața noastră prin cultură, punînd existenței noastre o bază sigură prin dezvoltarea facultăților spirituale”²⁾.

Cristalizarea acestei formule de rezistență, de afirmare și luptă, prin periodice începuse în Transilvania încă din răstimpul înlocuirii absolutismului prin sistemul de guvernare constituțională ; în deceniile care-au urmat procesul devenise ireversibil nu numai în cazul românilor ci a tuturor naționalităților asuprite din Imperiul austro-ungar. Evenimentele crizei orientale au amplificat acest avînt patriotic publicistic, Războiul Independenței, care în România a creat publicații speciale, cum a fost spre pildă ziarul *Războiul*, grăbind în Transilvania apariția unor organe de presă statornice așa cum au fost mai ales : *Albina Carpaților*, *Biserica și Școala*, *Observatoriul* sau *Amicul Familiei*.

În preajma și în timpul războiului pentru independență aceste ziare și reviste, reflectînd cerințele timpului și legalitatea istorică, au propovăduit solidaritatea națională fiind organe statornice de legătură pentru românii de pe cele două laturi ale Carpaților. Programul, fondul de acțiune politică și culturală al acestor periodice, a fost năzuința Unirii și Neatîrnării în virtutea căroră au urmărit viața românilor de pretutîndeni, înfățișîndu-le, în marginile posibilităților de informație, activitatea, năzuințele, lupta, vitejia, greutățile, sacrificiile, subliniind înfrățirea și necesitatea ca aceasta să se transforme într-o nezdruincată unitate politică.

Acest program național îl afirmă, în virtutea apartenenței, în părțile vestice ale Transilvaniei, începînd cu anul 1877, revista : *BISERICA și ȘCOALA*, foaie bisericească, școlară, literară și economică. Continua-

²⁾ Atanasie M. Marienescu, *Foile literare române dincoace de Carpați*, în „Foișoara Telegrafului Român” (Sibiu), an. I, 1876, nr. 6 din 10 martie, p. 45 și urm.

toare demnă a unor publicații mai vechi apărute la Arad, cum au fost *Speranția* (1869—1871) și *Lumina* (1872—1875), *Biserica și Școala* apare în pragul declanșării ostilităților în Orient, prin străduința profesorului Vincentiu Mangra de la care am primit atât numele cit și programul nestrămutat afirmat, situînd-o deschis în slujba luptei și afirmării naționale a celor care trăiau și simțeau românește pe meleagurile Cimpiei de Vest, fiind în părțile Aradului, Zărandului și Banatului mai cu seamă, așa cum avea să scrie mai târziu Roman Ciorogariu, un „*nesecat izvor de apă vie pentru sufletele setoase de adevăr și dreptate; carte deschisă a istoriei noastre culturale, tribuna discuțiilor publice asupra așezămintelor noastre, riu de îndrumări pentru cei ce încercau adevărul și dreptatea*“³⁾.

Destinată sferelor bisericești, școlare, literare și economice ale meleagurilor vestice, dar și „*interesului public din toate ramurile vieții*“, foaia săptămînală de la Arad a fost excelent redactată și primită de public, invitația de prenumerație pentru anul 1878 relevînd, printre altele, spiritul moral și sprijinul material pe care publicația le-a întîmpinat din partea tuturor.

Evenimentele care-au hotărît independența României au înscris în paginile revistei un răsunet larg, încă de la început redactorul ei, V. Mangra, dînd de înțeles că deși *Biserica și Școala* este o publicație cu un anume specific, „... *noi nu putem a nu reflecta, ca în timpuri extraordinare, și la generațiuni — din cauza multelor nevoi care apar*...“⁴⁾ și, deopotrivă, la mersul Istoriei, în primul și al doilea număr al publicației relevîndu-se, de pildă, căderea guvernului turc al lui Midhat pașa⁵⁾ și „... *în mijlocul pericolelor care amenință România*...“ criza ministerială de la București⁶⁾.

În săptămînalul următor, la sfîrșitul lunii februarie 1877, redactorul însuși, Vincentiu Mangra, comentează conținutul broșurii „*O cugetare politică*“, tipărită în limba română, prin care se încerca a se demonstra poporului că numai acea atîtitudine este corectă și în deplină consonanță cu trecutul țării, dacă „... *România față de criza orientală va observa cu orice preț neutralitatea*...“ cerîndu-i-se să fie neutră cu orice preț, să nu manifeste o „*neutralitate cu meșteșuguri*“ — la care omul politic arădan, publicația *Biserica și Școala* însăși, răspunde deschis că au trecut acele vremuri „... *cînd poporul român se retrăgea în munți în timpuri de învaziuni dușmane*...“ și că „... *poporul și guvernul român vor ști ce să facă*!“⁷⁾, în coloana următoare, referindu-se la situația din Turcia, conchizînd că „... *nici un domnitor puternic n-ar mai putea scăpa astăzi imperiul de descompunere*...“⁸⁾.

³⁾ Roman Ciorogariu, *Din trecutul ziarelor de la noi: „Speranția“, „Lumina“, „Biserica și Școala“, „Tribuna“, Arad, 1934, p. 15.*

⁴⁾ „*Biserica și Școala*“ (Arad), an. I, 1877, nr. 3 din 13/25 februarie, p. 24.

⁵⁾ *Ibidem*, nr. 1 din 30 ianuarie/11 februarie, p. 8.

⁶⁾ *Ibidem*, nr. 2 din 6/18 februarie, p. 16.

⁷⁾ *Ibidem*, nr. 4 din 20 februarie/4 martie, p. 31.

⁸⁾ *Ibidem*, p. 31.

De la bun început ⁹⁾ revista atrage atenția cititorilor români asupra însemnătății poziției și politicii Rusiei, în postură de mare putere europeană, scriind în urma hotărârii acesteia de-a interveni în Balcani că: „Această schimbare este de atîta însemnătate, încît dinaintea ei dispar toate celelalte întrebări, care sînt la ordinea zilei și de care lumea face pendentă întrebarea de război sau pace” ¹⁰⁾. Aceasta este explicația importanței (sîntem, de fapt, în pragul începerii războiului) cu care revista vest-transilvană publică, cu largi explicații, *Manifestul Țarului Alexandru, Declarația de război a Rusiei* ¹¹⁾ și *Discursul Principelui Carol* ¹²⁾, iar în săptămîna următoare, la 8/20 mai, *Moțiunea* primită din partea Adunării în Camera României, ce stă la baza proclamării independenței de stat a României: „Adunarea pe deplin satisfăcută de explicările dlui ministru de externe, considerînd că Turcia prin declarațiunile și actele sale de agresiune în contra României, a rupt singură vechile legături, ce ne uneau cu dînsa și s-a pus în stare de război cu statul român; luînd act de declarațiunea guvernului, că tunul român a răspuns deja la declarațiunea de război făcută de Turcia; Adunarea națională recunoaște, că starea de război este creată României prin însuși guvernul otoman: aprobă atitudinea guvernului față cu agresiunea străină; se reazimă pe sentimentul de dreptate al marilor puteri garante, care de la tratatul din Paris, au luat sub scutul lor dezvoltarea individualității politice a României; avînd deplina încredere în energia și patriotismul guvernului, îi dă autorizarea, ca, cu toate greutățile, să pună toată stăruința, și să ia toate măsurile spre a apăra și asigura existența statului român, astfel ca la viitoarea pace România să iasă cu o poziție politică bine definită și Națiunea de sine stătătoare să poată împlini misiunea sa istorică...” ¹³⁾.

În numerele următoare ale revistei, opreliștile cenzurii oficiale austro-ungare i-a determinat pe redactori să înlocuiască — cum se spune — condeiul de foarfeca, la 29 mai/10 iunie, reproducînd, cu deplin subînțeles, în virtutea conștiinței și originii latine, salutul ziarului italian „Fanfulla” către români: „România și-a proclamat independența. Să te vedem acum onorabile Melegari: nu ți-a apărut oare noaptea trecută în vis împăratul Traian, luîndu-te sus, foarte sus, pre glorioasa spirală a columnei sale și arătîndu-ți în fundul orizontului pe descendenții legionarilor săi, care așteaptă salutarea și îmbrățișarea patriei mame? Dacă nu l-ai văzut, l-am văzut eu, pe bunul Traian, și fără a supăra pe sf. Petru, care i-a luat locul în vîrfurile columnei, îți zic: Trebuie să-l ascuți, căci istoria are datoria ei și singele dreptatea lui” ¹⁴⁾. În același număr, revista desminte unele aprecieri defavorabile făcute de ziarul „Fremdenblatt” la adresa soldaților români, aducînd, deschis, laude armatei române

⁹⁾ Ibidem, p. 32.

¹⁰⁾ Ibidem, nr. 10 din 3/15 aprilie, p. 70.

¹¹⁾ Ibidem, nr. 12 din 17/29 aprilie, p. 95.

¹²⁾ Ibidem, nr. 13 din 24 aprilie/6 mai, p. 102.

¹³⁾ Ibidem, nr. 15 din 8/20 mai, p. 119.

¹⁴⁾ Ibidem, nr. 18 din 29 mai/10 iunie, pp. 142—143.

„... care, după părerea mea (scria redactorul revistei arădane) se urcă la 80—100.000“ și „... are o singură dorință: de a se întâlni cât mai curînd cu Turcii“¹⁵⁾.

Surprindem, prin intermediul revistei, și în părțile Aradului, ca de altfel în întreaga Transilvanie, o atmosferă deosebită și o stare de fapte predominante, prin mersul Istoriei și desfășurarea evenimentelor de peste Carpați, de speranțe și năzuințe spre unitatea națională exprimate cu prevedere, printre rînduri, cu subînțeles, cum le întîlnim, de exemplu, în cuprinsul editorialului „Sclavajul modern”¹⁶⁾, dar mai ales în cuprinsul articolului „Sărăcia inchipuită”. „Suntem, noi, românii — scria V. Mangra, referindu-se, fără îndoială, la însemnătatea istorică a proclamării independenței — în primăvara vieții. Numai mai ieri alaltăieri ne-a provocat poetul: să ne deșteptăm din somnul cel de moarte. Brațele noastre trebuie să se dezvolte în perioada, în care trăim acum acea activitate, care o vedem, că se dezvoltă primăvara în natură. Precum vedem natura lucrînd primăvara, cu o iuteală și vioiciune mult mai mare ca în celelalte anotimpuri, tocmai așa de mare să fie repeziciunea și perseverența noastră în lucru în această perioadă, cînd sîntem chemați a provoca atențiunea lumii asupra noastră, a ne lupta prin munca, stîmna, onoarea și locul ce ne compet în concertul popoarelor și a pune baza viitorului nostru”¹⁷⁾.

Paralel, revista reproduce comentarii din presa străină referitoare la independența României. În numărul din 12/24 iunie, referindu-se la un studiu asupra Turciei actuale publicat în *Republica franceză*, *Biserica și Școala* reproduce, de pildă, pasajul în cuprinsul căruia se afirma că prin poarta pe unde în veacul al XIII-lea cruciații au pătruns în Constantinopol vor trece acum creștinii — fapt la care redactorul arădan subscrive conchizînd că: *O să fie !*”

Proclamată doar, neatîrnarea trebuia dobîndită, întărită și consfințită pe cîmpul de luptă, România trebuind să contribuie activ la zdrobirea forțelor militare ale Porții otomane pentru a impune respectarea independenței sale. La 19 iunie publicația din Arad, după ce relevă barbariile turcești, îndeosebi incursiunile de pradă și atacurile armate peste Dunăre, difuzează, cu toată importanța, știrea privind trecerea armatei ruse peste Dunăre¹⁸⁾, iar în numărul următor faptul demn de laudă că: „La cucerirea Nicopolei a operat și trupa colonelului român Stănescu... Corpul acesta a înaintat pînă la locul unde se aflau rușii și împreună cu ei au atacat posturile din apropiere care au fost părăsite de turci...”, după care gazetarul arădan conchide: „Rusciucul nu v-a întîrzia mult. Vidinul trebuie să-și plece fruntea dinaintea brațului român, zice «România liberă» și noi împreună cu ea”¹⁹⁾.

¹⁵⁾ *Ibidem*, p. 143.

¹⁶⁾ *Ibidem*, nr. 19 din 5/17 iunie, p. 145.

¹⁷⁾ *Ibidem*, nr. 18 din 29 mai/10 iunie, p. 142.

¹⁸⁾ *Ibidem*, nr. 21 din 19 iunie/1 iulie, p. 167.

¹⁹⁾ *Ibidem*, nr. 24 din 10/22 iulie, p. 191.

La 28 august 1877, după ce relevă sfîntirea și distribuirea steagurilor pentru noile regimente de dorobanți și de artilerie, *Biserica și Școala* inaugurează rubrica, aproape permanentă, intitulată: „Războiul”, în cuprinsul căreia relatează pe larg, evidențiind vitejia soldaților români, desfășurarea operațiunilor militare de la Plevna, unde „...lupta se va termina cît mai curînd, și așteptăm cu nerăbdare momentul, ca firele electrice să ne aducă știrea despre ocuparea definitivă a acestui însemnat punct strategic”²⁰). Este descrisă, amănunțit, cucerirea redutei Grivița de către români, vitejia și sacrificiul ofițerilor Valter Mărăcineanu și Gheorghe Șonțu²¹), de asemeni, faptele eroice ale soldatului Grigore Ion...²²).

În aceste zile de cumpănă istorică ale lunii august 1877 — acum fiind, de fapt, momentul potrivit — V. Mangra publică articolul de fond „Poporul nostru în fața vecinilor săi”, din cuprinsul căruia a apărut doar prima parte pentru că celelalte, pregătite pentru numerele următoare ale revistei, au fost cenzurate de către oficialitățile maghiare. „În viața fiecărui popor — scrie autorul — sînt momente, în care lumea din incidentul cutărui eveniment însemnat pus prin împrejurări la ordinea zilei își îndreaptă mai mult ca altă dată privirea asupra-i, examinîndu-l din toate punctele de vedere. Un astfel de moment se pare a fi astăzi pentru poporul nostru. Angajîndu-și adică România forțele, de care dispune la rezolvarea chestiunii orientale, românul a devenit mai mult ca totdeauna obiect al discuțiunii publice, atît în presă, cît și în convenirile de tot felul... Prin- tre cele multe ce se scriu în momentul de față despre frații noștri din România liberă răsufală pe ici pe colo amintiri și despre noi românii de dincoace de Carpați. Se înțelege de sine, că nici noi nu sîntem tratați în alt mod de străini, decît tot din punctul de vedere al interesului lor, și astfel credem, că este necesar a ne face puțin socoteala cu noi înșine, pentru că din fierberea cea mare ce există putem să ne formăm unele principii de mare folos pentru viața noastră ulterioară, pentru viitorul nostru”. În continuare, după ce înfățișează cadrul multinațional al Imperiului austro-ungar și incriminează șovinismul și învrăjbirea pe care cercurile oficiale încearcă să le provoace în rîndul acestor popoare și naționalități, fără a uita să-i critice pe cei cițiva amăgiți „...de vorbe dulci și cîntece de sirene...” care, acum, cînd nația le cere mai mult ca oricînd credință și jertfă, „...se despart de mama lor dulce și își caută fericirea la străini...”, autorul proclamă drept cauză sfîntă a românilor din Transilvania „...a ne susține existența ca naționalitate cu atît mai mult cu cît ar fi o rușine prea mare pentru noi a pierde astăzi ereditatea lăsată de străbunii noștri și conservată de ei în niște timpuri atît de vișoroase, după cum ni le înfățișează trecutul”²³).

²⁰) *Ibidem*, nr. 32 din 28 august/9 septembrie, p. 267.

²¹) *Ibidem*, nr. 34 din 11/23 septembrie, p. 270.

²²) *Ibidem*, nr. 36 din 25 septembrie/7 octombrie, p. 285.

²³) *Ibidem*, nr. 28 din 7/19 august, pp. 217—218.

Fiind o „foaie bisericească” în primul rînd, într-un alt articol de fond, intitulat : „*Biserica în timp de război*”, apărut la sfîrșitul lunii septembrie²⁴⁾, revista face un patriotic apel către clerul ortodox, tuturor slujitorilor bisericii ortodoxe, din România liberă, din Transilvania, de pretutindeni²⁵⁾, de-a susține cu intransigență cauza sfîntă „creștină” a independenței neamului românesc, mai mult ca oricînd — acum — cînd evenimentele din Balcani se află în pragul deznodămîntului. „... *Plevna e înconjurată din toate părțile de armata română și rusă...*”²⁶⁾. „... *În 20 Nov. st. v., după o luptă singeroasă, de mai multe zile, trupele de sub comanda col. Slăniceanu au ocupat Rahova... iar altă parte a continuat gonirea turcilor spre Vidin...*”²⁷⁾ și, în fine, la 4/16 decembrie 1877, *Biserica și Școala* poate să difuzeze știrea cea mare : „*Plevna a căzut ! Osman pașa, eroul apărător al Plevnei, deși, constrîns de foame, era să capituleze, el n-a voit să-și dea sabia fără luptă. În 28 Noiembrie st. v. a încercat o ieșire impetuoasă din Plevna, făcînd deodată din două părți atac asupra liniilor de împresurare, spre Gorni-Etropol, unde se afla armata rusească și spre Opanes, unde se aflau românii. Osman pașa a izbutit să ia un tranșeu și o redută rusească, de unde numai focul bateriilor române i-a putut alunga. Lupta la Opanes a fost crîncenă. Turcii ocupaseră trei redute dela români, pe care iarăși le-au reocupat cu un eroism admirabil, făcînd să capituleze 7.900 de turci. Osman pașa, rănit la un picior, și armata turcească zdrobită între redute, a fost nevoită să se predea fără condițiuni. Pe cînd lupta urma, trupele române de la Grivița și rușii de la muntele verde au pătruns în Plevna și au ocupat-o. Numărul turcilor morți și răniți se urcă la 10.000, iar 40.000 sînt prizonieri. Țarul, înștiințat la Tucenița despre căderea Plevnei, a grăbit la fața locului și îmbrăcîșind pe Principele Carol I-a sărutat în lacrimi de bucurie, zicîndu-i „îubite nepoate”, asemenea a sărutat pe gen. Tottleben, principele Imeretinschi, și pe gen. Genecichi ; apoi a zis „Al vostru este meritul pentru căderea Plevnei”²⁸⁾.*

Este evenimentul militar din Balcani culminant și ultim căruia revista arădană îi acordă un spațiu larg²⁹⁾, exprimînd participarea deplină a românilor din vestul Transilvaniei la bucuria întregului popor și convingerea că victoria în această bătălie, jertfele și eroismul armatei române pe cîmpurile de luptă de la Rahova, Smîrdan și Vidin, au consfințit, de fapt, însăși independența României, care a fost o cauză sfîntă a

²⁴⁾ *Ibidem*, nr. 35 din 18/30 septembrie, p. 277.

²⁵⁾ *Ibidem*, nr. 36 din 25 septembrie/7 octombrie, p. 281.

²⁶⁾ *Ibidem*, nr. 40 din 23 octombrie/4 noiembrie, p. 323.

²⁷⁾ *Ibidem*, nr. 43 din 13/25 noiembrie, p. 347.

²⁸⁾ *Ibidem*, nr. 46 din 4/16 decembrie, p. 371.

²⁹⁾ *Ibidem*, nr. 47 din 11/23 decembrie, nr. 48 din 18/30 decembrie 1877 și nr. 1 din 1/13 ianuarie 1878.

întregului popor român, inclusiv a românilor din vestul Transilvaniei al căror aport material, alături de cel moral, revista îl oglindește pe larg.

La scurt timp după intrarea ostașilor români în luptă, invocând solidaritatea cu grijile și bucuriile fraților de peste Carpați, gazetele ardelenae au lansat în public cele dintii apeluri pentru intrajutorarea răniților și susținerea materială a frontului, anunțând constituirea celor dintii comitete pentru colectarea de ofrande constând în bani, material sanitar și îmbrăcăminte. În numărul din 1/13 mai 1877, *Biserica și Școala* anunță constituirea la Iași a *Societății femeilor române pentru ajutorarea soldaților răniți* și publică *Apelul* lansat de aceasta către femeile române³⁰, iar peste două săptămâni răspindește știrea despre constituirea în Transilvania a *Societății de dame române din Sibiu*, publicându-i *Apelul către Române*, revista însăși, cu acest prilej, anunțându-și cititorii că „... în toate unghiurile locuite de români au început a se constitui comitete de ajutorare în cadrul tuturor claselor fără deosebire de clasă, rang și stare. Preoții (din Transilvania — nn.) încă au format un asemenea comitet...”, foaia arădană reproducând în continuare apelul acestuia³¹.

Cuprinsă în iureșul mișcării populare de sprijinire a cauzei fraților de peste Carpați, la începutul lunii iunie 1877, *Biserica și Școala* lansează în vestul Transilvaniei, din proprie inițiativă, *Adresa filantropică către Femeile române*, semnată de Ersilia Sturza din Șepreuș (comitatul Aradului), în cuprinsul căruia, după ce evocă „... cruzimile ce au suferit strămoșii noștri...” de la turci și împrejurările în care a izbucnit această „... luptă dreaptă, care este în interesul libertății omenesci, în interesul civilizației...”, după ce subliniază faptul că „... lupta o țin Românii și noi sintem române!...”, că „Aceste legături ne duc inimile la frații noștri în lupta dincolo de Carpați...” și „... impun fiecărei române adevărate a face sacrificii și oferte după putință, pentru ajutorarea bravilor ostași din România...”, anunță că „... pentru primirea ofertelor din părțile ungurene, și de chilin din părțile noastre din Lunca, pînă ce doară se va constitui și la noi un comitet³²), mă recomand eu subscrisa a sta la dispozițiunea stimatelor doamne și femei române, și voi primi oferte: în bani, în scame, fășii de pinză, flaneluri și tifon nou, care toate pe lingă socoata și mulțumita publică, în foile noastre de dincoace, se vor trimite la locul destinat”³³.

În numărul următor revista publică *Avizul filantropic către domnii și cărturarii români*, semnat de E. N. Terențiu Pucea din Kétegyháza (comitatul Bircșiș), care, în urma desființării comitetelor românești de către guvernul maghiar, îndeamnă locuitorii acestor meleaguri să facă

³⁰) „Biserica și Școala” (Arad), an. I, 1877, nr. 14 din 1/13 mai, p. 110.

³¹) *Ibidem*, nr. 17 din 22 mai/3 iunie, p. 135.

³²) Fapt care n-a mai fost posibil, chiar cu acest prilej redacția anunțând interzicerea activității comitetelor românești din Transilvania.

³³) „Biserica și Școala” (Arad), an. I, 1877, nr. 19 din 5/17 iunie, pp. 151—152.

colecțiuni particulare, anunțind că, personal, a deschis o listă de contribuții bănești pentru așezările din cîmpia vestică³⁴). Tot în acest răstimp, și tot la Arad, revista pedagogică *Minte și Inimă* răspindește *Apelul către Români* al Iuliei Rotaru (n. Drăghiciu), „advocatesă”, de loc din Timișoara³⁵), care scria că de vreme ce „... și noi purtăm numele de români... avem datoria de a contribui la ajutorarea și alinarea durerilor celor răniți și singerinzi pe cîmpul de război...” cu atît mai mult cu cît românii acestor meleaguri „... totdeauna, în toate cazurile... s-au ținut pas în pas cu confrății lor din patrie”.

Urmarea firească a apelurilor lansate prin presa românească din Transilvania, inclusiv a acestor apeluri vest-transilvane, desigur, înainte de toate, în virtutea afirmării conștiinței și unității naționale, prețutîndenii în teritoriile locuite de români, a fost o firească mișcare populară umanitară și patriotică de sprijinire și solidaritate cu cauza fraților de peste Carpați, concretizată sub aspect material, pentru aceste meleaguri, de numeroase ofrande, ca : îmbrăcăminte, materiale sanitare, sume de bani și chiar prin plecarea unor locuitori din mai multe sate din valea Mureșului și cea a Crișului Alb ca voluntari pe frontul din Balcani³⁶).

Alături de reflectarea aportului material și moral al românilor acestor meleaguri la evenimentul a cărui Centenar îl comemorăm, revista arădană a publicat, fapt puțin cunoscut și nesemnlat de către cercetători, materiale cu conținut beletristic, poetice cu precădere, reproduse la scurtă vreme după apariția lor din presa românească de dincolo de Carpați, predominînd evident între ele stihurile lui Vasile Alecsandri. La sfîrșitul lunii mai 1877, *Biserica și Școala* reproduce poezia „*Balcanul și Carpatul*”³⁷), iar în ianuarie 1878 elogioasa „*Odă ostașilor români*”³⁸). Acestora li se alătură creația poetică a lui Vasile D. Păunu, „*Dulce et decorum est pro patria mori*”, dedicată martirului Independenței, din cuprinsul căreia, în încheiere, în semn de omagiu, reproducem :

„Din cîmpul de bătaie pornește către cer —
La sunet de fanfare — prin limpedul eter,
O formă radioasă cu lauri cornată,
Și-n brațul nemuririi cu drag e legănată.
Români ! e blindul suflet al primului martir !
E primul ! ce s-atînge de-al gloriei potir,
Români ! el e Viteazul, trimis de Națiune

³⁴) *Ibidem*, nr. 20 din 12/24 iunie, pp. 159—160.

³⁵) Remarcînd acest apel, revista *Albina Carpaților* își exprima convingerea că „... va fi de ajuns ca epistola D. voastră să se publice în foile politice de dincolo și dincoace de Carpați cu atît mai vîrtos, că ea se adresează de-a dreptul locuitorilor din ținut”. v. „*Albina Carpaților*” (Sibiu), an. I, 1877, nr. 9 din 13 octombrie, p. 108.

³⁶) Amăn. v. Al. Roz, în *Ziridava* (Arad), V, 1975, p. 48 și urm.

³⁷) „*Biserica și Școala*”, an. I, 1877, nr. 18 din 29 mai/10 iunie, p. 142.

³⁸) *Ibidem*, an. II, 1878, nr. 4 din 21 ianuarie/3 februarie, p. 30.

*S-anunțe Libertatea la mamele străbune.
Români ! păstrați cu milă acest obscur pământ
În el e un tezaur : „Cenușa unui Sfint !”*³⁹⁾

*
* *
*

Printr-o coincidență fericită, în anul comemorări Centenarului Independenței sărbătorim pe aceste meleaguri împlinirea unui veac de la apariția revistei *Biserica și Școala*. Ecoul evenimentelor de la 1877—1878 în paginile sale și, prin intermediul ei, în rîndul românilor din vestul Transilvaniei a fost, putem spune, răsunător. Propagînd din primele sale numere solidaritatea națională, revista arădană a realizat de-a lungul apariției sale o statornică legătură publicistică între românii de pe cele două laturi ale Carpaților ; programul, fondul de acțiune politică și culturală al ei fiind năzuința spre libertatea națională și neatințare, în virtutea căreia a urmărit viața românilor de pretutindeni înfățișîndu-le, în marginile posibilităților de informație, activitatea, năzuințele, lupta, vitejia, greutățile și sacrificiile, subliniind înfrățirea românească și necesitatea ca aceasta să se transforme într-o nezdruccinată unitate politică.

Despre evenimentele de la 1877—1878 revista arădană a publicat articole de fond, știri și comentarii, documente ale guvernului român, corespondență primită din Țară și chiar din Balcani, creații poetice ale unor scriitori de dincolo și dincoace de Carpați, recenzii ori rezumate ale unor lucrări privind România. În lipsa informațiilor directe, gazeta a reprodus articole din presa României sau din cea străină, în mod firesc relații favorabile cauzei naționale.

Apropiîndu-ne de sfîrșitul expunerii noastre, un cuvînt aparte se cuvine să închinăm redactorului revistei acelor ani, *Vincentiu Mangra* și colaboratorilor săi, care, biruind piedicile inerente presei celui răstimp, au alăturat, de la început, revista arădană publicațiilor românești de primă însemnătate din Transilvania, cum au fost : „Gazeta Transilvaniei”, „Telegraful Român”, „Familia” și „Albina Carpaților”, înfățișîndu-ne în cuprinsul ei evenimentele vremii — așa cum au fost — în cuvinte înălțătoare, pline de patriotism, care au dat încredere și tărie poporului, românilor acestor meleaguri, în afirmarea militantă, neștirbită, a aspirațiilor spre unitate și neatințare. Slova lor a răzbătut în zile grele, de jale, de groază, de cumpănă, de sărbătoare, pentru a hrăni speranțe, a întreține energii, a alina dureri, să scoată din haosul patimilor însemne de viață mai curată trecîndu-le peste undele vii ale neamului. Li se cuvine, tuturor, în zilele acestui an de sărbătoare, un gînd bun din partea urmașilor.

³⁹⁾ *Ibidem*, an. I, 1877, nr. 23 din 3/15 iulie, pp. 182—183.

CINSTIREA SFINTELOR ICOANE

de: IOAN SAUCA
student în Teologie

Cinstirea icoanelor a constituit o problemă care a frământat în trecut câteva veacuri Biserica și care a provocat polemici și tulburări aprige, încât s-a ivit necesitatea convocării unui sinod ecumenic pentru definirea adevărului de credință. Cu toate că a fost dezbătută, explicată și analizată de teologi și soluționată de sinodul al VII-lea ecumenic, totuși discuțiile pe această temă n-au încetat. Și astăzi sint creștini care spun că „n-au trebuință de icoane ca să vadă cui se închină” și că folosul lor se poate dovedi numai „dacă punem la o parte Sfânta Scriptură și puterea lui Dumnezeu și credem în mitologiile păgânești”.

Reluind temerea dintru început că icoanele constituie simpli idoli, oponenții actuali ai cinstirii lor vreau să-și dovedească fidelitatea față de porunca biblică „să nu-ți faci chip cioplit” și ca atare socotesc cinstirea icoanelor adevărată idololatrie. Pentru a înțelege întreaga problemă se impune o cercetare istorico-doctrinară mai amplă. Ce sînt însă pînă la urmă *idolii* și ce sînt *icoanele*?

Idol este un cuvînt de origine grecească și anume diminutivul de la „eidos”, după cum afirmă chiar Tertulian : „eidos” graece formam sonat ; ab eo per diminutionem „eidolon” deductum¹⁾. La rîndul său el derivă de la verbul „eido” care înseamnă a vedea, a avea o întrevvedere, a reprezenta prin gîndire, a i se părea, denumind anumite „lucruri” care se văd cu mintea, prin gîndire, ceva care se pare că ar fi așa, fără a putea convinge de realitatea lor. Din moment ce „eidolon” își are originea de la „eido”, în ceea ce privește determinarea precisă a sensului său, putem remarca următoarele : dacă „eido” arată acțiunea de a vedea anumite lucruri prin gîndire, închipuire, atunci „eidolon” denumește realizarea lucrului închipuit. În felul acesta idolul neavînd o realitate, i se pot atribui o mulțime de denumiri : iluzie, minciună, aparență, fantomă, imagine a iluziei, vanitate, neant etc.

Cu acest sens este întrebuițat și în antichitate de Homer, care în Iliada și Odiseea pentru a reda termenul de „iluzie”, „fantomă” folosește cuvîntul „eidolon” (Il. 2, 451 ; Od. 4, 796).

¹⁾ Tertulian, *De idololatria*, III (Migne, P.L., t.I, col. 665)

Și în Vechiul Testament acest cuvânt își găsește o largă întrebuințare. Cu ajutorul lui se traduc treizeci de nume evreiești diferite, toate având același înțeles de minciună, neant. (Numeri 22, 21 ; I Regi 15, 23 ; Ieremia 4, 15 ; Osea 4, 15).

Concludent este versetul de la Isaia 37, 19 : „Dumnezeii lor nu sînt dumnezei, ci lucruri de mîini omenești, lemn și piatră”. Psalmul 134, 15 definește lucrurile mai clar cînd spune : „Gură au și nu vor grăi, ochi au și nu vor vedea, urechi și nu vor auzi, că nu este duh în gura lor”. Pentru a arăta sensul precis al cuvîntului „eidolon” în Vechiul Testament vom cita încă un text : „Căci idolii lui nu sînt decît minciună și nu este nici o suflare în ei, sînt un lucru de nimic, o lucrare înșelătoare și vor pieri cînd va veni pedeapsa” (Ieremia 10, 14—15).

În Noul Testament sensul cuvîntului a rămas același. Așa spre pildă Sf. Apostol Pavel precizează : „Știm că idolul nu este nimic în lume” (I Corinteni 8, 4). Deci idolul de fapt nu este „nimic” și dacă totuși această „vanitate” este reprezentată, ea nu este decît reprezentarea erorii și a minciunii.

Celălalt termen, tot de origine greacă este icoana. El derivă de la „eiko”, avînd înțelesul de a fi asemenea, a se asemana cu cineva prin trăsăturile feței, prin talie etc. Dacă termenul „eiko” indică acțiunea de a fi asemenea cu cineva, „eikon” în schimb este realizarea acestei asemănări, deci o reprezentare prin asemănare, dar de data aceasta a realității și nu a închipuirii. Cu acest înțeles este întrebuințat în antichitate de Herodot, pentru a reda termenul de imagine, portret, tablou etc. (Herodot 2, 130, 143).

În Vechiul Testament, în majoritatea cazurilor, este întrebuințat cu același sens. Să ne referim la cîteva exemple : Dumnezeu face pe om „după chipul și asemănarea Sa” (Facerea 1, 26). Adam are un fiu „după chipul și asemenarea (kata ten eikona) sa”. Aceasta este o icoană materială, reală, întrucît fiul lui Adam era făcut după „asemănarea” lui Adam, fiind deci asemenea cu el.

În Noul Testament cuvîntul „eikon” are același înțeles, atît de icoană materială, cit și spirituală. În ceea ce privește icoana materială, demn de amintit este întîmplarea petrecută cu banul dajdiei. Mintuitorul este întrebă : „Al cui este chipul (eikon) acesta și inscripția de pe el” (Matei 22, 20). Dacă reprezentarea unui tablou ar constitui un idol după cum socotesc unii dintre creștini, s-ar fi redat prin „eidolon”. Întrucît însă este folosit „eikon” rezultă că între cei doi termeni este o mare deosebire, prin „eikon” denumindu-se o reprezentare a realității și nu a închipuirii. Înțelesul spiritual reiese din textul de la Coloseni 1, 15, unde se afirmă despre Mintuitorul că „este chipul lui Dumnezeu (eikon tou Theou) cel nevăzut”. Cu alte cuvinte Mintuitorul este icoana Tatălui, este o reprezentare reală și perfectă a lui Dumnezeu Tatăl.

Diferența aceasta mare dintre idol și icoană a fost reținută de reprezentanții Bisericii postapostolice care au evidențiat-o în repetate rînduri. Bazîndu-se pe versetul de la I Corinteni 8, 4, scriitorul patristic Origen face următoarea distincție : „Altul este idolul și alta este icoana. Este

icoană atunci cînd prin sculptură sau pictură se reproduce un pește sau un patruped sau un animal sălbatic ; dar este un idol dacă spiritul produce o formă pe care a imaginat-o și care nu are prototipul său printre lucrurile existente cum este o figură, fiind în același timp și om și cal”²⁾. Iar Teodoret completează : „Păgînii fac forme care nu există, ca sfincși, centauri, numele de idol fiind dat imitațiilor de lucruri inexistente”³⁾. Din aceste texte, rezultă că „idolul este asemănarea minciunii și a erorii, iar icoana este asemănarea reală a adevărului”⁴⁾.

În ciuda netei distincții dintre „eidolon” și „eikon” se întîlnesc totuși citeva texte biblice care le confundă, în care „eidolon” este redat prin „eikon” (Isaia 40, 19—20 Deuteronom 4, 16 etc.). Ele reprezintă însă excepții și se referă la idololatria pe care Sfînta Scriptură a condamnat-o mereu și fără menajamente, la „icoana” care a fost transformată în „idol”.

1. IDOLUL

Cauza principală care a dat naștere nenumăratelor discuții în jurul icoanelor o constituie interpretarea greșită a unor texte din Sfînta Scriptură, în primul rînd a poruncii a 2-a din Decalog : „Să nu-ți faci chip cioplit și nici un fel de asemănare a nici unui lucru din cîte sînt în cer sus și din cîte sînt pe pămînt jos și din cîte sînt în apele de sub pămînt ! Să nu te închini lor, nici să le slujești” (Ieșirea 20, 4—5). Din interpretarea literală a acestor cuvinte rezultă că Dumnezeu oprește cu desăvîrșire confecționarea chipurilor cioplite și mai ales cinstirea lor. Vechiul Testament ne oferă însă și alte posibilități de a înțelege porunca a doua. Dumnezeu Tatăl, Acela care a dat Decalogul, poruncește aceluiași Moise : „Cortul însă să-l faci din zece covoare de în răsucit, de mătase violetă, stacojie și vișinie ; în țesătura lor să faci chipuri de heruvimi, alese cu iscusință” (Ieșirea 26, 1). Sfînta Scriptură cuprinde o mulțime de prescripții de acest fel. Dar, deși în Deuteronom 4, 16, 17, 18, Dumnezeu oprește reprezentarea lucrurilor însuflețite zicînd : „Să nu vă stricați dar și să nu vă faceți chipuri cioplite sau închipuiri ale vreunui idol care să înfățișeze bărbat sau femeie, sau închipuirea vreunui dobitoc de pe pămînt, sau închipuirea vreunei păsări ce zboară pe cer, sau închipuirea vreunei jivine ce se tirăște pe pămînt”, tot Dumnezeu poruncește să se facă șarpele de aramă : „Iar Domnul a zis către Moise : Fă-ți un șarpe de aramă și-l pune pe un stîlp și de va mușca șarpele pe vreun om, tot cel mușcat care se va uita la el, va trăi” (Numeri 21, 8). Dacă în textele acestea și în altele asemănătoare icoana s-a identificat cu idolul, s-ar ajunge la o concluzie falsă și anume că Dumnezeu ar fi poruncit evreilor să-și facă idoli. Or se știe că Vechiul Testament a condamnat idololatria și aceasta pentru că influențați de alte neamuri în apropierea cărora trăiau, evreii

²⁾ Origen, *Omilia VIII*, 3 la Exod (Migne, P. G., t. XII, col. 353).

³⁾ Teodoret, *Chestiunea XXXVIII la Exod* (Migne, P. G., t. LXXX, col. 264).

⁴⁾ *Viața Sfîntului Teodor Studitul*, LXX, de Pseudo-Mihail (Migne, P. G., t. XCIX, col. 180 B).

antici erau mereu tentați să părăsească dreapta cinstire a lui Dumnezeu și să-și facă idoli.

Văzându-i așa de nestatornici în credința lor, Dumnezeu dă evreilor de demult anumite porunci, tot cu scopul de a-i feri de idolatrie. În primul rînd le interzice confecționarea de chipuri cioplite, reprezentări ale erorii și ale minciunii : „Să nu vă faceți idoli, nici chipuri cioplite, nici stilpi să nu vă ridicăți, nici pietre cioplite cu dalta să nu vă așezați în pămîntul vostru” — arătînd și scopul urmărit de poruncă — „ca să (nu) vă închinați la ele” (Levitic 26, 1). Cu același scop la ieșirea din Egipt le poruncește să se ferească de legăturile cu popoarele cu care se vor întîlni și în același timp să le distrugă idoli și zeii lor : „Cînd va merge înaintea ta îngerul meu, povățuitorul tău și te va duce la amarei, la hetei, la ferezei, la cananieni. . . , îi va stîrpi pe aceștia de la fața voastră. Atunci să nu te închini la dumnezeii lor, nici să le slujești, nici să faci după faptele acelora, ci să-i zdrobești de tot și să strici de istov stilpii lor. Să nu vă amestecați și să nu vă faceți legămînt cu ei, nici cu dumnezeii lor, căci de veți sluji dumnezeilor lor, aceasta va fi cursă pentru voi” (Ieșirea 23, 23, 24, 33). Afară de aceasta este oprită orice reprezentare a soarelui, a lunii și a stelelor, urmărind același scop, ca evreii să fie ținuti departe de idolatrie : „Sau privind la cer și văzînd soarele, luna și stelele și toată oștirea cerească, să nu te lași amăgit, ca să te închini lor, nici să le slujești, pentru că Domnul Dumnezeuul tău le-a lăsat pentru toate popoarele de sub cer” (Deuteronom 4, 19).

Scurta prezentare a înțelesului de idol în Vechiul Testament, este suficientă în vederea unei comparații cu înțelesul idolului din religiile păgîne. Și în religiile păgîne și la evreii de demult, idoli erau considerați dumnezei adevărați însuflețiți și cărora li se pretindea adorare. Pe deasupra atît păgînii cît și evreii căzuți în idolatrie cinsteau creatura. În fine, soarele, luna și stelele se bucurau de aceeași cinstire, atît la păgîni, cît și la iudeii idololatri.

Idoli respinși de Vechiul Testament sînt deci un rezultat al „închipuirilor bolnăvicioase și aberațiunilor omenești, exprimate în figuri de lemn sau piatră”⁵⁾. Acestea sînt „chipurile cioplite” pe care Dumnezeu le interzice de a se confecționa și nu icoanele care sînt reprezentarea realității și pe care însuși Dumnezeu poruncește să fie făcute.

Noul Testament se menține pe aceeași linie în ce privește idolatria și o condamnă întrucît aceasta era una din principalele cauze care îndepărtau pe credincioși de Dumnezeu, împiedicîndu-i astfel să-și mîntuiască sufletul și să cîștige viața veșnică : „Iar partea celor fricoși și necredincioși . . . și închinători la idoli . . . este iezerul care arde cu foc și cu pucioasă, care este moartea a doua” (Apocalipsa 21, 8). De aceea în nenumărate rînduri Sfinții Apostoli își îndrumă fii duhovnicești să se ferească de căderea în idolatrie. Sf. Apostol Ioan își termină prima sa epistolă prin îndemnul : „Fiilor, păziți-vă de idoli” (I Ioan 5, 21), iar Sf. Apostol

⁵⁾ Tațian Asirianul, *Cuvînt către eleni*, apud D. G. Boroiu în rev. Biserica Ortodoxă Română, an. XXIV (1906), nr. 5, p. 567.

Pavel îi sfătuiește pe corinteni : „De aceea iubiții mei, fugiți de închinarea la idoli” (I Corinteni 10, 14). Atitudinea precisă a Noului Testament față de idolatrie este exprimată prin cunoscuta cuvîntare a Sf. Apostol Pavel în areopagul din Atena (Faptele Apostolilor 17, 16—31), cu care prilej evidențiază diferența dintre Dumnezeu cel adevărat și divinitățile păgînilor : „Dumnezeu care a făcut lumea și toate cele ce sînt în ea, Acesta fiind Domnul cerului și al pămîntului, nu locuiește în temple făcute de mîini... Nu trebuie să socotim că dumnezeirea este asemenea aurului sau argintului sau pietrei cioplite de meșteșugul și de gîndirea omului” (Faptele Apostolilor 17, 24—28).

Sf. Apostol Pavel condamnă nu numai adorarea propriu-zisă a idolilor, ci chiar consumarea alimentelor jertfite lor (idolotitelor): „Dar de vă va spune cineva : „Aceasta este din jertfa idolilor să nu mîncăți pentru cel care v-a spus și pentru cunoștință, căci al Domnului este pămîntul și plinirea lui” (I Corinteni 10, 28). Întrucît a demonstrat că „idolul nu este nimic în lume” Apostolul neamurilor se justifică explicînd ce l-a determinat să oprească consumarea celor jertfite idolilor, arătînd că jertfele nu se aduc idolilor — care nu sînt nimic — ci demonilor : „Deci ce spun eu ? Că ce s-a jertfit pentru idol este ceva ? Sau idolul este ceva ? Ci zic că cele ce jertfesc păgînii jertfesc demonilor și nu lui Dumnezeu” (I Corinteni 10, 19—21).

Dacă pînă acum prin idolatrie am constatat că se înțelege cinstirea în cel mai înalt grad a statuilor, a divinităților materiale, în Noul Testament apare — să zicem — o nouă formă de idolatrie, pe care am putea-o numi o „idolatrie morală”, păcatul însuși fiind considerat un idol, adică o închinare la ceva neadevărat, nenecesar vieții, care însă împiedică buna desfășurare a ei : „Căci aceasta s-o știți bine că nici desfrînat sau necurat sau lacom (care este închinător la idoli) nu are moștenire în Împărăția lui Hristos și a lui Dumnezeu” (Efeseni 5, 5), motiv pentru care același Sfînt Apostol sfătuiește pe Tit să îndemne pe tineri „ca să fie înfrînați” (Tit 2, 6). Iar pentru o mai bună colaborare cu Dumnezeu tot el îndrumă pe coloseni astfel : „Drept aceea, omoriți măduarele voastre, ale omului pămîntesc — desfrînarea, necurăția, pofta rea și lăcomia, care este o închinare la idoli” (Coloseni 3, 5).

Așadar, ne apare clar că și în Noul Testament idolul are același înțeles, iar cinstirea lui este oprită categoric, spre deosebire de „heruvimii” care erau deasupra chivotului și care se bucurau de o deosebită cinste (Evrei 9, 5).

2. ICOANA

Sfînta Scriptură amintește nu numai de idoli ci și de icoane. Primii sînt condamnați cum am arătat ; celelalte însă ne sînt descrise ca poruncite chiar de Dumnezeu și aceasta pentru simplul motiv că între idol și icoană s-a făcut mereu o clară distincție. Descoperirea pe care Dumnezeu i-o face lui Moise, în legătură cu heruvimii ce trebuiau să fie reprezentați pe perdeaua ce despărțea Sfînta de Sfînta Sfintelor, împrejurare la

care ne-am referit deja, este concludentă în acest sens. La acestea adăugăm că dându-i sfat cum să procedeze la construirea chivotului legii, pe lângă altele Dumnezeu îi poruncește lui Moise : „Apoi să faci doi heruvimi de aur și să-i faci dintr-o bucată, ca și cum ar răsări din cele două capete ale capacului” (Ieșirea 25, 18) arătând mai departe importanța acestor heruvimi (icoane) : „Acolo, între cei doi heruvimi de deasupra chivotului legii, mă voi descoperi ție și-ți voi grăi de toate, câte am a porunci prin tine fiilor lui Israel” (Ieșirea 25, 22). Cînd a construit templul, Solomon a urmat aceleași porunci : „Pereții casei, birnele, ușorii, ferestrele și ușile, le-a acoperit cu aur și pe pereți a săpat chipuri de heruvimi” (II Cronici 3, 7) „... pe uși a săpat... heruvimi, finici și flori îmbobocite și le-a îmbrăcat cu aur peste săpătură” (III Regi 6, 35).

Ne apare limpede că în Vechiul Testament idolul și icoana nu sînt același lucru și că atitudinea este complet diferită față de unul și față de alta. În măsura în care idololatria este respinsă, în egală măsură icoana este recomandată ca mijloc al pietății celor ce-L adoră pe Dumnezeu ⁶⁾.

Ce ne spune Noul Testament cu privire la icoane ?

În timpul activității Sale pămîntești, în nenumărate rînduri simțind nevoia de a vorbi cu Tatăl care L-a trimis, Mîntuitorul merge la templu ca să se roage. Își îndrepta pașii spre casa Tatălui Său (Ioan 2, 16) făcută din porunca Lui și după sfaturile date de El. Chipurile heruvimilor care împodobeau pereții de jur împrejur (II Cronici 3, 7) creau o atmosferă de rugăciune, arătînd că ea este „casa lui Dumnezeu” (II Regi 5, 3) care locuiește între sfinți. Dacă toate acestea s-ar fi făcut contrar voinței lui Dumnezeu, rămîne inexplicabil de ce Mîntuitorul nu le face opoziție, cum de pildă s-a opus legii talionului, jertfelor de animale și altor practici idolești... El nu vede în reprezentările din templu ceva contrar poruncilor lui Dumnezeu, nu vede în ele chipurile cioplite ale căror cinstire ar fi idololatrie, nu le desconsideră, ci le apreciază ca pe unele ce sînt potrivite cu sfințenia templului.

Și pentru Sfinții Apostoli, urmașii direcți ai Mîntuitorului, locul cel mai potrivit pentru rugăciune, era tot templul (Faptele Apostolilor 3, 1 ; 24, 11). Nici ei, care aveau îndatorirea de a păstra nealterată învățătura dumnezeiască, nu consideră icoanele ca pe ceva de prisos și dăunător mîntuirii, ci le acordă cuvenita cinstire echivalentă cinstirii acordate poruncii divine. De pildă, Sf. Apostol Pavel vorbește cu pietate de cortul sfînt, arătînd că „deasupra chivotului erau heruvimii mării, care umbreau tronul împăcării” (Evrei 9,5) și precizînd totodată că „despre acestea nu

⁶⁾ Dacă Solomon ar fi făcut reprezentările la care se referă Biblia, contrar poruncilor lui Dumnezeu, s-ar fi luat atitudine contra acestora. Dumnezeu se arată însă mulțumit de lucrarea lui Solomon și ca dovadă că este săvîrșită în conformitate cu poruncile și voia Lui, îi binecuvîntează această „clădire” cu „chipuri” : „Iar cînd a terminat Solomon de clădit casa Domnului... s-a arătat iar Dumnezeu lui Solomon cum i s-a arătat în Gabon. Și Domnul i-a spus : am ascultat rugămîntea ta și vrerea ta cu care te-ai rugat înaintea Mea și am sfințit această casă pe care ai zidit-o să fie acolo numele Meu în veci și vor fi ochii Mei și inima Mea acolo pe veci” (III Regi 9, 3).

putem să vorbim cu de-amănuntul" întrucît se adresa evreilor și ei aveau cunoștință despre ele, fiindu-le impuse prin lege.

Cînd ulterior au apărut picturile religioase, ele n-au fost considerate inovație omenească, ci însăși voința lui Dumnezeu exprimată la început prin poruncile date lui Israel, iar în „zilele de pe urmă” (Evrei 1, 2), prin însăși Fiul Său întrucît Fiul nu a venit să strice legea ci să o plinească (Matei 5, 17). Întrucît icoanele sînt indisolubil legate de închinare, icoanele primilor creștini trebuie căutate aici, iar unele din cele mai vechi lăcașuri de închinare sînt catacombele. În catacombe picturile, mai ales cele cu caracter religios, erau nelipsite. Descoperirile arheologice au scos la iveală nenumărate dovezi despre existența lor în primele veacuri⁷⁾. La sfîrșitul secolului I sau începutul secolului II, icoanele creștine au ieșit din catacombe și au intrat în casele de rugăciune și primele biserici (basilici)⁸⁾.

Pe lingă mărturiile arheologice care atestă existența icoanelor în primele veacuri mai sînt și unele scrieri ale Sfinților Părinți și ale unor scriitori bisericești care confirmă același lucru. Așa bunăoară Irineu, episcopul Lugdunului, pe la sfîrșitul secolului II, în lucrarea sa „Împotriva ereziilor”, amintește de o femeie cu numele de Marcelina care avea un chip al lui Iisus, ținut în cînstă și venerare⁹⁾. Tertulian vorbește despre imaginea Mintuitorului în formă de păstor, pictată pe cupele de băut¹⁰⁾. Eusebiu de Cesareea povestește cu multe detalii despre aceea că femeia cu scurgere de sînge din Evanghelie, ar fi ridicat un bust al Mintuitorului în Cesareea lui Filip, arătînd că „monumentul este în forma unei colonne de bronz care susține două chipuri : unul este al unei femei care se roagă în genunchi și cu mîinile întinse, iar celălalt este al Mintuitorului ce stă în picioare îmbrăcat cu o haină lungă și care întinde mîna către acea femeie... Am văzut eu această lucrare, precizează Eusebiu, și nu trebuie să se mire cineva dacă păgînii au păstrat astfel memoria binefacerilor ce au primit de la Mintuitorul. Și am văzut mulțime de icoane cu chipul Mintuitorului și cu al lui Petru și Pavel care s-au păstrat astfel pînă în timpul nostru”¹¹⁾. Istoricul Sozomen informează că în zilele lui Iulian Apostatul, păgînii au surpat acest monument : iar creștinii adunînd rămășițele le-au pus în biserică¹²⁾. La rîndul său Sf. Vasile cel Mare († 379) mărturisește „Venerez pe Sfinții Apostoli, pe profeți și pe martiri și în rugăciunile ce trebuiesc făcute înaintea lui Dumnezeu îi invoc pe ei. Și prin ei, adică prin mijlocirea lor, îndurat să-mi fie iubitorul de oameni Dumnezeu și să dea iertare greșalelor mele. Pentru aceea și icoanelor lor mă închin și le cinstesc pe ele după cum ne este nouă dat de la Sfinții Apostoli. Și acestea (icoanele) nu

⁷⁾ V. Grumel, art. *Culte des images*, în *Dictionnaire de Théologie catholique* (Paris, 1922), t. VII, 1, col. 767—768.

⁸⁾ Pr. prof. dr. Milan Šesan, *Cinstirea sîntelor icoane*, 1943, p. 10.

⁹⁾ Sf. Irineu, *Împotriva ereziilor*, I, 24 (Migne, P. G., t. VII, col. 674 sq.).

¹⁰⁾ Tertulian, *De pudicitia*, VII, 10 (Migne, P. L., t. III, col. 1000).

¹¹⁾ cf. Badea Cireșeanu, *Tezaurul liturgic*, t. II, București, 1911, p. 198.

¹²⁾ Pr. Aurel Radu, *Figura Mintuitorului în Sfînta Scriptură, Sfînta tradițiune și artă*, Sibiu, 1942, p. 23.

sînt oprite ci sînt zugrăvite în toate bisericile noastre încă din vechime¹³⁾. Grigorie de Nissa († 394) vorbind despre biserica ce avea ca hram pe Sf. Teodor Tiron, martir din timpul persecuției lui Dioclețian, arată că era împodobită cu icoana Mîntuitorului și diferite icoane cu scene din martirajul sfințului¹⁴⁾.

Mărturiile din secolul V abundă confirmînd existența și cinstirea icoanelor. Un prefect din Asia Mică, pe nume Olimpiodor, întrebînd pe renumitul ascet Nil († 450) despre podoabele necesare pentru înfrumusețarea bisericii care avea s-o construiască, acesta îi răspunde că altarul trebuie să-l împodobească cu o cruce, iar pe pereții de jur împrejur să picteze icoane care să reprezinte subiecte din Vechiul și Noul Testament¹⁵⁾. Fericitul Augustin († 430) arată că în multe locuri din Africa nordică se văd pictați Sf. Apostoli Petru și Pavel împreună cu Mîntuitorul¹⁶⁾. Paulin de Nolla († 431) împreună cu prezbiterul galican Supliciu Sever au împodobit bisericile zidite de ei cu picturi inspirate din Vechiul sau din Noul Testament¹⁷⁾.

La început deci, atîta timp cît creștinii păstrau vie în suflet credința adevărată pe care le-au împărtășit-o Mîntuitorul Iisus Hristos și Sfinții Apostoli, nu se remarcă vreo opoziție față de icoane. Abia mai tîrziu începînd din secolul IV depărtîndu-se unii de învățătura moștenită de la Sfinții Apostoli, dau Sfintei Scripturi o interpretare cu totul necunoscută pînă atunci, ceea ce a dus între altele la respingerea icoanelor, de teama ca nu cumva prin intermediul lor să reînvie păgînismul și idololatria. Astfel sinodul de la Elvira — Spania sudică (305—306) în canonul 36 decreteează că picturile în biserică „nu sînt de trebuință ca nu cumva ceea ce se cîntește ori se adoră, să se zugrăvească pe pereți”¹⁸⁾. Canoniștii apuseni sînt de părere că sinodul a oprit numai pictarea Sfintei Treimi și aceasta pentru că dacă s-ar fi zugrăvit în diferite chipuri, păgînii și cei ce veneau spre a fi botezați și-ar fi făcut diferite concepții greșite asupra puterii divine¹⁹⁾.

Spre sfîrșitul secolului al IV-lea, prin anul 392, într-o epistolă a lui Epifaniu episcopul Salaminei Ciprului către Ioan episcopul Ierusalimului, se întrezărește o puternică opoziție față de icoane. Sosind din Betzel la Anablata, Epifaniu povestește că a intrat în biserica din această localitate. Dar acolo — spune el — „am descoperit o pinză atîrnată în uși, care era

¹³⁾ Badea Cireșeanu, o. c., p. 201.

¹⁴⁾ Idem, *ibidem*.

¹⁵⁾ Gherasim Timuș, *Teologia dogmatică ortodoxă*, tradusă după mitropolitul Macarie, București, 1887, p. 733 sq.

¹⁶⁾ V. Grumel, o. c., col. 770.

¹⁷⁾ Idem, *ibidem*.

¹⁸⁾ C. Emereau, art. *Iconoclasme*, în: *Dictionnaire de théologie catholique* (Paris, 1922), col. 576.

¹⁹⁾ Această ipoteză este întărită într-o oarecare măsură și de către Origen care ne relatează că în primele veacuri Sfînta Treime nu se picta deoarece: „pe Dumnezeu cel neîncăput și nevăzut nu-l putem mîrgini în spațiu” (Badea Cireșeanu, o. c., pp. 195—196), măsură luată tocmai pentru a nu fi piatră de poticnire pentru cei slabi.

vopsită și pictată, avînd imaginea întocmai ca a lui Hristos sau a altor sfinți, într-adevăr însă nu de ajuns ca să amintească a cui imagine va fi fost. Cum am văzut această imagine pictată în biserica lui Hristos, am sfișiat-o și mai mult am dat sfat păzitorilor locului aceluia ca să învelească cu ea pe vreun mort sărac și să-l înmormînteze“. Acest gest însă nu îl face din considerentul că icoana respectivă ar fi constituit un idol, ci din cauza sectei antropomorfiților răspîdită în acea vreme care atribuia lui Dumnezeu miini, picioare, ochi, urechi, contrar învățăturilor adevărate ale Bisericii. Odată cu apariția ereziilor se înregistrează anumite rezerve față de icoane. Pînă în secolul al VIII-lea însă opozițiile față de icoane au fost locale, explozive și de scurtă durată. Dar în secolul al VIII-lea asistăm la o luptă înverșunată împotriva lor. Se cunosc etapele luptei dusă împotriva icoanelor și sfîrșitul ei.

Geneza nenumăratelor discuții pornite pe această temă a constituit-o confundarea cinstirii adresate icoanelor cu închinarea care se cuvine să o dăm numai lui Dumnezeu, identificării cinstirii icoanelor cu idololatria.

Creștinii însă au știut de la început cui trebuie să slujească și în același timp au știut și pe cine trebuie să cinstească, neconfundînd niciodată cinstirea cu slujirea... Cinstirea icoanelor nu este o inovație potrivnică voii lui Dumnezeu, ci o realitate avînd loc bine definit chiar în cultul mozaic, cult întemeiat după poruncile date de Dumnezeu lui Moise.

Chipurile prezente în Vechiul Testament se bucurau de o cinste deosebită din partea evreilor. În fiecare dimineață Aaron tămia în fața perdelei care despărțea Sfînta de Sfînta Sfintelor, perdea — după cum bine știm — împodobită cu chipuri de heruvimi: „Să faci de asemenea un jertfelnic de tămîiere de lemn de salcîm. Jertfelnicul să-l așezi în fața perdelei care este dinaintea chivotului legii, unde am să mă arăt ție. Pe el Aaron va arde tămie mirositoare în fiecare dimineață cînd pregătește candelile (Ieșirea 30, 1, 6, 7). În fața aceleiași perdele cu chipuri de heruvimi ardea tot timpul sfeșnicul: „Să poruncești fiilor lui Israel să-ți aducă untdelemn curat pentru luminat, stors din măsline ca să ardă sfeșnicul în toată vremea în cortul adunării, în fața perdelei celei de dinaintea chivotului legii” (Ieșirea 27, 20). La vreme de cumpănă se aduceau jertfe în fața altarului (Ieșirea 27, 20), pe care erau cei doi heruvimi: „Apoi s-a sculat Solomon și a venit la Ierusalim și a stat înaintea jertfelnicului celui de dinaintea chivotului cu legea Domnului care era în Sion, a adus arderi de tot, a săvîrșit jertfa de împăcare și a făcut mare ospăț pentru toate slugile sale” (III Regi 3, 15). Tot în fața chipurilor de heruvimi se preamărea Dumnezeu în cîntări: „Lăuda-te-voi Doamne cu toată inima mea, că ai auzit cuvintele gurii mele și înaintea îngerilor îți voi cînta” (Psalmul 137, 1). Ceea ce interzice și pedepsește Dumnezeu în Vechiul Testament nu este cinstirea reprezentărilor sfînte ci slujirea icoanei datorită faptului că această slujire („latrîe“) transformă icoana în „idol“ și degenerează în „idololatrie“. Exemplu concludent în acest sens, cum arătam deja, îl oferă șarpele de aramă ridicat de Moise în pustie pentru a

scăpa de la moarte pe cei mușcați de șerpii veninoși. La început nu se bucura decît de o mică cinstire... Vindecarea știau că vine de la Dumnezeu dar șarpele fiind mijlocul prin care Dumnezeu îi vindeca desigur că și lui i se asigura o cinstire „relativă”. Cîtă vreme aceasta a rămas cinstire, Dumnezeu nu s-a arătat cu nimic nemulțumit. Cu timpul însă cinstirea aceasta a crescut, din șarpe făcîndu-se adevărat idol. În această situație, Iezechia îl distruge : „Și a stricat șarpele cel de aramă pe care-l făcuse Moise ; chiar pînă în zilele acelea fiii lui Israel îl tămîiau și îl numeau Nehuștan” (IV Regi 18, 4).

Apoi, tămîindu-se chipurile de heruvimi de pe perdeaua ce despărțea Sfînta de Sfînta Sfîntelor, desigur nu se sluzea acestor chipuri, ci lui Dumnezeu care este dincolo de chipuri, dincolo de reprezentare. Dacă însă tămîind dferite imagini voiești ca acelora să le slujești la fel ca lui Dumnezeu desigur că este iarăși idololatrie : „Și am intrat și am privit și iată că erau acolo tot felul de chipuri de tîritoare, de animale necurate și de tot felul de idoli de ai casei lui Israel, zugrăviți pe pereți de jur împrejur. Înaintea lor stăteau șaptezeci de bărbați din bătrînii casei lui Israel... fiecare din ei avea în mîini cîte o cădelniță și un nor gros de fum se ridca în sus” (Iezechil 8, 10—11).

Cinstirea pe care creștinii o dau icoanelor, nici pe departe nu poate fi comparată și identificată cu această cinstire idololatră, ci doar cu cinstirea pe care evreii o aduceau chipurilor de heruvimi, pentru că cinstind icoanele creștinii nu cinstesc obiectele propriu-zise, ci cinstea lor se îndreapă spre Acela care este reprezentat pe icoană. Rezultă aceasta și din faptul că Mîntuitorul nu ia nici o atitudine împotriva icoanelor și în al doilea rînd și din felul cum vorbesc Sfînții Apostoli despre ele (Evrei 9, 5) ca despre ceva care este atît de cunoscut și de întrebuintat, încît nu mai este nevoie de a se pune în discuție.

Dacă reprezentarea în general ar fi constituit o practică idololatră, ea nu ar fi apărut de loc. Întrucît însă reprezentarea de icoane a existat încă din primele veacuri creștine, de la sine reiese că de la început s-a făcut deosebire esențială între idol și icoană, iar cinstirea acordată icoanei, nefiind adîsă materialului din ce era confecționată, ci Aceluia pe care ea-L reprezenta, se urma prin aceeași practică pe care o respectau evreii la templu.

De o importanță deosebită este precizarea că cinstirea icoanelor apare odată cu reprezentarea lor și nu mai tîrziu cum afirmă unii, acuzînd astfel pe conducătorii Bisericii postapostolice de introducerea acestui cult. Dacă se vorbește despre o dezvoltare a cultului icoanelor în secolul IV este și firesc întucît acum după edictul de la Milano, dîndu-se libertate creștinismului, icoanele au fost scoase din catacombe și introduse în bisericile nărețe care se construiseră, devenind ele însele obiecte de cult. Cinstirea lor însă nu apare acum, ci este moștenită de la creștinii din perioada apostolică.

Dovezile scripturistice și tradiționale adunate și valorificate cu prilejul întrunirii sinodului VII ecumenic, confirmă valabilitatea cultului icoanelor. Celor care, atacând icoanele afirmau că nu se poate reprezenta Dumnezeu cea nevăzută, Sfinții Părinți răspund cu un pasaj din învățătura Sfintului Ioan Damaschin: „Nu zugrăvesc Dumnezeirea nevăzută, ci zugrăvesc trupul care s-a văzut al lui Dumnezeu. Căci dacă nu se poate zugrăvi sufletul, cu cât mai mult nu se poate zugrăvi Cel care a dat și sufletului un chip de materie”²⁰). Iconoclaștilor, care atacând icoanele repetau vechile învățături ale monofiziților și nestorienilor, le răspunde același Sfânt Părinte: „Întrucât umanitatea este legată de dumnezeirea Sa, neimpărțită, și nedespărțită, icoana Dumnezeului-Om este imaginea desăvârșită a Lui. La fel minunile care se arată în icoană sînt săvîrșite prin activitatea temporară, dar cu ajutorul neapărat trebuincios al Dumnezeirii”²¹).

În sfîrșit, într-un mod cit se poate de lămurit, s-a demonstrat folosul icoanelor pentru viața credincioșilor și în același timp felul în care trebuie cinstite: „Căci cinstea dată icoanei trece asupra prototipului ei și cel ce se închină icoanei se închină persoanei zugrăvite pe ea. În felul acesta se va întări învățătura Sfinților noștri Părinți, adică predania Bisericii universale, care de la o margine a lumii pînă la cealaltă a primit Evanghelia”²²).

Importanța deosebită pe care o are icoana în viața creștinilor, este evidențiată cu multă convingere de către Sfinții Părinți. Astfel Sf. Grigorie de Nissa arată că de cîte ori privește tabloul cu jertfirea lui Isaac, sufletul i se înduioșează, întreaga ființă i se cutremură, iar lacrimile îi curg șiroaie în fața tabloului atît de expresiv²³). Pentru Sfinții Părinți icoanele sînt „Biblia credincioșilor neștiutori de carte”. În acest sens Sf. Grigorie cel Mare spune că icoana este ca o carte pentru aceia care nu știu să citească, învățîndu-i calea pe care trebuie să meargă²⁴). Sfîntul Ioan Damaschin, cel mai mare apărător al icoanelor aduce o serie de argumente, arătînd rolul mare al icoanelor care sînt Bibliile credincioșilor simpli: „Precum cartea aduce aminte de Dumnezeu celor știutori de carte, la fel icoana celor neștiutori de carte. Și precum cuvîntul este pentru auz, icoana este pentru vîz”²⁵). Ele au însă importanță deosebită și pentru ceilalți creștini: „Nu am prea multe cărți — spune același Sfînt Părinte — și nici n-am timp liber a citi; întru în biserică, spitalul obștesc al sufletelor, înăbușit

²⁰) Pr. Aurel Radu, o. c., p. 30.

Hr. Andrușos, *Simbolica*, trad. de I. P. S. Mitropolit Justin Moisesescu, Craiova 1955, p. 331.

²¹) Prof. N. Chițescu, Pr. prof. Isidor Todoran și Pr. prof. I. Petreută, *Teologia Dogmatică și Simbolică. Manual pentru Institutele teologice*, vol. II, București, 1958, p. 765.

²²) Dr. Nicodim Mîlaș, *Canoanele Bisericii ortodoxe însoțite de comentarii*, vol. I, partea I, Arad, 1930, pp. 39—40.

²³) Sf. Grigorie de Nissa, *Panegiric la marele mucenic Teodor*, (Migne, P. G., XLVI, col. 572).

²⁴) Sf. Grigorie cel Mare, Migne, P. L., t. LVII, col. 991, 1128.

²⁵) Sf. Ioan Damaschin, *Despre icoane, Cuvîntarea I, 17* (Migne, P. G., t. XCIV, col. 1248).

ca de niște spini; podoaba picturii mă atrage și mă uit, îmi desfățez vederea ca o livadă și pe nesimțite mărirea lui Dumnezeu pătrunde în suflet. Am primit răbdarea mucenicului, răsplata cununilor și mă aprind ca prin foc cu dorința de a-l imita²⁶).

3. ÎNCHEIERE

Am încercat în paginile de față o determinare a înțelesului pe care îl are cinstirea icoanelor în Sfinta Scriptură și în Tradiția bisericească de-a lungul veacurilor, constatînd că termenii de „idol” și „icoană” se deosebesc atît din punct de vedere etimologic cît și din punct de vedere cultic.

Idolul era cunoscut atît în religiile precreștine cît și la iudeii idololatri. La rîndul lor icoanele sînt și ele prezente încă din perioada Vechiului Testament apărînd în poruncile pe care Dumnezeu le dă lui Moise, trecînd apoi direct și în Noul Testament, fiind confirmate atît de Sfinta Scriptură cît și de Sfinta Tradiție și mai mult de descoperirile arheologice făcute în catacombele primilor creștini.

Atitudinile de opoziție față de icoane la început sînt slabe, locale și fără de importanță, culminînd cu iconoclasmul și fiind reluate apoi ca subiect de discuții de către unii creștini de mai tîrziu.

În ceea ce privește cultul acordat icoanelor, este confirmat atît de Sfinta Scriptură cît și de practica Bisericii primare. De aici rezultă că cinstirea sfințelor icoane nu se poate considera o abatere, ci reală posibilitate de cultivare a pietății celor ce cred și-L mărturisesc pe Iisus Hristos ca Mîntuitor al lor. Nu vedem deci, de ce ar fi mai conformă adevăratei învățăături creștine, pereții unei biserici lipsiți de ornamentație sau cu ornamentații banale, cînd pe ei ar putea fi pictat chipul Aceluia pe care ai venit în lăcașul de închinăciune să-L slujești, să I te rogi... De ce este rău ca în casă pe lingă tablourile celor dragi să ai și chipul Aceluia pe care îl porți în suflet ca pe un părinte, frate sau fiu?... Fără a exagera, cinstirea icoanelor (în maniera premergătoare polemicilor iconoclaste), adevărata cinstire a icoanelor aduce un plus de sfințenie, de smerenie, de pietate și am putea spune, o apropiere între toți aceia pentru a căror unitate Domnul S-a rugat și le-a lăsat unitatea ca un testament sfînt (Ioan 17, 21—26).

²⁶) După D. Belu, *Despre icoana ortodoxă*, în rev. Biserica Ortodoxă Română, LIX (1941), nr. 11—12, p. 646

GÎNDURI DESPRE STAT ŞI BISERICĂ CU PRILEJUL CENTENARULUI INDEPENDENŢEI DE STAT A ROMÂNIEI

de : Prot. dr. PETRU DEHELEANU

Toate vestigiile vechilor monumente de cultură : literare, arhitectonice, sculpturale, picturale, muzicale şi chiar coregrafice ale vremii creştinismului primar, redau caracterul profund religios al vieţii de atunci, religia ocupînd unul din cele mai importante compartimente ale ei, nu numai al celei individuale, ci şi al celei sociale, de stat. *Cultura* era strîns legată de *cult*. Se trăia în mare măsură pentru zei. De aceea, *literatura* avea în vedere, în primul rînd, viaţa religioasă şi amestecul zeilor în viaţa de toate zilele ; *arhitectura* se realiza cu deosebire în temple măreţe şi monumentale, *pictura* şi *sculptura* reprezentau chipuri de zei în neîntrecută măiestrie, iar *muzica* închina zeilor şi eroilor cele mai frumoase imne şi producţii ale ei. Aceasta era situaţia, bine aşezată, la apariţia creştinismului.

Pe atunci, în lume stăpînea orînduirea sclavagistă. Scrierile biblice ale Noului Testament se referă şi la stările sociale de atunci, vorbind de oameni *liberi* şi *neliberi*, sau de *stăpîni* şi *sclavi* sau *robi* etc.¹⁾, dar fără să-i înfierbînte şi fără măcar să-i încurajeze pe unii împotriva altora, ca stări antagoniste, ci dimpotrivă, căutînd să înlătore antagonismul şi să-l înlocuiască cu pacea şi frăţietatea. Soluţia pe care o oferea, era aplicarea reciprocă a legii *iubirii*, ţinîndu-se seama că, în faţa lui Dumnezeu, toţi oamenii sînt *liberi* şi *fraţi*, deci egali, indiferent de starea lor socială.

Concepţia creştină în această problemă a prins putere tot mai mult, pe măsura răspîndirii năvalnice²⁾ a creştinismului în lume. Astfel, în multe părţi a luat forme mai uşoare. Influenţa concepţiei creştine a fost, evident, mare. Ea se impunea, cu mireasmă religioasă, din partea unei noi religii care, înlocuind treptat fostele religii, le prelua şi rolul atît de preponderent în viaţa de atunci.

¹⁾ Vezi I Corinteni 7, 18—24 ; Efeseni 6, 5—9 ; Coloseni 3, 22—4, 1 ; Filimon 15—16, etc.

²⁾ Matei 11, 12.

Noua concepție schimba deci structura vieții sociale, — dar nu prin legi, violențe, sau constrîngerii, ci numai indirect, prin iubire, care i-a fost și i-a rămas legea de aur.

O concepție proprie despre statul însuși ca organism social cu legi, autoritate și supunere, n-a fost formulată în scrierile biblice creștine. Dar în ele se vorbește despre *cezar, regi, împărații, conducători, centurion sau sutaș, diregători* etc.³⁾, cărora li se datorează respect și supunere. Ordinea și autoritatea de stat sînt recunoscute ca necesare și de netăgăduit. Dar nu se intră în amănunte. Evanghelia urmărea cu totul alte obiective. Între ele, cel mai important era „*Împărăția lui Dumnezeu*”, sau „*a cerurilor*”.

Această *Împărăție* a luat forme concrete, organizîndu-se în „*Biserică*”, avînd toate caracterele unui organism social, dar ea a rămas tot „*cerească*”. De aceea, ea niciodată nu s-a confundat cu statul, deși ele au conviețuit paralel și concomitent. Biserica este una și statul este alta. Biserica Ortodoxă n-a urmărit niciodată vreo supremație asupra statului. Ea n-a privit statul ca pe un simplu instrument al ei, nici n-a urmărit diminuarea funcției legislative și administrative, ori cea a aspectelor politic, patriotic, economic etc. al statului, precum nici trecerea acestora pe plan secundar, spre a pune în locul lor preocupări religioase de concepție creștină. N-a urmărit instaurarea unei *Biserici-Stat*, nici a unui *Stat-Biserică*. „*Clericalismul*” a fost și este ceva străin Evangheliei și Bisericii. Iată de ce, în spațiul geografic al Bisericii Ortodoxe n-a răbufnit nici un avînt de descătușare religioasă, sau vreo concepție cu tendințe spre un stat pur „*laic*”. Nu era nici un motiv, dacă n-a existat „*clericalism*”.

Biserica nu s-a lăsat ispitită nici de concepția „*religioasă*” a statului „*milenist*”, sau „*milenarist*” (de o mie de ani), universal și pur religios. Această concepție utopică nu s-a putut impune și a rămas doar în catehismele unor neînsemnate grupări religioase creștine reformatoare. Se știe că chiar primele veacuri creștine au cunoscut un curent „*milenarist*” dar el a murit curînd. L-au înviat însă din morți acum cîteva decenii numitele grupări, prin Apus și mai ales peste Ocean⁴⁾.

Cele afirmate pînă aici pot fi dovedite de istorie. De aceea nu găsim necesar să încărcăm expunerea cu citate. Afirmările următoare însă le vom sprijini pe texte și citate biblice, pentru a se vedea că nu sînt născocite, ci sînt redată și confirmate de Noul Testament și deci, orientative și obligatorii pentru toți dreptcredincioșii.

* * *

Statul și autoritățile de stat garantează ordinea. Iar ordinea este un postulat important în morala Bisericii. Ne-o spune Sf. Apostol Pavel, în cuvînte clare și răspicate : „*Orice suflet să se supună înaltelor stăpîniri,*

³⁾ Matei 2, 1 ; 22, 17—21 ; Luca 3, 1 ; 7, 2 ; Ioan 19, 15 ; Faptele Apostolilor 25, 8—10 ; Romani 13, 1 și următoarele I Timotei 2, 2 etc.

⁴⁾ Vezi mai pe larg al nostru „Manualul de Sectologie”, Arad, 1948, pp. 46—52 și 492—501. Vezi și rev. „Mitropolia Banatului”, 1976, nr. 1—4, pp. 39—49.

căci nu este stăpînire fără numai de la Dumnezeu, iar cele ce sînt, de Dumnezeu sînt rînduite. Pentru aceea, cine se împotrivesc stăpînirii, se împotrivesc rînduiei lui Dumnezeu. Iar împotrivorii vor lua osîndă asupra lor. Diregătorii nu sînt spaimă pentru fapta bună, ci pentru cea rea. Voiești deci să nu-ți fie frică de stăpînire? Fă binele și vei avea laudă de la ea. Căci diregătorul este slujitorul lui Dumnezeu spre binele tău. Iar dacă faci rău, teme-te, căci nu în zadar poartă sabia... De aceea nevoie este să vă supuneți nu numai de frica pedepsei, ci și pentru cugetul vostru”⁵⁾.

Să ținem seamă de următoarele: acestea le scrie Sf. Apostol Pavel în epistola către creștinii din Roma, în anul 58 d.Hr., deci sub împăratul Nero (54—68 d.Hr.), care era un mare prigonitor al creștinilor, cunoscut și din alte manifestări⁶⁾. Apostolul nu are în vedere persoana, nici însușirile sau defectele ei, ci ordinea pe care o reprezintă acea persoană. Ordinea este de la Dumnezeu, deci ceva dumnezeiesc. Iar cei ce o reprezintă și o garantează, au dreptul la supunerea și respectul supușilor, sau, mai bine zis, supușii le sînt datori cu ele. Sf. Apostol Petru completează: „Supuneți-vă pentru Domnul, oricărei întocmiri omenești... diregătorilor, ca unora ce sînt trimiși spre pedepsirea făcătorilor de rele și spre lauda făcătorilor de bine; căci așa este voia lui Dumnezeu, ca voi, prin faptele voastre cele bune să închideți gura celor fără cunoștință și fără minte... Dați tuturor cînte... temeți-vă de Dumnezeu, cinștiți pe împăratul”⁷⁾. Și Apostolul Petru trăia în aceeași vreme cu Apostolul Pavel, sub același împărat. Deci situația era aceeași, pentru toți credincioșii de atunci din marele imperiu roman. Mina lui Dumnezeu a făcut să se propovăduiască aceeași învățătură, în aceeași vreme și în aceeași situație de suferință, din mai multe guri și scrieri, pentru ca mai tirziu, în vremuri mai bune, de libertate, să nu existe nici un echivoc.

Normă pentru ținuta față de autoritățile statului sînt și cuvintele Apostolului Pavel adresate fiului său duhovnicesc Tit: „Adu-le amînte să se supună stăpînilor și diregătorilor, să asculte, să fie gata spre orice lucru bun”⁸⁾. Iar unui alt fiu al său în credință, Timotei, așezat de el episcop în Efes, îi dă îndrumarea, lui și celor supuși ai lui: „Vă îndemn deci, înainte de toate, să faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumite pentru toți oamenii... pentru toți care sînt în înalte diregătorii, ca să petreceți viață lină și tihnită... că acesta este lucru bun și primit înaintea lui Dumnezeu”⁹⁾. Nesupunerea, ori mai ales răzvrătirea numai rău ar aduce și oare cui i-ar folosi?

⁵⁾ Romani 13, 1—5.

⁶⁾ A incendiat Roma, ca s-o cînte el dramatic în versuri... și ca să scape de răspunderi și de consecințe, a aruncat vina pe creștini, pe care apoi i-a supus la torturi îngrozitoare. El este și ucigașul propriei sale mame, precum și al soției sale Popea, printr-o lovitură de picior. Vezi *Constantin Daniel*, *Orientalia mirabilia*, Ed. științifică, București, 1976, pp. 207—208.

⁷⁾ I Petru 2, 13—17.

⁸⁾ Tit, 3, 1.

⁹⁾ I Timotei 2, 1—3.

Știm că Apostolul Petru, o dată, a schițat un gest de nesupunere, sau chiar de răzvrătire, crezând că e îndreptățit să scoată sabia spre a lovi în cei ce veniseră cu oaste să-L prindă pe Mintuitorul, în grădina Ghetsimani. Dar Mintuitorul l-a oprit categoric: „*Întoarce sabia ta la locul ei, că toți cei ce iau sabia, de sabie vor pieri*”¹⁰). Se găseau în fața ostașilor statului¹¹) și deci, nu era cazul a face uz de forță împotriva lor. Aceasta ar fi constituit un act de răzvrătire împotriva autorității și a imperiului, pasibilă de pedeapsa capitală. Mintuitorul impune o atitudine de supunere, *dând cezarului ce i se cuvine*, căci prin aceasta nu se împuținează nimic din ceea ce I se cuvine lui Dumnezeu, ci dimpotrivă¹²). Mintuitorul a rostit aceste cuvinte celor ce-L întrebaseră cu viclenie și răutate dacă recunoaște sau nu autoritatea supremă de stat („cezarul”) și obligația de a plăti impozit către stat. Un răspuns afirmativ i-ar fi adus ura poporului, care aștepta dezrobirea politică de sub statul roman. Iar un răspuns negativ L-ar fi făcut un nesupus, pasibil de pedeapsă din partea autorității de stat. Dar El, prin răspunsul său a evitat ambele posibilități.

Și Apostolul Pavel face uz de drepturile sale de „cetățean roman”¹³). Prin aceasta el confirmă și rolul conducătorilor de stat de a supraveghea și asigura respectarea drepturilor fiecărui supus. Iar obligațiile cetățenești trebuie să devină la credincioși convingeri, autoconsimțiri și astfel, să fie acte ale „cugetului” sau cazuri de conștiință, atât sînt de firești și de juste¹⁴).

Nesupunerea și chiar răzvrătirea este justificabilă numai în cazul cînd un popor este oprimat de călcîiul unui stat oarecare, sub raport economic, politic, național etc., răpindu-i-se dreptul firesc la viață și autodeterminare¹⁵). Nu se admite colonialism, nici neocolonialism sau neosclavia, cum nu s-a admis nici vechea sclavie și nici asuprirea și depozedarea cuiva, individ sau comunitate, de drepturile sale firești.

Deși se spune că „cetățenia noastră este în ceruri”¹⁶), nu se tăgăduiește cetățenia de pe pămînt. Dimpotrivă, o înțelegem pe cea cerească mai bine prin analogie cu cea de pe pămînt. Termenul de „cetățenie” din lumea aceasta este folosit de Apostolul Pavel ca material apercceptiv pentru a înțelege mai bine cetățenia cerească. Organizația statală de pe pămînt este mereu luată în Noul Testament ca o icoană a celei de dincolo, reflectată în diferite expresii și parabole: „Asemenea este împărăția cerurilor...” Noi, credincioșii, avem ca patrie cerul, dar numai sufletește,

¹⁰) Matei 26, 52.

¹¹) Ioan 18, 3; Matei 26, 47.

¹²) Matei 22, 21.

¹³) Faptele Apostolilor 22, 25.

¹⁴) Romani 13, 4—5.

¹⁵) Ioan 11, 48.

¹⁶) Filimon 3, 20.

adică numai în înțelesul în care aparținem împărăției cerești. „Aici (în viața aceasta) *n-avem cetate stătătoare*”, durabilă, căci viața e scurtă ¹⁷⁾. Dar totuși, avem una, deși e trecătoare. Ea durează cât și viața noastră ¹⁸⁾, și trebuie să ținem seamă de ea.

Dacă există stat legitim, atunci el trebuie să aibă un tot atit de legitim instrument de apărare. Acesta este *armata*. Serviciul militar deci trebuie recunoscut și împlinit de toți cetățenii statului, la timpul său. În Noul Testament niciodată nu se cere desființarea lui, nici nu se arată că ar fi fără temei și fără rost. Cînd au venit la Ioan Botezătorul, care-și începuse predicarea pocăinței, niște *ostași* și l-au întrebat ei ce să facă, le-a răspuns: „*Nu asupriți pe nimeni, nu năpăstuiți pe nimeni și fiți mulțumiți cu plata voastră*” ¹⁹⁾. Nu le-a cerut să-și lase slujba ca să-și caute alta, mai onorabilă, ci numai să fie cinstiți și corecți. Cînd apoi un *centurion* sau *sutaș* din Capernaum l-a cerut Mîntuitorului să-i vindece sluga, nu i-a condiționat împlinirea cererii de părăsirea slujbei ostășești, ci de credința lui ²⁰⁾. Este semnificativ faptul, că cel dintîi păgîn încreștinat a fost tot un ostaș: *sutașul Corneliu*, ofițer (peste o sută) în cohorta „*Italica*” din Cezarea Palestinei ²¹⁾. Tocmai prin cazul încreștinării acestui ofițer, Dumnezeu a arătat că și păgînii, pînă atunci socotiți ca necurați, sînt la fel de curați ca și iudeii și că și ei sînt la fel de chemați la Evanghelie și la mîntuire ²²⁾.

Apostolul Pavel confirmă direct legitimitatea *soldei ostașilor*, comparînd cu ea dreptul preoților la salar din partea credincioșilor ²³⁾. El mai spune că adevăratul creștin este ca un vrednic ostaș, înarmat cu întreg arsenalul duhovnicesc, mereu gata de luptă împotriva dușmanului său, păcatul ²⁴⁾.

Înșile cetele îngerești alcătuiesc „*oști cerești*” înarmate și organizate ierarhic, ostășește ²⁵⁾.

Nu se poate admite însă *militarismul*, sau tendința de a face din armată și din înarmare preocuparea principală și aproape unică a statului. Militarismul duce la provocări și la agresiuni. Scopul lui este de a produce o stare de neliniște și groază („*războiul rece*”), precum și de a stoarce sînge și lacrimi ²⁶⁾. El nu se limitează la apărare, ci se extinde mereu la brutalitate și atac. El frînează progresul și limitează toate preocupările la pregătirea de apărare față de vreo eventuală dramatică surpriză din afară. Numai în statele în care stăpînește șovinismul rasial și

¹⁷⁾ Evrei 13, 14.

¹⁸⁾ Evrei 11, 16; 12, 28 — etc.

¹⁹⁾ Luca 3, 14.

²⁰⁾ Matei 8, 5—13; Luca 7, 1—10.

²¹⁾ Faptele Apostolilor, cap. 10.

²²⁾ Vezi și I Corinteni 9, 7; Matei 27, 54, etc.

²³⁾ I Corinteni 9, 7.

²⁴⁾ Evrei 5, 11—18.

²⁵⁾ Vezi Facere 3, 24; Matei 26, 53; Efeseni 1, 21; Coloseni 1, 16; 2, 10.

²⁶⁾ Matei 24, 6—8.

cel economic, unde se face deosebire între om și om, după naționalitate, stare, religie, sex etc., deci unde se practică în interior asuprirea, se practică și militarismul. Și numai lor le este propriu. Ceea ce au în interior, vor să extindă și în exterior.

În vechime exista dictonul latin : „*Si vis pacem, para bellum*”, ca justificare a consolidării armatei ca instrument de apărare a statelor. Dictonul are dreptate. Dar ce bine ar fi să se poată spune : „*Si vis pacem, para pacem*” — și să se aplice integral și peste tot. Acest deziderat ar duce la desființarea militarismului și ar face ca, în locul *ministerelor de război*, indiferent ce nume poartă, să se instaureze peste tot *ministere de pace*, încît preocuparea principală a statelor să fie pacea, cu toate marile ei consecințe. Dar aceasta n-o poate face nici un stat aparte, cită vreme este încercuit de state cu alte principii și preocupări. Deocamdată statele să fie pregătite de a-și asigura pacea.

În baza textelor clare din cărțile biblice ale Noului Testament, Biserica recunoaște și legitimitatea tuturor obligațiilor cetățenești, prin care se susține și se menține un stat. Între ele este și *achitarea impozitelor legale*. La aceasta ne îndeamnă Apostolul : „*Dați tuturor cele cu care sînteți datori : celui cu dajdia dajdie, celui cu vama vamă, celui cu teama teamă, celui cu cinstea cinste*”²⁷⁾.

O consecință a celor expuse mai sus este *patriotismul*, ca sentiment de afecțiune deosebită față de patrie. În aceeași măsură în care admitem patria trebuie să admitem și patriotismul. Dar patriotismul trebuie să fie creator, iar nu orb și distructiv. Nici patriile, nici națiunile nu trebuie să fie antagoniste întreolaltă, deoarece le unește comunitatea de interese și aspirații. Deosebirile dintre ele nu sînt pentru a le separa, ci pentru a le apropia, pentru a le determina la colaborare, în scopul întregirii reciproce, fiecare oferind ce are în plus și primind ce îi lipsește.

Fiecare popor are dreptul la *mărire și cinste* înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, dacă „*lucrează binele*”²⁸⁾. Cînd Apostolul Pavel a fost maltratat pe nedrept, el a făcut uz de dreptul său de *cetățean roman* și a făcut recurs la instanța supremă, împăratul, spre a fi judecat după lege și după dreptate, deși acea instanță era, cum s-a mai spus, păgînă. El îi dojenise altădată pe creștinii din Corint care se judecau înaintea tribunalelor păgînilor, povățuindu-i ca, pentru aplanarea diferendelor dintreolaltă, chiar să prefere nedreptatea, decît să recurgă la judecata păgînilor, căci faptul că se dau în judecată face să răcească în ei iubirea frățească. Motivul nu este deprecierea tribunalelor, ci exigențele moralei creștine de a se evita neînțelegerile sau de a le aplană frățește, preferînd o învoială strîmbă, unei judecăți drepte în instanță²⁹⁾.

Legitimitatea unei alte importante instituții a statului rezultă din cele de mai sus : a *justiției*, sau a instanțelor de judecată, care garantează și

²⁷⁾ Romani 13, 7.

²⁸⁾ Romani 2, 10.

²⁹⁾ Vezi I Corinteni cap. 6 și Matei 5, 23—26, 40.

asigură respectarea drepturilor cetățenilor loiali. Din această situație se naște un sentiment de demnitate patriotică superioară, creatoare ³⁰⁾.

La primele Rusalii creștine erau de față în Ierusalim iudei de peste 15 limbi diferite, veniți aici din diferite părți ale lumii, fiecare din ei vorbind limba țării în care locuia. Apostolii insuflați de Sfântul Duh le-au vorbit în limba fiecăruia din ei ³¹⁾, respectând prin aceasta dreptul fiecărui popor la specificul său și dovedind că nu există popor, națiune, limbă și rasă „spurcată”, ori „necurate” față de altele „curate”, cum fusese credința lor până atunci și că toate popoarele și națiunile au drepturi egale la mîntuire și deci, la toate. „Dumnezeu a îngăduit ca toate neamurile să-și urmeze căile lor” ³²⁾, avînd fiecare propria sa istorie.

Între oameni, păcatul a pus vrăjmășie, ridicînd ziduri de ură și venin. Din aceasta s-a născut *șovinismul*, un sentiment orb, denaturat, abuziv, exclusivist și fanatic, generator de ațîțări și încăierări, cum s-a mai spus. Datorită lui „se scoală popor peste popor și împărăție peste împărăție” ³³⁾ în război rece, sau chiar cald, măsurîndu-și fiecare puterea de distrugere ³⁴⁾. Pentru a înlătura consecințele șovinismului trebuie înlăturat el însuși. Apostolul Pavel a predicat la toate neamurile, împlinind porunca Domnului către Apostoli ³⁵⁾. Concepția sa, normativă în Biserică este hotărîră : „Nu mai este iudeu, nici elin, nu mai este rob, nici parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi toți una sînteți întru Hristos Iisus” ³⁶⁾. Nimeni nu-și poate pretinde înțîietate numai pentru că face parte dintr-o anumită rasă, națiune, stare socială, sex, religie etc. Evident, nu este vorba de ceva imposibil, anume, de a desființa națiunile, sexele etc., ci numai de a înlătura vrăjmășile bazate pe deosebiri dintre ele : În fața lui Dumnezeu oamenii se împart în *buni* și *răi*, sau *vrednici* și *nevrednici*. Restul nu contează, nici acum, nici la Judecata de apoi ³⁷⁾. Ei trebuie să accentueze tot ceea ce îi aseamănă și îi apropie și să înlătore ceea ce îi deosebește și desparte. Colectivitățile, mici sau mari, ca și indivizii aparte, trebuie să colaboreze și să se întregască reciproc fiecare contribuind cu ceea ce are în plus și fiecare primind de la celelalte ceea ce-i lipsește, atît moral cît și material. Printr-o colaborare frățească și printr-o întregire în bine, se poate asigura progresul tuturor, în cadrul patriei. Așa se naște și se dezvoltă patriotismul creator care trebuie să stăpînească, în locul sentimentelor oarbe, distrugătoare.

Așadar, nu e vorba nici de un *cosmopolitism* incolor, care să înghită și să mistuie toate națiunile, respectiv toate particularitățile naționale, pe baza principiului : „ubi bene, ibi patria”, ci de o *unitate în diversitate*,

³⁰⁾ Vezi Matei 5, 25 ; Luca 18, 2—6, etc.

³¹⁾ Faptele Apostolilor 2, 1—11.

³²⁾ Faptele Apostolilor 14, 16.

³³⁾ Matei 24, 7.

³⁴⁾ Luca 14, 31.

³⁵⁾ Matei 28, 19 — etc.

³⁶⁾ Galateni 3, 28 ; Vezi și Coloseni 3, 11.

³⁷⁾ Matei 25, 31—46.

de ceva care înfrumusețează și dă măreție întregului buchet al națiunilor pământului. Ele alcătuiesc laolaltă marele buchet al umanității, în care fiecare floare aparte prin culoarea, mireasma, forma și gingășia ei, contribuie la podoaba și frumusețea întregului buchet.

Intr-un singur caz este admis războiul, în concepția Bisericii: cînd este de apărare, defensiv. Statul, ca și individul, are dreptul și chiar datoria să-și apere și să-și asigure existența. Iar răzvrătirile și dezordinile din interiorul statului, care periclitează viața, libertatea, avutul și liniștea, precum și orice alte drepturi ale cetățenilor, trebuie să fie reprimare prin organele de ordine ale statului. Căci un stat care se dezbină și se răzvrătește în interior, se destramă și „se pustiește”³⁸⁾, ceea ce este echivalent cu sinuciderea. Este o datorie a fiecărui stat, de a asigura o viață pașnică tuturor cetățenilor, dîndu-le posibilitatea de a contribui la progresul cultural și material al patriei și la bunăstarea lor proprie.

Războiul de agresiune sau de cîmpire, nu este admis de Biserică în nici un caz. El constituie un abuz, o ucidere în masă, o imensă hecatombă și un tot atît de imens păcat. Biserica osîndește nu numai atacul brutal, ci și orice formă de asuprire, care înjosește demnitatea de om. Este interzisă, în duhul Evangheliei, chiar și cea mai mică ofensă, prin cuvînte de insultă și ocară. N-ai dreptul nici măcar să te ții mai mult ca pe alții, ci dimpotrivă pe fiecare să ți-l consideri superior³⁹⁾. Iar Evanghelia este aceeași, atît pentru individ, cît și pentru colectivitate.

Între state, ca și între indivizi, se pot ivi neînțelegeri, litigii, ori chiar coliziune de interese. Ele însă le pot înlătura pe toate, prin negocieri și tratative, sau chiar le pot preîntîmpina, prin vizite, schimburi de experiență științifice, sportive etc. Atacul brutal nu este unicul mijloc de a aplana un diferend. El este cel din urmă și cel mai rău, aducînd numai singe, lacrimi, groază și distrugeri.

Este adevărat, că în războiul de apărare, ca și în cel de agresiune, se produc durere, singe și pierderi, precum și victime nevinovate. Dar acest război este impus și nu este purtat de voie, ci de nevoie. În plus, el este determinat de interese superioare. Căci *binele* pe care-l produce o apărare este mult mai prețios decît răul pe care-l cauzează. Apărarea este un instinct și o datorie de primul rang. Lipsa ei aduce răul cel mai mare, care este desființarea, încetarea de a mai fi, adică moartea, aici identică cu sinuciderea. „*Nimeni nu și-a urît vreodată trupul său, ci-l hrănește și-l încălzește* . . .”⁴⁰⁾. Numai ieșit din minți poate fi un sinucigaș. Viața este un dar de la Dumnezeu și numai Cel ce ți-o dă are dreptul să ți-o ia. Viața este o luptă și numai lașii părăsesc arena de luptă. Iar lupta cere eroism, nu capitulare.

Statele n-au nevoie să fie abuzive, să patroneze asupririle și să fie numai alătura de cei „tari” prin aur și nu prin muncă și vrednicie personală.

³⁸⁾ Vezi Matei 12, 25.

³⁹⁾ Matei 5, 22; Filip 2, 3.

⁴⁰⁾ Efeseni 5, 29.

Știm că mintuirea se obține prin efortul propriu al fiecăruia. Așa 'trebuie să se obțină și vrednicia în viața pămîntescă a cetățenilor. Nu banul și aurul, ci munca, vrednicia, cinstea și alte virtuți personale să fie capitalul cel mai prețios al fiecăruia. Statul trebuie să ocrotească în primul rînd pe cei ce muncesc și produc mai mult, mai cinstit și mai competent pentru pacea și progresul material și spiritual al tuturor ⁴¹⁾. Aceasta este morala Bisericii și aceasta este situația în țara noastră, Republica Socialistă România.

Din fericire, nu toate statele din lume sînt abuzive, militariste și agresive. Este deci profund eronată concepția „milenistă” că ele toate, ca de altfel și toate „organizațiile eclesiastice”, sînt de la diavolul. Există și state *pașnice*, care urăsc războaiele și asuprirea; în ele se construiește vizibil o viață nouă, prin participarea însuflețită a întregului popor. Ele prețuiesc munca pentru construcții, bunăstare și progres, căutînd pacea în interior și exterior. Aceasta este o dovadă că ele sînt de la Dumnezeu.

Să ne referim acum în concret, la Statul nostru, Republica Socialistă România, care-și serbează în anul acesta *Centenarul Independenței* (1877—1977). Aici s-a înlăturat exploatarea și asuprirea sub orice formă. Poporului muncitor i se asigură o intensă, activă și permanentă asistență socială. Prin legi speciale se acordă ocrotire și ajutorare celor infirmi, asistență medicală celor suferinzi, ocrotirea familiei, mamelor, copiilor, bătrînilor bolnavi rămași singuri (prin decesul familiei), orfanilor, copiilor abandonati, etc. Se susține o largă acțiune de culturalizare a maselor și de ridicare a nivelului de trai al celor ce muncesc. Este un Stat democratic, susținător al drepturilor omului, asigurînd deplină libertate, egalitate și frățietate între toți cetățenii săi: români și celelalte națiuni conlocuitoare. El susține de asemenea, deplină egalitate între toate statele, indiferent dacă sînt „mici”, sau „mari”. Iată de ce, Biserica Ortodoxă Română îl respectă oferindu-i o sinceră colaborare.

Biserica este o organizație aparte, de altă natură, cu altă menire. Pentru viața duhovnicească a fiilor ei, care sînt în același timp cetățeni ai Statului, ea își are legile, canoanele și normele ei proprii, duhovnicești. Este deplin liberă și-și poată vedea de menirea ei.

Biserica își are organizația sa proprie, recunoscută de Stat. Ea își numește singură — sau își revocă dacă e cazul — pe slujitori, iar Statul recunoaște și aprobă aceste numiri și revocări.

Biserica Ortodoxă Română este recunoscătoare față de Stat și pentru ajutorul material pe care i-l acordă Statul pentru construirea de biserici și pentru întreținerea personalului bisericesc și a învățămîntului teologic — caz aproape unic în lume. Monumentele noastre istorice: vechi mănăstiri și biserici, fiind un patrimoniu național, Statul contribuie substan-

⁴¹⁾ Vezi Parabolele despre Lucrătorii în vie, a Neghinei, a Talanților, etc. Matei 13, 24—30; 20, 1—16; 25, 14—30, etc.

țial la restaurarea și la întreținerea lor în condiții optime, așa cum merită ele, ca ceva unic în lume. Vizitatorii din țară și cei străini le admiră. Și au de ce.

Statul nostru Republica Socialistă România și Biserica noastră Ortodoxă Română, au destule căi comune și puncte de contact, cum au avut și în toată istoria lor, atât de mult împletită una cu alta. Azi oferim Statului nostru colaborare sinceră, grațitudine și devotament din partea tuturor slujitorilor Bisericii, mari și mici. O bună ocazie ca s-o afirmăm această ne-o oferă praznicul măreț al *Centenarului Independenței de stat a României: 1877—1977*.

INTERPRETAREA SCRIPTURII ÎN MANUSCRISELE DE LA MAREA MOARTĂ

de : Prot. dr. ATANASIE NEGOIȚĂ

Am putea spune că explicarea Sfintei Scripturi este tot așa de veche ca și Biblia însăși, căci ce erau cuvântările profeților Vechiului Testament decît o lămurire și un îndemn la ascultarea Cuvîntului lui Dumnezeu și împlinirea lui ¹⁾).

Pînă aproape de perioada exilului babilonean, exegeza scripturistică era orală, căci în timpul acela știința de carte era ceva destul de rar. Profeții mergeau la templu sau acolo unde poporul aducea jertfe pentru iertarea păcatelor și în timp ce preoții aduceau prinoasele pe altarul respectiv, citind ori cîntînd psalmii rînduiți, profeții își rosteau cuvîntările lor totdeauna adecvate sărbătorii și momentului de față.

O interpretare a Scripturilor în înțelesul nostru de azi nu exista, căci discursurile profeților erau mai mult niște predici. De altfel, pe timpul profeților mari, deci înainte de robia babiloneană, cărțile Bibliei nici nu fuseseră adunate în aceea ce azi numim „canon“. Acest lucru s-a împlinit abia în secolul prim al erei noastre, deci la cîteva sute de ani după întoarcerea din robie.

După cum se știe, Pentateuhul lui Moise era necunoscut credincioșilor evrei. El a fost descoperit în templul din Ierusalim abia pe timpul regelui Iosia (II Regi 22, 8—15) ²⁾. Pînă aici numai preoții aveau cunoștință de el. Era și firesc acest lucru, fiindcă atunci cînd mulțimile veneau la templu, cu ocazia celor trei mari sărbători, abia era timp pentru aducerea jertfelor și împlinirea curățirilor rituale. Nici preoții și nici poporul nu mai aveau răgazul cerut pentru citirea și explicarea Scripturilor.

Cam aceasta era situația pînă la exilul babilonic. Cînd evreii au fost duși în robie și s-au văzut fără templu, fără altarele de jertfe și fără riturile de purificare, cu care se obișnuiseră în patrie, situația aceasta i-a rănit profund și au început să se gîndească cu multă nostalgie la tot ceea ce lăsaseră în Ierusalim, precum și la cîntările din „strune și chimvale“, care altă dată le umpleau inima de bucurie.

¹⁾ Totuși, exegeza ca disciplină și metodă de argumentare juridică nu s-a dezvoltat decît după primul secol creștin, în cap cu Hillel și alții după el.

²⁾ Fiul și succesorul lui Amon (640—699 a.Hr.) a fost un rege bun.

Atunci, cu sufletele toropite, văzînd că nu mai au unde jertfi și se ruga, evreii au simțit nevoia să se adune prin crînguri retrase și pe la izvoare de ape mai singurate, unde să-și plîngă păcatele și să se roage de iertare. Acum încep evreii să se gîndească la spusele profeților și să-și regrete cu amar neascultarea de Cuvîntul lui Dumnezeu.

Aici pe meleagurile babilonene, profeți ca Ezechiel și alți ucenici ai lui încep să se apropie de cei robiți și să le explice voia lui Dumnezeu. Aci, pe pămînt străin, începe meditarea la Legea Domnului, care înlocuiește în mare parte lipsa Templului, cu toate ritualele ce se săvîrșeau acolo.

Întorși în patrie, exilații simt nevoia de citirea și aprofundarea mai departe a Cuvîntului divin. Nu numai la templul din Ierusalim, acum refăcut, ci și la fiecare sinagogă de pe întinsul țării, începe pe scară largă citirea Scripturilor și explicarea lor, pe înțelesul popular. Această activitate a dat naștere acelor cunoscute „parafraze” sau *targumi*³⁾, ce constau din traducerea textului ebraic în limba aramaică, pe care o înțelegea poporul, cu mici explicări. Acestor *targumi*⁴⁾ le-au urmat *midrașurile*⁵⁾, care nu-s altceva decît niște comentarii de natură omiletică⁶⁾ asupra textului inspirat, prin care se căuta actualizarea acestui text și găsirea de explicații practice.

După descoperirea manuscriselor de la Marea Moartă s-a constatat că la comunitatea qumranită studiul Sf. Scripturi intra în obligația strictă de fiecare zi a membrilor respectivi. S-a dat peste fragmente de texte scripturistice la aproape toate cărțile biblice⁷⁾. Se crede că au existat comentarii (*midrașim*) la toate cărțile Vechiului Testament, dar s-au pierdut. În grottele de la Qumran au fost găsite fragmente de comentarii la cărțile profeților Habacuc, Michea, Sofonie, Hozea, Nahum, la Geneză și Psalmi, ceea ce ne arată zelul pe care-l depuneau qumraniții pentru studiul Cuvîntului lui Dumnezeu.

Unul dintre cei mai asidui cercetători ai manuscriselor de la Marea Moartă, J. T. Milik⁸⁾, ne scoate în evidență trei aspecte ale comentariilor scripturistice observate în exegeza qumranită. În primul rînd, unele comentarii au în vedere viața sectei de la Marea Moartă, fiindcă interpretează profețiile biblice ca o prezicere a evenimentelor ce aveau să se întîmple comunității qumranite, în special conducătorilor ei. În această categorie sînt așezate comentariile la Habacuc, la Michea și la Psalmi. În rîndul al doilea vin comentariile sau mai bine zis *midrașurile* ce explică profețiile biblice, ca privind alte grupări etnice contemporane cu secta,

³⁾ De la cuvîntul ebraic *targum* care înseamnă traducere, explicare.

⁴⁾ Cei mai cunoscuți sînt: Onkelos și Ioanatan, apoi *targumii* la Pentateuh și la cărțile aghiografice.

⁵⁾ De la cuvîntul ebraic *daraș*, a cerceta, a comenta.

⁶⁾ *Midrașimi-i* (pluralul de la *midraș*) sînt de mai multe soiuri și există la aproape toate cărțile Vechiului Testament.

⁷⁾ Afară de cartea Ester. Probabil pentru motivul că în această carte nu se găsește folosit niciodată cuvîntul Dumnezeu.

⁸⁾ J. T. Milik, *Dix ans de découvertes dans le Désert de Juda*, Paris, 1957, p. 37 sq.

cum de pildă comentariul la cartea Nahum, unde găsim amintit pe „Dimitrios regele grecilor“⁹⁾. În rîndul al treilea vin comentariile eshatologice, adică acelea în care se vorbește despre sfîrșitul lumii, cum este cel la Isaia 10—11. Desigur, această categorisire este generală, căci în fond aproape în toate aceste midrașuri se găsesc idei și expresii ce fac parte din cele trei clasificări, cum este cazul Comentariului la Habacuc¹⁰⁾.

Trebuie să accentuăm că secta privea toate profețiile biblice ca referindu-se la istoria și viața ei. Dacă profetul biblic, Habacuc, vorbește despre babiloneni¹¹⁾ care au să pustiască țara și să robească populația, secta de la Marea Moartă interpreta că babilonienii aceștia sînt *Kitimii*, adică seleucizii sau romanii, care împilau pe iudei în timpul cînd a luat ființă secta. Profeții Vechiului Testament vorbesc la tot pasul de egipteni, asirieni și babiloneni, care împilaseră pe Israel, mai ales de aceștia din urmă, căci duseseră în robie pe evrei, dar comentatorii qumraniți nu-i amintesc aproape deloc în midrașurile lor, deoarece pe timpul sectei aceste națiuni nu mai existau, fiind înghițite de către perși, greci și apoi de romani.

Din acest punct de vedere, nu ne putem aștepta ca aceste comentarii qumranite să ne lămurească, adică, să ne facă înțelese mai adînc cărțile Vechiului Testament. Aportul lor cel mare este că ne fac mai înțeleasă atitudinea sectelor iudaice față de mozaismul oficial sau cel de la templu, din epoca imediat înainte de ivirea creștinismului. Manuscrisele de la Marea Moartă și îndeosebi comentariile scripturistice, fac mai bine înțeles mediul din care au apărut cărțile Noului Testament.

Să vedem acum cum se făcea interpretarea cărților Vechiului Testament de către comunitatea de la Qumran. Într-o bună măsură, ca să ne dăm seama de cum interpretau Scripturile sectarieni de la Marea Moartă, este bine să vedem cum sînt utilizate citatele din Vechiul Testament. De regulă erau culese acele pasagii cu care qumraniții voiau să arate că secta lor este cea la care se referea citatul din Vechiul Testament.

O scriere qumranită, cunoscută în lumea cercetătorilor de astăzi sub numele de *Testimonia*, citează din Deuteronom 5, 28—29 și 18, 18, care le împreunează în așa chip, spre a le da o însemnare unică, fără referire la capitolele ce le desparte. Locul din Biblie este „Am auzit cuvintele pe care ți le-a spus poporul acesta : tot ce au zis este bine. O ! de ar rămînea ei cu aceeași inimă ca să se teamă de mine și să păzească toate poruncile mele, ca să fie fericiți pentru vecie, ei și copiii lor ! Le voi ridica din mijlocul fraților lor un proroc ca tine, voi pune cuvintele mele în gura lui și el le va spune tot ce-i voi porunci eu“.

⁹⁾ Adică al seleucizilor (sirienilor), ramura asiatică a imperiului lui Alexandru cel Mare. Printre urmașii lui Seleuchos (diadohul lui Alexandru) găsim trei Dimitrios și anume : Dimitrios Soter, Dimitrios Nicator și Dimitrios Elcarios (norocosul).

¹⁰⁾ C. F. Pfeiffer, *The Dead Sea Scrolls and the Bible* (Baker Studies in Biblical Archaeology), Grand Rapids, 1973, p. 117 sq.

¹¹⁾ Habacuc, capitolele I și II.

Scrierea *Testimonia* continuă să citeze cartea Numeri 24, 15—17 și Deuteronom 33, 8—11, ca și un pasaj din apocrifa cunoscută sub numele de *Psalmii lui Iosua*¹²⁾, ca să dovedească cum că profetul prezis de Balaam are să fie Dascălul Dreptății, profetul prin excelență, iar pină la urmă Mesia cel așteptat.

O altă scriere, denumită de cercetători *Florilegium*, conține mai multe versete luate din Exod, din 2 Samuel, din Psalmi, Isaia și Amos, pe care secta de la Marea Moartă le interpreta mesianice. Profetia lui Natan, făcută lui David (2 Samuel 7, 11—14), că urmașul său, Solomon, va fi alesul Domnului, este interpretată ca referindu-se la Mesia din spița lui David, care va apare în zilele din urmă, adică în timpul sectei, ca un învățător de lege. Cuvintele „eu îi voi fi lui tată, iar el îmi va fi mie fiu” (2 Samuel 7, 14), citate în Epistola către Evrei 1, 5, pe care Noul Testament le consideră împlinite în persoana Mântuitorului Iisus, sînt interpretate *mesianic*, adică au să se întîmple în viitor, de către scrierea *Florilegium*. De asemenea, Amos 9, 11 „Și eu voi ridica cortul lui David ce a căzut” este interpretat de *Florilegium*, de altfel și de Noul Testament (Faptele Apostolilor 15, 16), ca referindu-se la David cel nou (Mesia). *Florilegium* chiar comentează astfel : „Acesta este cortul lui David, ce a căzut, dar mai pe urmă se va ridica să mîntuiască pe Israel”¹³⁾.

Noul Testament citează pe 2 Samuel 7, 12—14 spre a arăta că Dumnezeu s-a jurat lui David „că va ridica pe unul din urmașii lui pe tronul său” (Faptele Apostolilor 2, 30). Voind să justifice misiunea apostolului Petru printre păgîni, apostolul Iacob (Faptele Apostolilor 15, 16) citează pe Amos 9, 11—12 începînd cu cuvintele : „Voi ridica din nou cortul lui David ce a căzut”.

Descoperirea de la Qumran a acestor *Testimonia* și *Florilegium*, a făcut probabilă părerea că Biserica creștină¹⁴⁾ primară se folosea și ea de colecțiile de citate din Vechiul Testament, existente în secolul I î. e. n., care vorbeau despre Mesia, dacă chiar nu-și va fi alcătuit și ea colecții speciale, în care erau adunate pasagiile din Vechiul Așezămînt, considerate mesianice și socotite că s-au împlinit în persoana și misterul lui Hristos¹⁵⁾.

Citațiile din Evanghelia după Matei sînt introduse, de obicei, printr-o expresie comună : „Toate acestea au avut loc, ca să se îplinească ceea ce Domnul a vorbit prin profetul” (Matei 1, 22 ; 2, 17 ; 3, 3). Aceste citate tind să urmeze exact textul ebraic din Vechiul Testament, în timp ce citatele neprecedate de această expresie, sînt mai aproape de textul grecesc al Septuagintei. La Qumran s-au găsit și fragmente grecești ale Septuagintei și după cum ne încredințează profesorul Cross¹⁶⁾, ele arată că

¹²⁾ C. F. Pfeiffer, o. c., p. 118.

¹³⁾ Idem, *ibidem*.

¹⁴⁾ J. T. Milik, o. c., p. 58. Cf. G. R. Driver. *The Judaen Scrolls*, Oxford, 1965, p. 527, sq.

¹⁵⁾ C. F. Pfeiffer, o. c., p. 119.

¹⁶⁾ F. M. Cross Jr., *The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies*, Revised Edition, Garden City, 1961, pp. 171—173

au fost făcute după un original ebraic, cu uşoare deosebiri faţă de cel pe care îl avem în Biblia ebraică actuală.

Poate că tot Testimoniilor, de care am amintit mai sus, sînt datorate şi citaţiile combinate, ca de pildă cea din Matei 21, 5 : „Spuneţi fiicei Sionului : iată împăratul tău vine la tine, blînd şi călare pe un asin, pe un măgăruş, minzul unei asine“. Citatul pare să fie o combinare a lui Isaia 62, 11 şi Zaharia 9, 9 : „Spuneţi fiicei Sionului : iată izbăvitorul tău vine... Saltă de bucurie fîca Sionului ! Strigă de bucurie, fîca Ierusalimului ! Iată că împăratul tău vine la tine. El este neprihănit şi biruitor, umil şi călare pe un asin, pe un mînz, pe minzul unei asine“.

Aceste Testimonii ar fi fost adunate ¹⁷⁾ din diferite părţi ale Vechiului Testament şi integrate în noi compoziţii. Aşa s-ar explica faptul că Matei 7, 9 este atribuit lui Ieremia, cînd de fapt el este o parafrază a lui Zaharia 11, 13 şi numai cu posibile ecouri din Ieremia 18, 2—3 şi 32, 6—15. Se poate ca aceste colecţii de Testimonii să-şi fi numit pasagiile lor numai de la primul autor citat, neglijînd pe cel de al doilea cu care făcuse combinarea. În acest caz, evanghelistul Matei şi-a luat citatul din Testimonia, unde figura numele lui Ieremia şi a lăsat de-o parte numele lui Zaharia, de unde fusese luată partea a doua a citatului ¹⁸⁾.

Cum am amintit, secta de la Marea Moartă îşi aplica ei, adică situaţiilor sale contemporane, referinţele istorice din Scriptură, mai ales profeţiile prorocilor de demult.

Astfel, comentariul lui Nahum tălmăceşte cuvintele „unde merge leul...“ (Nahum 2, 11), indentificînd pe leul de acolo, nu cu asirienii de pe timpul lui Nahum, ci cu „Dimitrios regele Greciei“ ¹⁹⁾. Tot în acest comentariu la Nahum, ni se spune că Dimitrios a „încercat să vină la Ierusalim la îndemnul ²⁰⁾ doritorilor de huzur“. Alergătorii după huzur erau cei care voiau să trăiască în pace cu seleucizii sîrieni, pentru aceasta făcînd concesii în dauna religiei mozaice. S-ar putea să fie chiar zeloşii farisei ²¹⁾ care intraseră în mare neînţelegere cu regele Alexandru Janeu (103—76 î. e. n.).

Un alt individ de care se face menţiune în comentariul lui Nahum este „leul miniei care s-a răzbunat pe doritorii de huzur, fiindcă i-a spînzurat de vii ²²⁾ lucru ce nu se făcea înainte în Israel“. Acest „leu al miniei“ s-ar putea să fie Alexandru Janeu care, după relatarea lui Iosif Flaviu, a răstignit opt sute de farisei, fiindcă se împotriviseră lui.

¹⁷⁾ C. F. Pfeiffer, o. c., p. 119.

¹⁸⁾ Idem, *ibidem*.

¹⁹⁾ Prin greci înţelegem pe seleucizii din Siria. Probabil că aici se face aluzie la Dimitrios al III-lea, care a invadat Iudea cam pe la 88 a. Hr., pe timpul lui Alexandru Janeu.

²⁰⁾ Cf. traducerea din *Les Textes de Qumran*, traduits et notés, vol. II, Paris, 1963, p. 85.

²¹⁾ După informaţiile procurate de către Iosif Flaviu (*Bellum Judaicum*, I, V, 2—3, pp. 110—114), fariseii l-au chemat pe Dimitrios, ca să scape de domnia despotică a lui Alexandru Janeu.

²²⁾ Traducerea lui J. Carmignac, *Les textes de Qumran*, vol. II, p. 86.

O scriere qumraniană, numită *Psalmii lui Iosua*²³⁾, de care am amintit, descoperită în grota 4, are următorul cuprins : „În momentul cînd Iosua a terminat de a lăuda și preamări (pe Dumnezeu), prin psalmii lui, el a zis :²⁴⁾ „Blestemat să fie omul care va rezidi cetatea aceasta²⁵⁾. Peste primul lui născut îi va pune temelile și peste prîslea lui se va așeza porțile. Or, iată un om blestemat, un predat lui Belial, care se ridică spre a fi un laț de păsări²⁶⁾ pentru poporul său și o ruină pentru toți vecinii lui²⁷⁾. El își ridică... cele două instrumente de silnicie²⁸⁾... ei rezidesc... și... adaugă un zid și turn, pentru ca să facă din ea o fortăreață a stricăciunii... în Israel și o uriciune²⁹⁾ în Efraim și Iuda, o nelegiuire în țară³⁰⁾, și o mare ocară printre fii lui... vărsînd sîngele ca apa peste nisipul ficei Sionului și împrejurimile Ierusalimului“.

Scriitorul qumranian pare să aplice cetății Ierusalimului, ceea ce Iosua prevestise pentru Ierihon. Un dregător nenumit a așezat pe cei doi fii ai săi ca lideri ai cetății și în ochii autorului scrierii Testimonia, aceștia au devenit „unelte ale violenței“, cuvinte folosite în Geneză 49, 5 despre Levi și Simon, doi dintre cei doisprezece fii ai lui Iacob. Fii au construit cetatea cu „un zid și turn“ și ea a devenit „un refugiu pentru stricăciune“. Scriitorul Testimoniului dezaprobă cu toată puterea atît pe tată cît și pe fii. Identificarea acestor ființe nu este deloc ușoară³¹⁾. După Milik³²⁾ „blestematul“ este Matatia, inițiatorul revoluției Macabeilor, iar cele „două unelte ale violenței“ sînt cei doi fii, prinții pontifi Ionatan (160—143) și Simon (143—134), care au fost atît unul cît și celălalt mari constructori (Macabei 10, 10 și 14, 37). După P. W. Skehan³³⁾, „blestematul“ este Preotul Necredincios Ionatan, iar „cele două unelte ale violenței“ sînt chiar Ionatan și cu asociatul lui frate Simon. După F. M. Cross³⁴⁾, „blestematul“ este Preotul Necredincios Simon, iar cele „două unelte ale violenței“ sînt cei doi fii ai lui : Iuda și Matatia, asasinați împreună cu el lîngă Ierihon (Macabei 16, 11—22), cu puțin înainte de asediarea Ierusalimului de către Antioh al VII-lea Sidetes³⁵⁾. După Otto Betz³⁶⁾, „blestematul“ este Ioan Hircan (134—104), iar cele „două instrumente ale violenței“ sînt cei doi fii ai lui, Aristobul I (104—103) și Alexandru Janeu (103—76). După J. M. Allegro³⁷⁾,

23) Cf. *Les Textes de Qumran*, vol. II, p. 277, nota 23.

24) Citatul este luat din cartea Iosua 6, 26.

25) Cetatea este Ierihon. Cartea I Regi 16, 34 relatează împlinirea acestui oracol.

26) Hozea 9, 8 : Psalmul 91, 3.

27) Aci pare utilizat Ieremia 48, 39.

28) Aci se are în vedere Simeon și Levi, pe care Iacob, tatăl lor, îi descrie ca pe niște oameni ai violenței (Geneza 49, 5).

29) Traducerea lui J. Carmignac, *Les textes...*, vol. II, p. 278, ca să corespundă ideii lui Iosua 6, 26.

30) Ieremia 23, 15.

31) C. F. Pfeiffer, o. c., p. 120.

32) J. T. Milik, *Dix ans de découvertes...*, p. 104.

33) *The Catholic Biblical Quarterly*, 1959, nr. 1, p. 75.

34) *The Ancient Library of Qumran...*, pp. 147—152.

35) Iosif Flaviu, *Antiquitates Judaicae*, XIII, VIII, 2, 236-241.

36) *Revue de Qumran*, t III, nr. 1, p. 42, nota 4.

37) *Journal of Biblical Literature*, 1956, nr. 3, p. 187, nota 10.

„blestematul” este Preotul Necredincios Alexandru Janeu, iar cele „două unelte ale silniciei” sînt cei doi fii ai lui, Hircan II (76—40) și Aristobul II (67—63), dintre care primul a cerut de la Cesar, în anul 47, îngăduința de a înălța zidurile Ierusalimului³⁸). Profesorul A. Dupont Sommer³⁹) se alătură acestei ultime opinii, deși pentru el Preotul Necredincios n-ar fi Janeu, ci Hircan II.

Fiecăreia dintre aceste ipoteze i se poate obiecta : I. — că documentul nostru nu menționează pe Preotul Necredincios ; II. — că noi nu putem preciza orizontul istoric al acestor *Psalmi ai lui Iosua*, clasați la Qumran printre „Scrieri”, pentru că nu știm data și originea lor și fiindcă manuscrisul din grota 4 încă nu e publicat ; III. — că citațiile biblice ce preced pe cele ale *Psalmilor lui Iosua* nu ne procură nici o informație precisă asupra faptelor istorice vizate de către compilator⁴⁰).

Gruparea de la Marea Moartă și-a aplicat ei toate afirmațiile Vechiului Testament, care vizibil priveau alte epoci biblice. Cum am amintit, cei care s-au ocupat de manuscrisele de la Marea Moartă, au observat că exegeții qumraniți⁴¹), indiferent că textul unei profeții se referea la anumite persoane și popoare, care au asuprit pe Israel, ca de pildă asirienii și babilonenii, ei aplică cuvintele Vechiului Testament la persoane și popoare contemporane sectei qumranite. Așa de exemplu, în Psalmul biblic 37, 23 citim : „Domnul întărește pașii omului cînd îi place calea lui”. Comentariul qumranian la acest psalm spune : „Acesta se referă la Preotul Dascălul (Dreptății). „(Dumnezeu) l-a ales pe el ca să-i întemeieze o frăție”. Mai departe comentariul qumranian la Psalmul 37 reproduce versetul 32 din Psalmul biblic 37 : „Cel care pîndește pe cel neprihănit și caută să-l omoare”, pe care-l explică astfel : „Aceasta se interpretează cu privire la Preotul (Necredincios), care... pentru a-l face să moară pe...” (desigur Dascălul Dreptății). După cît se vede, cuvintele Psalmului 37, ce se pot aplica fiecărui vîrsător de sînge, comentariul la Psalmul 37 le aplică la situația de fapt a comunității qumranite⁴²).

De asemenea, comentariul qumranit asupra profetului biblic Habacuc aplică comunității de la Marea Moartă tot ceea ce profeția biblică referea la orice om credincios. Așa de pildă cuvintele : „Cel drept prin credință va fi viu” (Habacuc 2, 4), comentariul qumranit le interpretează astfel : „Acesta se explică cu privire la cei care practică Legea lui Iuda⁴³) pe

³⁸) *Antiq. Jud.*, XIV, VIII, 5, 144 ; XIV, X, 5, 200—201.

³⁹) *Les écrits esséniens découverts près de la Mer Morte*, Paris, 1959, pp. 366—367.

⁴⁰) J. Carmignac în *Les textes de Qumran*, vol. II, p. 278.

⁴¹) Adică cei care au făcut comentariile ce au fost găsite în grota de la Marea Moartă.

⁴²) C. F. Pfeiffer, o. c., p. 121.

⁴³) În *Documentul de la Damasc* IV, 11, „Casa lui Iuda” simbolizează pe iudeii necredincioși. Pentru a fi un „om de sfîntenie desăvîrșită trebuie a ieși din țara Iudeii” (IV, 3 ; VI, 5). Aici, dimpotrivă, ca și în XII, 4—9 și Manualul de Disciplină XII, 13 (—XIX, 5), Iuda reprezintă pe credincioșii adevărați, adică pe membrii comunității qumraniene.

care Dumnezeu o va scăpa de Casa Judecății⁴⁴⁾ din pricina osteneții și fidelității lor către Dascălul Dreptății“.

Secta de la Qumran parafraza textul Vechiului Testament. Prin parafraze și astăzi facem mai înțeles textul sacru. Genul acesta a fost utilizat și la Qumran. Printre manuscrisele de la Marea Moartă se află unul numit *Apocrifa la Geneză*⁴⁵⁾ aflat în grota 4⁴⁶⁾, în care găsim niște scurte adausuri față de textul biblic al Genezii, Exodului și 2 Samuel.

Textul *Apocrifa la Geneză* ne spune ceva mai amplu decât o face textul Genezii din Biblie, dînd amănunte asupra celor întîmplate de la Noe pînă la Abraham. Din această apocrifă desprindem modul în care era explicată cartea Genezii de către un sector al mozaismului în epoca imediat precedentă creștinismului. Această apocrifă poate fi comparată într-o oarecare măsură cu targumul babilonean la Pentateuhul atribuit îndeobște lui Onkelos, scris cu toată probabilitatea în secolul al III-lea e. n. pe baza unei parafraze mai vechi⁴⁷⁾.

Narația din *Genesis Apocryphon*, găsită la Qumran, este făcută la persoana întîi. După ce i s-au promis vaste ținuturi ca moștenire (Geneza 13, 17), Avraam este zugrăvit ca unul care merge să vadă țara: „Astfel eu, Avraam, am purces să călătoresc să văd țara. Am început să merg de la Ghihon și am venit pe marginea mării pînă am ajuns la Muntele Boului, apoi am călătorit pe lingă Marea de Sare și am pășit pe Muntele Boului spre răsărit, pînă am ajuns la riul Eufrat. Am călătorit de-a lungul Eufratului pînă am ajuns la Marea cea Roșie spre apus. Am mers alături de Marea cea Roșie pînă am ajuns la limba Mării de Stuf, ce iese din Marea Roșie. Am călătorit spre miazăzi, pînă am întîlnit riul Ghihon. Apoi m-am întors și am venit la casa mea, în pace, unde am găsit bine pe toți oamenii mei“⁴⁸⁾.

Descrierea frumuseții Sarei, soția lui Avraam, ne ajută la explicarea interesului pe care Faraon îl are pentru ea, în ciuda vîrstei ei destul de înaintate: „cît de plăcuți sînt ochii ei, mult atrăgător nasul ei și întreaga floare a feții ei. . . ! Cît de plăcut este pieptul ei și cît de frumoasă este fața ei blondă ! Brațele ei, cît de frumoase sînt ele ! Mîinile sale, cît de desăvîrșite ! Și cît de plăcută înfățișarea mîinilor ! Cît de atrăgătoare îi sînt palmele ! Degetele mîinilor sînt fine și delicate ! Picioarele ei cît de frumoase ! Și cît de desăvîrșite pulpele ei ! Nici o fecioară și nici o tînră care merge la camera nupțială n-ar fi mai frumoasă decât ea. Mai mult decât toate femeile, ea strălucește de frumusețe și înfățișarea ei le depășește pe toate. Și cu toată această frumusețe, la ea se află o bogată înțelepciune și lucrarea mîinilor ei este minunată“⁴⁹⁾.

⁴⁴⁾ Chinurile la care vor fi supuși necredincioșii.

⁴⁵⁾ A fost publicat parțial sub titlul *A Genesis Apocryphon*, de către N. Avigad și Y. Yadin, Ierusalim, 1956.

⁴⁶⁾ Tot în grota 4 au fost aflate și manuscrisele *Testimonia* și *Florilegium*.

⁴⁷⁾ C. F. Pfeiffer, o. c., p. 121.

⁴⁸⁾ Coloana XXI, rîndurile 15—19. Cf. *Les textes de Qumran*, vol. II, pp. 234—235.

⁴⁹⁾ Coloana XX, rîndurile 1—8 în *Les textes de Qumran*, vol. II, p. 230.

Secta de la Qumran nutrea anumite idei neintîlnite în cărțile canonice ale Vechiului Testament. Printre manuscrisele descoperite la Marea Moartă se află și un fragment, cunoscut astăzi sub numele de „Rugăciunea lui Nabonide”. Cu numele de Nabonide ne este cunoscut personajul care, printr-o lovitură de stat, a ajuns la cîrma noului imperiu babilonean (555 î.e.n.), pe care s-a sforțat să-l readucă la strălucirea pe care i-o dase Nabucodonosor II (605—562). În cei șaptesprezece ani de domnie (556—539 î.e.n.) el a putut ține departe pe mezi, dar pînă la urmă Cyrus, regele perșilor, a desființat pentru totdeauna imperiul babilonean, așa cum imperiul asirian fusese șters din istorie, de coaliția babiloneană și medo-persană⁵⁰).

Fragmentul găsit la Marea Moartă ne spune că Nabonide a fost lovit de o înspăimîntătoare inflamație și a fost „așezat departe de oameni”⁵¹. Cînd Nabonide și-a mărturisit păcatul, Dumnezeu i-a trimis un profet care era „un evreu dintre exilații în Babilonia”⁵². Profetul i-a amintit lui Nabonide că „cinstea și preamărirea trebuiesc date numelui lui Dumnezeu celui preainalt”. Nabonide s-a întristat, fiindcă el se rugase pînă aci „zeilor celor făcuți din aur și argint, din bronz și din fier, din lemn și din piatră și din mîl”⁵³).

Cei care s-au ocupat de manuscrisele de la Marea Moartă au fost izbiți de asemănarea dintre istoria lui Nabonide și întîmplările lui Nabucodonosor, zugrăvite de cartea biblică a profetului Daniel⁵⁴). Unii dintre ei chiar au emis părerea că autorul cărții Daniel, și-a luat modelul istorisirii sale despre umilirea lui Nabucodonosor din această rugăciune a lui Nabonide⁵⁵). J. T. Milik socotește că numele puțin cunoscut de Nabonide a fost schimbat în Nabucodonosor, iar locul unde s-a întîmplat vindecarea a fost și el mutat din Teima în Babilon.

Chiar mai înainte de descoperirea Rugăciunii lui Nabonide, la Qumran, mulți savanți⁵⁶) observaseră similaritățile dintre relatările textelor cuneiforme⁵⁷) despre Nabonide și descrierea umilirii lui Nabucodonosor de către Dumnezeu din Biblie. Așa de exemplu, profesorul Steinmüller⁵⁸) a emis părerea că atribuirea evenimentelor din cartea Daniel, capitolul IV, lui Nabucodonosor, este o eroare de copist, deoarece textul biblic vorbește de îmbolnăvirea regelui (Daniel 4, 28—30), iar informația din inscripția cuneiformă ne arată că Nabonide era cel care suferea de boală, iar nu Belșațar căruia i s-a luat domnia. Este foarte probabil că vreun copist să

⁵⁰) La 612 a. Hr.

⁵¹) Coloana I, rîndurile 1—3 în *Les textes de Qumran*, vol. II, p. 293. Aci la Teima, Nabonide ar fi locuit timp de șapte ani.

⁵²) Coloana I, rîndul 5.

⁵³) Coloana I, rîndurile 7—8.

⁵⁴) Daniel 2, 1—27.

⁵⁵) J. T. Milik, *Prière de Nabonide...* în *Revue Biblique*, 1956, nr. 3, pp. 407—415.

⁵⁶) C. F. Pfeiffer, o. c., p. 122.

⁵⁷) Săpăturile contemporane au dat la lumină o literatură vastă asiro-babiloneană.

⁵⁸) J. Steinmüller, în *Catholic Biblical Encyclopaedia*, col. 753, apud C. F. Pfeiffer, o. c., p. 122.

fi înlocuit numele de Nabonide cu cel de Nabucodonosor, fiindcă numele de Nabonide era mai puțin cunoscut.

Probabilitatea ca Daniel 4 să descrie real un eveniment din viața lui Nabonide și nu din cea a lui Nabucodonosor, este întărită de faptul că relatarea lui Daniel corespunde realității istorice și anume că Nabonide este așezat între Nabucodonosor și Belșatar (Daniel 5), deși Nabonide n-a fost succesorul imediat al lui Nabucodonosor⁵⁹).

Se poate ca atât Nabucodonosor cât și Nabonide să fi fost pedepsiți de Dumnezeu din cauza mindriei și idolatriei lor. Cartea Daniel ne lasă să înțelegem acest lucru, iar *Ruga lui Nabonide*, găsită la Qumran, de asemenea⁶⁰). N-avem probă temeinică din care să deducem legătura directă dintre aceste două scrieri⁶¹). Dacă se referă la același eveniment, atunci ele sînt prezentări diferite ale aceluiași material ideologic care a intrat în tradiția iudaică în forme deosebite.

Secta de la Marea Moartă explică Vechiul Testament potrivit eshatologiei sale. Cum s-a observat după descifrarea manuscriselor descoperite la Marea Moartă, obștea de la Qumran era ferm convinsă că ea trăiește ultima etapă a lumii acesteia, iar sfîrșitul veacului este iminent. Potrivit acestei încredințări a lor, Vechiul Testament era privit în special sub aspectul eshatologic, adică cum are să fie sfîrșitul lumii și rolul pe care are să-l joace secta în acea conflagrație finală.

De aceea, comentînd Psalmul 37, 10 : „Încă puțin timp și cei răi nu vor mai fi“, autorul qumranit spune : „Aceasta se referă la răutatea din lume, cînd se vor termina cei 40 de ani⁶²), cînd n-are să mai existe nici un păcătos pe pămînt⁶³).

Secta de la Qumran aștepta cu înfrigurare sfîrșitul lumii, fiindcă atunci vor fi distruși toți păcătoșii de pe pămînt și vor rămîne numai cei dreapți. Acești dreapți erau numai membrii sectei qumranite.

Autorii manuscriselor de la Qumran erau convinși că Dumnezeu a descoperit alesului Său tainele ultimelor zile anunțate de scrierile profeților Vechiului Testament. Ei îl priveau pe Dascălul Dreptății ca pe alesul lui Dumnezeu care are să dea o interpretare adevărată a prezicerilor proorocilor. Așa de pildă, profeția lui Balaam cum că „o stea va răsări din Iacob și un sceptru se va ridica din Israel“ (Numeri 24, 47) este interpretată

⁵⁹) Cronologia imperiului nou babilonean este aceasta : Nabucodonosor I (626—605 a. Hr.), Nabucodonosor II (605—562), Nabonide (556—539), Belșatar, fiul lui Nabonide, a fost numai coregentul tatălui său. El n-a mai ajuns rege, fiindcă imperiul neobabilonean a fost desființat de către perși (Cirus), în 539 a. Hr.

⁶⁰) C. F. Pfeiffer, o. c., p. 122.

⁶¹) Cartea Daniel și Rugăciunea lui Nabonide.

⁶²) Din manuscrisul „Războiul fiilor luminii contra fiilor întinericului“, aflăm că secta de la Qumran credea că patruzeci de ani va dura conflagrația de la sfîrșitul lumii, cînd va începe împărăția mesianică.

⁶³) Coloana I, rîndurile 6—9. *Les textes de Qumran*, vol. II, p. 120.

în *Documentul de la Damasc* ca referindu-se la două personaje eshatologice, astfel : „steaua este cel care va cerceta Legea. . . ⁶⁴⁾ Sceptrul este prințul ⁶⁵⁾ întregii frății. . . ” ⁶⁶⁾.

Fragmentele din grota 4 ale unui comentariu ⁶⁷⁾ la Isaia 10 și 11, menționează așteptarea unui Mesia Davidic a cărui „sabie va împlini judecata peste toate națiile”. Fragmentul unui comentariu la Geneză 49, 10 din aceeași grota 4, este lămurit : „Pentru că toiagul este legământul regalității ; miile lui Israel sint picioarele, pînă la venirea lui Mesia cel al dreptății, vlăstarul lui David, deoarece lui și seminției sale ⁶⁸⁾ s-a făgăduit legământul domniei peste poporul său, pînă la generațiile veșnice” ⁶⁹⁾.

Manuscrisul denumit de cercetători *Florilegium* ne relatează că Mesia Davidic „este vlăstarul lui David, care se va ivi odată cu Învățătorul Legii ⁷⁰⁾. După vechile tradiții ale sale, Israel a avut totdeauna drept conducători pe rege și pe marele preot. Așa a fost Moise și Aaron, în pustie, Solomon și Sadok în timpul monarhiei și Zerubabel și Iosua, la venirea din exil. Comunitatea de la Qumran credea că așa are să fie și în împărăția mesianică și anume „un uns de Aaron”, adică un Mesia preotesc și „un uns de Israel” ⁷¹⁾, adică un laic sau Mesia Davidic ⁷²⁾.

În comunitatea de la Qumran, trei figuri eshatologice și anume : un Profet, un uns sau Mesia de Aaron și în fine un Mesia de Israel, erau așteptate să apară la întemeierea împărăției mesianice, după cum reiese cu o clară distincție din textele manuscriselor găsite la Marea Moartă. Relația dintre Profet și cei doi „Mesia” nu-i prea bine conturată. Profesorul F. M. Cross Jr. ⁷³⁾ ne dă sugestia că în gîndirea sectei de la Qumran, Dascălul Dreptății putea fi așteptat să revină ca un Mesia preotesc. În lumea mozaică există unele tradiții, cum că oamenii evlavioși din trecut se vor întoarce pe pămînt în perioada mesianică. Așa de pildă există o Baraita ⁷⁴⁾ talmudică ce ne spune : „În lumea cealaltă, fiul lui David (adică Mesia) va sta în mijloc, cu Adam, Set și Matusaleh de-a dreapta, iar cu Avraam, Moise și Iacob de-a stînga” ⁷⁵⁾. Mențiunea acestei Baraita ne aduce în minte numai decît, prezența lui Moise și Ilie pe muntele Taborului ⁷⁶⁾, relatată de Sf. Evanghelie (Matei 17, 3). O astfel de idee, de a sta de-a dreapta și de-a stînga lui Hristos, stăpînea și pe mama fiilor lui Zevedei,

⁶⁴⁾ Mesia de Aaron adică Marele Preot.

⁶⁵⁾ Mesia de Israel, adică comandantul oștilor, regele.

⁶⁶⁾ Coloana VII, rîndurile 19—20. *Les textes de Qumran*, vol. II, p. 172.

⁶⁷⁾ C. F. Pfeiffer, o. c., p. 124.

⁶⁸⁾ Adică lui David.

⁶⁹⁾ C. F. Pfeiffer, o. c., p. 124.

⁷⁰⁾ Coloana I, rîndul 12. *Les textes de Qumran*, vol. II, p. 282.

⁷¹⁾ *Manualul de Disciplină* IX, 10—11 în *Les textes de Qumran*, vol. I, p. 62.

⁷²⁾ C. F. Pfeiffer, o. c., p. 124.

⁷³⁾ F. M. Cross Jr., *The Ancient Library of Qumran*..., p. 223, sq.

⁷⁴⁾ Învățătură a tenaiților (cărturarilor), ce n-a intrat în Mișna, prima parte a Talmudului.

⁷⁵⁾ C. F. Pfeiffer, o. c., pp. 124—125.

⁷⁶⁾ Sfintele Evanghelii nu numesc muntele pe care Mîntuitorul s-a schimbat la față ; tradiția l-a fixat pe virful Taborului.

cind cerea ca cei doi fii ai ei să stea unul de-a dreapta, iar altul de-a stînga în împărăția Domnului (Matei 20, 21).

Biserica primară a preluat complet⁷⁷⁾ ideea despre un Mesia rege și preot, dar ea insistă în aceea că aceste două funcțiuni sînt exercitate de una și aceeași persoană, iar nu de două, cum profesau qumraniții. Sfintele Evanghelii trasează genealogia Mîntuitorului Hristos prin linia lui David, mai mult decît prin a lui Aaron, arătînd clar că mesianitatea lui este regală. De asemenea, Epistola către Evrei caută să arate că Iisus este un Mesia preot, nu după orînduiala lui Aaron, cum așteptau qumraniții, ci după o orînduială mai veche și mai înaltă, cea a lui Melhisedec (Ep. Evrei 7). După cum se știe, Biserica noastră creștină atribuie lui Iisus Hristos și oficiul de profet⁷⁸⁾. Așteptarea qumranită a unui profet eshatologic, apoi a unui Mesia de Aaron și a unui de Israel, deci trei personaje bine distincte, în creștinism și-au găsit împlinirea în istoricul Învățător Iisus care, în a sa unică persoană, îndeplinește cele trei funcții : profet, preot și rege.

⁷⁷⁾ C. F. Pfeiffer, o. c., p. 125.

⁷⁸⁾ C. F. Pfeiffer, o. c., p. 125.

O SCRISOARE DIN EXIL A PATRIARHULUI FOTIE

de: Pr. prof. dr. TEODOR BODOGAE

Istoria Bizanțului este o împletire de momente luminoase și întunecate care s-au succedat într-o ordine impusă de împrejurările vremii și nu mai puțin de oamenii care le-au putut influența prin concepția sau caracterul lor. În paginile de față ne vom opri asupra a două personalități cu nume rămase înscrise în cronici și documente: unul este întemeietorul celei mai mari dinastii bizantine, celălalt o figură ilustră pe plan bisericesc și cultural. Temeiul îl va constitui scrisoarea patriarhului Fotie către împăratul Vasile Macedoneanul¹⁾.

Se știe că în toamna lui 867 împăratul Vasile I a scos din scaun pe patriarhul Fotie (857—867) pentru motivul că acesta refuzase să-l împărtășească din pricina că ucisese pe fostul său binefăcător, împăratul Mihail al III-lea, care-l asociase la tron cu un an înainte (la 26 mai 1866)²⁾. E de presupus că în rapida ascensiune spre tron a lui Vasile I, Fotie va fi fost pus și el în situația să-și aducă o contribuție oarecare, așa cum afirmă începutul scrisorii la care ne referim.

Trecînd peste toate obligațiile, în fața complicatei situații care s-a creat atît din motivul amintit, cît și pentru că prin politica bisericească prea energică a lui Fotie s-a ajuns la o prea mare înstrăinare de Roma, împăratul a exilat pe marele patriarh la mănăstirea Skepi din apropierea Constantinopolului. De aici a fost adus de cîteva ori sub pază în timpul sinodului din 869, la care a fost condamnat.

Supravegherea patriarhului era foarte strictă. Nemulțumit pînă la urmă de hotărîrile sinodului (mai ales că evenimentele din Biserica Bulgară au confirmat vederile lui Fotie), împăratul a cerut îndată³⁾ atît papii Adrian al II-lea (867—872) cît și lui Ioan al VIII-lea (872—882), împăcarea lucrurilor și reabilitarea lui Fotie. Astfel în 873 exilul lui va lua sfîrșit fiind chemat din acest an ca preceptor al fiilor săi, Leon al VI-lea și Ștefan. Majoritatea cercetătorilor apreciază că anul redactării scrisorii noastre va fi fost 871 sau poate 870.

Scrisoarea aruncă lumină asupra multor aspecte din viața bisericească și politică a veacului al IX-lea plin de atîtea frămîntări. În orice caz

¹⁾ Textul în Migne P. G., CII, 765—772.

²⁾ Pseudo-Gheorghe Amartolos. Migne, P.G., CIX, 825 ps.

³⁾ Fr. Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches*, I, (München-Berlin, 1924), nr. 488 și 496.

caracterul ferm al lui Fotie, care face apel la ultimele temeieri umanitare, mai ales atunci cind e vorba de relațiile între împărat și patriarh, vin încă o dată să confirme calități sufletești excepționale care grăiesc de la sine.

Stilul clasic al cărturarului se împletește în chip fericit cu noblețea sentimentelor marelui ierarh. Iată însă chiar textul scrisorii în traducere :

„Ascultă-mă, prea bunule împărate — i se adresează Fotie împăratului Vasile Macedoneanul. Nu fac aluzii nici la vechea noastră prietenie, nici la strașnicele jurăminte și legăminte ce ni le-am luat unul față de altul, după cum nu amintesc nici de ungerea întru împărat și nici de punerea minilor mele pe creștetul Măririi Tale ⁵⁾. Nu pomenesc nici de faptul că te-ai încredințat minilor noastre împărtășindu-te prin mijlocirea lor cu preacinstitele și preacuratele Taine ⁶⁾, nici nu mă gîndesc la legătura ce ne-a unit pe unul cu altul ca într-o înfiere de către Pruncul cel Bun (pe care amîndoi îl slujim) ⁷⁾. Nimic din toate acestea nu-ți amintesc, ci fac doar apel la dreptatea umană. Căci oricărui condamnat la moarte, fie el păgîn, fie creștin, ori i se răpește viața, ori dacă i se cruță, atunci numai că nu e lăsat să crape de foame sau să piară în alte mii de chinuri ucigătoare. Eu în schimb sint nevoit să trăiesc acum o viață mai dureroasă decît moartea. Duc o viață de prizonier, n-am voie să văd pe nimeni, nici rude, nici slujitori, nici prieteni, cu un cuvînt mi se refuză orice îngrijire omenască.

”Cu toate că era legat în lanțuri și dus în captivitate, dumnezeiescul Pavel nu numai că n-a fost privat de mîngierea de a putea fi cercetat de cunoscuți și prieteni, ci deși se știa că va fi dat morții, Sfîntului i-a fost dat să simtă tratament omenesc ⁸⁾ pînă și din partea păgînilor care (știm că) urau și numele de creștin. Și poate că în decursul multelor veacuri se vor mai fi bucurat de atunci de aceeași solitudine și alți răufăcători chiar dacă ei n-au fost mari arhierei. Felul în care sint eu lipsit și de cărți constituie ceva cu totul nou și paradoxal, o pedeapsă care se vede că a fost inventată anume pentru mine. Cu ce scop? Poate că numai ca să nu mai am acces la cuvîntul Domnului. Să dea Dumnezeu să nu se împlinească tocmai în timpul domniei tale blestemul proorocului ⁹⁾ care zicea că „voi trimite în zilele acelea o foamete mare pe pămînt, foamete nu după piine, și sete nu după apă, ci după ascultarea cuvîntelor Domnului!”. Or atunci din ce alt motiv mi s-au ridicat cărțile? Dacă am

⁴⁾ E. Amann, art. *Photius*, în *Dictionnaire de théologie catholique*, XII, 2 (Paris, 1935), col. 1586.

⁵⁾ Mărturie clasică în legătură cu ceremonia consacrării împăratului, L. Bréhier, *Les Institutions de l'empire byzantin*, Paris, 1970, pp. 19—20 și 468.

⁶⁾ Despre împărtășirea împăratului, vezi Constantin VII Porfirogenetul, *Cartea ceremoniilor*, ed. A. Vogt, vol. II, Paris, 1935, p. 152.

⁷⁾ Despre acordul și armonia ce uneau pe împărat și patriarh, vezi A. Grabar, *L'empereur dans l'art byzantin*, Paris, 1936.

⁸⁾ Faptele Apostolilor 28, 16—31.

⁹⁾ Amos 8, 11.

nedreptătit pe cineva cu ceva, ar trebui să se dea lucrurile pe față aducându-se și martori, pentru ca făcându-se cunoscute aceste piri să se aducă un câștig de cauză statului, iar după ce se vor fi produs probele, să fie sancționat. Dacă însă nu sînt vinovat, atunci de ce mi se face nedreptate ?

„Nici un creștin n-a pățimit vreodată așa ceva de la vreun eterodox. Pe Sf. Atanasie ¹⁰⁾, cîștigătorul atîtor biruințe ortodoxe, l-au izgonit din scaun atît ereticii, cît și păgînii, dar nimeni nu l-a sancționat vreodată cu confiscarea cărților. Vestitul Eustatie de Antiohia ¹¹⁾, încă a suferit multe silnicii din partea arienilor, dar nici lui nu i s-au luat cărțile, cum s-a procedat cu mine. Pavel Mărturisitorul ¹²⁾, Ioan Gură de Aur ¹³⁾, venerabilul Meletie din Antiohia ¹⁴⁾ și mulți alții au pățit la fel.

„Dar ce rost are să-i enumerăm doar pe cei pe care cartea sfîntă i-a scris în cer ? De ce să vorbim de arhierii sfînți și dreptmăritori ? Pe Eusebiu ¹⁵⁾, Teogoniu ¹⁶⁾, i-a exilat pentru nelegiuire și pentru învățături viclene însuși împăratul Constantin cel Mare, împreună cu alți eretici, dar nici unul n-a fost lipsit nici de strictul necesar și cu atît mai puțin n-a fost privat de cărți.

„Se rușinau să ia lumina învățaturii unor surghiuniți, care tocmai de aceea fuseseră pedepsiți astfel pentru că se arătaseră lipsiți de minte. Au mai fost surghiuniți Nestorie nelegiuitul ¹⁷⁾ și Dioscur, Petru nenorocitul, Sever și mulți alții ¹⁸⁾, dar nici unul n-a avut să îndure confiscarea cărților.

„Dar de ce să mergem cu gîndul la fapte atît de îndepărtate ? Mulți din generația noastră au mai prins încă în viață pe acel nelegiuit împărat

¹⁰⁾ Aproape 17 ani și jumătate în decursul a cîinci exiluri i-a petrecut Sf. Atanasie în surghiun (335—337, 339—346, 356—362, 363 și 365—366).

¹¹⁾ Antiohia fusese leagănul arianismului. La sinodul din 330 ținut în acest oraș, Eustatie a fost acuzat de sabelianism și de „imoralitate” (oa și Sfîntul Atanasie) ori de o discutabilă „les majestate”. A fost exilat în Tracia, unde probabil a murit prin 337. A se vedea L. Duchesne, *Histoire ancienne de l'Eglise*, II Paris, 1910, pp. 162—163.

¹²⁾ Ales în scaunul noii capitale din Constantinopol fără voia împăratului, tînărul Pavel „care avea însă tactul și prudența bătrînilor” (Socrate II.6), a fost exilat la Roma cu Sfîntul Atanasie, după aceea (350) în Macedonia și mai apoi în Armenia, unde a fost strîngulat cu omoforul din ordinul prefectului.

¹³⁾ Sf. Ioan Gură de Aur fu exilat de 2 ori (403, 404—407).

¹⁴⁾ Meletie a suferit trei exiluri în Armenia. Necunoscînd limba lor le explica taina Sfîntei Treimi prin semne. Moare în timpul sinodului II ecumenic.

¹⁵⁾ Mai mult politician decît episcop, Eusebiu de Beirut și apoi de Nicomidia a dominat, după cei trei ani de exil (325—328) viața religioasă vreme de cîteva decenii. A se vedea : Duchesne, II, p. 163 sq.

¹⁶⁾ Teogoniu, episcopul Niceii, exilat împreună cu Eusebiu (325—328), a fost unul din cei mai înverșunați arieni.

¹⁷⁾ A se vedea I. Mihăilescu, *Sinodul III ecumenic*, București, 1930.

¹⁸⁾ Despre Dioscur I, patriarhul Alexandriei (444—451) exilat și mort la 4 septembrie 454, apoi despre Petru Gnafeus (Fullo), patriarh de Antiohia (470, 485—489) ca și despre Sever patriarh monofizit de Antiohia (512—518, mort la 538) vezi Eusebiu Popovici, *Istoria...*, II, p. 140 sq ; J. Meyendorff, *Les Chalcédoniens et les monophysites après Chalcedoine*, Paris, 1964 ; I. Rămureanu, *Evenimentele istorice înainte și după sinodul din Calcedon*, în „Studii Teologice”, 1970, p. 179 sq.

Leon (V Armeanul), care a arătat o fire mai curind de fiară decît de om¹⁹), dar care atunci cînd a fost să scoată din scaun pe marele și cu adevărat purtătorul de biruință patriarh Nichifor și să-l trimită în surghiun, nu i-a împreunat exilul cu confiscarea cărților și nici nu l-a chinuit cu foamea ca pe mine. Și cu toate că împăratul n-avea altă dorință mai mare decît ca sfîntul atlet să piară iar domnia sa să dureze timp cît mai îndelungat, totuși nici nelegiuirea acestui tiran nu s-a coborît pînă la uciderea completă a omului și nici n-a tăiat trupuri de slujbași, de pungași ori de trădători. Deși spumea după cît mai multă fărădelege și după vărsarea de sînge, totuși nimănui nu i-a luat dreptul de a fi vizitat de prieteni nici n-a pedepsit, deodată cu patriarhul, și pe cei din jurul lui. Căci îi plăcea să afișeze un anumit creștinism cu toate că era mai crud decît păgînii. De aceea și cînd se nimiceau martirii, el nu oprea pe cei apropiați ai lor să le arate fie și cea mai elementară îngrijire, nici nu le confisca avutul. De oprirea cîntărilor nici nu mai vorbim. Căci avea obicei (Leon împăratul) ca chiar și în timpul ședințelor de consiliu să îmbie participanților spre desfătare bogate coruri cîlugărești. Nu se atîngea de biserici, nici de credincioși lui Dumnezeu, căci se temea în felul acesta, pe cît se pare, că molestînd pe oameni, ar necinsti cele sfînte înseși.

"În schimb, împotriva mea s-a înscenat acum mai mult decît se poate închipui : zac într-un adevărat prizonierat, parcă aș fi într-un pustiu în care n-au acces prietenii, nici rudele, nici slujitorii. Sînt privat de orice contact cu monahii, n-am voie s-aud nici o cîntare de psalmi. În loc de așa ceva, în loc de cîlugări și cîntăreți, sînt lăsat doar în seama străjilor militare și a grupurilor înarmate. Au fost răvășite lăcașuri divine, trupuri nevinovate au fost cumplit schingiuite, avuturile lor vindute la mezat parcă ar fi provenit din prada de război. De ce toate acestea ? Numai pentru ca să mă tortureze ! Și-i adevărat că sînt torturat fără milă.

"Numai că pentru păcatele mele am făcut să sufere și lăcașurile dumnezeiești și foștii mei slujitori pentru simplul fapt că se dedicaseră slujirii lui Dumnezeu. N-ar fi trebuit oare să se gîndească cineva că făcîndu-mi mie rău, în felul acesta necinstirea se aduce în primul rînd lui Dumnezeu, căci El este la urma urmelor Cel ce poartă grijă de cei sărmani ? Legile date de împărații creștini prevăd pentru răufăcători pedepse fizice în scopul firesc de îndreptare morală. Dar de astfel de uneltiri și cazne de ordin moral, cum am ajuns să cunosc acum, încă nu mi-a fost dat s-aud pînă acum nici de la oamenii cei mai abili. Doar că e limpede ce se intenționează atît prin interdicția cărților, cît și prin negarea, respectiv anularea răscumpărării de păcat. Cel dintîi slăbește și macină lumina ochilor, cealaltă sfîșie și anulează frumusețea faptelor bune. Cine a mai auzit din veac despre un război dus de oameni contra sufletelor altor oameni ? Nu-i oare destul dacă ți-ai dat cu totul drumul miniei pentru pedepsirea trupurilor, atunci cînd aplici surghiun, robie, înfometare, strajă strictă și primejdia morții și moartea totuși să nu vie, iată suferință mai

¹⁹) *Viața Sf. Nichifor* scrisă de Ignatie Diaconul (viitorul patriarh) numește pe Leon, „cameleon” din pricina duplicității caracterului său (Migne, P.G. 100, 76).

amară decît moartea și o tortură care nu mai știm cum ar putea fi suportată, cînd doar bine știm că singura mîngiere care ar putea elibera de astfel de chinuri, e tocmai încetarea din viață.

"Cugetă numai în sine-ți, împărate, asupra acestor lucruri și dacă conștiința proprie te va scuza, atunci mai adaugă și altele împotriva-mi, dacă ar mai fi ceva de adaus. Dar dacă ea te va condamna, atunci să nu mai aștepți altă condamnare, pentru că atunci orice părere de rău ar fi inutilă. De aceea te rog iarăși parcă printr-un nou apel, dar pe potrivă celor mai recente stări de lucruri : pune capăt relelor, împărate, în chipul în care vei găsi de bine.

"Dacă nu, atunci ori ia-mă din această viață mai repede, fără amîinare și fără rost. Iar dacă nu, atunci frînge lanțul peste măsură al suferințelor ! Adu-ți aminte că dacă ești împărat, tot muritor ești ! Adu-ți aminte că atît voi, împărații, cît și noi supușii, trăim toți în trup, că avem aceeași fire comună, dar mai presus de toate nu uita că toți avem un Domn, un Creator și un Judecător comun. Cu ce justifică milostivirea ta torturile cu care mă tratezi ? Ce atitudine ia bunătatea ta față de acuzele ce mi se aduc ? Ce oare ți-a putut schimba mila în ipocrizie și aspectul de blîndețe în ură și furie ? Nu cer tron, nici mîrire, nici viață fericită ori plină de succese, ci doresc doar să ajung la ceea ce se dă atît celor întemnițați, cît și celor slobozi, un lucru pe care și barbarii îl dădeau celor din legături : să fiu tratat ca oamenii, căci la acest lucru mă îndreptățește și situația mea, de aceea-l cer atît de la împărat, cît și de la preamîlostivul neam al romeilor.

"Căci ce cer în fond ? Ori să nu mai trăiesc o viață mai apăsătoare decît moartea, ori dacă nu, atunci să mă despart de trup ! Te rog să nu întreci și legile firii ! Cîstește legile comune ale umanității ! Cîstește drepturile de care trebuie să se bucure toți cetățenii romani, ca să nu dai ocazie să se spună c-ai introdus în viață ceva străin de tradițiile ei, adică ceea ce făgăduiseră altădată milostenia și clemența imperială, cînd aveai ca prieten și fiu comun și pe patriarhul care-ți scrie, de ale cărui miini ai și fost uns împreună cu împărăteasa atunci cînd ai primit vrednicia puterii, o persoană, care te-a iubit totdeauna cu mare dragoste și față de care te-ai legat cu credință și cu jurămint înfricoșător, fapt pe care el l-a manifestat înaintea tuturor în toată bunăvremea cu cea mai mare afecțiune și devotament, dar care, în schimb, a fost osîndit și rînduit la surghiun, la înfometare și la nenumărate vexațiuni, dîndu-l parcă spre moarte cu toate că el și acum se roagă pentru tine".

TEMEIURILE DOGMATICE ALE BUCURIEI CREȘTINE *

de : DAN ILIE CIOBOTEA
Doctorand în Teologie

1. SENSUL BUCURIEI CREȘTINE

Bucuria se poate defini ca o stare de mulțumire și de euforie a sufletului. Ea se deosebește de plăcere, fiind legată de spirit, ca o manifestare de fericire a lui. În raport cu veselia, deși par și se întrebuintează adesea ca sinonime, bucuria este mai profundă și e însoțită totdeauna de o pace interioară ca ambianță a ei.

Bucuria creștină are un specific aparte față de bucuria firească, în sensul că o transfigurează pe aceasta punând-o totdeauna în relație cu Dumnezeu sau cu harul Lui. Cu alte cuvinte, bucuria creștină este așa cum o numește Sfântul Apostol Pavel : bucurie în Domnul (Filipeni 4, 4) și în Duhul Sfânt (Romani 14, 17).

În limba greacă a Noului Testament, noțiunea de bucurie este redată prin „hara”, avind aceeași rădăcină ca și „haris”-har, dezvoltându-se astfel o legătură interioară între har și bucurie. Din paginile Noului Testament rezultă că bucuria este o stare de euforie și de mulțumire a sufletului pe care o produce legătura cu Dumnezeu. Este o roadă a harului dumnezeiesc în suflet, fapt pentru care Sfântul Apostol Pavel enumeră bucuria între roadele Duhului Sfânt (Galateni 5, 22). Ca roadă a harului, bucuria este sentimentul sau expresia plenitudinii vieții, întrucât harul mântuitor adus de Hristos Domnul se dă cu scopul ca „lumea viață să aibă, și încă din belșug” (Ioan 10, 10), belșugul însemnând aici plenitudinea.

De-a lungul întregii Scripturi se observă că tot ceea ce face Dumnezeu spre binele nostru produce în sufletul celui credincios bucurie, și tot ce săvârșește fapta în acord cu voia lui Dumnezeu, ca răspuns la apelul și binefacerile Lui, produce de asemenea, bucurie. Intuim astfel misterul unei rodiri a sinergismului dintre har și faptură, rodire ce se exprimă prin multe străluciri ale harului, între care și bucuria.

* Lucrare de seminar susținută în cadrul pregătirii doctoratului în Teologie, întocmită sub îndrumarea P.C. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, care a și recomandat publicarea ei.

Așadar, bucuria creștină este simțirea prezenței lui Dumnezeu în suflet, roadă a harului, ambianță a dialogului de iubire între făptură și Dumnezeu, și sentiment al plenitudinii vieții în comuniune.

Potrivit învățăturii creștine roadele adevărilor de credință sînt roadele Duhului Adevărului, ele se văd în viața credincioșilor și constituie criteriile după care se verifică ortopraxia Ortodoxiei (credinței). Dogmele Bisericii exprimă ceea ce a făcut Dumnezeu pentru noi și cum trebuie să răspundem noi lui Dumnezeu într-un dialog de iubire. În acest sens, fiecare dogmă trăită este un temei pentru bucuria creștină, înțeleasă ca roadă a harului și expresie a plenitudinii vieții în comuniune.

2. DOGMA CREAȚIEI ȘI BUCURIA DARULUI

Potrivit Revelației, Biserica a învățat totdeauna că Dumnezeu a creat lumea din iubire. Creația nu a fost pentru Dumnezeu o necesitate, întrucît El fiind absolut, nu avea nevoie de nimic pentru a se împlini. Creația este, așadar, un act de manifestare a iubirii lui Dumnezeu, Care caută subiecte cărora să le împărtășească iubirea și fericirea Sa.

Lumea, ca expresie a iubirii lui Dumnezeu, este, față de noi, un dar. Tot ce a făcut și face Dumnezeu pentru lumea creată este dar. „Lumea nu are un sens dacă nu e înțeleasă ca darul lui Dumnezeu către oameni... Ea nu ne satisface deplin prin ea însăși, prin utilitatea ei mărginită, dar ne satisface prin faptul că e darul și mărturia iubirii lui Dumnezeu, prin legătura personală pe care o realizează între oameni și Dumnezeu, Care poate să susțină în veșnicie ființa oamenilor... ea e mijloc de comuniune, semn al interesului lui Dumnezeu pentru om”¹⁾.

Dogma creației lumii, ca dar al lui Dumnezeu către noi, rodește în sufletul creștinului *bucuria darului*, prin care el își dă seama că existența sa este rezultatul iubirii lui Dumnezeu. De aici marele preț ce se acordă vieții. Biserica condamnă aspru uciderea și sinuciderea, tocmai pentru că ele sînt o nesocotire, un „nu” spus lui Dumnezeu, de la Care viața ne este dată în dar, ca expresie a iubirii Sale. Nesocotirea sau înțelegerea greșită a darului, însemnează nesocotirea dăruitorului. În dar se arată oarecum dăruitorul, darul fiind numai un mijloc de comunicare al unui dialog.

„Dacă lumea (și în special viața) este darul iubirii lui Dumnezeu, noi nu trebuie să disprețuim acest dar ca mijloc între El și noi, ca puncte de întîlnire”²⁾. Cel care desconsideră darul vieții ca puncte de întîlnire nu se poate întîlni cu Dăruitorul.

Raportată la viață, bucuria darului este, deci, *bucuria de a trăi*. Proorocul Isaia o exprimă astfel: „Doamne, prin îndurarea Ta se bucură omul de viață” (Isaia 38, 16), iar Psalmistul: „Înainte feței Tale sînt bucurii nespuse” (Psalmi 15, 11) sau: „Domnul a făcut mari lucruri pentru noi și de aceea sîntem plini de bucurie” (Psalmi 125, 3).

¹⁾ Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Darul lui Dumnezeu către noi*, în rev. „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XLVI (1970), nr. 3—6, pp. 260—261.

²⁾ Idem, *ibidem*.

Bucuria darului aduce mulțumirea și recunoștința care, față de Dumnezeu, se exprimă în cîntări de laudă și preamărire. Pentru aceasta, adevărurile de credință sînt cîntate în Ortodoxie, care a și fost numită pe drept cuvînt doxologică, tocmai pentru că orice dar de la Dumnezeu îi oferă prilej de bucurie, plină de recunoștință și mulțumire. Într-adevăr, credincioșii în contigența lor, au totdeauna nevoie de Dumnezeu, de darurile Sale. Totdeauna ei sînt „săraci” în raport cu El. Dependența noastră față de Dumnezeu stabilește dialogul între El și noi, dialog în care noi ne îmbogățim din darurile iubirii Lui : „minca-vor săracii și se vor sătura și vor lăuda pe Domnul...” (Psalmi 23, 30) exprimă bucuria laudei și a mulțumirii pentru darul primit.

Dumnezeu fiind izvorul bucuriei (I Cronici 16, 27), creștinul simte că bucuria adevărată poate veni numai de la El. Din această pricină Apostolul Pavel îndeamnă : „Bucurați-vă pururea” — și adaugă — „în Domnul” (Filipeni 4, 4). Chiar în Vechiul Testament, ideea aceasta este subliniată pregnant : „Ori de cîte ori Dumnezeu dă omului bogății și bunuri și îi îngăduie să mănince și să-și ia partea lui și să se bucure de munca lui, aceasta este un dar de la Dumnezeu” (Eclesiast 5, 18).

Darurile lui Dumnezeu către noi sînt cuvinte ale lui Dumnezeu către noi. Lumea este un dar și un cuvînt al lui Dumnezeu către noi³⁾. Indiferent că sînt de natură materială sau spirituală în toate darurile este un cuvînt al lui Dumnezeu, care cere răspuns și înțelegere : „Ce ai pe care să nu-l fi primit ? Iar dacă l-ai primit, de ce te fălești ca și cum nu l-ai primit ?” (I Corinteni 4, 7), este observația Sf. Apostol Pavel asupra nerecunoștinței ; asupra bucuriei pentru dar, fără recunoașterea, însă, a dăruitorului.

Bucuria darului este bucuria că ești prețuit ca o valoare ; de aceea și se acordă atenție. Valoarea credinciosului ca și chip al lui Dumnezeu se vede și în atenția lui Dumnezeu pentru el, atenție manifestată totdeauna prin darurile iubirii Sale.

Pentru creștin, bucuria darului nu este numai cînd primește darul, ci și cînd îl oferă. Sensul cuvîntului exprimat în orice dar al lui Dumnezeu pentru noi este că fiecare dar trebuie dăruit la rîndul său, ca expresie a continuității iubirii ce caută legătura desăvîrșirii cu cît mai mulți.

În legătura iubirii, bucuria darului primit trezește în suflet *bucuria de a oferi*. În acest sens, darul primește o semnificație mîntuitoare. Însuși Hristos Domnul, referindu-se la judecata finală, arată că darul (binefacerea) este criteriul judecării în vederea mîntuirii (cf. Matei 25, 31—40). Tot El ne spune că bucuria darului oferit este mai mare decît bucuria darului primit : „mai fericit este a da decît a lua” (Faptele Apostolilor 20, 35) sau : „în dar ați luat, în dar să dați” (Matei 10, 8), darul fiind astfel reflexul iubirii care „nu caută ale sale” (I Corinteni 13, 5), ci se dăruiește altora.

Înmulțirea talanților din pilda rostită de Mîntuitorul (Matei 25, 14—30) este tălmăcită de mulți Sfinți Părinți ca o punere a darurilor

³⁾ Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Chipul lui Hristos în Biserica Răsăriteană : Iisus Hristos, darul și cuvîntul suprem al lui Dumnezeu*, în rev. „Ortodoxia”, XXV (1973), nr. 1, p. 7.

în folosul mîntuitor al semenilor. Drept urmare, celui ce a dăruit darul, adică l-a făcut roditor, Dumnezeu îi va spune : „intră în bucuria Stăpînului tău“ (Matei 25, 21). Cu alte cuvinte : ai parte de bucuria pe care o are Dumnezeu cînd dăruiește darurile iubirii Sale. Precum se vede, bucuria darului are pentru creștin un sens mîntuitor pe care Apostolul Pavel îl relevă prin cuvintele : „cine face milostenie să o facă cu bucurie“ (Romani 12, 8). Acest înțeles ni-l descoperă însuși Iisus Hristos prin Persoana Sa care este darul lui Dumnezeu pentru mîntuirea lumii (Ioan 3, 16).

3. DOGMA RĂSCUMPĂRĂRII ȘI BUCURIA JERTFEI

Expresia cea mai înaltă a darului este jertfa înțeleasă ca dăruire de sine pentru altcineva. Jertfa este iubirea în forma cea mai profundă și mai revelatoare : „mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are, ca viața lui să și-o pună pentru prietenii săi“ (Ioan 15, 13). Jertfa dezvăluie, prin iubirea ei, „nebunia crucii“ (I Corinteni 1, 23—25) și în aceasta sensul paradoxal al bucuriei creștine, care se experiază chiar și-n necaz sau suferință (Romani 5, 3 ; Coloseni 1, 24). În mod firesc, în necaz, durere ori suferință, nu te bucuri. Cu toate acestea, există în viața creștină și o bucurie în necazuri și suferințe, atunci cînd ele sînt întîmpinate ca obstacole în calea iubirii față de Dumnezeu sau față de aproapele a cărui mîntuire o dorim și ne ostenim pentru ea. Această bucurie este *bucuria crucii sau a jertfei*. Este bucuria iubirii pînă la capăt (Ioan 13, 1), pînă la jertfă. Despre această bucurie vorbește Sf. Apostol Pavel în Epistola către Evrei : „Iisus care, cu *bucuria* care era pusă înainte, a suferit crucea“ (Evrei 12, 2).

Vorbînd de mulțimea pătimirilor sale pentru vestirea Evangheliei lui Hristos, același Apostol exprimă bucuria crucii în aceste cuvinte : „... ca niște necunoscuți, deși bine cunoscuți ; ca fiind pe pragul morții, deși iată că trăim ; ca niște pedepsiți, dar nu uciși ; *ca niște întristați, dar pururea bucurîndu-ne...*“ (II Corinteni 6, 9—10), sau : „cu tot necazul nostru, *sînt covîrșit de bucurie*“ (II Corinteni 7, 4).

Paradoxul bucuriei în suferință se poate înțelege numai dacă bucuria este privită ca o strălucire a harului dumnezeiesc care rodește în suflet, dezvăluind puterea iubirii în jertfă, în dăruire : „Acum *mă bucur* de suferințele mele pentru voi și împlinesc, în trupul meu, lipsurile necazurilor lui Hristos, pentru trupul Lui, adică Biserica“ (Coloseni 1, 24). Apostolul trăiește, actualizează, în persoana sa bucuria jertfei lui Hristos pentru mîntuirea obiectivă a creștinilor. Se relevă aici aspectul ontologic al mîntuirii, care ni se dă nu exterior, ci prin „viața în Hristos“ (Galateni 2, 20 ; Filipeni 1, 21).

Seninătatea chipului lui Hristos pe cruce, redată în iconografia bizantină, tălmăcește oarecum bucuria jertfei. Oricît de paradoxal ar părea, suferința jertfei are în profunzimea ei bucuria iubirii care se dăruiește. Concluzia Fericirilor : „Bucurați-vă și vă veseliți“ (Matei 5, 12) este precedată de : „Fericiti veți fi cînd vă vor ocări și vă vor prizoni...“, descoperindu-se și aici un ton al bucuriei jertfei.

Izvorul unei astfel de bucurii poate fi numai o iubire dezinteresată, fără patimă, o iubire care nu caută ale sale. Fără o astfel de iubire, „chiar dacă trupul l-aș da să-mi fie ars, nimic nu-mi folosește“ (I Corinteni 13, 3). Sfinții Părinți, ca mari tilcuitori și trăitori ai adevărilor Revelației, învață că la o astfel de iubire, singura care poate izvorî „bucuria crucii“, se ajunge prin nepătimire (curățirea de patimile ivite după căderea în păcat). În orice patimă, omul se caută pe sine, și deci nu poate avea iubirea (agape) care nu caută ale sale (I Corinteni 13, 5).

Virtutea unei atari iubiri se dobîndește printr-un efort duhovnicesc susținut tot timpul vieții, prin ostenele nenumărate, în care creștinul reface, cu ajutorul harului dumnezeiesc, natura alterată prin păcat. Întîlnirea cu harul restaurator rodește în suflet bucuria jertfei, bucuria în încercările și greutățile întîmpinate de cel ce voiește să se dăruiască lui Dumnezeu „ca o jertfă vie, sfîntă, bineplăcută...“ (Romani 12, 1). În acest sens, Marcu Ascetul arată că „adevărata dragoste se probează prin cele ce-i stau împotrivă. Nu zice că se poate cîștiga virtutea fără necazuri ! Căci virtutea neprobată în necazuri, nu este întărită“⁴).

Pentru creștin, singurul prilej de întristare e păcatul. Prin păcat, el se desparte de Dumnezeu. Bucuria este astfel semnul legăturii noastre cu Dumnezeu. Păcatul este totodată o imputinare a vieții, de aceea el produce întristarea ca o lipsă a plenitudinii vieții. Apostolul Pavel îndeamnă pe creștini să se bucure totdeauna (Filipeni 4, 4). Numai păcatul singur poate răpi această roadă a Duhului Sfînt, care este bucuria comuniunii (Galateni 5, 22).

Pacea și bucuria vin în suflet numai în urma luptei și biruinței asupra păcatului, care întunecă prin opacitatea sa curăția sufletului. Numai inima curată poate vedea pe Dumnezeu (Matei 5, 8), iar fericirea vederii Lui este bucuria întîlnirii cu Ziditorul. Sf. Maxim Mărturisitorul ne învață că „suflet curat este acela care s-a eliberat de patimi și se bucură neîncetat de dragostea dumnezeiască“⁵). Analizînd mai îndeaproape întristarea și bucuria, Sf. Maxim constată că întristarea sufletului este urmarea plăcerii simțurilor. De asemenea, întristarea trupului (adică asceza) este concomitentă cu plăcerea sufletului (adică bucuria duhovnicească). Păcatul săvîrșit întristează sufletul, iar încercările fără voie, deci nu ca rod al ispitelor cu voia, aduc bucuria în suflet. „Domnul ne învață — zice Sf. Maxim Mărturisitorul — să ne rugăm ca să nu ajungem în ispitele cu voia (Matei 6, 13), care produc plăcere trupului și durere sufletului. Iar marele Iacob ne îndeamnă să ne bucurăm de încercările cele fără de voie (Iacov 1, 2) care alungă plăcerea trupului și durerea sufletului... Întrucît oricîrei întristări din suflet îi premerge o plăcere a trupului, cel care domolește trupul, prin ostenele de bună voie, bucură sufletul duhovnicește“⁶).

În multe din creațiile evlaviei ortodoxe transpare dogma răscumpărării în bucuria jertfei sau a crucii. Așa, de pildă, în rugăciunea de la sfîrșitul

⁴) Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, în *Filocalia*, trad. D. Stăniloae, ed. II vol. I, Sibiu, 1947, p. 236.

⁵) *Întîia sută a capetelor despre dragoste*, în *Filocalia*, vol. II, Sibiu, 1947, p. 41.

⁶) *Răspunsuri către Talasie*, în *Filocalia*, vol. III, Sibiu, 1948, pp. 307—308.

Acatistului Sf. Cruci citim : „întărește-mă, Doamne, ca să pot ridica cu bucurie de astăzi înaintea crucea Ta cu deplină pocăință... Cum pot eu să fug de cruce, văzînd pe Dumnezeu meu că este ridicat pe ea ? Cum să-mi pară grele chinurile văzînd pe Stăpînul meu că le iubește și le cere și le socotește Lui de mare cinste. Rușine îmi este cu adevărat, de mă voi întrista de relele ce-mi pricinuiesc oamenii sau ispitele ce-mi aduc diavolii, trupul și gîndul meu cel rău, sau pentru sărăcia și bolile ce-mi vin din voia lui Dumnezeu pentru păcatele mele, deoarece toate acestea le trimite pentru ca să mă apropie mai mult de El“⁷⁾.

Creștinul se bucură în greutățile luptei, pentru că în toate acestea — simțînd prezența ajutorului lui Dumnezeu — întrevide bucuria deplină a biruinței care astfel este anticipată, precum bucuria învierii în bucuria jertfei, deoarece „jertfa își are sensul în înviere și învierea se naște din jertfă“⁸⁾. Bucuria jertfei pregătește bucuria învierii în toată strălucirea biruinței sale : „*prin cruce a venit bucurie* la toată lumea...“ (din rugăciunea : Învierea lui Hristos văzînd...).

4. DOGMA ÎNVIERII ȘI BUCURIA VIEȚII ÎNNOITE

Dogma învierii ocupă un loc central în viața creștină ortodoxă. Învierea din morți a Mîntuitorului confirmă dumnezeirea Lui și biruința asupra morții, care a intrat în lume ca plată pentru păcat (Romani 16, 23). Fără înviere, ca eliberare de moarte, orizontul existenței noastre se închide în dimensiunile teluricului, iar credința și nădejdea sînt zadarnice, fără sens și eficiență (I Corinteni 15, 17—19).

Învierea este dezvăluire de slavă a puterii crucii (Coloseni 2, 15). Cu moartea Sa, Hristos trece biruitor prin moarte. Nu sucombă sub povara ei, ci o „calcă“. În clipa cînd își dă duhul, deși pare biruit pe cruce, Iisus se face biruitor asupra morții sfărîmînd porțile iadului, bariera care lipsea viața de continuitate și sens. Învierea este descătușarea vieții ținute de moarte și reîntrarea ei în plenitudine. Numai în lumina învierii putem supune moartea unui rechizitoriu și interoga plin de curaj : „Unde-ți este, moarte, biruința ta ? Unde-ți este, moarte, boldul ? (I Corinteni 15, 55).

Pe cruce, „în Domnul moare nu o viață particulară, un ins obișnuit. Acum în creație, în ritmul ei, intră Fiul lui Dumnezeu, autor al creației. În El se jertfește, moare o lume... Moartea Lui e limita unui vechi eon și începutul unui nou eon. E sfîrșitul zilei a șaptea și începutul celei de-a opta zi. El, prin care s-au și făcut veacurile (Evrei 1, 2) poate pune capăt celui vechi, și început altuia“⁹⁾. De aceea, Sfîntul Ioan Darnaschin va cînta atît de triumfător în canonul Paștelui : „Prăznuim omorîrea morții, sfărîmarea iadului și începutul unei alte vieți veșnice... „Învierea lui Hristos nu este reîntoarcere la viață (cum, de pildă, învierea lui Lazăr), ci trecere dincolo de moarte, e Paște. Aceasta este distincția radicală între

⁷⁾ *Acatistul Sfintei Cruci*, în *Ceaslovul*, București, 1970, pp. 303—304.

⁸⁾ Preot Constantin Galeriu, *Jertfă și Răscumpărare*, teză de doctorat, București, 1973, p. 140 (extras din rev. „Glasul Bisericii“, XXXII (1973), nr. 1—2).

⁹⁾ Idem, o. c., p. 128.

vechiul concept de re-înviere și învierea lui Hristos, distincție pe care o definește cuvîntul Paște¹⁰⁾. Altfel zis, învierea nu numai că restaurează viața în drepturile sale, ci îi dă dimensiunile creșterii fără de sfîrșit.

Primele cuvinte pe care le-a rostit Mîntuitorul după învierea Sa din morți au fost: „Bucurați-vă“ (Matei 28, 9) și „Pace vouă“ (Luca 24, 36). Prin cuvintele „pace“ și „bucurie“, Hristos cel înviat ne descoperă fața veacului viitor, adică viața cea veșnică numită de Sf. Apostol Pavel: „...pace și bucurie în Duhul Sfînt“ (Romani 14, 7). Învierea este pace întrucît s-a încheiat lupta cu păcatul; și este bucurie, pentru că a fost biruită moartea. Ea singură scoate din zădărnice și absurd. „Amestecul de sens și de nonsens, imprimat în toate, prin faptul că pe de o parte existau, pe de alta toate erau supuse morții, a devenit acum numai sens. Viața a biruit deplin și definitiv asupra neantului și a tristeții. Creația întreagă e destinată, prin înviere, vieții netrecătoare, creația întreagă e recuperată de Cel ce a creat-o“¹¹⁾.

Pentru creștinii ortodocși, învierea are un profund sens eshatologic, ea fiind și o pregustare a vieții viitoare. De aceea, bucuria învierii este bucuria ce vine, cu anticipație, din altă lume. Este bucurie din bucuria lui Hristos, actualizată și împărtășită în Duhul Sfînt prin credință și nădejde încă de acum; și deplin sau „față către față“ o dată cu parusia (prezența) vizibilă a Fiului lui Dumnezeu, Cel care, prin înviere, a adus bucurie la toată lumea.

Legătura dintre dogma învierii și bucuria creștină reiese cu prisosință din cîntările Învierii, unde bucuria inundă aproape fiecare parte a slujbei.

În cartea sa „Biserica Răsăriteană“, Nicolae Arseniev consacră pagini întregi bucuriei învierii, bucurie care este o trăsătură specifică vieții și cultului în Ortodoxie. „Învierea din morți a Mîntuitorului — zice el — este cheazăia învierii noastre; mai mult, chiar de acum ea este însăși învierea noastră, biruința noastră asupra păcatului“¹²⁾. Întregul univers, făptura întreagă e imbiată să se bucure și să laude pe Stăpinul său: „Bucură-te, o făptură, și desfă-te ca un crin. Căci Hristos, ca un Dumnezeu, a înviat din morți“ (din cîntările Învierii)¹³⁾.

Chiar cîntecele de prohod — constată Nicolae Arseniev — sînt amestecate cu cîntecele de încredere și de nădejde a învierii, de anticipare a ei: „Viață, cum ai putut să mori? Și cum ai putut să te așezi în groapă? Dar tu pierzi de tot împărăția morții și din adîncurile iadului tu aduci pe morți la viață“¹⁴⁾. Pentru creștinii bucuria învierii este bucuria prezenței permanente a Domnului transfigurat¹⁵⁾. Bucuria Paștilor este siguranța credinței.

¹⁰⁾ Idem, c. c., p. 129.

¹¹⁾ Pr. prcf. Dumitru Stăniloae, *Cîteva trăsături caracteristice ale Ortodoxiei*, în rev. „Mitropola Olteniei“ XXII (1970), nr. 5—6, p. 738.

¹²⁾ Nicolae Arseniev, *Biserica Răsăriteană*, trad. Tit Simedrea, București, 1929, p. 19.

¹³⁾ Idem, c. c., p. 21.

¹⁴⁾ Idem, c. c., p. 23.

¹⁵⁾ Idem, c. c., p. 28.

Învierea este manifestarea vieții veșnice, și „această manifestare naște un torent de bucurie care dă tărie ucenicilor să rabde, să sufere și să moară cu bucurie... De aici izvorăsc tonuri de încredere, de biruință asupra morții“¹⁶⁾.

Bucuria învierii fiind o „bucurie în Domnul“ (Filip 4, 4) și în Duhul Sfânt (Galateni 5, 22), o bucurie în nădejdea slavei (Romani 5, 2), nu o mai răpește nimeni (Ioan 16, 22). În viața creștină, învierea nu este numai o comemorare a unui fapt istoric, ea nu produce o bucurie de o zi, ci bucuria învierii penetrează toate zilele vieții, atunci când viața se înnoiește eliberându-se de păcat. Sf. Apostol Pavel exprimă această idee zicând : „Precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții (Romani 6, 4).

Raportată la viața credincioșilor, învierea este o naștere din nou, un alt mod de a trăi : „Dacă este ceva în Hristos, este făptură nouă ; cele vechi au trecut, iată toate s-au făcut noi“ (II Corinteni 5, 17). Sf. Apostol Petru subliniază și mai pregnant acest adevăr : „învierea lui Iisus Hristos din morți ne-a născut din nou, spre nădejde vie“ (I Petru 1, 3). Numai viața înnoită prin har poate cunoaște cu adevărat bucuria învierii, care va fi o bucurie veșnică a împărăției viitoare. Prin înnoirea vieții pregustăm această bucurie încă de aici. Sfântul Simion Noul Teolog îndeamnă în acest sens, exprimând astfel nota eshatologică-ontologică a bucuriei învierii : „Să ne străduim cât sîntem în viață, să-L vedem și să-L contemplăm pe Dumnezeu. Nu așteptăm viitorul pentru a-L vedea, ci de acum luptăm pentru ca să-L contemplăm“¹⁷⁾.

Potrivit Revelației, învierea de obște va fi însoțită de o înnoire a întregului univers : „Cer nou și pământ nou“ (II Petru 3, 18 și Apocalipsa 21, 1). În lumina acestei descoperiri, înțelegem că bucuria învierii are rezonanță cosmică, deslușind tonurile unei recreații a lumii. Ea va fi atunci, începînd încă de acum, ambianța ce domnește într-o lume chemată la transfigurarea pe care o dă puterea și slava lui Hristos cel înviat a treia zi.

5. BUCURIA CREȘTINĂ, ROADĂ A DUHULUI SFÎNT ȘI CHEZĂȘIE A VIEȚII VEȘNICE

În lumina Revelației neotestamentare, bucuria ni se prezintă ca roadă a Duhului Sfânt, alături de dragoste, pace, îndelungă-răbdare, bunătate, facere de bine, credință, înfrînare, curăție... (Galateni 5, 22—23). „Pacea și bucuria sînt evident unite, iar textele Scripturii nu separă niciodată aceste două prerogative ale darului mesianic prezis de profeți, anunțat de Sf. Apostol Pavel ca roade nedespărțite ale Duhului“¹⁸⁾.

¹⁶⁾ Idem, o. c., pp. 37—38.

¹⁷⁾ Syméon le Nouveau Théologien, *Catéchèses*, texte critique et notes par Mgr. Basile Krivochine, trad. Joseph Paramelle, in col. „Sources chrétiennes“, Paris, 1963, tome I (cat. II, 422—423 ; 425—426), p. 277.

¹⁸⁾ Cf. Thomas Spidlik, *La doctrine spirituelle de Théophane le Reclus*, Roma, 1975, p. 106

O astfel de bucurie se întâlnește în rugăciune (Filipeni 1, 4), când Duhul Sfânt se roagă pentru noi cu suspine negrăite (Romani 8, 26), în încercările care vin pentru a-l proba pe creștin în dragostea credinței sale (Iacov 1, 2 ; I Petru 4, 13). Este bucuria pe care o produce în suflet cuvântul lui Dumnezeu primit cu inima deschisă spre rodire (I Tesaloniceni 1, 6), bucuria pe care o naște trăirea în adevăr (III Ioan 4).

Sf. Apostol Petru o numește bucurie negrăită (I Petru 1, 8) iar Sf. Pavel o înfățișează ca o stare a împărăției cerurilor, alături de pace, ambele urmînd neprihănirii (Romani 14, 7). Cînd Apostolii se bucurau că li se supuneau duhurile, Mintuitorul îi îndeamnă să se bucure nu pentru aceasta, ci pentru că numele lor este scris în ceruri. Adică „El vorbește de bucuria de a fi admis în cerul spiritual al prezenței divine. Se citește aici mesajul libertății fiilor lui Dumnezeu și al puterilor cerești, opus oricărei ispite prin puterea magiei telurice“¹⁹).

Viața veșnică fiind „neprihănire, pace și bucurie în Duhul Sfânt“ (Romani 14, 7), cel ce are bucuria ca roadă a Sfintului Duh pregustă încă de aici, desigur în mod nedeplin, fericirea vieții veșnice. Bucuria rodită prin conlucrarea cu harul Sfintului Duh este, așadar, o *chezășie a vieții veșnice*. În acest sens, teologul Jean Meyendorff numește pe monahi, prin excelență oameni ai rugăciunii, „martori și profeți ai Împărăției ce va să vină“²⁰), iar Sf. Serafim de Sarov învață că „adevăratul scop al vieții creștine constă în dobîndirea Duhului Sfânt. Postul și rugăciunea, privegherea și milostenia, precum și orice altă faptă bună săvîrșită pentru Hristos, sînt numai mijloace pentru dobîndirea Duhului Sfânt“²¹), a Cărui prezență se manifestă prin bucurie și pace sufletească.

Bucuria adusă în suflet de Duhul Sfânt depășește orice sentiment. O astfel de bucurie a fost vestită Fecioarei prin cuvintele : „Bucură-te ceea ce ești plină de har“ (Luca 1, 28). „Cînd Duhul Sfânt se pogoară la om și luminează cu deplinătatea luminii Sale — relevă Sf. Serafim de Sarov — atunci inima omului se umple de o bucurie negrăită, fiindcă Duhul lui Dumnezeu înveselește totul, cu orice ar veni în atingere“²²).

Despre bucuria aceasta vorbește Sf. Apostol Pavel în multe din epistolele sale (Filipeni 4, 4 ; I Tesaloniceni 5, 16 ș. a.), iar marii nevoitori ai vieții duhovnicești învățau că bucuria spirituală este tot atît de necesară ca și lacrimile pocăinței, întrucît ea izvorăște din iubirea dumnezeiască și fără ea fierbințeala rugăciunii se stinge repede²³).

¹⁹) Paul Evdokimov, *Les âges de la vie spirituelle*, Paris, 1964, p. 136.

²⁰) Jean Meyendorff, *L'Eglise orthodoxe hier et aujourd'hui*, Éditions du Seuil, Paris, 1970, p. 74.

²¹) Serafim de Sarov, *Întreținere despre scopul vieții creștine*, citat la Paul Evdokimov, *Les âges de la vie spirituelle*, p. 173.

²²) Cf. Pr. Filaret Costea, *Sensul bucuriei în viața creștină*, în rev. „Studii Teologice“, seria II, an XV (1963), nr. 1—2, p. 42.

²³) Cf. Pr. Gh. Butnariu, *Temeiurile doctrinale ale optimismului creștin*, în rev. „Studii Teologice“, seria II, an IX (1957), nr. 5—6, p. 339.

6. BUCURIA ÎN VIAȚA BISERICII ORTODOXE

Legătura interioară între adevărurile de credință, trăirea lor autentică și bucuria sînt temelia vieții creștine în Biserica Ortodoxă. Faptul că viața trăită în adevărul credinței este străbătută de bucurie îl subliniază Sf. Evanghelist Ioan în cuvintele: „Eu n-am mai mare bucurie decît să aud despre copiii mei că umblă în adevăr“ (III Ioan 4).

În viața Bisericii Ortodoxe, trăirea adevărului revelat are ca ambianță bucuria. Și acesta este semnul că e o trăire a lui Hristos în Duhul Sfînt (Galateni 5, 22). Cuvintele Mîntuitorului „Bucurați-vă“, rostite în dimineața învierii Sale către femeile mironosițe, nu au rămas fără ecou, ci bucuria învierii se revarsă din sfintele Taine, din sfintele ierurgii, din zilele de sărbătoare, în toate manifestările vieții creștine.

Lumea, „darul lui Dumnezeu către noi“, este prilej de bucurie. Orice rod din natură oferit de Dumnezeu în folosul nostru naște în sufletul creștinului bucuria darului și îl determină să mulțumească Creatorului, cerîndu-I binecuvîntarea Sa. De asemenea, natura așteaptă de la noi ca să fie sfințită prin rugăciuni și muncă, deoarece păcatul a fost cauza deșertăciunii sub care a fost supusă făptura (Romani 8, 20). Creștinul ortodox vrea ca tot ce are el să fie pătruns de harul lui Dumnezeu. În Molitfelnic se află în acest sens rugăciuni care se citesc la arie, la sădirea viei, la binecuvîntarea vinului nou, la aducerea darurilor de pîrgă ș. a.

De remarcat este faptul că în rugăciunile ce se citesc la aducerea darurilor de pîrgă, se întîlnesc cuvintele „ale Tale dintru ale Tale“, aceleași ca și cuvintele din momentul culminant al sfintei liturgii, unde Euharistia (mulțumirea) devine jertfă ²⁴⁾.

În rînduiala binecuvîntării casei noi, se află pericopa evanghelică în care se spune că Zahau „a primit cu bucurie“ în casa sa pe Hristos Domnul (Luca 19, 1—10), reliefîndu-se și aici bucuria darului și a binefacerilor ce vin de la Dumnezeu sub a cărui purtare de grijă trăim bucurîndu-ne.

Biserica binecuvîntează și sfințește toată creația: ramurile verzi și florile umplu bisericile în ziua Cîmîzecimii; la Bobotează Biserica săvîrșește sfințirea cea mare a apelor, seva universului; în ziua Înălțării Sf. Cruci, ea binecuvîntează cele patru puncte ale Universului și astfel înclină întreg planul creat sub semnul păcii dumnezeiești. Preot al preoției împărătești, orice credincios este destinat să restituie această lume a lui Dumnezeu ca o ofrandă, rugăciune și jertfă de seară ²⁵⁾.

În rugăciunile mesei, se exprimă mulțumirea și bucuria pentru roadele pămîntului care vin prin milostivirea lui Dumnezeu, Cel ce binecuvîntează natura și munca noastră: „veselitu-ne-ai pe noi, Doamne, întru făpturile Tale, și întru lucrurile mîinilor Tale *ne-am bucurat*... (din Rugăciunea de după masa de seară).

Viața este cel mai mare dar oferit de Dumnezeu; ea este izvorul bucuriei de a trăi. Apostolului de la cununie îi premerge prochimenul:

²⁴⁾ Molitfelnicul, București, 1965, p. 325.

²⁵⁾ P. Evdokimov, *La prière de l'Eglise d'Orient*, în col. „Approches oecumeniques“, Casterman. Paris—Tournai, 1966, p. 12—13.

„viață au cerut de la Tine și le-ai dat lor”, iar între cererile din ectenia mare cu care începe slujba Tainei Cununii se află și aceasta „Pentru ca să li se dăruiască lor *bucuria nașterii de prunci* buni și purtare fără de prihană în viață. . .”. Această bucurie a subliniat-o însuși Mîntuitorul prin cuvintele : „Femeia cînd e să nască se întristează, fiindcă a sosit ceasul ei, dar nu-și mai aduce aminte de durere, pentru bucuria că s-a născut om în lume (Ioan 16, 21).

Ungerea cu untdelemn în cadrul Sf. Taine a Botezului este însoțită de cuvintele : se unge robul lui Dumnezeu cu *untdelemnul bucuriei*, în numele Tatălui . . . „în partea de sus prin aceasta arătîndu-se că viața nouă primită prin botez este destinată bucuriei veșnice (Romani 14, 7).

În Sf. Taină a Pocăinței, creștinul simte durerea și întristarea pentru păcat, dar și *bucuria iertării* : „auzului meu vei da bucurie și veselie ; bucura-se-vor oasele mele cele smerite. . .” (din Psalmul 50). Prea curat Trupul lui Hristos și prea scump Singele Lui este izvor de bucurie. În rugăciunea de după împărtășire ne rugăm : „. . . Și să-mi fie mie împărtășirea aceasta *spre bucurie*, spre sănătate și spre veselie. . .”. Bucuria în nevointele vieții duhovnicești prin care păstrăm curăția inimii și sporim în virtute o sugerează troparul : „Slavă Ție Hristoase Dumnezeule, lauda Apostolilor și *bucuria mucenicilor* a căror propovăduire este Treimea cea de o ființă și nedespărțită”, tropar ce se cîntă la cununie. Același tropar îl întîlnim însă și la Sf. Taină a hirotoniei, aici bucuria mucenicilor avînd sensul bucuriei slujirii lui Dumnezeu pentru mîntuirea semenilor, bucuria păstrării credinței celei adevărate, pînă la mucenicie (Ioan 12, 25). Adevărul acesta ni-l confirmă Sf. Apostol Pavel, pentru care păstorii lui erau, fiecare în parte, o bucurie : „căci voi sînteți slava noastră și bucuria noastră” (I Tesaloniceni 2, 20). Sf. Serfim de Sarov vedea și el în fiecare ins un prilej de bucurie. De aceea salutul său era compus din cuvintele : „Bucuria mea ! Hristos a înviat”²⁶⁾ reliefind tonul pascal al acestei bucurii.

Binele făcut aproapelui este considerat ca făcut lui Dumnezeu (Matei 25, 34—41). De aceea, se obișnuiește la creștinii ortodocși ca după un dar sau după o milostenie primită, să nu se răspundă cu mulțumesc, ci : „Dumnezeu să primească”, adică bucuria darului este bucuria că prin aproapele întîlnim pe Hristos.

S-a afirmat pe drept că una din trăsăturile caracteristice ale Ortodoxiei este atmosfera ei de bucurie a învierii. „Sărbătoarea Paștilor, care stă în centrul cultului ortodox, este o explozie de bucurie, asemenea celei trăite de ucenici cînd au văzut pe Domnul înviat. Este explozia bucuriei cosmice pentru biruința vieții : „Cerurile să se veselească și pămîntul bucure-se, și să prăznuiască lumea cea văzută toată și cea nevăzută că a înviat Hristos, veselia cea veșnică”. Bucuria este vestită de creștinism în fiecare duminică. Căci fiecare duminică este închinată învierii. Dar tot cultul vibrează de bucuria învierii și e străbătut prin aceasta de tensiunea eshatologică

²⁶⁾ P. Evdokimov, *Les âges . . .*, p. 190.

a nădejzii în înviere“²⁷⁾, care a fost numită de Sfinții Părinți a opta zi a creației²⁸⁾.

Profețită de proorocii Vechiului Testament, ziua învierii este, în cultul ortodox, „ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim întru dinsa“ (Prochimen la Apostolul din ziua de Paști); „Pașile cele frumoase, Paștile Domnului, Paștile ! Paștile cele prea cinstite noiă ne-au răsărit ! Paștile, cu bucurie unul pe altul să ne îmbrățișăm ! O, Paștile, izbăvirea de întristare că astăzi din mormint ca dintr-o cămară strălucind Hristos pe femei de bucurie le-a umplut, zicind : propoveduiți Apostolilor“ (din stihirile Laudelor). Dacă „valoarea ființei umane se măsoară după atitudinea sa față de moarte“²⁹⁾, atitudinea față de moarte depinde de credința și nădejdea învierii. Bucuria și seninătatea în fața morții care se întilnește pe fețele unor creștini este o rază din bucuria învierii celei de obște și a vieții veșnice. Fidelă învățaturii Sfinților Apostoli, Ortodoxia se roagă „pentru cei ce au adormit în nădejdea învierii și a vieții veșnice“. În fața morții, ea contrapune bucuria învierii. Numa așa se explică de ce Apostolul de la înmormintare este însoțit de prochimenul : „Fericită este calea pe care mergi tu astăzi, suflete, că s-a gătit ție loc de odihnă“ — locul pe care Sf. Apostol Pavel îl numea „... pace și bucurie în Duhul Sfint“ (Romani 14, 7).

Semnificativ este faptul că în Acatistele adresate sfinților se întilnesc în fiecare icos cuvintele : „Bucură-te...“ (salutul îngerului Gavril adresat Fecioarei Maria (Luca 1, 28). Bucuria Fecioarei era bucuria harului de care s-a învrednicit. Biserica i se adresează ei în acatiste și în rugăciuni, ca și îngerul, prin cuvintele : „Bucură-te, cea prin care răsare bucuria“ (din Acatistul Bunei Vestiri); „Bucură-te..., bucuria tuturor celor necăjiți“ (din Acatistul Maicii Domnului, bucuria tuturor celor necăjiți).

Biserica ferecește pe sfinți pentru că ei s-au învrednicit să fie săraci cu duhul, să plîngă pentru păcate, să înseteze după dreptate, să fie milostivi, să fie curați cu inima, să fie făcători de pace și să rabde prigonirile pentru credință. Precum Mintuitorul a exclamat pentru ei : „Bucurați-vă și vă veseliți“, ca o concluzie a Fericirilor, tot așa și Biserica Ortodoxă îi cinstește fericindu-i în acatiste : „Bucură-te, Sfinte...“. Ea trăiește adevărul că bucurie este viața veșnică și că celor ce au înmulțit talantul, Dumnezeu le va zice : „Intrați în bucuria Stăpînului vostru“ (Matei 25, 23). Iar Stăpînului, adică lui Hristos, Ortodoxia îi cîntă : „Iisuse, bucuria inimii ; Iisuse, bucuria cunoștinței...“ (din Acatistul Domnului nostru Iisus Hristos).

²⁷⁾ Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Cîteva trăsături caracteristice...*, p. 737

²⁸⁾ P. Evdokimov, *L'Orthodoxie*, Neuchâtel, 1965, p. 209.

²⁹⁾ Idem, *Les âges de la vie spirituelle*, p. 187 ; vezi și A. de Parvillez, *La joie devant la mort*, Paris, 1941, 1951, citat în *Dictionnaire de Spiritualité*, Paris, 1974, fasc. LVI, col. 126.

CONCLUZIE

Din cele de mai sus se poate observa că adevărurile de credință sînt izvoare de viață în Duhul Sfînt. Dogma creației lumii, ca dar al lui Dumnezeu, este trăită în bucuria darului. Dogma răscumpărării este un temei viu pentru bucuria iubirii jertfelnice față de Dumnezeu și față de semenii. Adevărul de credință din dogma învierii este trăit în viața înnoită prin har, viață ce trece biruitoare prin moartea-plată pentru păcat și continuă, veșnic și plenar, ca roadă a Duhului Sfînt, „Dădătorul de viață”.

Această bucurie de biruință asupra morții, străbate întreg cultul ortodox și confirmă adevărul că destinația noastră este viața în plenitudinea ei. De aceea bucuria a și fost definită ca „sentimentul plenitudinii vieții pe care o ai și pe care o vei avea. Este o nădejde și o siguranță” (D. Stăniloae), adică expresia vieții de comuniune cu Dumnezeu și cu oamenii.

În lumina acestei viziuni, Ortodoxia se bucură de tot ce a făcut și face Dumnezeu pentru noi, și de tot binele pe care îl realizăm ca răspuns în dialogul iubirii față de Dumnezeu și față de semenii.

Bucuria creștină este, deci, bucuria de a trăi, bucuria actului creator și a binelui realizat pentru aproapele, ca pentru Dumnezeu. Este bucuria cu care, ajutați fiind de harul mîntuitor, înfruntăm păcatul și moartea biruită de viață prin înviere. E bucuria credinței, nădejzii și iubirii care dau sens vieții dezvăluindu-i dimensiunile fără de sfîrșit și pururea crescînde (II Corinteni 3, 18).

Dumnezeu a creat lumea ca dar, pentru ca să ne bucurăm de ea, aici, mulțumindu-I ; și o recrează transfigurîndu-o în cer nou și pămînt nou, pentru ca „să ne bucurăm și să ne veselim” pururea în ea, preamărîndu-L.

VIRTUTEA SLUJIRII SMERITE

Duminica a III-a după Paști

Trăim încă sub impresia puternică, copleșitoare, pe care, an de an, ne-o lasă Sf. Sărbători ale Patimilor și Învierii Domnului nostru Iisus Hristos. Ne mai răsună încă în urechi ecoul cel dulce al toacei din serile Deniilor, când cu toții îl însoțeam în gând, pe Mântuitorul, de-a lungul ultimelor Sale drumuri pămîntești și ne apropiam — cu sufletul cutremurat de moartea Lui pe Cruce pentru noi. Dar, peste toate, mai auzim și astăzi în amintire, dangătele triumfale ale tuturor clopotelor lumii creștine, din noaptea Sf. Sale Învieri, vestind pămîntului și cerului, bucuria fără de seamăn care ne-a înfrățit pe toți, mărturisind cu glas înalt și biruitor : „Hristos a înviat !“

Noi prăznuim astăzi, împreună cu întreaga Biserică a Răsăritului Ortodox, Duminica Sfintelor Femei Mironosițe. A acelor femei, pe care le-a învrednicit Dumnezeu să-și inchine viața, devotamentul și toată slujirea lor, dintr-o admirabilă dragoste, mai fierbinte și mai curată decît orice dragoste omenească, lucrării de propovăduire a Împărăției lui Dumnezeu, pe care timp de trei ani și jumătate, Mântuitorul nostru Iisus Hristos, împreună cu Apostolii și ucenicii săi, au săvîrșit-o de-a lungul și de-a latul Țării sfinte, chemînd la mîntuirea așteptată de veacuri.

Astăzi este Duminica acelor Femei Sfinte, care au fost nedespărțite, la bine și la greu, de Învățătorul Cel Dumnezeiesc, atît pe drumurile lungi și prăfuite de arșită, cînd mulțimile vrăjite de cuvintele Lui cele dătătoare de viață, îl urmau peste tot, uitînd de foame și de osteneală în schimbul fericirii de a-L asculta, — cît și în zilele și nopțile zguduitoarelor Sale Patimi, cînd toți ceilalți, care în ajun, de Florii, L-au sărbătorit ca pe un Rege eliberator, acum L-au părăsit, ascunzîndu-se de frică, din neputincioasă slăbiciune omenească : nedespărțite în viață, dar și în moarte, în momentele cele mai critice, cînd furtuna prigoanei sălbatice a împrăștiat prin ascunzișuri tainice chiar și pe cei mai viteji și înflăcărați Apostoli ai Săi.

Noi știm că aceste femei, care s-au dovedit în credința și dragostea lor, mai tari decît toți bărbații — căci Dumnezeu rușinează de multe ori pe cele tari ale lumii cu cele slabe și mai de pe urmă ale ei, pe cele înalte cu cele smerite — noi știm că ele n-au făgăduit nimic. Sf. Evanghelii nu pomenesc nimic, nici un singur cuvînt : în smerenia desăvîrșită

a slujilor lor credincioase, ele n-au spus vorbe mari, n-au făcut jură-minte trufase, — ci tăcînd au rămas mute ca pietrele de pe Golgota, lingă brațele negre ale Crucii Domnului și apoi, zdrobite de milă și de durere, lingă mormîntul săpat în stîncă, — cu orice risc, înfruntînd, în tăcerea doliului lor uriaș, scăldate în arzătoare lacrimi, trista faimă a prigonitorilor. Mai atașate și mai curajoase, în slăbiciunea gingășiei lor feminine, decît toți bărbații, gata în orice moment de a fi și ele tirite în temniță și omorite, — ele au fost acelea, care s-au învrednicit cele dintii, și de răsplata binemeritată a tuturor celor ce nu se lasă clintii în credința și nădejile lor, fiind *primele martore* ale slăvitei Învieri și totodată și *primele vestitoare* în lume ale Învierii Domnului, — „Apostoli ai Apostolilor“ cum le numește Sf. Ioan Gură-de-Aur — și — marea titlu de glorie veșnică : „primii Evangheliști ai Bisericii Creștine“.

Înainte de toate, Femeile Mironosițe, ne-au adus vestea cea bună și dătătoare de nădejdi și de încredere că și noi, oricît de mulți vom mai fi pînă la sfîrșitul veacurilor, *Vom învia* într-o bună zi, așa cum a înviat, biruind moartea, Iisus Hristos, în care sintembotezați și care ne-a fîgădui viața și fericirea veșnică tuturor celor ce credem în El, Îl iubim, Îl mărturisim și Îl urmăm.

Iată de ce, de nouăsprezece veacuri neîntrerupt, creștinătatea întreagă le pomeneste, an de an, cu dragoste și recunoștință, în rînd cu Patriarhii, cu Proorocii, cu Dreptii, cu toți Sfinții și Martirii, cu toți luceferii care strălucesc în veșnicie, pe bolta Bisericii lui Hristos.

Este poate momentul să încercăm a repara împreună, o nedreptate !

O nedreptate săvîrșită de cei întotdeauna porniți pe zeflema și persiflare, care găsesc o plăcere bolnavă în a-și rîde de oricine și de orice, chiar și de cele sfinte. S-a încetățenit, cu neîngăduită ușurătate și inconștientă, — un înțeles cu totul fals și cu totul greșit dat cuvîntului de „mironosiță“, adică numelui Sf. Femei din Evanghelia de azi, care au adus miruri și aromate ca să ungă Trupul coborît de pe Cruce și așezat în Mormîntul săpat în stîncă, al Domnului nostru Iisus Hristos.

Acum, cînd am înțeles de ce prăznuim împreună pe Sf. Femei Mironosițe, cînd știm bine *de ce* li se cuvine din partea noastră, dragoste și recunoștință și *de ce* rugăciunea lor pentru noi este auzită de Dumnezeu, după ce fiecare s-a simțit întărit și înălțat sufletește la aducerea aminte de pilda vieții lor curate, pline de jertfelnicie, neclintire în credință și devotament fără margini, — abia acum putem înțelege și mai bine, cît de fals și de greșit este faptul de a da acest nume, cu adevărat sfînt, de „mironosiță“, nume de două ori sfințit, odată prin marea lor durere și a doua oară prin și mai marea lor bucurie de a vesti Învierea Domnului, cele dintii între toți oameni, — nu celor ce s-au făcut vrednice pe deplin de cinstirea și dragostea lumii, ci acelor femei care par numai că sînt credincioase, fără a fi de fapt, acelora care, doar de ochii lumii afișează o înfățișare prefăcută, fariseică, înșelătoare, de falsă credincioșie și evla-

vie, pentru a face doar impresie sau pentru a-și masca, de cele mai multe ori, cu vinovat vicleșug, propria stricăciune morală. Cît de dearte — ca cerul de pămînt! — este acest fel de amestec de falsă smerenie și de minciună, de chipul luminos și pur, al adevăratelor femei mironosițe, așa cum ni-l zugrăvesc — impresionant în inegalabila lui modestie și dragoste de Hristos — Sfintele Evanghelii, așa cum am auzit citindu-se astăzi.

Încercînd reabilitarea adevăratului sens al „mironosițelor”, purtătoare de mir vom spune că nu femeia ușuratică, care își dă ochii peste cap, simulînd o evlavie amăgitoare — poate tocmai pentru a-i atrage mai sigur spre păcat pe cei naivi — nu aceasta este „mironosiță”, cum atît de greșit s-a obișnuit a o numi, — ci tocmai contrariul ei: femeia credincioasă curată, sinceră, plină de o mare credință, dar pe care smerenia ei, bineplăcută lui Dumnezeu, n-o arată nimănui, așa cum arăți fălindu-te o haină luxoasă sau cine știe ce podoabă de mare preț; femeia credincioasă, plină de dragoste nefățarnică față de Dumnezeu, pe care-L adoră în tăcere, mulțumindu-I cu lacrimi pentru toate, și față de oamenii credincioși pe care-i ajută, îi mîngăie, îi îndreptează și le face bine oriunde și ori-cînd, neștiută în modestia ei de nimeni altul, decît cei scoși de ea din nenorocire și necaz; numai femeia credincioasă plină de atașament statornic și de devotament creștinesc, atît în familie, ca mamă și soție, cît și în societate, unde își face datoria cu dăruire de sine, ca pentru Însuși Hristos Dumnezeu, ca și cum El Însuși ar sta de față și i-ar primi ostenelile și lucrul făcut din dragoste; numai o astfel de adevărată femeie creștină este vrednică, pe drept cuvînt și fără să greșim, de numele de „mironosiță”.

Ea poartă astăzi, după aproape două mii de ani, nu mir de mult preț, nici aromate binemirosoitoare pentru a unge Trupul plin de rîni al Mîntuitorului coborît de pe Cruce, ci dragostea, credința, faptee ei bune, vorbele ei dătătoare de încredere și de mîngăiere, blîndețea și răbdarea ei ca soție, mamă și cetățeană, prin care unge Trupul cel viu în veac al lui Hristos, care sînt oamenii credincioși, „acești mai mici ai Mei, cărora dacă le faceți bine, Mie Mi-ați făcut”, cum spune Însuși Domnul.

În fiecare suferind, în fiecare necăjit, în fiecare bolnav cu trupul sau sufletul, în fiecare rătăcit sau în fiecare înfrînt al vieții, pe lingă care iureșul mulțimilor lacome de plăceri, trece orb și surd, în împietrirea egoismului său, fără a-i băga măcar în seamă, în fiecare dintre aceștia, mironosița, adevărată creștină cu vorba și cu fapta, — trebuie să-L vadă pe Hristos suferind, Care așteaptă dragostea și ajutorul nostru, balsamul de mir și de aromate binefăcătoare, la îndemîna oricui.

Acesta este chipul adevărat de femeie creștină, chipul pe care am încercat a-l evoca astăzi, al Sf. Femei Mironosițe, pentru care mulțumim și ne închinăm cu recunoștiință lui Dumnezeu, că a ridicat prin Hristos pe femeia roabă, la înălțimea sfințeniei creștine.

Să mulțumim lui Dumnezeu încă odată și în această Duminică a Sfințelor Femei Mironosițe, că ne-a chemat la adevărata libertate de copii iubiți ai Lui și de moștenitori ai Împărăției Sale celei veșnice, ridicându-ne, credincioși și credincioase deopotrivă, spre înălțimi spirituale și spre orizonturi nemărginite, ce erau închise, pentru păcatele noastre, omenirii dinainte de Hristos.

Nici o țință nu poate fi mai înaltă pentru noi, nici un ideal de viață mai presus de viața în Hristos, Domnul Dumnezeu și Mîntuitorul nostru, nădejdea și bucuria noastră în veci, viața și învierea noastră.

Pr. Mircea Feneșan

APA CEA VIE ȘI LOCUL DE ÎNCHINARE

Duminica a V-a după Paști

Iisus și-a dezvoltat învățătura sa spontan, în afară de școală. El a expus adevărul din loc în loc, în fața unui mereu nou auditoriu nu într-o formă de erudiție, ci de la suflet la suflet, pentru a fi accesibil tuturor. Cuvînta de pe amvonul improvizat pe un răzor de livadă, pe drum sau la locurile aglomerate, totdeauna repede acolo unde întinericul era mai mare. Foarte mult obișnuia Iisus forma dialogală, pentru că ascultătorul era obligat, în cazul acesta, să fie mai atent pentru a înțelege și reține. Esențialul urmărit era ca fiecare din cei ce ascultau să fie cîștigat pentru idealuri înalte să fie entuziasmat pentru viziunea optimistă a vieții.

Un astfel de prilej a fost convorbirea cu femeia samarineancă.

Iisus era în Ierusalim. Era așteptat să vie în mijlocul galilienilor săi. Era așteptat să treacă prin Betania, pe la prietenul său Lazăr, să se oprească la casa primitoare a lui Zaheu vameșul din Ierihon, erau nerăbdători să-l vadă intrînd în Nazaret pentru a-i ieși în întîmpinare pe ulițele copilăriei sale.

Obosit de drumul lung Iisus se opri însă la jumătatea lui, la o fîntînă în marginea unui sat, al cărui nume se pierdea în negura vremii. Evanghelia lui Ioan (4, 5) îi zice Sihar probail Sichem, de la poalele muntelui Garizim.

În partea centrală a Palestinei, în Samaria, nu departe de orașul de azi Nablus, la 2 km depărtare de satul Balatah, se află fîntîna. I se zicea Fîntîna lui Iacob pentru că era opera lui.

Pentru uzul propriu al familiei sale Iacob, fiul lui Isac, săpase această fîntînă, care a devenit memorabilă. În veacurile care au urmat pelerinii cercetau această fîntînă din preajma muntelui Garizim, „pe care

Iacob ne-a dat-o și el însuși a băut din ea și fiii lui și turmele lui" (Ioan 4, 13). Dar nu aspectul geografic ci panorama istorică și mai mult semnificația spirituală a Fintinii constituie temeiul acestor gânduri.

Popularitatea Fintinii începe cu patriarhul Iacob și culminează cu Iisus. Ea a continuat să rămână obiect de venerație și obiectiv religios, pentru toți aderenții lui Hristos.

Ca toate momentele importante, din viața lui Iisus, a profeților, a apostolilor și ucenicilor săi, așa și fintina lui Iacob este încadrată, ocrotitor într-un sfânt lăcaș, în interiorul unei mărețe biserici ortodoxe (grecești). Ajungi la ea coborînd din interiorul bisericii pe cîteva trepte.

Sfînta Scriptură spune că obosit de drumul călătoriei Iisus ședea lingă fintină. O femeie samarineancă a venit să scoată apă și umplîndu-și vasele dădu să plece, cînd Domnul zice: „Dă-mi, te rog, și mie apă să beau”. Femeia mirîndu-se a răspuns: „Cum? Tu un străin și încă de alt neam, iudeu, ceri să bei de la mine, care sînt samarineancă, pentru că iudeii nu au amestec cu samarinenii?”

Prin atitudinea sa Iisus indică procesul de trecere de la păgînism la creștinism la o lume necunoscută înainte de Hristos, cu un aspect atît de propriu, de distinct și etern uman. A fi și a trăi în calitate de creștin înseamnă un nou comportament, o apropiere de cei din jur, prin împri-marea preocupărilor pentru ceea ce este uman.

Dialogul de la Fintina lui Iacob are o semnificație istorică și de un interes deosebit pentru fixarea unei atitudini umaniste în relațiile dintre noi. Iisus era străin într-o țară străină și vrăjmașă patriei sale după neam. Structura sistemului social impune o rivalitate în relațiile de comunicare. Iisus vine cu o viziune nouă, care dă un aspect de permanență.

Iisus a adus cu sine simțirea dominată de-o mireasmă nouă cu o lume mai dreaptă și mai bună, în care toți sînt copiii marelui Dumnezeu și datori — să simtă fiorul dragostei de frate și să-și justifice plenar calitatea de coroană a făpturilor.

De la apă, elementul necesar vieții fizice, Iisus trece la apa „cea vie”. Apa e o sursă de alimentare.

Apa potabilă potolește setea, apa e necesară pentru curățenie, pentru irigații, ea produce răcorirea aerului și purifică atmosfera, vaporii de apă pun în mișcare turbinele hidraulice. Presiunea căderilor de apă, creată prin baraje și acumulările de apă, transformă apa în energie.

Apele fluviilor și ale oceanelor sînt importante pentru navigație. Ele apropie și leagă pe oameni.

De aceea oamenii caută să aibă apa în apropierea lor. Pentru cîte un izvor de apă, pentru stăpînirea apelor se purtau altădată războaie.

Iată pentru ce Mintuitorul a introdus între motivele învățaturii Sale, cu o oarecare preferință, apa, îi împrumută apei expresii, s-a botezat în apă, a umblat în apă, a rînduit sfințirea apei, prin invocarea numelui Său asupra apei.

După cum apa își are rostul ei în viața fizică tot așa apa cea vie, pe care a făgăduit-o Iisus la Fintina lui Iacob, e necesară pentru viața sufletească. Apa cea „vie“ izvorește din apropierea Divinității, ea este un element purificator și sfințitor. Prin botezul cu apă, prin stropirea credincioșilor cu apă sfințită se introduce o energie divină în omul credincios : „Citi în Hristos v-ați botezat întru Hristos v-ați și îmbrăcat, ca să murim păcatului și Hristos să viețuiească în noi“ (Galateni 2, 20 și 3, 27).

O altă idee fundamentală este cea care se desprinde din răspunsul lui Iisus la întrebarea femeii : „Părinții noștri s-au închinat aici, în acest munte, iar voi ziceți că în Ierusalim este locul unde trebuie a se închina. Care-i adevărul ?“

La întrebarea pusă de femeia samarineancă s-ar părea că pe tema credinței neamurile stau în contradicție. Iisus răspunzând zice : „nici pe muntele acesta, nici în Ierusalim. Adevărații închinători se vor închina în duh și adevăr, că duh e Dumnezeu...“.

În răspunsul dat Iisus arată că ideea pe care și-o face omul despre Dumnezeu, evoluează, că locul de închinare este o acțiune externă, că după legile sufletului Dumnezeu e aici și acolo, în mine, în tine, pretutindeni, căci Dumnezeu nu e supus spațiului. El este duh și umple tot spațiul. Este întreg în fiecare punct al spațiului. Unde sint doi sau trei adunați în numele lui Dumnezeu, acolo este totdeauna și El de față. Această idee o exprimă clar vorbele : „aproape este Dumnezeu de cei care-l chiamă“. Nu locul sfințește pe om, ci omul sfințește locul. Credința în Dumnezeu unește în sentimentele solidarității.

Din dialogul pe care îl poartă samarineanca reies alte fapte vrednice de relevare. O caracteristică a femeii samarinence este interesul după cultura sufletească.

Prin sirguință și interes ea reușise să-și asume știința credinței care circula în tradiția poporului ei. „Noi știm că vine Mesia, care se chiamă Hristos ; când va veni acela ne va vesti nouă toate“ (Ioan 4, 25).

Femeia samarineancă știe că va veni Hristos.

Preistoria celor indicate a se împlini are o bogată tradiție. Amintim numai că primul manual de informatică al samarinencii a fost Penta-teuhul Vechiului Testament, din care a desprins că în baza unui determinism voit de legile eterne evenimentele din lume sint de sus rinduite. Aici va fi citit sau auzit despre lupta continuă între bine și rău, între om și șarpe, până ce printr-un urmaș celebru al femeii va fi zdrobit capul șarpelui ; adică se vor aduce mijloacele cu ajutorul cărora omul va învinge răul. Aici va fi prins de veste, că printr-un urmaș reprezentativ al lui Avraam „vor fi binecuvântate toate popoarele pământului“.

Cite-o știre de aceasta va fi primit de la profetul Ieremia care scrie despre Acela pe care lumea începe să-l dorească : „despre Păstorul cel bun“, despre Învățătorul dreptății, despre Lumina lumii.

Și cine putea să vorbească femeii samaritene mai extraordinar, decât Isaia.

Cei vechi s-au ocupat în mod stăruitor de problema înnoirii omului. Dorul după paradisul pe care-l pierdusem e rîvnit de cărțile Vechiului Testament și de cărțile păgînilor.

În tradițiile orientului antic profeții creiază cu o răbdare îngerească, condiții optime pentru triumful luminii asupra întunericului, a vieții asupra morții. Eroii cu însușiri pozitive, curaj, istețime, viteje, pasiunea pentru adevăr devin imaginea simbolică aceluia care este căba, adevărul și viața.

Femeia samarineancă rămîne expresia unei evoluări necesare. Ea zice : „Mesia ne va spune nouă toate“, adică cuvîntul lui Iisus va fi deplin lămuritor.

Și astfel femeia samarineancă devine, indirect, împreună lucrătoare la mintuirea prin Hristos.

Convorbirea cu femeia samarineancă conține și alte idei prețioase, ne-am referit doar la cîteva aspecte din desaga de aur a învățăturilor ei sfinte.

Pr. prof. Nicolae Neaga

„SFINȚI ȘI ÎNTOCMAI CU APOSTOLII”

Cu o astfel de cinstire, Biserica noastră Ortodoxă sărbătorește în fiecare an, la 21 mai, pe Sfinții Constantin și Elena. Și chiar dacă nu toți închinătorii Domnului acordă acestor sfinți atare cinstire, Biserica noastră are temeiuri suficiente pentru a-și justifica atitudinea, comparînd activitatea Sfinților Apostoli — care propovăduind Evanghelia de la un capăt pînă la celălalt al lumii, au întemeiat atîtea Biserici creștine — cu acțiunea aceluia care a scos Biserica din catacombe, redîndu-i libertatea și odată cu aceasta posibilitatea de afirmare. Și aceasta tocmai cînd persecuțiile împotriva creștinilor erau mai sîngeroase și cînd legea atît de dură promulgată nu cu mult înainte de Dioclețian, de a face să dispară chiar și numele de creștin, și după cum remarcă cineva, a făcut să curgă prea mult sînge și cine știe dacă pînă la urmă ar mai fi avut de unde curge... Tocmai în această perioadă, Providența divină se descoperă lui Constantin pentru a opri vărsările de sînge și a da dreptul de „religio licita” Bisericii pe care Fiul lui Dumnezeu a cîștigat-o cu sump sîngele Său (Faptele Apostolilor 20, 28). Împăratul Constantin nu era un om oarecare. Eutropius (10, 7) spune : „Constantinus a fost un împărat care... se poate asemui cu cei mai buni împărați... De altfel, el avea cele mai frumoase însușiri sufletești și trupești. Izbînzile pe care le-a avut se datoresc nu atît norocului, cît mai mult priceperii lui... Avea gust pentru artele frumoase și pentru literatură ; prin dărnicia și prin purtarea sa

căuta să-și ciștige o iubire neprefăcută din partea poporului... „Cunoaștem chiar și portretul fizic al primului împărat creștin din descrierea pe care ne-a lăsat-o cronicarul bizantin Cedrenus: „Era înalt la statură, cu gît puternic și umeri atletici, ceea ce îl făcea impunător, grav și maiestos... Fața lui fină se remarcă printr-un nas acvilin moștenit de la mamă, prin obraji plini și rași, bărbie rotunjită și ușor proeminentă, părul tăiat scurt. Privirea lui apărea pătrunzătoare și scilpitoare...” (Dumitru Tudor, „Figuri de împărați romani”, vol. III, București, 1975, pp. 69—70).

Vom încerca în cele ce urmează să punctăm câteva aspecte care ne îndreptățesc să-i numim pe Sfinții Constantin și Elena întocmai cu Apostolii.

1. Dacă Sfinții Apostoli au creat cadrul moral al transpunerii în viață a principiilor evanghelice, și le-au răspândit în lumea întreagă, urmînd poruncii Mîntuitorului; din aceeași poruncă divină, Sfîntul Constantin a legiferat în întreg imperiu libertatea Bisericii. Așa cum Iisus s-a arătat lui Saul din Tars, prigonitorul de altă dată al Bisericii, transformîndu-l prin lumina orbitoare de pe drumul Damascului în cel mai mare propovăduitor al Evangheliei, tot astfel, Sfîntul Constantin i-a mărturisit cu jurămint istoricului bisericesc Eusebiu de Cezareea că „în miezul zilei i se arată crucea cu inscripția: „hac vince!” / „De vita Constantini”, cap. XVIII, în *Collectio selecta*. S.S. *Ecclesiae Patrum*, Paris, 1934, p. 25). I se arată apoi în vis împreună cu acest semn și-i poruncește ca să facă semnul după asemănarea celui văzut pe cer, pe hainele soldaților și acesta va fi ajutor de izbăvire în luptă (idem, cap. XXIX). Și această minune, ca și cea de pe drumul Damascului a făcut să triumfe Biserica Domnului. După cum Apstolul neamurilor a întemeiat biserici creștine, Sfîntul Constantin le-a dat libertate prin edictul de la Milan (313), deschizîndu-i astfel perspectivele strălucirii ei în secolele ce vor urma. Un scriitor bisericesc, vorbind mai pe larg despre edictul de la Milan (Lactantius, „De mortibus persecutorum” 48, în *Collectio Selecta*, SS. *Ecclesiae Patrum*, Lipsae, 1829, p. 338—341) arată că religiile fiind puse pe picior de egalitate, oprindu-se orice formă de violență se crează o largă posibilitate de manifestare a credinței, creștinii primind toate bunurile confiscate în timpul persecuțiilor. Cîntările noastre bisericești scot în evidență această asemănare a convertirii dintre Sfîntul Apostol Pavel și Sfîntul Constantin: „Chipul crucii Tale pe cer văzîndu-l și ca Pavel chemarea nu de la oameni luînd, cel între împărați Apostolul Tău Doamne...” (Troparul Vecerniei).

2. Urmînd propovăduirii și practicii apostolice, creștinii se socoteau egali în fața lui Dumnezeu și frați întreolaltă. Această egalitate morală în Hristos aducea un element de mare înnoire într-o lume împărțită în stăpîni și sclavi (considerați unelte însuflețite). Sfîntul Apostol Pavel spune: „... nu mai este rob, nici slobod, nu mai este parte bărbătească și femeiască, pentru că voi toți unul sinteți în Hristos Iisus” (Galateni 3, 28). Sfîntul Constantin a dezvoltat un adevărat sistem de reforme pe

o cale îndrăzneată, nu conservatoare, fiind numit de Iulian Apostatul : „înnoitorul și inițiatorul tuturor revoluțiilor” (D. Tudor, o. c., p. 83). Oricum, „opera sa ca legislator a avut trăsături umanitare insuflate de creștinism... a acordat ajutoare financiare soldaților, mutilaților de război, văduvelor și copiilor săraci, a interzis separarea prin vânzare a familiilor de sclavi; a oprit spectacolele singeroase de gladiatori etc.” (idem, ibidem). Așadar, ceea ce Evanghelia a proclamat pe plan moral, Sfântul Constantin a legiferat pe plan social.

3. Precum Sfinții Apostoli au condamnat desfrîul, consolidînd unitatea familiei, într-o lume în care desfrîul era ridicat la rang de cult, Sfântul Constantin a legiferat condamnarea adulterului, îngreunînd prin lege desfacerea căsătoriei.

4. Dacă creștinii, ca o moștenire apostolică sărbătoreau duminica drept zi de odihnă, Constantin cel Mare legiferează aceasta impunînd și cadrul moral și posibilitățile de manifestare ale pietății creștine în cinstirea duminicii.

5. Sfinții Apostoli și urmașii acestora au acționat cu fermitate pentru păstrarea nealterată și integrală a adevărului învățăturii Mîntuitorului. Mergînd pe această linie, Sfântul Constantin a convocat la 325 primul mare sinod ecumenic, întrunind 318 episcopi din toată lumea creștină pentru a stabili adevărul de credință față de erezia lui Arie. Împăratul convoacă sinodul prin scrisori adresate episcopilor. „Ei au călătorit la Niceea gratuit cu vehiculele serviciului de poștă imperială (D. Tudor, o. c., p. 78).

6. Precum Sfinții Apostoli au avut ca obiect al propovăduirii lor pe „Hristos cel răstignit” (I Corinteni 1, 23), făcînd din cruce „puterea lui Dumnezeu” (I Corinteni 1, 18), tot astfel Sfântul Constantin și mama sa Elena au acordat o cinstire deosebită semnelui biruinței lui Hristos, sfinței cruci. Ei au întreprins acțiuni de descoperire a crucii pe care a fost răstignit Mîntuitorul Hristos. Sfînta Elena dovedindu-se totdeauna evlavioasă a trăit o viață de sfințenie. Chiar „atunci cînd va ajunge mamă de împărat... va păstra aceeași curăție sufletească și aceeași inteligență echilibrată” (D. Tudor, o. c., p. 69). „Dornică de a vizita Locurile Sfinte, pioasa împărăteasă, deși octogenară, a întreprins în anul 326 lungi călătorii în Orient și a cutreierat Palestina pe urmele lui Hristos. Călătoriile acestea au fost descrise cu mult entuziasm de către scriitorii bisericești, amintirea lor fiind marcată de numeroasele daruri făcute Bisericii din tezaurul statului. Cu această ocazie, din dorința ei s-au făcut săpături pe Golgota” (D. Tudor, o. c., p. 81), ca să descopere crucea Mîntuitorului. Sfântul Chiril al Ierusalimului, în „Epistola către Constantinus” — despre semnul luminos al crucii arătat pe cer care a fost în Ierusalim în luna mai — (trad. Pr. D. Fecioru, București, 1945, p. 602) precizează următoarele : „Pe timpul domniei prea iubitului de Dumnezeu și de fericită pomenire Constantin, tatăl tău, a fost găsit în Ierusalim mîntuitorul lemn al crucii... Așadar, pentru că noi locuitorii Ierusalimului am văzut neobișnuita minune cu ochii noștri, am dat și vom da lui Dumnezeu, Îm-

păratul tuturor, cu mulțumire închinăciunea cea după cuviință și am făcut și vom face rugăciuni la Sfintele Locuri". Nu cu mai puțină „închinăciune” Biserica noastră cinstește după cuviință și pe Sfinta Elena, prin cîntări de laudă : „Cit este de luminat... obiceiul dumnezeesc, mărită Elena, lauda femeilor, că ajungînd la locurile unde a primit cinstitele patimi, Stăpînul tuturor, cu biserici prea frumoase le-ai împodobit, strîgînd : „Noroadă prea înălțați pe Hristos în veci”. (Peasna a VIII-a a Canonului de la Utrenie).

7. Dacă Sfinții Apostoli au întemeiat biserici ca locașuri de închinare, Sfinții Constantin și Elena le-au scos din catacombe, înfrumusețindu-le și răspîndindu-le, creînd adevărate cetăți ale pietății creștine. După cum remarcă un istoric, Sfinta Elena „de îndată ce a primit botezul, a evitat orice compromis de credință. Ea și-a dedicat restul vieții, cu o puternică pasiune, construcțiilor de biserici, amenajării Locurilor Sfinte din Palestina și operelor de caritate publică... Ea construia la Ierusalim o cetate religioasă prin care se glorificau viața, moartea și învierea lui Iisus Hristos” (D. Tudor, o. c., p. 80).

8. Pe lingă aceasta, urmînd pilda comunităților apostolice de într-ajutorare reciprocă și slujire, „împărăteasa-mamă a distribuit importante ajutoare comunităților creștine, celor nevoiași și soldaților” (idem, ibidem). Sfinta Elena „a întemeiat azile de săraci, case de străini și azile de bătrîni și a dat așezămintelor acestora înzestrarea necesară bunei lor funcționări. După cum istorisesc vechii istorici bisericești, ea a dat mulțime multă de ajutoare săracilor și celor goi... Pe aceia care îi găsea în primejdia de a deveni victimele lăcomiei și cruzimii celor lacomi, Sfinta Elena i-a luat sub ocrotirea ei... Așa cum scrie Teofilact, Sfinta Elena... considera filantropia tot atît de necesară ca și respirația pentru trupul omului. O imagine caracteristică a dragostei ei modeste și adînci ne-o dau scriitorii vechi. Astfel, ei spun că, atunci cînd a venit la Ierusalim, a chemat pe toate fecioarele afierosite lui Dumnezeu la masă. Servirea lor la masă a preluat-o ea însăși, „slujindu-le și punînd înaintea lor mîncare, oferindu-le pahare cu apă și cu vin și, punînd un vas de spălat și o cană mare cu apă, le turna apă ca să-și spele miinile” (Teodoret, Istoria bisericească, 1, 18). Din punctul acesta de vedere, Sfinta împărăteasă a imitat exemplul Domnului, care, încins cu un ștergar, a spălat picioarele ucenicilor Săi” (Arhim. Ilias Mastroghiannopoulos, „Bizanț, o lume a spiritului și a dragostei” (VI), trad. Pr. Olimp N. Căciulă, în rev. Mitropolia Olteniei, nr. 5—6/1975, p. 387).

9. Așa cum Sfinții Apostoli au propovăduit Evanghelia întemeind Biserici pe meleagurile țării noastre, Sfîntul Constantin a consolidat creștinismul aici, după ce stabilindu-se la Sirmium, învinge pe goți anexînd imperiului Cimpia olteană și munteană pînă la cunoscutul val de pămînt denumită azi „Brazda lui Novac”. Noi cetăți au fost ridicate la Drobeta, Sucidava, Dierna (Orșova), iar vechiul drum roman de pe Valea Oltului a fost restaurat. (Amănunte la Diac. P. I. David, „Coinci-

dente și relații generale (indirecte) între Anglia și Dacoromania (secolul III—XIII) în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 5—6/1975, p. 749). Dovadă elocventă că Biserica creștină Ortodoxă era bine consolidată pe aceste meleaguri este faptul că la sinodul din Niceea (325) pe timpul împăratului Constantin cel Mare, participă și episcopul de la Tomis.

Fără a epuiza subiectul și numai aceste câteva considerații cu temeluire istorică, le considerăm potrivite mărturii asupra aspectelor pozitive ale vieții Sfinților Constantin și Elena sau, altfel spus, nu fără justete numele lor împodobesc calendarul Bisericii noastre dreptmăritoare alături de Sfinții Apostoli sau de ceilalți Sfinți care au urmat pilda vieții Mintuitorului. De aceea, în tradiția cultului Bisericii noastre au intrat cîntări de laudă, cu care credincioșii noștri își îmbogățesc zestrea duhovnicească atunci cînd serbează după putință pe Sfinții Constantin și Elena, „cei întocmai cu Apostolii” rugînd pe Mintuitorul astfel: „Dat-ai iubitorule de oameni binecredincioasei slugii Tale înțelepciunea lui Solomon, blîndețele lui David și dreapta credință a Apostolilor... Pentru aceasta mărim rînduiala Ta cea iubitoare de oameni, Iisuse atotputernice, Mintuitorule al sufletelor noastre”.

Pr. prof. Sorin Cosma

SFINȚI ȘI SFÎNȚENIE

Duminica I-a după Rusalii

Există piscuri pe care nu le pot atinge decît cei entuziaști și stăruitori. Pe culmi ajung cei ce au tăria de a înfrunta greutățile urcușului, fascinați — desigur — de frumusețile încîntătoare ce se profilează în zarea apropiată sau mai îndepărtată.

În ordinea morală creștină, pe culmi ajung cei ce se nevoiesc să înfăptuiască binele, cei care au strălucit și strălucesc prin virtuțile lor alese, cei ce au înțeles și au urmat porunca Mintuitorului: „*Fiți, dar, voi desăvîrșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvîrșit este*” (Matei 5, 48). Aceștia nu cunosc piedeci în drumul spre culmile perfecțiunii morale, ci fac eforturi neîntrerupte să întrupeze în viață lor puritatea morală; fiecare gînd și faptă a lor răsuna în veșnicie. Numele lor este trecut la loc de cinste în fresca aleșilor lui Dumnezeu, purtînd numele de *sfinți*... Unii dintre ei își au o zi anumită în calendarul creștin, cînd se pomeneste nașterea, o întîmplare din viața lor și trecerea lor la cele veșnice. Biserica a rînduit ca în prima Duminică după Rusalii să fie prăznuiți toți sfinții, de aceea se numește *Duminica tuturor Sfinților*... Azi sînt pomeniți patriarhii, proorocii și dreptii Vechiului Testament, Sf.

Apostoli, ierarhii, martirii, cuvioșii, Sf. Fecioară Maria... , socotiți ca adevărate pietre vii ale Bisericii creștine — cu rostul ei mîntuitor. Este un prilej nimerit să zăbovim puțin asupra noțiunilor de *sfînt* și *sfînțenie* și să arătăm înțelesul lor.

* * *

Cuvîntul „sfînt” este atribuit în primul rînd — lui Dumnezeu. Dumnezeu este desăvîrșirea absolută, Binele absolut; El este lipsit de imperfecțiune, lipsit de păcat, vrea numai binele... Firește, Sfînțenia este proprie tuturor persoanelor Sf. Treimi.

A doua persoană a Sf. Treimi, Fiul este sfînțenia întrupată în chip de om... El a vădit-o în cuvînt, faptă și viața Sa omenească... Sfînțenia Mîntuitorului este înomenită, nu dobîndită... „*Cine dintre voi Mă vedește de păcat?*” (Ioan, 8, 46). Ea îi aparține ființial — în întregimea persoanei Sale, ca Dumnezeu și om. Sfînțenia s-a întrupat — însă — ca să rodească mii și milioane de sfinți, adică să meargă pe acest drum toți cei ce vor să ajungă desăvîrșirea, să guste aroma mîntuirii.

Aici, ajungem la înțelesul noțiunii „sfînțenie” aplicat umanului. Etimologic, sfînțenia înseamnă fără pată, fără defect obișnuit. Ea se aplică celor ce „*au făcut pămîntul cer, prin strălucirea faptelor bune*” (Hvalite, stih 8).

În Noul Testament se vorbește de sfinți în două înțelesuri: într-un sens larg, toți creștinii sînt investiți cu aura sfînțeniei. Primii creștini își ziceu „sfinți”; așa ne zicem și noi la Sf. Liturghie, unde Sfintele daruri se dau sfinților. Sf. Apostol Pavel se adresează efesenilor, precum și altora, cu cuvintele: „*Sfinților care sînt în Efes și credincioșilor întru Hristos Iisus*” (Efeseni, 1, 1; vezi și I Corinteni 1, 2; Romani 1, 7). Această sfînțenie o dobîndim prin Taina Sf. Botez; aici ne naștem pentru o viață nouă, participăm la sfînțenia lui Iisus Hristos, devenim părtași dumnezeieștii firi (II. Petru, 1, 4).

Prin Taina Sf. Botez, primim sfînțenia numai în simbură, virtual, embrionar, „un mugure de sfînțenie”... Ea trebuie dezvoltată — în continuare — prin împreuna și neînteruptă lucrare cu harul divin... Aici, ajungem la al doilea înțeles al sfînțeniei, a sfînțeniei realizate prin faptele noastre bune. Din momentul în care ai devenit creștin — prin Sf. Botez — ești sfînt, ai primit chemarea de a fi sfînt, ești prunc în Hristos... E adevărat, ești prunc neprihănit, dar ai în față chemarea — idealul creșterii pînă la „*statura bărbatului desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos*” (Efeseni 4, 13), a Sfînțeniei depline.

Toți creștinii sînt chemați să fie sfinți, așa cum zice Sf. Apostol Petru: „*Fiți sfinți în toată petrecerea vieții. Că scris este: Fiți sfinți, pentru că Eu sînt sfînt*” (I. Petru, 1, 15—16). Sfînțenia este o misiune, este un ideal, este supremul ideal care trebuie cucerit prin luptă... La țintă se ajunge prin lupta cea bună... Pe culme, la desăvîrșire, la „statura bărba-

tului desăvârșit", ajung cei ce se nevoiesc, astfel că este nimerită asemănarea pe care o face Sf. Apostol Pavel — creștinului în drum spre sfințenie — cu a alergătorului din arenă, care nu se uită înapoi, ci înainte, la țintă (Filipeni 3, 12—15). Dealtfel, Mintuitorul a spus: „*Nimeni care pune mina pe plug și se uită îndărăt nu este potrivit pentru împărăția lui Dumnezeu*" (Luca, 9, 62).

Mereu se repetă în Noul Testament, indemnul la sfințenie: „*Căutați sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu*" (Evrei 12, 14). Realizarea ei nu este o imposibilitate, din moment ce puterile firii se îngeminează cu harul lui Dumnezeu. Au realizat-o mulți, unii păcătoși notorii ca Maria Magdalena, în suflul căreia sub ruinele viciului a odrăslit noblețea morală a curățeniei...

Este adevărat că s-a încetățenit părerea greșită că sfinții sint ființe deosebite de noi, nu putem atinge dimensiunea lor morală... Pentru mulți, sfinți sint numai cei trecuți în sinaxare, cei din icoane sau cei ce s-au desfăcut de legăturile acestei vieți și au trăit în pustietăți... Așa a fost în vremile de izbeliște ale Bisericii, creștinii, în fața cultului idolatru și a persecuțiilor venite din partea păgînilor, spre a spori în desăvârșire, se retrăgeau din viața zgomotoasă, unde ispitele îi pindeau la fiecare pas...

Sfințenia — însă — o pot și trebuie să o realizeze, azi și totdeauna creștinii. Ei cer, în prima cerere din „Rugăciunea Domnească”: „*Sfințească-se numele Tău*”... Numele lui Dumnezeu este sfânt din fire. Ceea ce se cere aici, este ca sfințenia lui Dumnezeu să trăiască și să lucreze în noi... Ar fi un nonsens ca sfințenia s-o dobîndească numai unii sau să fie legată numai de o anumită perioadă istorică. Asta ar contrazice învățătura creștină despre prezența permanentă a lucrării Duhului Sfânt în Biserică, prin care se asigură sfințenia creștinilor — bineînțeles cu voia lor adevărată.

În condițiile vieții obișnuite, creștinul poate deveni un sfânt, indiferent de profesia sau condiția socială în care se află... I se cere să îndeplinească ceea ce spune Sf. Apostol Pavel: „*Fiecare dintre noi să caute să placă aproapei pentru zidirea lui*” (Romani 15, 2). Pe drumul sfințeniei se găsesc cei ce dau expresie mărturisirii credinței — în primul rînd prin fapte... Creștinul este omul faptelor... Părinții care dau povește, dar mai ales pilde de omenie, caracter, cinste, hărnicie copiilor etc., sint pe drumul sfințeniei.

Tot așa, cei ce cultivă prietenii sincere, relațiile de bunăvecinătate cu semenii, își pleacă urechea la sărăcia sau necazul aproapei, au conștiința datoriei, iubire vibrantă față de patrie, seceră o biruință asupra lor și asupra pornirilor din ei spre gilceavă sau spre răz bunare, pun stavilă păcatului. De dorit, ca fiecare să facă din faptele sale o rugăciune. În felul acesta, sfințenia vieții lor va fi un factor de înnoire și muncă creatoare, va fi în slujba progresului moral și social. Izvorînd din trăirea

iubirii față de Dumnezeu și față de aproapele, Sfințenia este totodată cheazăia bunei răsplătiri și la „Judecata obștească”.

Să învățăm din frumusețea duhovnicească a celor pe care îi prăznuim astăzi. Ei au rămas consecvenți cu viața lor până la capăt cu starea de sfințenie primită prin Botez... Au făcut din voința lor voința lui Dumnezeu, au prelungit în viața lor pe a lui Iisus. Orice suferință au prefăcut-o în ofrandă de bucurie. Dacă te apropii de ei dogoresc. Au în ei un fel de viață universală, care-i prelungește în toate timpurile și-i pune în legătură cu oamenii.

Să împrumutăm din dogoarea lor duhovnicească, să învățăm din felul cum și-au pus la unison inima lor cu celelalte inimi, spre a aduce o contribuție la propășirea Bisericii și a binelui obștesc.

Pr. Ion Bunea

CATEHEZĂ LA MINUNEA VINDECĂRII CELOR ZECE LEPROȘI

(Luca 17, 11—19)

I. În Duminica XXIX-a după Rusali bincredincioșii creștini care iau parte la sfânta liturghie, ascultă în fiecare an pericopa evanghelică — o porțiune sau un fragment din Sfânta Evanghelie — despre vindecarea a zece leproși de către Domnul Hristos.

II. Azi vom încerca să ne apropiem cu înțelegerea de cele ce s-au întimplat oarecând și să desprindem învățăturile pe care ni le îmbie.

III. a) *Cuprinsul pericopei* :

„Iar pe cînd Iisus mergea spre Ierusalim și trecea prin mijlocul Samariei și al Galileii, intrînd într-un sat L-au întîmpinat zece leproși care stăteau deoparte și care au ridicat glasul și au zis: Iisuse, Învățătorule, fie-Ți milă de noi ! Și văzîndu-i, El le-a zis : Duceți-vă și vă arătați preoților. Dar, pe cînd ei se duceau, s-au curățat de lepră. Iar unul dintre ei, văzînd că s-a vindecat, s-a întors cu glas mare preamărînd pe Dumnezeu. Și a căzut cu fața la pămînt la picioarele lui Iisus, mulțumindu-I. Și acela era samarinean. Și răspunzînd Iisus a zis : Au nu zece s-au curățit ? Dar cei nouă unde sînt ? Nu s-a găsit să se întoarcă să dea mărire lui Dumnezeu decît numai acesta, care este de alt neam ? Și i-a zis : Scoală-te și du-te ; credința ta te-a mîntuit”. (Luca 17, 11—19).

Cum se observă, această minune săvîrșită de Domnul Hristos este istorisită de Sfîntul Evanghelist Luca, primul medic creștin, care pune și diagnosticul real asupra bolii — lepra — care cuprinsese pe cei zece bolnavi.

b) *Lămuriri și învățături*

Domnul Hristos, cum se constată din textul evanghelic citit, mergea din Galileia la Ierusalim, pentru că se apropia sărbătoarea Paștilor și, ca de obicei, El voia să ia parte în fiecare an la această mare sărbătoare. El nu-i considera spurcați pe samarineni, așa cum îi socoteau iudeii, și de aceea, n-a ocolit provincia Samaria, ca să ajungă la Ierusalim, ci a trecut de-a dreptul prin ea, spre Ierusalim. Această călătorie la Ierusalim era cea de a treia din viața Sa publică desfășurată pe pământ, dar și ultima pe care o făcea din Galileia, pentru că nu s-a mai întors aici, fiind omorât de arhiereii, cărturarilor și fariseii iudeilor și îngropat în Ierusalim.

Intrind Domnul într-un sat din Samaria, poate localitatea *Ginea*, poate *Deschenin*-ul de azi, L-au întâmpinat zece leproși, dintre care unul era samarinean, socotit de iudei mai rău decât păgânii, iar nouă erau evrei, care-și păstrau deci credința monoteistă, credința în singurul și adevăratul Dumnezeu, Legea și Profeții, pline de învățături morale divine.

Lepra era și este încă o boală de piele foarte grea, de care medicina de azi se ocupă îndeaproape, arătându-i în tratatele de dermatologie: definiția ei, istoricul, bacteriologia, epidemiologia, patologia generală, clasificările ei, simptomele ei, diagnosticul, tratamentul și profilaxia ei, adică cum să ne ferim de ea.

Lepra este o boală cronică, infecțioasă, generalizată, produsă de *bacilul Hansen*, adică un microb în formă de bastonaș, care poartă numele descoperitorului său. Lepra se localizează îndeosebi pe piele, așa cum apăruse la cei zece leproși pe care i-a vindecat Mîntuitorul, dar se localizează și pe sistemul nervos periferic și prinde de asemenea, și sistemul limfatic, ba chiar măruntaiele din interiorul corpului omenesc. Microbul leprei este rezistent la acizi și la alcool și de aceea el este foarte greu atacabil. Boala înrăită este aproape de nevindecat. Corpul bolnavului se acoperă de umflături pline de puroi, umflături care se prefac apoi în răni, membrele cad rînd pe rînd, pînă cînd bolnavul moare în cele mai grele chinuri. La poporul evreu, așezat într-o climă caldă și bîntuit foarte mult de această boală, cei atinși de lepră, atît înainte de Mîntuitorul Hristos, cît și în timpul Său, erau alungați din familiile lor, din sate și din orașe, trăiau prin peșteri și văgăuni, pe cîmpii, în cete și erau obligați să strige „necurat” ori de cîte ori se apropia cineva de ei, ca să-l prevină să se ferească. Suferința trupească și sufletească a celor zece leproși, îndepărtați de lingă cei dragi ai lor, era deci cumplită. Deoarece boala era socotită spurcată la poporul evreu, consecință a păcatelor, preoții, din porunca divină, înscrisă în Lege, aveau îndatorirea s-o cerceteze cu cea mai mare atenție, să pună diagnosticul, să scoată afară din sat sau din oraș pe lepros și tot ei trebuiau să constate vindecarea. După curățirea leprei, urma un act religios, complex, aducîndu-se jertfa de curățire (păsări, berbeci, oi, „fără meteahnă”), stropindu-se de șapte ori cel curățit de lepră cu apă curgătoare. Sfînta Scriptură a Vechiului Testament, în cartea Levitic, capitolele 13 și 16, ne redă amănunțit actul religios al preoților cu privire la oamenii bolnavi de lepră. Numai după constatarea vindecării și după aducerea

jertfei poruncite de Lege, leproșii tămăduiți erau slobozi să se întoarcă la casele lor. De aceea, Mîntuitorul le spune celor zece leproși vindecați : „*Duceți-vă și vă arătați preoților*”.

Astăzi, pe tot globul se presupune că ar exista între 2—15 milioane de leproși, răspinși deosebi în țările calde, situate în regiunile tropicale și ecuatoriale. Se semnalează cazuri de lepră în Asia, Africa, Australia cu numeroasele ei insule, America Centrală și de Sud.

În Europa focarele de lepră sînt limitate ; se găsesc cazuri în țările scandinave, în Bretania, împrejurul litoralului mediteranean, mai puțin în jurul Mării Negre, în Balcani. Medicina și-a dat cu părerea că în anumite regiuni mai calde ale globului, otrăvurile vegetale care sînt mincate de locuitorii anumitor regiuni odată cu hrana, favorizează înmulțirea agentului patogen al leprei. Deoarece această substanță vegetală toxică se găsește și în neghină, care odată cu cerealele poate ajunge în piine, s-a restrîns acum aria acestei boli în Europa. Lepra a fost aproape stîrpită aici o dată cu neghina.

Medicina face observația că lepra se întîlnește mai frecvent în condiții de mizerie și subalimentație, condiții favorizate precum spuneam de clima caldă, tropicală, ecuatorială. Tot medicina ne sfătuiește că cele mai bune mijloace profilactice, adică mijloace de a ne păzi de microbii și infecția leprei, sînt alimentația îngrijită și curățenia corpului, a veșmintelor și a locuințelor. Săpunul are un rol important în profilaxia față de lepră, ca și față de alte boli, în general.

Sfîntul Vasile cel Mare a fost — între altele — un mare ocrotitor și îndrumător al leproșilor, ca și al altor bolnavi. În complexul său sanatorial numit „Vasiliada” din Cezareea Capadociei (Asia Mică), a avut și un spital pentru tratarea leproșilor.

Minunea vindecării celor zece leproși de către Mîntuitorul este foarte izbitoră, mai întîi pentru marea Sa milostivire divină față de cei zece suferinzi și totodată pentru puterea Sa divină, uimitoare, de a-i vindeca numai cu privirea, de la distanță, fără a se atinge de ei și fără să rostească vreun cuvînt despre vindecare. Numai la sfîrșit după ce a săvîrșit minunea, Domnul Hristos a arătat și cauza pentru care au fost vindecați leproșii : credința lor puternică cu care au însoțit rugăciunea lor de cerere, rostită din adîncul inimii : „*Isuse, Învățătorule, fie-Ți milă de noi*”.

Este izbitor și felul de purtare al acestei cete de zece inși vindecați de lepră de către Domnul Hristos. Ceata celor nouă iudei, aparținători neamului care se înfruptase din toate binefacerile lui Dumnezeu înaintea altora, deși cunoșteau învățăturile divine, prin Lege și prin Profeți, au dovedit o minte mărginită, un suflet închis virtuții umilinței sau smereniei. Cerind să fie miluiți de către Domnul Hristos, au săvîrșit păcatul mîndriei din care a odrăslit păcatul nerecunoștinței sau al ingratitudinii, căci nu s-au mai întors, să arate mulțumire Domnului pentru cel mai mare dar trupesc și sufletesc primit : vindecarea de lepră mortală și de păcate.

Numai unul din cei zece vindecați, samarinean, care avea mai mult o credință păgînă decît monoteistă, străin de neamul iudeilor, a dovedit,

surprinzător, că este mai vrednic de a se numi fiu al lui Dumnezeu și, pătruns de credința în dumnezeirea Domnului Hristos și vădind totodată o profundă umilință, prin căderea la pământ, la picioarele Domnului Iisus, I-a mulțumit pentru darul vindecării, mărind pe Dumnezeu „cu glas mare”. Domnul, pe scurt, dar în chip solemn, îi arată atît samarineanului, cît și nouă creștinilor, valoarea credinței izbăvitoare din nevoi. Totodată Domnul arată că simțămîntul de recunoștință al samarineanului îi este bineplăcut și în mod indirect, adresează o mustrare aspră celor nouă nerecunoscători, mustrare permanentă pentru toți cei ce uită binefacerile primite de la Dumnezeu.

IV. Întorcîndu-ne cu mintea la cele spuse pînă aci despre minunea vindecării celor zece leproși, putem alcătui următorul buchet de gânduri : călătoria Domnului Hristos din Galileia la Ierusalim spre a cinsti marea sărbătoare a Paștilor, arătarea milei Sale nemărginite față de semenii, oriunde îi întîlnea și de orice neam ar fi fost, dovedirea puterii Sale dumnezeiești prin vindecarea uneia din cele mai grozave boli, învățătura Sa că pentru mintuire și pentru împlinirea rugăciunilor de cerere este nevoie de virtutea credinței puternice. Toate aceste fapte sînt pilduitoare pentru toți binecredincioșii creștini.

V. Cercetarea acestei minuni ne mai cheamă în minte și alte minuni săvîrșite de Domnul și, în primul rînd, ne face să ne amintim de prima minune săvîrșită în Cana Galileii (Ioan 2, 1—11), cunoscută de toți credincioșii din Evanghelia citită la Sfînta Taină a Cununiei. Aici Domnul Hristos, cu aceeași putere și milă divină, a prefăcut apa în vin, ca să ajute pe cei nevoiași. El a săvîrșit deci o minune asupra unui element din natură, apa, pe cînd vindecarea leproșilor este o minune săvîrșită asupra oamenilor. În prima minune, învățătura de credință este sfințirea căsătoriei de către Domnul Hristos unită cu învățătura despre ajutorul primit de credincioși de la Dumnezeu prin rugăciunile Maicii Domnului, pe cînd în această minune, punîndu-se în paralel două categorii de oameni, nerecunoscătorii și recunoscătorii, pe lîngă celelalte învățături de credință arătate se adaugă și se accentuează o învățătură nouă, morală, pentru viață și anume că *recunoștința este una dintre cele mai frumoase podoabe sufletești*.

VI. De aceea, porunca divină, rostită și de sf. Apostol Pavel, pentru noi toți este : „*Fiți mulțumitori (adică recunoscători)*” (Coloseni 3, 15).

VII. Din această poruncă divină învățăm că recunoștința trebuie să fie un dreptar moral permanent în viața noastră creștină și să fugim de păcatul nerecunoștinței care ne înjosește în fața semenilor și ne sălbăticește sufletul. Cel recunoscător față de binefacerile primite este iubit și onorat de toată lumea, iar cel nerecunoscător este osîndit nu numai de legile dumnezeiești, dar și de legile omenești.

Credincioșii au îndatorirea de a fi recunoscători față de Dumnezeu, față de părinți, dascăli, autoritățile bisericești și obștești, față de orice binefăcător.

Datorăm recunoștință lui Dumnezeu pentru „toată milostivirea și îndurarea” față de noi și trebuie să-I mulțumim prin rugăciuni speciale pentru binefacerile de care ne-a învrednicit, rugându-L ca de acum încolo să ne dăruiască „faceri de bine” și să ne izbăvească „de tot răul și necazul”, ca un Tată bun și atotputernic.

Avem îndatorirea de a ne iubi și respecta părinții trupești care ne-au născut și ne-au crescut cu mari sacrificii. Porunca divină spune : „*Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești ani mulți pe pământ*” (Ieșirea 20, 12). A cinsti pe părinți înseamnă a-i iubi, adică a le dori și face tot binele cu putință ; a asculta de ei (cf. Efeseni 6, 1 ; Pildele lui Solomon 6, 20) ; a nu-i supăra cu ceva și a ne purta față de ei cu toată cuviința (Pilde 30, 17) ; a-i ajuta la nevoie, mângiindu-i în necazuri și înseninându-le bătrînețele lor (Înțelepciunea lui Solomon 3, 12). Pildă în privința aceasta este însuși Mintuitorul Hristos când, de pe cruce, a încredințat pe Sfinta Sa maică ucenicului prea iubit Ioan, ca să aibă grijă de ea (Ioan 19, 26—27) ; a ne ruga lui Dumnezeu pentru ajutorarea lor, când sînt în viață iar după moarte, pentru odihna sufletului lor, împlinindu-le voința cea din urmă și păstrîndu-le amintire bună.

Avem îndatorirea, de asemenea, de a cinsti pe învățătorii sau dascălii noștri, de orice grad, tot ca și pe părinții noștri trupești. Ei sînt părinții noștri sufletești, care ne-au crescut și întărit sufletește, luminîndu-ne mintea. Întocmai ca o luminare de ceară care dă lumină și se arde, dascălii noștri și-au jertfit lent viața, ceas de ceas, pentru noi. Sf. Apostol Pavel, el însuși mare și sfînt dascăl, poruncește : „*Cel care primește cuvîntul învățăturii să facă parte învățătorului său de toate bunurile*” (Galateni 6, 6). Se constată din cuvîntul Sfintei Scripturi, că avem nu numai datorii morale față de dascălii noștri, dar și datorii materiale, pentru darurile spirituale pe care le-am primit de la ei.

Cinstire aleasă se cuvine, de asemenea, autorității bisericești, diaconi, preoți și arhierei, care se îngrijesc de mintuirea noastră sufletească (cf. Evrei 13, 17), „pentru ca să facă aceasta cu bucurie și nu suspinînd” din cauza nerecunoștinței noastre. Porunca a treia a Bisericii glăsuiește : „*Să cinstim fețele bisericești*”.

Să ne arătăm sentimentele de recunoștință față de patrie și față de ocîrmuitorii patriei, printr-o muncă de cetățeni conștiincioși, pentru sporirea binelui obștesc, prin iubirea față de patrie, pînă la sacrificiu, prin rugăciuni pentru sănătatea și ajutorul ocîrmuitorilor (I Timotei 2, 1—2).

Sentimentele de recunoștință, dovedite de credincioși în toate împrejurările din viață și față de orice binefăcător, sînt bineplăcute lui Dumnezeu și sînt caracteristici ale creștinului cu educație morală desăvîrșită.

Pr. prof. Nicolae Petrescu

P R O B L E M E P A S T O R A L E Ș I L I T U R G I C E

CÎNTAREA CORECTĂ ÎN BISERICA

de : Prot. IOAN TEODOROVICI

Ca orice manifestare din cadrul cultului divin, cîntarea bisericească pentru a-și ajunge scopul, trebuie să îndeplinească anumite condiții.

Cu toții știm care este rostul cultului dumnezeiesc : 1) să preamărească pe Dumnezeu ; 2) să împărtășească harul Duhului Sfînt, pentru a sfîinți și întări viața creștină și 3) să învețe într-o formă atrăgătoare pe credincioși.

Pentru aceasta cultul divin trebuie să aibă anumite însușiri :

să exprime un sentiment real, adică să nu fie o formă goală, ci să arate toată bogăția de simțire lăuntrică și dragostea față de Dumnezeu, din toată inima și cu toată puterea ;

să fie natural, nu forțat ;

să fie stabil și uniform, adică să nu se schimbe, prefacă sau ciuntească ;

să fie demn și solemn, adică atît rostirile cît și cîntarea să fie simplă fără adausuri inutile, cu caracter religios ;

să fie clar pentru a fi înțeles.

Acestor scopuri și acestor însușiri trebuie să corespundă cîntarea bisericească pentru a-și merita locul ei în cadrul cultului divin.

Sfinții Părinți, păzitori credincioși ai bunei cuviințe în rugăciune și cîntare, nu o dată au atras atenția asupra felului cum se cuvine și cum trebuie să aducem laudă lui Dumnezeu, iar canonul 75 al sinodului VI ecumenic cerea ca în biserică „să nu se silească firea spre răcnire“ ci să se păstreze moderația caracteristică manifestărilor de cult. De aceea cei ce cîntă și se roagă în biserică trebuie să înlăture tot ceea ce nu corespunde scopului și calităților cultului dumnezeiesc enumerate mai sus. Cîntarea trebuie să fie folosită ca însoțitoare a textului, arătîndu-i înțelesul și făcîndu-l mai ușor de priceput și de ținut minte.

Biserica n-a întrebuințat cîntarea pentru valoarea ei artistică ci pentru a da cuvîntului o haină care să-l împodobească, fără însă a-l acoperi sau înăbuși. Astfel, nu melodia este totul în cîntare ci înțelesul textului. De aceea atît citirile cît și cîntarea să fie folosite în cultul divin, în așa fel, încît acesta să nu-și piardă înțelesul, prin grăbirea sau scurtarea textului, cu o voce ștearsă, încălcînd și încălcînd cuvintele, făcîndu-le de nerecunoscut, adevărate bolboroseli neînțelese.

Pentru o mai bună conducere a vocii în cîntare, cred că nu este de prisos a reda anumite reguli de care trebuie să ținem seamă :

Un mare rol îl ocupă în cîntare exprimarea corectă a cuvintelor din propoziții și fraze, bazîndu-se pe o bună *articulare*, adică pe redarea exactă, distinctă, a sunetelor care alcătuiesc cuvîntul respectiv. O bună pronunțare te face înțeles și ascultat cu atenție, dar una defectuoasă obosește și plictisește.

Cuvintele trebuie pronunțate *clar și corect* (cum sînt scrise), atît în ce privește vocalele (*a* și nu *e*, *i* și nu *e*, *u* și nu *o* etc.) precum și consoanele, mai ales cele finale (Hristos a înviat din morți și nu mor... pierzîndu-se finalele).

De asemenea, cuvintele să se pronunțe în așa fel încît să fie bine auzite și înțelese. Cînd ele nu vor fi înțelese, cînd nu se vor pronunța clar, sau se vor rupe pentru respirație (Doamne striga-a-at-am...), înțelesul cuvîntului se pierde, iar atenția ascultătorilor va fi atrasă numai de urmărirea defectelor de pronunțare.

Tot de pronunțare ține și *accentuarea* corectă a cuvintelor (súfletul și nu suflétul, cum cîntă unii la prochiemenul vecerniilor din Postul Mare, sau Sfîntului Duh și nu Sfintúlui Duh, ca la Stihoavna gl. 8), căci un accent greșit poate schimba înțelesul unui cuvînt.

Pentru a putea pronunța cuvintele ușor și cu înțeles, pentru a cînta fără a obosi, este important să știm *cum să respirăm*. Înainte de începerea cîntării, aerul se trage adînc în piept, pe nas, nu pe gură, apoi se evacuează, în mod natural, pe gură, deschizînd-o rotunjit, cît mai aproape de vorbirea obișnuită, cu o intensitate (putere) mijlocie, fără a striga, fără a strînge buzele sau dinții, fără încordarea mușchilor gîtului prin aplecarea nenaturală a capului, într-un cuvînt, fără efort, pentru ca vocea să apară liberă, firească.

Felul de a respira trebuie să se acomodeze semnelor de punctuație : la virgulă se ridică puțin vocea, la punct se face mai mică pauza. Punctele, virgulele, semnele de întrebare sau exclamație să fie respectate întocmai, pentru că ele ajută la o mai bună înțelegere a textului.

Nerespectarea acestor reguli duce la defecte supărătoare de cîntare, pe care cred că e necesar să fie amintite.

Tremuratul vocii se datorește respirației defectuoase, efortării, lipsei de precizie și siguranță în susținerea sunetului. Pentru aceasta e nevoie să se cunoască textul bine și din timp, precum și să se facă anumite exerciții pentru corectarea acestui defect : cîntarea încet (piano), prelungind sunetele, cînd mai tare (forte), cînd mai încet (piano).

Cîntarea pe nas are drept cauză întrebuițarea sunetelor înalte (ambiția de a cînta „sus“), precum și de respirație defectuoasă (inspirînd pe gură, aerul se evacuează pe nas). Se va cînta, pentru aceasta, la o înălțime mijlocie, respirînd corect și pronunțînd corect vocalele I, E și O.

Tărăgănarea este însoțirea sunetului respectiv de alte sunete învecinate, H, I, M, N sau stîlcirea lor. Și la acest defect se vor respecta întocmai regulile de pronunțare.

Gituirea sunetelor prin strângerea mușchilor gîtului, se poate corecta prin cîntarea piano.

Emisiunea dentală, cîntarea cu dinții strînși, se poate corecta prin deschiderea corectă a gurii și exerciții cu pronunțarea corectă a vocalelor E, I, U, O, A.

În afară de aceste defecte, cîntarea poate fi influențată în rău și de alte cauze, pe care le vom enumera pe scurt indicînd și remediile lor.

Cel mai mare dușman al unui cîntăreț este *răgușeala*. Ea produce supărare și celui ce cîntă și celui ce ascultă. Pentru aceasta se va evita cîntarea în aer rece, curent, vînt sau ieșirea la frig cu gîtul gol dintr-o cameră încălzită.

Se va evita cîntarea prea sus, strigătele, precum și alimente sau băuturi dăunătoare : piperul, ardeiul, muștarul, hreanul, nucile, berea, alcoolul, înghețata, tutunul.

Dacă răgușeala s-a produs, se va face gargară cu apă oxigenată sau hipermanganat (ușor colorat în roz), picături de gomenol în nas, repaus vocal.

Pentru păstrarea vocii se recomandă întrebuințarea zahărului în lapte, ceai sau cafea. Gîtul va fi lăsat liber, nu strîns. Se va da atenție și odihnei corzilor vocale, după o cîntare prelungită.

În aceeași măsură se pot considera ca dușmani ai cîntărețului *alcoolul* și *tutunul*, despre care am amintit și mai sus, pentru că atacă vocea, producînd o sonoritate nesigură, tremurată, răgușită, schimbînd chiar, cu timpul și timbrul vocii.

Toate acestea se pot însă înlătura, printr-o bună dicțiune, sirguință, interes și respect pentru munca în Ogorul Domnului.

În încheiere cred că este necesar să accentuez că în Biserică, în fața lui Dumnezeu care este prezent și ne primește cîntarea și rugăciunea, precum și în fața credincioșilor care ascultă și doresc să plece „mai îndreptați la casa lor“, cîntărețul are obligația să-și facă și el slujba sa deplin, cu plăcere, din toată inima, comunicînd ascultătorilor cu înțeles, nu mecanic, conținutul textelor sfinte și punînd în aceasta toată măiestria de împreună slujitor și colaborator al preotului la sfîntul altar.

UN BĂNĂŢEAN LUPTĂTOR ÎN RĂZBOIUL PENTRU CUCERIREA INDEPENDENŢEI DE STAT A ROMÂNIEI: CAPITANUL MOISE GROZA

de: Pr. prof. NICULAE ŞERBĂNESCU

În ziua de 9 mai din acest curgător an, 1977, se împlinesc o sută de ani de când parlamentul român a proclamat independenţa deplină a României, pe care mai apoi, în acelaşi an, ostaşii noştri au pecetluit-o cu sîngele lor pe cîmpurile de luptă de la Griviţa, Plevna, Rahova, Vidin ş. a. Acest moment crucial din istoria poporului român, nu numai că a adus statului său independenţa pentru care el luptase secole în şir, dar a fost în măsură să probeze, şi cu acest prilej, solidaritatea de totdeauna a românilor de pretutindeni. Căci, în acei ani de grea luptă, cauza libertăţii şi a deplinei independenţe a României a fost îmbrăţişată şi de populaţia provinciilor româneşti, care, la acea dată, se aflau încă sub dominaţiei străine. Participarea acestora la „resbelul de independenţă” s-a manifestat, fie direct „prin combatanţii şi personalul medical, ce (...) au acţionat în zona operaţiilor militare”, fie prin activităţi desfăşurate la ea acasă, deci „în spatele frontului”, ca: strîngeri de ajutoare băneşti pentru armată, de alimente şi îmbrăcăminte pentru ostaşi, de materiale sanitare pentru răniţi şi de alte felurite ofrande.

Căci, cu toate împotrivirile şi chiar persecuţiile de tot felul ale autorităţilor austro-ungare, „sute şi sute de voluntari din Braşov, Sibiu, Timişoara, Arad, Oradea, Cluj, din Munţii Apuseni ¹⁾, din Suceava şi alte localităţi ale Bucovinei ²⁾ au trecut clandestin graniţa şi au venit să lupte

¹⁾ Pentru participarea românilor transilvăneni la războiul din anii 1877—1878, să se vadă: Sextil Puşcariu, *Răsunsetul războiului pentru independenţă în Ardeal, în Războiul Neatîrnării 1877—1878*. (Conferinţe ținute în cadrul „Universității Libere” la Ateneul Român), Bucureşti, 1927, p. 187—220 (publicată şi în extras: Bucureşti 1927), Valeriu L. Bologa, *Ajutorul românilor ardeleni pentru răniţii războiului independenţei*, Sibiu, 1941, Mircea Păcurariu, *Ecoul războiului de independenţă*, în „Telegraful Român” din Sibiu, în „Mitropolia Ardealului”, 12, 1967, nr. 4—5, p. 315—344; Paul Abrudan, *Aspecte ale sprijinului acordat de românii din Transilvania războiului pentru cucerirea independenţei de Stat a României*, în „Revista de istorie”, 29, 1976, nr. 4, p. 587—594.

²⁾ Pentru românii din Bucovina şi războiul de independenţă din 1877—1878, să se vadă: Ion I. Nistor, *Consecinţele războiului pentru neatîrnare asupra românilor din Bucovina şi Basarabia* (Conferinţă), în *Războiul Neatîrnării 1877—1878*, Bucureşti, 1927, p. 153—186; C. Petculescu, *Tînăra generaţie în bătălia pentru cucerirea independenţei naţionale*, în „Scînteia Tineretului”, 31, seria II, nr. 8056 din 16 aprilie 1975, p. 1, 2.

pentru independență". Toți aceștia făceau un asemenea pas cu asentimentul familiilor lor, deoarece românii de dincolo de Carpați, lăsându-și feciorii să ajungă pe fronturile de luptă din sudul Dunării, făceau un astfel de lucru cu „speranța că, după victorie, aceștia împreună cu ostașii din „Patria Mamă” vor „porni către Transilvania”³⁾. În afară de aceasta, încadrarea acestor voluntari în rândurile tinerei armate române în momentul hotărâtor al luptei României pentru libertate „evidenția convingerea că aceasta este calea spre realizarea idealului unității naționale și dorința de a grăbi înfăptuirea acestui deziderat”⁴⁾.

Voluntari de peste munți, participanți la războiul de independență din anul 1877 au fost mulți, mai cu seamă după ce, în ziua de 16 mai 1877, Camera Deputaților României a votat legea prin care se „admiteau în armata română, în timp de rebel, ofițeri de origine română, care au servit în armate regulate străine”⁵⁾ și după ce, în numărul său — 40 — din 26 mai/7 iunie 1877, periodicul „Gazeta Transilvaniei” din Brașov anunța această „noutate”, scriind: „Cine vrea să ia parte dintre ofițerii români care au servit în armate străine, se primesc cu brațele deschise în armata României și încă cu favoruri în gradul avut”⁶⁾. Din rândurile acestora făceau parte foști ofițeri în armata austro-ungară, medici, farmaciști, tineri intelectuali, absolvenți de liceu și studenți, seminariști și teologi, muncitori și țărani. Nu se cunosc însă precis nici numărul și nici toate numele lor. Știrile vremii amintesc doar numai unele din aceste nume și vorbesc numai despre „faptele de bărbăție”, săvârșite de unii din ei, pe cimpurile de luptă. În această situație, „marea majoritate a acestor patrioți a rămas în anonimat”, căci, pe de o parte, „pentru a-i feri de măsurile aspre instituite de autoritățile austro-ungare, atât pe ei, cât și familiile lor”, numărul și numele lor n-au fost niciodată complet publicate, iar, pe de altă parte pentru că ziarele din Vechea Românie nu i-au pomenit decât doar „pe aceia care au eșit în evidență în mod deosebit din masa zecilor de mii de luptători”⁷⁾.

Deși mulți dintre ei, deci, sînt necunoscuți, totuși și contribuția de sînge a acestora, ca și a celor știuți, s-a înscris „în efortul general al poporului român, concretizat prin cifra de aproximativ 10.000 de morți și răniți”⁸⁾. Sacrificiul tuturor acestora stă la temelia deplinei independențe de stat a României.

³⁾ Ion Gheorghe Maurer, 90 de ani de la cucerirea independenței de Stat a României, București, (Editura Politică), 1967, p. 13. V. și Sextil Pușcariu, op. cit., p. 196 (extr. p. 12), unde citează dintr-o scrisoare a protopopului Nic. Borzea din Făgăraș, în care acesta spunea că românii din Țara Oltului povesteau „întru ascuns că dacă cade Plevna, atunci armata română se va întoarce spre a cuprinde Ardealul”.

⁴⁾ Paul Abrudan, op. cit., p. 587.

⁵⁾ Monitorul Oficial al României nr. 128 de miercuri 8/30 iunie 1877, p. 3714.

⁶⁾ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, an. XL, nr. 40, din 7 iunie/26 mai 1877, p. 4 (sub „Noutăți diverse”, apelul „La arme”).

⁷⁾ Paul Abrudan, op. cit., p. 588.

⁸⁾ Istoria României, IV. Formarea și consolidarea orînduirii capitaliste (1848—1878), București (Editura Acad. R.S.R.) 1964, p. 636; Paul Abrudan, op. cit., p. 588.

Căpitanul Moise Groza

Între voluntarii de peste munți, veniți în România anilor independenței și primiți în cadrele armatei ei, au fost, repetăm, tineri din toate provinciile românești aflate aici; între acestea fiind și Banatul. Din satele și orașele acestuia, o seamă de tineri și bărbați în floarea virstei, — cu greutate, de cele mai multe ori —, au trecut munții în țara liberă și s-au înrolat în unitățile armatei acesteia. În paginile ziarului „Flacăra Roșie” din Arad, de curînd un cercetător afirma că în războiul pentru independență în armata română de operații au participat „și voluntari din părțile Siriei și de la Toc (...), /și/ din părțile Curticiului”⁹⁾. De asemenea la campania din 1877 au luat parte și o serie de „studenți bănățeni, aflați în centrul universitar de la Cernăuți, ca Țurcan, Mihăilescu, Beuca, Olariu, Popovici ș. a. Toți aceștia, trimiși pe cîmpurile de luptă, s-au bătut „cu abnegație și eroism pentru (...) cucerirea independenței de stat a României”¹⁰⁾.

Dintre bănățenii care au trecut Carpații și s-au încadrat „în efortul general al țării pentru cucerirea independenței”, în cele ce urmează se va pune înaintea cititorilor acestei reviste din capitala Banatului, figura căpitanului Moise Groza¹¹⁾, care, în luptele de la Grivița și Plevna, a înscris o pagină de înalt eroism și care a fost și „corespondent de război” al „Gazetei Transilvaniei” din Brașov.

Născut în anul 1844 în satul Obreja¹²⁾ de lingă Caransebeș, Moise Groza a urmat studii militare în Austria. În anul 1862, după absolvirea acestora a intrat cadet în Regimentul 13 de Graniță din Banat. Peste patru ani, în februarie 1866, a fost transferat la Regimentul 66 de Linie, care-și avea garnizoana în orașul Verona din Italia. O lună mai apoi, la 1 martie același an, a fost făcut sublocotenent și în această calitate a luat parte la „memorabila luptă de la Custozza din 24 iunie 1866 dintre austrieci și italieni, în care regimentele românești din Austria s-au distins printr-o rară bravură”. De asemenea, la 14 iulie același an, a participat și la bătălia de la Versa dintre aceiași beligeranți, în care a fost rănit ușor la un picior.

În anii 1867—1868 a funcționat ca profesor la Școala militară de ca-deți din Lemberg, iar în anii 1869—1870 a frecventat „cu bun succes” cursul superior al Institutului Geografic din Viena. În anul următor, 1871, a fost atașat la Statul Major al armatei austro-ungare și însărcinat să se ocupe cu topografia în Transilvania. A îndeplinit această sarcină pînă la 5 iunie 1873 și, în timpul șederii sale aici, a cunoscut pe Elena

⁹⁾ Alexandru Roz, *Voluntari din părțile Aradului în războiul pentru independență*, în „Flacăra Roșie” (Arad), din 19 aprilie 1975, ap. Paul Abrudan, *op. cit.*, p. 591.

¹⁰⁾ C. Petculescu, *art. cit.*

¹¹⁾ Numele de familie al eroului nostru este dat de unii sub forma de Grozea, iar de alții Groza. Am folosit ultima formă, căci am întîlnit-o mai des în actele militare ce-l privesc.

¹²⁾ Această localitate purtînd aceeași numire: Obreja există și azi. Administrativ, ea este comună în județul Caraș-Severin (Banat), avînd ca sate componente: Obreja, Ciuta, Iaz și Var. V. *Județele României Socialiste*, București (Editura Politică) 1969, p. 177, 186.

Mureșianu, fiica lui Iacob Mureșianu, directorul gimnaziului din Brașov și redactor al „Gazetei Transilvaniei” din același oraș, cu care mai apoi s-a căsătorit.

În anul 1873, demisionînd din armata austro-ungară, a venit în România, unde curînd a fost încadrat în rîndurile oștirea acesteia¹³). Aici, la 1 ianuarie 1874, a fost înălțat la gradul de locotenent și peste doi ani în „Ordinea de bătaie a armatei române”, stabilită la 9 octombrie 1876, a fost încadrat în Secția topografică a Statului Major¹⁴). În această calitate, desigur, la 22 noiembrie același an, el a fost alăturat de Marele Stat Major maiorului I. Lahovari, care primise sarcina de a face recunoașterea „zonei de teren cuprinsă între București și Giurgiu, pe deoparte, iar pe de alta în stînga și dreapta liniei ferate la cîte o distanță de 15 km”, în scopul de a verifica și completa harta austriacă, privind această zonă, și de a întocmi, pe teren, o statistică cu privire la producție, populație, diferite mijloace de transport, locuințe, furaje, apă ș. a. Toate acestea avînd a servi „pentru cazul cînd fiind atacați de inamic venind de peste Dunăre, am voi să luăm ofensiva, retrăgîndu-ne spre București și aceasta să împiedice înaintarea inamicului”¹⁵).

La 24 ianuarie 1877, prin „Decretul referitor la numirea ofițerilor comandanți de batalioane și companii de dorobanți după noua organizare a armatei”, locotenentul Moise Groza a fost fixat la Compania 3-a Pițești a Batalionului I Argeș al Regimentului 4 Dorobanți”¹⁶). La 24 aprilie același an, cu prilejul izbucnirii războiului ruso-turc, el a fost avansat la gradul de căpitan și trecut iarăși la Statul Major General al armatei române; situație în care a început campania din anii 1877—1878.

În timpul acestei campanii, Moise Groza, tînăr ofițer „cu pregătire solidă” în materie și cu „experiență războinică”, s-a remarcat atît ca luptător neînfricat împotriva turcilor, cît și ca destoinic corespondent al „Gazetei Transilvaniei”. În clipele de răgaz ce putea găsi pe front, el a corespondat cu soția sa și cu cumnatul său Aurel Mureșianu din Brașov. Scrisorile sale, — din care s-a păstrat o parte¹⁷) —, „alcătuiesc una din

¹³) Pentru aceste date, privind biografia lui Moise Groza, să se vadă: Prof. Dr. A. P. Alessi și Prof. Massim Pop, *Resbelul oriental ilustrat*, Graz 1878, p. 491; Sextil Pușcariu, *op. cit.*, pp. 199—201 (Extras, pp. 15—17); Același, *Douăzeci de scrisori ale lui Moise Groza din Războiul de la 1877*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională (Cluj)”, t. IV (1926—1927), București 1929, pp. 229—230. (Se va cita: Sextil Pușcariu, *Scrisori ale lui Moise Groza*); Paul Abrudan, *op. cit.*, pp. 588—589; V. și „Gazeta Transilvaniei”, XLI, nr. 29 de joi 13/25 aprilie 1878, p. 3; Generalul R. Rosetti, *Făuritorii de seamă a neamului Românii*, București, 1946, pp. 9—12.

¹⁴) *Documente privind Istoria României. Războiul pentru Independență*, vol. I, 2, București 1954, p. 382.

¹⁵) *Ibidem*, pp. 463—464.

¹⁶) „Monitorul Oastei”, nr. 2 din 29 ianuarie 1877, vol I, p. 47; *Războiul pentru Independența națională 1877—1878. Documente militare*. Volum realizat de: dr. Dan Berindei, col. L. Loghin, Lt. col. Gh. Stoean, București (Editura Militară), 1971, p. 64 (Se va cita: *Documente militare 1877—1878*).

¹⁷) V. Sextil Pușcariu, *Scrisori ale lui Moise Groza*, pp. 231—249.

cele mai prețioase contribuții la cunoașterea războiului”¹⁸⁾ și „cuprind date semnificative despre starea de spirit ce domnea în rândurile ostașilor români, dornici de a intra în luptă pentru independența patriei”¹⁹⁾.

După decretarea mobilizării armatei române — în primele zile ale lunii aprilie (s. v.) 1877²⁰⁾ —, potrivit ordinei de bătaie, mare parte a acestora s-a concentrat în Oltenia. Aici a petrecut oarecare vreme și căpitanul bănățean Moise Groza și de aici, la 13 iunie 1877, a scris cumnatului său la Brașov, arătându-i că, timp de câteva zile a ținut locul Șefului de Stat Major, — al Diviziei sau al batalionului, desigur —, și plângându-se de neactivitate, deoarece „plicticoasa politică (...) înaintează așa de încet și nu-și poate hotări o dată conduita, ca să ne-o lase nouă spre executare”. În același timp, el vorbea și de nerăbdarea soldaților români de a „trece prin botezul de sînge”, scriind : „Voinicii românași plini de abnegațiune oftează pe malul Dunării, dorindu-și momentul în care să realizeze speranțele națiunii, să documenteze încrederea ei, punind cununi înverzinde pe vechile edificii ale strămoșilor Mihai și Ștefan, a căror mărețe umbre le insuflă curagiu, iar memoria lor le indică modul și calea pe care conduși de „Steaua României”, să ajungă la ținta dorită, salvarea Patriei”.

În continuare, își exprimă speranța că această „neacție” nu va mai „putea dura mult” și, totodată, afirma că toți cei aflați acolo peste Olt „așteaptă ca fiecare moment să ne dea semnalul în urma căruia armele bravilor români să deștepte toată Europa și mai mult pe acei care de veacuri n-au vrut sau nu le-a convenit a ne vedea liberi și independenți și ne-au provocat a deveni aceasta prin arme”.

Înregistrînd în același timp entuziasmul din acele zile al românilor, scria că : „Victorie sau moarte” este deviza fiecărui soldat român și că „să dăm tot ce avem pentru bravii noștri soldați” este deviza fiecărui cetățean român”. Față de o astfel de stare de căld patriotism, conchidea că „de asemenea sacrificii voluntare de sînge și materiale : izbînda nu poate fi departe”.

Spre sfîrșit, continuînd aceeași idee, arăta că „în tabăra română nu auzi decît sunete de veselie și cîntece de război și nu vezi decît hore întinse și jocuri entuziasmate, astfel că ți se pare că nu ești în ajunul unui rebel, ci în sărbătorile Paștilor. Asemenea nu-ți vine a crede că în această tabără sînt acei soldați pe care o parte din lumea pretinsă mare pînă ieri îi batjocorea și insulta. Asemenea ca român, privind tabăra, nu-ți pare a fi realitate, ci mai mult că răsfoind istoria străbunilor, ai dat

¹⁸⁾ Sextil Pușcariu, *Răsunetul războiului pentru Independență în Ardeal*, p. 199 (Extras, p. 15).

¹⁹⁾ Paul Abrudan, *op. cit.*, p. 589.

²⁰⁾ Pentru data mobilizării, să se vadă : Generalul Radu Rosetti, *Partea luată de Armata română în Războiul din 1877—1878*, București, 1926, p. 113, n. 252. (Se va cita : General Radu Rosetti, *Armata română în războiul din 1877—1878*).

peste paginile care descriu spiritul oștirilor de la Călugăreni, Neamțu etc.”²¹⁾ Simțită și înflăcărată pagină de patriotism...!

În ziua de 26 iunie 1877, când se împlineau 11 ani de la bătălia de la Custoza, la care participase, căpitanul Moise Groza, aflat acum la Caracal, amintindu-și de acest fapt, cuprins de același cald patriotism, scria din nou cumnatului său: „Astăzi este o zi însemnată în viața mea (...) sînt 11 ani de la bătălia de la Custoza, unde mi-am făcut datoria, fără a ști pentru ce (...). Acum știu pentru ce o să mă bat...”²²⁾.

În primele zile ale lunii următoare, 1—3 iulie 1877, bănățeanul Groza, găsindu-se la Turnu-Măgurele, în fiecare dimineață, a însoțit pe generalul Gh. Manu, Comandantul Diviziei a 4-a în inspecțiile pe care acesta le făcea avantposturilor armatei situate între Turnu și Zimnicea. În scrisorile trimise de aici soției, vorbește mai ales despre intensele bombardamente dintre bateriile românești din „Măgurele” și cele turcești de la Nicopol și despre ocuparea — în seara zilei de duminică 3 iulie (s.v.) 1877 — a acestui din urmă oraș de către corpul de armată rus al generalului Krüdener (la Groza în scrisori, „Grüdner”).

A doua zi după căderea Nicopolului — luni 4 iulie 1877 — căpitanul Moise Groza, dimpreună cu generalul său, Gh. Manu, a trecut Dunărea, venind în acest oraș. Înfațișarea lui, în urma luptei ce se dăduse aici, l-a impresionat în chip deosebit. Și de aceea, scriind chiar în aceeași zi soției, i-a destăinuț-o și ei, spunîndu-i: „Interiorul orașului are un aspect înfiorător. Casele toate goale, stradele pline de borfuri (vorba mamei), de arme, ghiulele, morți, răniți, de locuitori musulmani cu carele încărcate cu ale casei, cu femei și copii plîngînd, pe care îi apucase catastrofa pe drum. Pe aceștia din urmă îi compătimesc mai mult decît pe cei răniți, care poate de ieri n-au văzut mîncarea sau cel puțin apa cu ochii, și cine știe dacă aceștia n-or mai sta așa și pînă mîine, din cauza mulțimii ce sînt, neputînd fi căutați. Mi se rupea inima, văzîndu-i arătînd cu degetul la gură, cerînd astfel apă și neputîndu-le da din cauză că nu este. Căldura insuportabilă, aerul cel infect, lipsa de apă și mîncare și furnicarul imens de lume te făcea să cazi din picioare. La poarta cetății, spre Plevna, erau prizonierii în număr de 3000 turci, înconjurați de cazaci, care cereau a-i duce la vale, la Dunăre, să bea apă, să se scalde etc. Care li s-a acordat, ducîndu-i ca pe una ciordă de vite, unde, ajungînd, se aruncau în apă chiar îmbrăcați”²³⁾.

Întors de la Nicopol la Turnu tot în aceeași zi, peste alte două zile, la 6 iulie 1877, căpitanul Moise Groza a fost trimis iarăși în acest oraș de peste Dunăre, ca să trateze cu generalul Krüdener problema transportului spre Rusia a prizonierilor turci făcuți aici, în număr de circa 7000 de oameni.

Căzînd Nicopolul, Divizia generalului Gh. Manu, în care activa căpitanul Moise Groza și care fusese adusă la Turnu Măgurele mai ales în

²¹⁾ Sextil Pușcariu, *Scrisori ale lui Moise Groza*, pp. 231—232.

²²⁾ *Ibidem*, p. 232.

²³⁾ *Ibidem*, p. 234.

scopul de a stăvili vreo eventuală încercare de a trece Dunărea a turcilor din orașul acum ocupat, nu-și mai putea găsi deocamdată vreun rost de a mai rămâne în această zonă. De aceea, ea urma să plece peste Jiu spre a se uni cu armata română de la Calafat²⁴⁾.

Între timp, corpul de armată rus al generalului Krüdener, chiar în săptămîna ce a urmat cuceririi Nicopolului, a atacat Plevna. În zilele de 8 și 9 iulie (s.v.) 1877, însă, soarta armelor i-a fost defavorabilă, pierzînd lupta cu grele și însemnate sacrificii umane și materiale. În o astfel de situație, Divizia căpitanului Moise Groza a rămas pe loc, la Turnu Măgurele, așteptînd hotărîrea, — care trebuia să se ia luni 11 iulie (s.v.) 1877 —, dacă adică n-ar fi cazul ca ea să treacă Dunărea, spre a da ajutor rușilor; așa cum el însuși arăta soției într-o scrisoare trimisă chiar în aceeași zi (11 iulie)²⁵⁾.

A doua zi, 12 iulie 1877, generalul Gh. Manu, comandantul Diviziei a 4-a activă, dînd instrucțiuni colonelului Gh. Cantilli, comandantul Brigăzii a 1-a, cu privire la concentrarea Diviziei, aflată încă în zona orașului Turnu-Măgurele, arăta că situația așezării flancului drept al acesteia i se „va indica de către d-l căpitan Groza”²⁶⁾, lucru ce, desigur, reprezintă o probă despre competența sa în materie.

Ceea ce apoi s-a mai întîmplat pe front, se știe. La 18/30 iulie 1877, rușii au suferit la Plevna o a doua înfrîngere singeroasă²⁷⁾. Strîmtozat, Marele Duce Nicolae, comandantul de căpetenie rus, la 19/31 iulie 1877, din Tirnovo, a telegrafiat domnitorului Carol al României, rugîndu-l „să facă fusiune, demonstrațiune și, dacă se poate, să treacă Dunărea cu armata, după cum dorește”²⁸⁾, spre a veni în ajutorul armatei ruse. Dînd urmare acestei telegramă, conducerea supremă a statului și armatei noastre a ordonat Diviziei a 4-a române, — în care se afla și căpitanul Moise Groza —, ca a doua zi, 20 iulie (s.v.) 1877, să „treacă peste Dunăre” și să „dea ajutor rușilor ori unde vor vrea dinșii”²⁹⁾. Trecerea a început imediat pe la Turnu Măgurele, unde se găsea încă divizia, comandată acum de colonelul Al. Anghelescu³⁰⁾ și a continuat pînă la 24 iulie (s.v.) 1877, cînd au fost „trecute toate elementele diviziei, afară de o baterie de artilerie și de coloana de munițiuni, care au fost trecute între 30 iulie și 2 august (s.v.)”³¹⁾.

²⁴⁾ Informații culese din scrisoarea, pe care căpitanul Moise Groza, aflat încă la Turnu-Măgurele, simbată 9 iulie (s.v.) 1877, a trimis-o soției sale la Brașov (*Ibidem*, p. 235).

²⁵⁾ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, pp. 235—236.

²⁶⁾ *Documente privind Istoria României. Războiul pentru Independență*, vol. IV, București, 1953, pp. 548—549; *Documente militare 1877—1878*, p. 283, nr. 231.

²⁷⁾ General Radu Rosetti, *Armata română în războiul din 1877—1878*, p. 37.

²⁸⁾ *Memoriile Regelui Carol I al României* (de un martor ocular), vol. X, București, f.a., pp. 38—39; Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României (1866—1900)*, București, 1925, p. 132; General Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 118.

²⁹⁾ *Memoriile Regelui Carol I al României*, vol. X, p. 39.

³⁰⁾ *Ibidem*; General Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 121, n. 385.

³¹⁾ General Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 41.

Trecută pe malul drept al Dunării, Divizia căpitanului Moise Groza a zăbovit cîțeva vreme la Nicopol. De aici, la 30 iulie 1877, el a scris cumnatului său, spunîndu-i că la Corabia se face un pod pentru a mai trece în Bulgaria alte două divizii, cu care se va forma o armată românească de peste 35.000 de ostași „ca lei”. Această armată, pusă sub comanda domnitorului Carol, va avea sarcina să închidă drumul dintre Plevna și Sofia, ca să blocheze pe turci în Plevna și să-i silească a porni ofensiva sau a ieși din încercuire prin înfometare. În mai spunea că la 28 iulie (s.v.) 1877, Marele Duce Nicolae l-a citat pe ordinul de zi pe armată „pentru planul ce a făcut pentru apărarea Nicopolului” și că atît ofițerii români, cît și cei ruși „au fost surprinși” de succesele lui cu privire la acest „plan și proiect de apărare”³²⁾.

Trei zile mai apoi, la 2 august (s.v.) 1877, tot din Nicopol, căpitanul Moise Groza a scris și soției sale, Elena, care, tot prin scris, îl anunțase că printre unguri circulă zvonul că la Nicopol Românii ar fi fost bătuți de turci și aruncați peste Dunăre.

Spunînd că această știre „îl face să ridă” și că, pe de altă parte, ea îi aduce aminte de proverbul că: „Flămîndul codru visează”, el, iarăși s’ăpînit de un cald patriotism, și-a îndemnat soția să încunoștiințeze pe unguri „că acei turci care să dea armata română peste Dunăre nu s-au născut încă”, că „armata noastră nu numai că se găsește în deplină sănătate în Nicopole, dar sențînela ei, „dorobanțul”, stă neclintit la poarta Plevnei, ținînd în respect pe frații ungarilor”, că „oricît de mari ar fi în aparență succesele turcilor, totuși ungurii n-o să aibă plăcerea de a ne vedea aruncați peste Dunăre” și că „decît aceasta, mai curînd ne pot vedea aruncați peste Carpați”; bineînțeles cu consecințele acestei aruncări: eliberarea românilor de aici.

În continuare, mai întîi îi făcea cunoscut că „acum stăm într-o liniște completă pe toată linia și petrecem timpul numai cu pregătiri pentru marea zi ce ne-o prepară Plevna”, apoi îi vădea îngrijorarea că ostilitățile se vor prelungi, scriînd: „Nu mă tem în acea zi de succes, nici că mă îngrijesc de multul singe ce are să se verse, dar ce mă îngrijorează (în text: îngrijește) e că iarna o să ne apuce pe aici. Sîntem deja în toamnă și încă departe de ținta noastră, căci oricare ar fi rezultatul marei bătălii ce trebuie să aibă loc la Plevna finitul acestui resbel încă este departe”.

Mai departe, căpitanul Groza, încercînd, desigur, să justifice de ce crede că „resbelul” se va prelungi, lasă să se înțeleagă că aceasta s-ar putea datora întăririlor făcute de turci la Plevna, pe care, cu competența unui desăvîrșit tehnician în arta războiului, le descrie în felul următor: „De la luarea Nicopolului și pînă acuma înălțimile ce înconjoară Plevna s-au întărit de turci astfel încît aceasta a devenit nu cetate, ci o tabără întărită. Spre a se putea cineva apropia de dînsa, trebuiește mai întîi a traversa mai multe vilcele situate paralel cu frontul ei, astfel

³²⁾ Sextil Pușcariu, *Scrisori ale lui Moise Groza*, p. 236.

că asemenea mișcare trebuie făcută în focul inamicului, dat din bateriile și netranșamentele construite după toate științele fortificației și în formă de galerii, mai bine zis de amfiteatru, încît în oricare parte ai încerca atacul, întîmpini același front întărit și același număr și calibru de guri de tun, care-ți rînjesc în față în mod disprețuitor”.

Incheie scrisoarea cu cîteva considerente asupra felului de luptă al turcilor, care sînt excelenți în defensivă și destul de slabi în ofensivă³³), ceea ce, iarăși lasă să se înțeleagă iscusința sa întru cele ale purtării războiului.

Curînd după aceasta, la cererea repetată a rușilor³⁴), Divizia a 4-a română a plecat direct la Plevna. Din drum, „din tabăra de la Breslenița”, căpitanul Moise Groza, la 10 august 1877, a scris din nou soției. Din rîndurile sale aflăm că românii sînt acum foarte aproape de turci și că el, în seara zilei de 8 august a fost trimis în misiune la Cartierul general rus al generalului Zotoff, la Poradim, unde a ajuns a doua zi dimineața, 9 august, și de unde, după ce a dejunat cu generalul și cu suita sa, s-a întors în tabăra română, apucînd pe șoseaua Plevna—Loveča. În acest ultim drum s-a apropiat pînă la 1500 de pași de avantposturile turcești, și le-a observat „toate bivuacurile și fortărețele, precum și toată mișcarea ce exista în tabăra lor”³⁵).

Continuînd a înainta spre Plevna, din care, — precum se arată în scrisoarea aici amintită —, în zilele de 9 și 10 august, se auzise „o canoană mare” și în preajma căreia se desfășura o febrilă activitate militară, Divizia căpitanului Moise Groza, la 25 august (s.v.) 1877, a ajuns pe platoul de la Verbița, din preajma frontului. Chiar în ziua de sosire, s-a hotărît atacarea Plevnei³⁶), Divizia sa urmînd să înainteze degrabă de la Verbița la Grivița, în imediata apropiere a redutei. În noaptea ce a urmat și în ziua de 26 august (s.v.), ea, cu destule greutăți, și-a ocupat pozițiile stabilite.

A doua zi, sîmbătă 27 august (s.v.) 1877, în urma recunoașterii ce se făcuse către seară în ajun „spre dreapta redutei (Grivița) nr. 1, unde inamicul ocupa un mic forțîn în o poziție înaintată”³⁷) de locotenentul-colonel S. Voinescu, Șeful de Stat Major al Diviziei a 4-a și de căpitanul Moise Groza, s-a dat cu foarte mare avînt primul atac al trupelor noastre, — respectiv Divizia a 4-a — asupra Griviței, ocupîndu-se „niște șanțuri înaintate” ale acesteia și reducîndu-se distanța dintre cele două fronturi³⁸). Căpitanul bănățean Moise Groza, socotit de unii „un inimos colaborator” al comandantului de Divizie, a participat la atac. Călare, în

³³) *Ibidem*, pp. 236—237.

³⁴) General Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 42.

³⁵) Sextil Pușcariu, *op. cit.*, pp. 337—338.

³⁶) General Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 46.

³⁷) *Historicul Regimentului 3 de Artilerie*, vol. I (1860—1887), Braila 1887, pp. 27—28; General Radu Rosetti, *Făuritorii...*, p. 10.

³⁸) General Radu Rosetti, *Armata română...*, pp. 48—50.

tot timpul el s-a aflat „în linia cea mai înaintată de trăgători ai Regimentului 13 Dorobanți”, îmbărbătindu-și soldații.

Cu acest prilej, „unui tun din secția de artilerie ce întovărășea atacul, i se rupe osia și nu putu să fie rețras din poziție; turcii se reped spre a-l lua; căpitanul Pruncu cu câțiva ostași îl apără, iar Groza se repede călare înapoi, aduce un atelaj de șase cai și sub foc reușește a face o reparație improvizată, după care duce tunul înapoi” (Generalul R. Rosetti, *Făuritorii...*, p. 10).

În seara aceleiași zile, 27 august, la ora 22, tot el împreună cu două detașamente de infanteriști din Regimentul 5 Linie și din Regimentul 16 Dorobanți-Boțoșani, a venit la bateria colonelului G. Lupașcu, și la circa 900 m de „lucrările turcești” a ales „definitiv” locul de fixare al acesteia³⁹⁾, lucru ce a contribuit mult la menținerea pozițiilor cucerite în acea zi⁴⁰⁾.

În legătură cu lupta din 27 august și cu comportarea căpitanului Moise Groza în timpul ei, menționăm că într-o scrisoare, adresată ziarului „Românul” din București de Lachmann, ofițer și el și corespondent al ziarului „Bund” din Berna, atașat la 27 august Companiei a 5-a din Regimentul 5 Linie, se spunea că în această bătălie ofițerii români S. Voinescu și M. Groza din Divizia a 4-a „au stat necurmat în foc”⁴¹⁾.

Bătălia pentru totala cucerire a celor două reduta de la Grivița s-a reluat în ziua de 30 august (s.v.) 1877, dându-se mai multe asalturi la care a participat și Divizia a 4-a. În primul, „căpitanul de Stat Major Groza mergea cu capul coloanei, locotenentul colonel Voinescu, șeful de Stat Major al Diviziei cu trupele la atac”⁴²⁾ și, desfășurând „mult curaj”⁴³⁾, a făcut ca a lui coloană de luptă să înainteze „cu bărbăție” spre șanțurile din față ale redutei, fără deplin succes însă.

Alte două atacuri, pornite la orele 16 și 17, iarăși nu s-au încheiat cu rezultatul dorit, deși, mai cu seamă în ultimul n-au lipsit „îndemnul mai presus de ori ce laudă (...), cuvintele și pildele bărbătești” ale ofițerilor locotenent-colonel Voinescu, maior Candiano-Popescu și căpitan Groza”⁴⁴⁾.

Spre lăsarea seriei, colonelul Al. Anghelescu, comandantul Diviziei a 4-a a însărcinat pe ofițerii stat-majorești S. Voinescu și M. Groza „a stringe încă odată trupele și a le duce la un ultim atac”⁴⁵⁾. De astă dată

³⁹⁾ Colonel Gh. Em. Lupașcu, *Amintiri din Războiul Independenței 1877—1878*, ed. III, București, 1928, p. 35; General Radu Rosetti, *Făuritorii...*, pp. 11—12.

⁴⁰⁾ *Historicul Regimentului 3 de Artilerie*, p. 28; General Radu Rosetti, *Armata română în războiul din 1877—1878*, p. 49, 126, n. 486.

⁴¹⁾ General Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 126, n. 488.

⁴²⁾ T. C. Văcărescu, *Luptele românilor în resbelul din 1877—1878*, vol. II; *Luptele în Bulgaria*, București, 1887, p. 121.

⁴³⁾ v. General Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 130, n. 561.

⁴⁴⁾ T. C. Văcărescu, *op. cit.*, p. 125.

⁴⁵⁾ *Ibidem*, p. 130.

coloana de atac a Diviziei, îmbărbătată frenetic de cei doi neînfricați ofițeri, se repede pentru a patra oară în aceeași zi, asupra redutei și după o grea luptă o cucerește, „împlintind steagul Regimentului 14 Dorobanți pe parapet”⁴⁶).

Viteazul căpitan bănățean Moise Groza era părtaș la victorie. Vitejia lui și disprețul față de moarte, pe merit, sint lăudate în Memoriile Comandantului de Căpetenie de atunci al armatei române, Domnitorul Carol⁴⁷). Ceva mai apoi, un corespondent german al „Gazetei Transilvaniei”, descriind și el această părășie a lui la lupta de la Grivița, arăta că „bravul căpitan Groza din Statul Major, carele deja în ultima luptă (i.e. cea din 27 august) a dovedit (...) o bravură extraordinară, merse cu batalionul de vinători, spre a conduce trupele, îndată ce vor ajunge în ploaia de gloanțe, astfel ca pierderile să fie cât se poate de mici”⁴⁸).

A doua zi după atac, 31 august (s.v.) 1877, în zori, turcii atacă reduta Grivița nr. 1, cucerită de români, și erau chiar gata s-o ocupe, căci garnizoana română, obosită, o părăsise. Căpitanul Moise Groza, însă, luându-le-o și acum înainte, a adus aici Regimentul 13 Dorobanți și Batalionul nr. 2 din Regimentul 14 Dorobanți, care au respins atacul pornit⁴⁹); reduta rămânând în miinile ostașilor români, care o cuceriseră cu însemnate sacrificii.

Chiar în această memorabilă zi — 31 august 1877 —, de acolo din „apropierea Plevnei”, căpitanul Moise Groza, găsind o clipă de răgaz, a scris soției sale, arătându-i la început pe larg și cu exactitatea celui ce a luat parte la atac, îndirjitele lupte de la Grivița. După aceasta, către sfârșit, în aceeași scrisoare, adăuga: „Eu, cu voia lui Dumnezeu am scăpat în deplină sănătate din două lupte: adică din cea de simbătă la 27 și cea de marți la 30 august. În aceasta din urmă am condus eu coloana de atac, la care ocazie mi se răni calul de două gloanțe. Un al treilea glonț mă izbi, îmi rupse tocul de la cizma din piciorul drept și, izbind în dunga tălpii, a ricoșat în lăcări, încît eu am rămas bine”.

Apoi, încheind scrisoarea, îi vestea și o bucurie: „Pentru conduita mea în înția luptă sint recomandat pentru decorația „Cavalerul Stelei României”, iar pentru a doua nu știu pînă acuma, cred că ceva mai mult”⁵⁰).

Într-adevăr, pentru faptele de arme săvîrșite în bătălia de la 30 august 1877, căpitanul Moise Groza a fost decorat cu „Virtutea militară” română⁵¹) și ceva mai apoi, cu ordinul rusesc „Sf. Ana”⁵²).

⁴⁶) General Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 57; Același, *Făuritorii...*, p. 10.

⁴⁷) *Memoriile Regelui Carol I*, vol. X, pp. 94—95.

⁴⁸) „Gazeta Transilvaniei”, XL, nr. 73 din 30 august/18 septembrie 1877, p. 2.

⁴⁹) General Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 58; același, *Făuritorii...*, p. 10.

⁵⁰) Sextil Pușcariu, *Scrisori ale lui Moise Groza*, pp. 239—240.

⁵¹) „Gazeta Transilvaniei”, XLI, nr. 29 din 13/25 aprilie 1878, p. 3. General Radu Rosetti, *Făuritorii...*, p. 11.

⁵²) Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 245.

În ultima sa scrisoare, aci amintită, Moise Groza, lăsând să se înțeleagă pierderile pe care le avusese în lupte Divizia 4-a, cu care mersese la atac, adăuga spre sfârșit: „acum stăm și ne adunăm rămășițele trupelor, așteptând alt ordin”⁵³). Acest așteptat ordin n-a întârziat. Dintr-o altă scrisoare a sa către soție, care, (scrisoare), la 8 septembrie (s.v.) 1877, pleca spre Brașov, din „bivacuul” de dinaintea Plevnei, reiese că mai înainte cu două zile, deci marți 6 septembrie (s.v.), el participase iarăși la un atac împotriva celui de al doilea fort turcesc de la Grivița, aflat încă în mâinile ostașilor lui Osman Pașa. Cu toată vitejia soldaților și cu toate însemnatele pierderi în morți și răniți, după trei ore de luptă, însă, ai noștri de-abia și-au putut păstra „pozițiile avute înainte de atac”. În aceeași scrisoare arăta că foarte probabil vineri 9 septembrie coloana sa va ataca din nou și-și exprima speranța că, dimpreună cu ai lui, o să devină stăpîn și pe acest fort turcesc.

Totodată el își informa soția despre continua stare de încordare dintre beligeranți, aflați acum numai la o distanță de 200 pași unii de alții și se plîngea că din pricina deselor și neconținutelor schimburi de foc nu pot fi ridicați răniții și îngropați morții căzuți în luptă. Din această cauză o stare de infecție se lățește peste tot cîmpul. Speră, însă, că „Dumnezeu e bun și ne va ajuta ca mine să ne îmbunătățim soarta”⁵⁴).

Pentru „probele de curaj și energie”, arătate în atacul din 6 septembrie, aci amintit, căpitanul Moise Groza, atașat la Statul Major al Diviziei a 4-a, la 10 septembrie 1877, în tabăra de la Verbița, la Marele Cartier General al Armatei, a fost „pus la ordinea de zi pe armată”, de generalul A. Cernat, comandantul armatei active⁵⁵).

Acest lucru, desigur, a făcut ca spre el să se îndrepte atenția celorlalți ofițeri și chiar a celor „mari”, unii din aceștia recunoscînd că și-a „făcut o deosebită reputație în armată”, iar alții „din alte divizii”, care nu-l cunoscuseră încă, alergînd a-i „face cunoștința”, după cum el însuși spunea soției într-o scrisoare din 12 septembrie 1877, trimisă din „tabăra dinaintea Plevnei”⁵⁶).

În alte două scrisori expediate tot de aici, la 22 și 29 septembrie, prima către soție și cumnatul său Aurel Mureșianu și a doua numai către acesta din urmă, bănățeanul Moise Groza descrie greutățile vieții de front, plîngîndu-se mai ales de lipsa clipelor de odihnă, și arată că după atacul nereușit de la 6 septembrie și-au făcut tranșee atît de apropiate de fortificațiile turcești, „încît dorobanții noștri nu mai trag cu puștile în turci, ci-i bombardează cu bulgări de pămînt, rizind de ei”, iar „cite unul le aruncă pesmeți și ciolane de carne, zicîndu-le: roadeți bre, căci știm că vi s-au lungit dinții de foame”. Din această cauză, „turcii au luat spaima dorobanților noștri”.

⁵³) *Ibidem*, p. 240.

⁵⁴) *Ibidem*.

⁵⁵) *Documente privind Istoria României, Războiul pentru Independență*, vol. VI, București, 1953, p. 151, nr. 285; *Documente militare, 1877—1878*, p. 392, nr. 361.

⁵⁶) Sextil Pușcariu, *op. cit.*, pp. 240—241.

În continuare se jeluiește de starea timpului, care-i foarte umedă, cu ploi, ceață groasă și noroi mult, crede că un atac decisiv nu va mai întârzia mult și vorbește de două încetări ale focului, pentru ridicarea morților și răniților, de unele atacuri turcești mai ales noaptea, de lipsa de alimente din tabăra otomană și despre două vizite în tranșee — la 20 și 28 septembrie 1877 — ale Domnitorului Carol, care, fără d-a ține cont de marele noroi care face comunicațiile aproape imposibile și (de) gloanțele care șuera", a inspectat „cu deamănuntul bateria cea mare din fața redutei turcești, construită din nou pentru a bațe fortul Bucovei și lagărul retransat (întări) de acolo", a adresat „fiecărui soldat cuvinte de consolare și încurajare", s-a interesat „de hrana, îmbrăcămintea și starea sănătății lor", a ordonat „a se face bordeie" și apoi a mers „la ambulanță, spre a vizita bolnavii, care din cauza timpului sînt destul de numeroși" ⁵⁷⁾.

Atacul asupra redutei turcești, mai sus amintită, despre care căpitanul Moise Groza în ultima sa scrisoare spunea că nu va mai întârzia mult, s-a produs în ziua de 7 octombrie (s.v.) 1877, dar, „din nenorocire, după două asalturi (...), divizia sa — a patra — a fost respinsă cu mari pierderi" ⁵⁸⁾, iar el însuși „contuzionat".

A doua zi, 8 octombrie 1877, din Verbița, printr-un raport către Domnitor, cu privire la desfășurarea acestui atac, însuși generalul Al. Cernat, comandantul armatei active, amintește acestuia că între ofițerii răniți se află și căpitanul Groza din Statul Major, „contuzionat" ⁵⁹⁾. Tot în această zi, Domnitorul a trimis „un adjutant expre" ca să-l vadă „în numele său" ⁶⁰⁾, ceea ce, desigur, constituie o vădită dovadă a aprecierii de care ofițerul bănățean se bucura în fața șefului Statului Român.

În ziua următoare, 9 octombrie 1877, tot din Verbița, căpitanul Moise Groza, prin scris, a arătat soției sale cum i s-a întîmplat „accidentul", spunindu-i: „Cu această ocazie, — atacul din 7 octombrie —, pe la orele 6¼ fui și eu contuzionat la cap, dar fără pericol, adică: în șanțul cel mai înaintat și în momentul cînd cu sabia și cu revolverul în mînă mă sileam a împinge niște soldați din vînători peste parapeta șanțului, căzu un obuz (ghiulea) din tun (túrlesc) înaintea noastră în parapet, care eclatînd, mi-a aruncat un bulgăr de pămînt în față, în urma căruia căzui amețit în șanț cu toți soldații de pe parapet peste mine, care în cea mai mare parte erau făcuți bucăți de eclaturile obuzului. Cîte minute voi fi stat acolo nu știu. Revenindu-mi iarăși la simțire, imi trebui cîtva timp și opînteli a ieși de sub mulțimea de cadavre și răniți, care erau grămădiți peste mine. Răzimat pe parapetul șanțului, căutai să ies din învîlmășala ce era acolo și a mă retrace în a doua linie unde să mă lege doc-

⁵⁷⁾ *Ibidem*, pp. 241—246.

⁵⁸⁾ *Ibidem*, p. 243.

⁵⁹⁾ *Documente privind Istoria României. Războiul pentru Independență*, vol. VI, p. 583, nr. 1146; *Documente militare 1877—1878*, pp. 414—415, nr. 388, V. și: General Radu Rosetti, *Făuritorii...*, p. 11.

⁶⁰⁾ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 243.

torul. Văzându-mă în libertate, pipăi cu mina la cap spre a vedea în ce stare mi-e *dovleacu*, căci eu credeam că cel puțin jumătate din el mi-a zburat în aer. Din norocire însă observai că nu am decît o simplă zgîrie-tură la ochiul stîng și la barbă, din care curgea sînge. Cu urechea dreaptă nu aud nici acum. Chipiul, sabia și una din decorațiile de pe piept le pierduse ⁶¹⁾. Ajungînd la locul de pansament, Dr. Davila mă legă și dîndu-mi o bonetă ce o avea în pozunar, mă asigură că în cîteva zile o să-mi treacă și pe la orele ... ajunsei la cort unde am luat o supă caldă și mă culcai.

A doua zi iarăși veni Dr. Davila să mă vadă, și avu bucurie, văzîndu-mă sculat și plimbîndu-mă prin casă ...

Toată lumea zice și zic și eu că am avut mare noroc de am scăpat⁶²⁾.

În legătură cu această „contuzie“ a căpitanului Moise Groza, semnalăm că dintr-o corespondență particulară „de pe cîmpul de rezel“, trimisă din Verbița „Gazetei Transilvaniei“ la 22 septembrie/10 octombrie 1877, reiese că el, deși rănit, după ce i s-au legat ranele, „a rămas în acțiune“, luptînd în continuare alături de ostașii săi ⁶³⁾.

Rămas încă după luptă pentru cîteva zile la Verbița, ofițerul bănățean, la 12 octombrie 1877, a scris în țară, dînd informațiuni mai ales, despre „încetarea de arme“, survenită între turci și români, în ziua de 10 octombrie, în timpul căreia s-au ridicat răniții și s-au îngropat morții. Semnalează întîlnirea cu prilejul acestei operațiuni, dintre soldații turci și români, dă amănuntul că în tabăra turcească activau și doi medici de neam român, care au spus celor ai noștri că prizonierii români sînt bine tratați de turci și încheie, arătînd că de două zile „bombardarea este generală de dimineața și pînă seara“ ⁶⁴⁾.

După atacul nu întru totul reușit din 7 octombrie 1877, la conducerea Diviziei a 4-a, care suferise grele pierderi, s-au făcut unele schimbări, căpitanul Moise Groza ocupînd un loc mai de răspundere. La 19 octombrie 1877, în Gorni-Etropol, din ordinul Șefului de Stat Major al Brigăzii I-a, el semna un ordin de zi — nr. 220 —, prin care se făcea cunoscut trupelor în subordine că Brigada I-a intră iarăși sub comanda Diviziei a 4-a, componența ei și pozițiile pe care, de îndată, le va ocupa Bașalionul din 2 Dorobanți ⁶⁵⁾.

⁶¹⁾ Chipiul și decorația, găsindu-se pe locul unde a fost rănit, i-au fost aduse în ziua de 9 octombrie 1877. Sabia nu i s-a mai găsit. (Informație dată soției sale, Elena Groza, de el însuși). V. Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 244.

⁶²⁾ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, pp. 243—244.

⁶³⁾ „Gazeta Transilvaniei“, XL, nr. 82 din 1 nov./20 oct. 1877, p. 1. Pentru răniirea căpitanului Moise Groza, să se vadă și: *Documente privind Istoria României. Războiul pentru Independență*, vol. VII, București, 1954, p. 47, nr. 93; *Documente militare 1877—1878*, p. 435, nr. 411.

⁶⁴⁾ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, pp. 244—245.

⁶⁵⁾ *Documente privind istoria României. Războiul pentru Independență*, VII, 1. 43, nr. 85. *Documente militare 1877—1878*, p. 434, nr. 410.

În seara aceleiași zile — 19 octombrie —, probabil, el a întâlnit pe generalul rus Gurko, de la care a adus un ordin pentru colonelul Gr. Borănescu, comandantul Brigăzii a 2-a din Divizia a 4-a, prin care i se cerea să ocupe cu brigada sa „retrășamentele“ construite la est de localitatea Gorni-Etropol, ceea ce acesta a și făcut, așa cum reiese din raportul pe care, la 20 octombrie 1877, l-a înaintat generalului rus ⁶⁶⁾.

În ziua în care colonelul Gr. Borănescu își înainta raportul, aci amintit, în „fața“ localității Gorni-Etropol, căpitanul Moise Groza, „șef de Stat Major“ al Brigăzii I-a din Divizia a 4-a, iarăși „din ordin“ semna un ordin de zi — nr. 237 —, prin care comunica unităților în subordine noile poziții ce vor ocupa, întregul sistem de avantposturi și punea sub ordinele sale Secția de Artilerie de 9 c., comandată de căpitanul Crimneanu ⁶⁷⁾. Trei zile mai apoi, la 23 octombrie 1877, aflindu-se la Gorni-Etropol, „Șeful de Stat Major“ al Brigăzii I-a din Divizia a 4-a, căpitanul Groza, semna un ordin circular — nr. 250 —, prin care se dădeau instrucțiuni batalionului din Regimentul 2 Dorobanți, comandat de maiorul Gh. Cuciuc pentru a intra de îndată de serviciu în avantposturile de pe frontul Plevnei ⁶⁸⁾.

Prins de atâtea sarcini de front, timp de peste două săptămîni, căpitanul Moise Groza n-a mai putut scrie acasă. Aceasta a făcut-o tocmai la 27 octombrie 1877, cînd din Gorni-Etropol, a scris soției, spunîndu-i, între altele, că „acum Plevna este înconjurată completamente, încît nici un șoarece nu mai poate ieși“ și exprimîndu-și speranța că „în cel mai apropiat timp va vedea steagul alb filfiind pe zidurile ei“ ⁶⁹⁾.

Intr-o altă scrisoare, pe care la 31 octombrie 1877, i-o trimitea din Gorni-Etropol, el îi scria că „pentru curajul dezvoltat (...) în luptele de la 27 și 30 august“, a primit de la Marele Duce Nicolae „Ordinul Sf. Ana, cl. a 3-a, la piept cu nod“ și tot odată îi făcea cunoscut că se simte bine, că „în afară de (...) setea de a nimici vrăjmașul națiunii mele, nimic nu-i apasă inima“ și că încă se află cu Divizia a 4-a „la gura Plevnei“, unde așteaptă „în fiecare zi ca Jupînul Osman să ne dea o „bună-dimineață“. O asigură în continuare că dacă acesta va face un astfel de lucru, el și ai lui, vor uita tot ce s-a petrecut pînă acum pe front între cele două tabere și o să-i răspundă atît „de amabil, încît (Osman Pașa) o să fie uimit de politetea noastră“. Spre sfîrșit, îi adaugă știrea că toți cei din jur, avînd în vedere cele ce el a făcut în folosul Diviziei a 4-a, zic că este „stilpul“ acesteia ⁷⁰⁾, ceea ce, precum reiese și din cele de mai sus, era întru totul adevărat.

Între timp bătălia pentru Plevna a continuat. Ea a luat sfîrșit la 28 noiembrie/10 decembrie 1877, cînd iscusitul și destoinicul ei apărător,

⁶⁶⁾ Documente militare 1877—1878, p. 436, nr. 413.

⁶⁷⁾ Documente privind Istoria României. Războiul pentru Independență, VII, pp. 56—57, nr. 111; Documente militare 1877—1878, pp. 437—438, nr. 414.

⁶⁸⁾ Ibidem, p. 116, nr. 210; Ibidem, p. 442, nr. 420.

⁶⁹⁾ Sextil Pușcariu, op. cit., p. 245.

⁷⁰⁾ Ibidem, pp. 245—246.

Osman Paşa, rănit, s-a predat colonelului român Cerkez „împreună cu toată armata sa“, declarînd că „se consideră ca prizonier de război“⁷¹⁾.

Curînd după aceasta, printr-un Înalt Ordin de zi — nr. 174 din 5/17 decembrie 1877 —, s-a întocmit o nouă „ordine de bătaie a armatei române“, cu care prilej căpitanului bănăţean Moise Groza i s-a păstrat calitatea de „ofiţer de Stat Major“ şi, desigur, recunoscîndu-i-se însuşirile de bun strateg dovedite în luptele la care paricipase, a fost trecut la Marele Cartier General al Armatei, la comanda căruia fusese avansat ca „maior-general“ generalul de divizie Cernat Alexandru⁷²⁾.

Cam în acelaşi timp, unitatea militară a căpitanului Moise Groza a părăsit Verbiţa — unde stătuse mai bine de două luni —, plecînd spre zona Vidinului, unde luptele au mai continuat. La 7 ianuarie 1878, el era la Lom-Palanca pe Dunăre şi de aici a scris soţiei la Braşov.

Din scrisoare se poate afla că de la plecarea din Verbiţa şi pînă după sărbătorile Crăciunului el a fost tot în marş, luptînd cu multe greutăţi pricinuite de zăpadă şi viscol şi că în ultimile zile ale anului 1877 a mai îndeplinit o misiune de front, făcînd o recunoaştere spre Belogradgic, pe valea riului Scomla, de unde s-a întors în primele ore ale anului nou, 1878.

O dată cu acestea, scria soţiei că pe acolo pe unde se află, se vorbeşte că „în curînd o să se facă pace“, ceea ce crede şi el. Mărturisea în acelaşi timp, că aşteaptă „cu nerăbdare“ un asemenea moment, deoarece „de 9 luni doar am avea destul“.

În sfîrşit, anunţîndu-şi soţia că acum este trecut la Marele Cartier General al Armatei, îi spunea că luni 9 ianuarie 1878, împreună cu acesta, va pleca la Nazir-Mahala — mai spre Vidin —, de unde apoi, speră că va trece Dunărea la Ciuperceni „în ţara noastră mult dorită, unde se va stabili Cartierul“⁷³⁾.

Cu aceasta campania atît de eroică şi de bogată în fapte de arme din războiul pentru cucerirea independenţei de Stat a României a căpitanului bănăţean Moise Groza se apropia de sfîrşit.

Cînd încă el era în sudul Dunării, Adunarea Naţională a României, la 13/25 decembrie 1877, „între aplauzele unanime ale deputaţilor“, a votat „împămîntenirea“ lui, „eroicul căpitan Groza“⁷⁴⁾, iar Domnitorul Carol, la propunerea lui Ion C. Brătianu, ministru de resbel ad-interim, pentru vitejia, eroismul, exemplara competenţă şi plină de sacrificii activitate, desfăşurată pe frontul din Bulgaria pe data de 1 decembrie 1877, l-a înălţat la gradul de maior.

⁷¹⁾ General Radu Rosetti, *Armata română în războiul din 1877—1878*, p. 75.

⁷²⁾ *Documente privind Istoria României. Războiul pentru Independenţă*, vol. VIII, Bucureşti, 1954, p. 70; *Documente militare 1877—1878*, p. 508, nr. 495; „Monitorul Oastei“, nr. 29 din 30 dec. 1877, p. 917.

⁷³⁾ Sextil Puşcariu, *Scrisori ale lui Moise Groza*, p. 246.

⁷⁴⁾ Cf. „Gazeta Transilvaniei“, XL, nr. 98, din 27/15 dec. 1877, p. 1, unde, pe temeiul unei telegrame din 26/14 decembrie 1877 primită de la Bucureşti, se afirma că „ieri“, — deci 25/13 decembrie —, „eroicul căpitan Groza a fost împămîntenit“.

Precum își anunța soția prin ultima scrisoare, aci amintită, — cea din 7 ianuarie 1878 —, cînd, în noaptea de Anul Nou s-a întors din recunoașterea dinspre Belogradic, a găsit acasă, la Lom-Palanca, o „depeșă de felicitare pentru gradul de maior“, care, de bună seamă, nu i se va fi acordat decît de scurtă vreme: sigur în cea de a doua parte a lunii decembrie din anul 1877⁷⁵⁾. Adăuga în această scrisoare către soție că „în ziua de Anul Nou“ a fost „vesel (...) pentru acest cadou“, că s-a „și îmbrăcat deja maior, căci hainele le avea gata în geamantan încă din luna august“ și că „înaintarea lui ca maior a produs o mare senzație în armată, dar că toți trebuie să afirme: că a fost binemeritată și singura recompensă care i s-ar fi putut da“⁷⁶⁾.

Patria-Mumă cinstea și răsplătea astfel pe un fiu, care, dînd curs conștiinței sale de român și dragostei sale față de tot ce-i românesc, cum de atîtea ori o afirmase în scris, alergase la luptă și luptase cu eroism și abnegație pentru cucerirea deplinei ei independențe.

Așa cum, la 7 ianuarie 1878, spusese soției, în prima parte a acestui nou an, maiorul Moise Groza a venit în țară. Cum era firesc, el a mers și la Brașov, unde se afla soția și familia sa și unde a „petrecut“ cîteva săptămîni. Aici, pentru bravura arătată pe „cîmpul de resbel“ în seara zilei de sîmbătă 9/21 aprilie, 1778, „vreo 60 de cetățeni din clasa cea mai aleasă a societății românești brașovene“ l-au sărbătorit printr-un „banchet“, dat „în sala cea mare“ de la „Pomul Verde“, fiind de față și socrul său, prof. Iacob Mureșianu, redactor al „Gazetei Transilvaniei“. Vorbitoarii au rostit cuvinte de laudă la adresa maiorului Groza și prin el au elogiat „armata română, care a știut să stoarcă admirația lumii întregi prin vitejia ei“.

⁷⁵⁾ Înălțarea bănățeanului Moise Groza la gradul de maior în armata română, repetăm, este „considerată“ că s-a petrecut în ziua de 1 decembrie 1877. Ea s-a făcut prin „Înaltul Decret“ nr. 2299 din 20 decembrie 1877, pe care Domnitorul Carol I l-a emis în urma raportului cu propuneri nr. 17.724 al lui Ion C. Brătianu „ministru de resbel ad-interim“ de atunci.

Decretul cuprîdea un singur articol în următoarea formulare: „Înaintăm la gradul de maior în arma infanteriei pe căpitanii ce urmează, care s-au distins prin curagiu, zel și devotament în luptele contra inamicului și care au fost puși în ordin de zi pe armată, conform aliniatului I-ii de sub art. 25 din Legea de înaintare în armată,

Groza Moise din corpul de Stat Major, căpitan de la 1877, aprilie 24, la vacanța ce este în al 5-lea Regiment de Linie, prin înaintarea maiorului Iarca Leonida“. (Celălalt căpitan înaintat la gradul de maior tot prin acest decret a fost Merișescu Constantin).

„Considerîndu-se această înaintare pe ziua de 1 decembrie 1877.

Dat în București, la 20 decembrie 1877“.

Aceasta este deci data ridicării la gradul de maior a lui Moise Groza și nu 1 ianuarie 1878, cum au afirmat și scris unii (v. General Radu Rosetti, *Făuritorii...*, p. 14).

(Pentru Decret, să se vadă: „Monitorul Oastei“, nr. 30 din 31 decembrie 1877, pp. 941—942).

⁷⁶⁾ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 246.

Răspunzînd, sărbătoritul a spus că „onoarea ce i se face, se resfringe asupra întregii armate române” și că „prin urmare își ține de datorință a mulțumi, nu numai în numele său, dar și în al bravilor de la Grivița, Plevna, Rahova ș. c. l. pentru simpatiile dovedite” ⁷⁷⁾.

În vara ce a urmat, se pare, maiorul bănățean Moise Groza a trecut din nou la sud de Dunăre, unde, desigur, a vizitat locurile prin care luptase cu un an în urmă și, totodată, a cercetat la ei acasă pe unii din românii ajunși acum în granițele unui nou stat balcanic pentru a cărui naștere își dăduseră viața și fuseseră răniți peste 10.000 de fii ai patriei noastre. Costatînd că cei de pe aici de un neam cu el sînt lipsiți de drepturi și tratați mai rău decît sub fosta stăpînire otomană, la 16 august 1878, aflîndu-se la Silistra, el, plin de indignare, despre cele văzute, — citînd chiar și cîteva exemple —, a scris cumnatului său Aurel Mureșianu la Brașov, cerînd ca materialul ce-i trimite să fie „aranjat” pentru tipar, desigur pentru coloanele „Gazetei Transilvaniei” din acel oraș ⁷⁸⁾.

După încheierea definitivă a războiului din 1877—1878 și după semnarea păcii, maiorul Moise Groza, fiu strălucit al Banatului, a rămas un timp în patria sa pentru care luptase. Aici, pentru calitățile și competența sa în materie, — fiind mult apreciat de regele Carol I —, ceva mai apoi a fost înălțat la gradul de general în armata română ⁷⁹⁾. Se afirmă totuși de-unii că ultima parte a vieții el și-ar fi petrecut-o la Brașov, unde și-ar fi încheiat și zilele.

Aceste sînt știrile ce se pot aduce acum cu privire la viața și faptele acestui român bănățean, care „mînat de dorul să ajute și el la mîntuirea României scumpe de sub jugul semilune” ⁸⁰⁾, a luptat cu eroism pe cîmpurile de luptă din Bulgaria. Apreciat pentru devotamentul, vitejia și competența sa de însuși Comandantul de Căpetenie al Armatei române, încadrat în rîndurile acesteia, prețuit de ofițerii și soldații din jur, citat prin ordine de zi ale armatelor de operație română și rusă, preamărit pentru eroismul, patriotismul și faptele sale de arme, în pagini din presa vremii, împămîntenit în lăuntrul hotarelor Statului pentru a cărui libertate și independență luptase, prin votul dat în unanimitate și cu entuziasm de Parlamentul României independente, sărbătorit cu căldură de românii brașoveni și de alții, și chemat în felurite posturi de răspundere din armata română, ofițerul bănățean Moise Groza va rămîne în istoria noastră militară ca unul care, cu hotărîre, competență, tenacitate, energie, curaj, patriotism, eroism și sacrificiu, a contribuit puternic la cucerirea de către armata română a laurilor cu care în anul 1877 aceasta s-a acoperit pe cîmpurile de bătaie de la Grivița, Plevna, Rahova, Smîrdan.

⁷⁷⁾ „Gazeta Transilvaniei”, XLI, nr. 29 din 13/25 aprilie 1878, p. 3.

⁷⁸⁾ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, pp. 246—249.

⁷⁹⁾ Sextil Pușcariu, *Scrisori ale lui Moise Groza*, p. 230, notă; Paul Abrudan, *op. cit.*, p. 589, n. 19.

⁸⁰⁾ Sextil Pușcariu, *Răsunetul războiului pentru Independență în Ardeal*, p. 201, n. 3 (Extras, p. 17, n. 3).

Vidin ș. a. și totodată și la cucerirea deplinei independențe de stat a României. Cinste și onoare lui ! ⁸¹⁾).

De încheiere, fie-ne îngăduit ca aceste rinduri ce văd lumina în paginile unei reviste din capitala Banatului lui Moise Groza, să le socotim un pios omagiu adus memoriei lui, cu prilejul împlinirii a o sută de ani de cînd el, pe cîmpul de luptă a săvîrșit faptele de eroism mai sus pomenite și de cînd România, „țara lui mult dorită“, cum o numea adesea, și prin efortul lui, plin de însemnate sacrificii, și-a cucerit deplina independență de Stat.

⁸¹⁾ cf. General Radu Rosetti, *Armata română în războiul din 1877—1878*, p. 71.

PREOTEASA HERSILIA STURZA — VREDNICĂ ROMÂNCA

de: Preot ION OPREA

O datorie firească ne îndeamnă a nu lăsa ca vâlul uitării să se aştearnă peste faptele mari ale acelora dintre fiii neamului românesc care prin viaţa şi activitatea lor au lăsat urmaşilor o bună pildă de urmat dintre care cu îndreptăţită mândrie putem spune că face parte şi înflăcărata patrioată, vrednică preoteasă şi distinsă mamă Hersilia Sturza.

S-a născut la anul 1852, în comuna Şoimoş-Lipova, judeţul Arad, din părinţii preot Magdu Iosif şi Alexandra, de la care a primit o aleasă educaţie religioasă şi patriotică, educaţie care avea să aibă o puternică înrîurire în activitatea ei viitoare.

Sămînţa iubirii de Dumnezeu şi oameni aruncată în sufletul şi inima ei de bunii săi părinţi, a început să rodească din clipa instalării ca preot a soţului ei Mihai Sturza în comuna natală Şepreuş, şi el de o rară integritate, exemplu de modestie şi cumpătate, de cinste şi curaj, de dragoste şi prietenie faţă de cei mulţi şi oprimaţi din rindul cărora s-a ridicat.

Ambii au făcut vot înaintea lui Dumnezeu că vor sluji cu tot devotamentul interesele Bisericii şi neamului din care au vlăstărit, propovăduind şi unul şi altul ideea de dreptate socială de independenţă şi unitate naţională cu fraţii de dincolo de Carpaţi, iar în clipa în care încep să răsară zorii luminoşi, vestitori ai libertăţii şi independenţei naţionale, s-au încadrat cu toată fiinţa lor în această luptă. Acest adevăr îl confirmă graba cu care preoteasa Hersilia Sturza răspunde apelurilor făcute către femeile române din Transilvania de femeile din Bucureşti, Craiova şi alte oraşe din România pentru a înfiinţa comitete şi pentru a mijloci colecte de bani şi pansamente, în favoarea răniţilor armatei române ce luptau pe front alături de ruşi în scopul cuceririi independenţei de stat a României (cf. relatărilor ziarului Kelet, Cluj, din 27 mai 1877).

Cu agerimea minţii, cu înflăcăarea inimii şi vrednicia miinilor a lansat şi ea în luna mai 1877, prin foaia „Biserica şi Şcoala” o însufleţită chemare filantropică către toate doamnele şi femeile române din Transilvania şi Banat şi în mod cu totul special celor din Lunca Aradului pentru a veni în sprijinul armatei române angajată în războiul pentru independenţă făcându-le acestora cunoscut că : „Turcii au început a bombardă cetăţile de lângă Dunărea României, la ce tot românulu cu suflet voinicelu a pusu mană şi a stade se lupta pe morte seu vietea alătura cu Rusiei contra turciloru.

Lupta este pentru creștinism, și noi sintem creștine !

Lupta o țineu Români și noi sintem române.

Aceste legături ne ducă inimile la frații noștri în lupta din colo de Carpați, și ele (inimile) ne provoacă de a înbrăca doliu pentru cei ce voru cade victima dușmanului și a împleti cununi de flori pentru cei ce se voru întoarce cu victoria.

Aceste legături impun fieșce carei romane adevărate a face sacrificiu și oferte după putința, pentru ajutorarea bravilor ostași din România.

Pentru primirea ofertelor în Transilvania este constituit un comitet de dame romane în Sibiu, sub președinția D-ei Iuditha Maccelariu. Era pentru primirea ofertelor din *părțile ungurene* și de chilinul din partea nostre din Lunca, pana ce dora se v-a constitui și la noi un comitetu, me recomendu eu subscrisa a sta la dispozițiunea stimatelor Domne și femeii romane și voi primi oferte, în bani, în scame, feșii de panza, flanelu și tifon nou care toți pe langa socoata și mulțumita publică, în foile nostre de din cocea, se vor înainta la loculul destinat.

E de însemnatu : ca scamele se se facă numai din panza de ața curuta vechea și mole. Era fașiele seu se se pregătească de după instrucțiunea dată de comitetulu Damelor din Sibiu, ce s-au publicatu în toate foile romane, sau se se trimiță numai materia (panza, tifonul și flanelu) și le voi pregăti eu în fașii" (Biserica și Școala anul 1/1877, nr. 19, pp. 151-152).

Prin această acțiune ea a înscris în istoria patriei alături de femeile de pe toate plaiurile țării o minunată pagină de înaltă conștiință patriotică, de un nemărginit devotament și spirit de sacrificiu.

Faptul că a fost și o vrednică preoteasă îl desprindem din activitatea socială ce a desfășurat-o zi de zi în îndrumarea enoriașilor încredințați soțului ei spre păstorie. „N-a fost casă în parohia Șepreus în care să nu fi adus cuvînt de înțeleaptă învățătură privind creșterea și educarea copiilor în spirit românesc, privind regulile de educație sanitară pentru ca fiecare să ducă o viață cît mai curată și mai demnă. La necaz le-a fost enoriașilor mîngiere, în vremea lipsurilor de tot felul intrajutorare, în credința în Dumnezeu și izbăvirea neamului întărire (cf. mărturisirilor enoriașului Ioan Pîrvu de la nr. 202)". De aceea, deși au trecut atîția ani de cînd și-a luat rămas bun de la tot ce e trecător, numele ei bun a rămas și este rostit și astăzi cu îndreptățită venerație.

A fost o distinsă soție și mamă. Ca soție și-a cinstit cu deplin devotament soțul, avînd 12 copii care i-au fost bucuria vieții și nădejdea bătrîneții.

La vîrsta de 39 de ani îi moare — la 23 iulie 1891 în vîrstă de 44 ani — soțul. Cu toate că copiii erau mici și mulți, iar lipsurile mari ea n-a renunțat la luptă pentru a da neamului românesc oameni întregi și buni patrioți, astfel fiicele ei se căsătoresc și ajung unele distinse preotese, altele distinse învățătoare, iar fii medici de elită.

Preoteasa Hersilia Sturza este aceea care a dat neamului românesc pe omul care a creat cea dintîi clinică românească de balneologie, pe medicul și profesorul Marius Sturza, care prin întreaga sa activitate s-a

dovedit a fi o personalitate complexă, un bun clinician, balneolog și fizioterapeut cu vederi progresiste și cu o bogată activitate pe tărîm obștesc. Iubirea de țară a fost baza educației noastre de acasă, mărturisirea medicul Marius Sturza.

Deși s-a învrednicit de a fi consilier medical la Viena, patriotismul lui fierbinte și dorința de a contribui la ridicarea medicinei românești l-a determinat în anul 1931 să se întoarcă în țară. Pentru meritele sale s-a învrednicit de cinstea de a fi președintele Societății de balneologie din România pînă în anul 1954 cînd își dă obștescul sfîrșit în locuința sa din orașul Sibiu.

Atît fii cît și fiicele au fost mîndria matroanei Hersilia Sturza dar nu numai a ei ci și a Bisericii și neamului nostru românesc.

Și-a încheiat crugul vieții sale pămîntești la 8 august 1937 la înaintata vîrstă de 85 ani în comuna Tirnova, județul Arad, după o lungă și grea suferință. Trupul ei neînsuflețit a fost apoi transportat, prohodit și așezat printre suspine și lacrimi lingă soțul ei preotul Mihai Sturza din cimitirul bisericii din Șepreus.

Fie ca numele preotesei Hersilia Sturza să rămînă mereu în conștiința noastră de fii și părinți, iar modelul ei de viață să fie urmat de toate fiicele credincioase și maicile preotese ale Bisericii noastre spre mărirea lui Dumnezeu și fericirea Patriei.

DOCUMENT ISTORIC PE O FILĂ DE CARTE

de: VIOREL GH. ȚIGU

Biblioteca Vicariatului ortodox sîrb din Timișoara are la cota 444 titlul *Sbornicul* lui Coresi. Cartea a fost găsită la Cenei (Timiș), este în stare bună, cuprinde 993 de pagini într-o copertăție de piele cu miez de lemn. Tiparul executat cu două cerneluri, neagră și roșie, pe hîrtie de moară, cu filigran și semnul morii reprezentat prin două săbii încrucișate cu garda în sus pe un fond de scut, iar deasupra o coroană. În interiorul *Sbornicului* gravuri ca : „Nașterea Maicii Domnului”, „Dumineca Tomii”, „Sf. Ioan Teologul” (bust), „Cuv. Paraschiva” (bust); o cruce cu 3 brațe ce sînt încadrate și flancate de ornamentică florală, iar literele de început sînt ornamentate.

Pe ultima pagină, în jumătatea inferioară, se află o vigneta mai mare cu stema familiei Báthory (3 colți de mistreț), iar deasupra ei un text din care aflăm :

„De aceea prin voia marelui Dumnezeu și Mintuitorului nostru Iisus Hristos și harul și darul Sfintului Duh, eu Mitropolitul sfințit Kir Ghe-nadie al Ardealului; văzînd în ultima vreme mare distrugere și ruinare a sfintelor biserici de către popoarele de altă credință, precum și reducerea cărților bisericești...”.

„Știînd că toate ale acestei vieți sînt deșertăciune și sînt trecătoare am ales deci cît am putut prin cuget să realizez ca să fie spre luminarea sfintelor biserici, Dumnezeului care m-a ajutat în dorința mea am scris și am alcătuit această dumnezeiască și foarte importantă carte numită *Zbornic* în care am introdus slujbele sfintelor sărbători alese din luna septembrie pînă în luna august care le-am găsit în extrasul lui Bojidar (Vukovici n.n.). Dar a se ști că nu m-am liniștit, nici pleoapele mele nu dormitează, nici bogăția dăruită mie de Dumnezeu n-am cruțat-o pînă nu am terminat această lucrare. De aceea pre toți care cîntă sau citesc sau transcriu, rog în numele dragostei lui Hristos să binecuvînteze. Dacă ceva va fi greșit, corecți și nu blestemați și acei cărora prin aceasta le vestim, harul să primească de la Dumnezeu și Mintuitorul nostru Iisus Hristos căruia se cuvine mărirea și împărăția în vecii vecilor amin. Din

porunca I.P.S. Mitropolit al Ardealului Kir Ghenadie m-am străduit supra acestei scrieri eu păcătosul și smeritul și cel mai mic din oameni, *diaconul Coresi* ...".

„Cartea aceasta dumnezeiască a început să se scrie în luna mai, ziua 20 și s-a terminat în luna noiembrie ziua 11 în orașul Saza Sebeș (Sebeș-Alba n.n.) pe timpul marelui Voievod al Crișului și Ardealului Báthory. Această sfință și dumnezeiască carte, numită *Sbornic* în anul 7088 de la facerea lumii, iar de la nașterea lui Hristos 1580, Cercul soarelui 4, a lunii 1”.

Această carte, scrisă în slavonă, a fost cerută, așa după cum reiese din textul de mai sus, de mitropolitul Ardealului, Kir Ghenadie, care își avea reședința la Alba Iulia. Dorința de a fi scrisă în limba slavonă se explică și prin faptul că mitropolitul Ghenadie a început acțiuni contra Reformei, cu scopul de a apăra Ortodoxia și unitatea neamului de influențe calvine și luterane.

Sbornicul coresian, la care ne referim, mai cuprinde o seamă de însemnări ulterioare (scrise de mină) foarte interesante, din care desprindem nume românești ca : popa *Moise* ; nume de familie — *Lupu, Sinziian Ana, Solomia, Popovici* etc. Dar cea mai interesantă și importantă însemnare este pe prima pagină (jos) într-o limbă „originală” cu cuvinte românești și sirbe, care zice : (dăm traducerea) „De a se ști cînd au plecat *cătane* din Lipa (Lipova n.n.) în anul 7108 pe timpul lui Mihail voievod trecut la nemți”. Cuvintele subliniate sînt în limba română, dar cu caractere cirilice.

Probabil că autorul acestei însemnări se referă la sfîrșitul anului 1600, cînd Mihai Viteazul, în urma unei încercări neizbutite de a-l alunga pe Simion Movilă venit pe tronul Țării Românești cu ajutor polon, trece în Transilvania și se îndreaptă spre Viena unde ajunge în ianuarie 1601. Este posibil ca în drum spre Viena să se fi oprit la Lipova, de unde, în urma plecării lui, garnizoana militară de acolo, părăsește și ea orașul.

Însemnarea este destul de grăitoare, reliefind încă odată figura marelui voievod în care și-a pus speranța poporul din cele trei țări române. Remarcăm și importanța Lipovei, ca punct strategic și comercial, poartă a Transilvaniei, pe Mureș, deschisă apusului. În secolul al XVII-lea cetatea Lipovei era construită din piatră, avînd un plan pentagonal. Din descrierea călătorului Evliya Celebi Efendi, pe la mijlocul secolului, Lipova avea, în interiorul cetății, 1500 de case frumoase, unele cu etaj, acoperite cu șindrilă, iar străzile erau pardosite cu scînduri și cu grinzi de lemn lucios. În cetate mai erau 200 de prăvălii, ceea ce denotă însemnătatea acestui centru comercial în care locuitorii fac comerț cu sare, pe care o aduc de la Turda, pe Mureș. La bogăția orașului se adaugă și cele 7 școli pentru copii și cîteva biserici. Acestea explică clar necesitatea garnizoanei lui Mihai Viteazul în cetatea Lipovei, la sfîrșitul secolului

al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea, cu atât mai mult cu cât orașul era și reședință de scaun vlădicesc. Cînd valea Mureșului împreună cu Lipova au fost eliberate de sub turci, episcopul Sava I Brancovici, pe lângă titlul de episcop al Inelui și Aradului avea și titlul de episcop de Lipova.

De mare importanță rămîn cuvintele românești din textul mai sus amintit, deoarece dovedesc încă odată, permanenta prezeță a limbii române și existența ei, ca obiect de predare în școlile vremii.

TREPT E ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

CREAȚII TEHNICE ORIGINALE

Pe baza unor programe concrete, elaborate de specialiștii din unitățile industriale de pe raza județelor Argeș, Olt și Vilcea, au fost asimilate și introduse în fabricația de serie peste 2.200 de utilaje, subansamble, aparate de măsură și control și piese de schimb. Concepute și realizate atît cu forțe proprii de către muncitorii, inginerii și tehnicienii fiecărei întreprinderi în parte, cit și prin cooperare, noile produse au contribuit la diminuarea cu peste 30 milioane lei valută a cheltuielilor prevăzute inițial pentru procurarea lor din import. La Întreprinderea de componente electrice pasive din Curtea de Argeș, de pildă, au fost fabricate, între altele, mai multe tipuri de circuite integrate și alte piese destinate echipării calculatoarelor, radioreceptoarelor și televizoarelor, iar la Combinatul de prelucrare a lemnului din Rîmnicu Vilcea au fost construite diferite utilaje pentru transportarea, secționarea și cõjirea buștenilor.

LA PORȚILE DE FIER

Energeticienii hidrocentralei „Porțile de Fier” au rotunjit la 400 milioane kilowați-oră cantitatea de energie electrică realizată în plus pînă la sfîrșitul anului 1976. Succesul are la bază pe de o parte scurtarea termenelor de staționare a agregatelor în reparații și revizii tehnice, iar pe de alta — preocuparea specialiștilor și a muncitorilor de aici pentru utilizarea cu indici superiori, pentru folosirea cit mai bună a potențialului energetic al Dunării, factori pe baza cărora s-au cîștigat, lunar, față de graficul planificat, puteri funcționale cuprinse între 75 și 95 MW.

PRODUSE NOI ÎN INDUSTRIA CONSTRUCTOARE DE MAȘINI

Industria constructoare de mașini, ramură care în cincinalul revoluției tehnico-științifice își sporește aportul în promovarea progresului tehnic în economie, a înscris, anul trecut în nomenclatorul de fabricație 2.000 de produse noi sau modernizate. În marea majoritate, noile produse sînt rodul concepției proprii a specialiștilor noștri.

Întreprinderile din această ramură au asimilat, printre altele, instalația de foraj marin, mașini-unelte de mare productivitate, ca strungurile carusel și frezele din familia de 2.000 mm, noi tipuri de cazane de aburi

care folosesc combustibil lignitul, cabluri electrice de 20 kV izolate cu mase plastice, autotrenuri frigorifice, tipuri perfecționate de războaie de țesut.

AUTOTURISMUL 300.000

La 25 decembrie 1976 la Întreprinderea de autoturisme Pitești, harnicul colectiv de muncă de aici a dobândit un succes remarcabil; el a raportat realizarea cu 6 zile mai devreme a principalilor indicatori ai planului anual.

La aceeași dată a părăsit banda de montaj autoturismul „Dacia 1300” cu numărul de fabricație 300.000. Mașina românească se realizează în prezent în 8 variante. Constructorii de mașini piteșteni sînt preocupați să aducă autoturismelor noi îmbunătățiri funcționale, estetice, de confort și de securitate a circulației.

LOCUINȚE ȘI OBIECTIVE SOCIAL-CULTURALE DATE ÎN FOLOSINȚĂ

În ultima perioadă a anului 1976, în diferite localități din țară au fost date în folosință noi locuințe și obiective social-culturale. Peste 200 de familii s-au mutat în apartamente noi în cel mai tânăr cartier al orașului Botoșani. În actualul cincinal, orașul își va defini și mai accentuat profilul de centru urban modern, urmînd să-și sporească zestrea locativă cu peste 8.500 de apartamente, cămine muncitorești, școli și alte obiective. Constructorii din județul Timiș au predat și ei, pînă în decembrie trecut, aproape 4.000 de locuințe, cămine muncitorești, însumînd mai mult de 4.100 locuri, precum și noi localuri destinate învățămîntului superior, liceal și preșcolar. Și la Arad au fost recepționate, în aceeași perioadă cinci blocuri de locuințe. La dispoziția arădenilor au fost puse mai mult de 1.000 de apartamente, cămine muncitorești, creșe, grădinițe. De asemenea, în orașele Slobozia și Alexandria, reședințele județelor Ialomița și, respectiv, Teleorman, sute de familii și-au luat în primire apartamente noi și confortabile, construite din fondurile statului, sau de populație cu sprijinul acordat de stat. La rețeaua sanitară a Craiovei s-a adăugat o policlinică, iar la Cimpina a început construcția Casei științei și tehnicii, obiectiv la ridicarea căruia își aduc contribuția tinerii din localitate.

RECORD MINIER

Minerii de la Exploatarea carboniferă Lupoia, sînt autorii celui mai nou record de tehnică minieră din țară. Ei au ridicat la 1.500.000 tone cantitatea de lignit extrasă, în cei aproape 8 ani de la constituirea formației de lucru de aci. Datorită introducerii în abataj a unui complex mecanizat de fabricație românească, ei au obținut un randament mediu

de 32.68 tone cărbune și au extras cu 20% mai mult lignit decît în 1975. Mecanizarea a avut desigur un rol important, dar mai presus de orice remarcăm spiritul de echipă, de răspundere colectivă pentru producție de care dau dovadă minerii de aici.

PERSPECTIVE PORTUARE

În actualul plan cincinal se prevede ca traficul de operare a navelor în porturile de la gurile Dunării să crească cu 75% față de cincinalul trecut. Cea mai mare creștere se va realiza în portul Mahmudia, de pe brațul Sf. Gheorghe, care-și va dubla capacitatea de operare pînă în anul 1980. După cum se știe, acesta este cel mai nou port fluvial de pe harta țării, inaugurat în anul 1970, odată cu intrarea în exploatare a zăcămințelor de calcar de la Mahmudia. Se va dezvolta și activitatea portului Tulcea prin mecanizarea, modernizarea și extinderea danelor destinate navelor comerciale, precum și prin punerea în funcțiune la întreaga lor capacitate a cheurilor pentru descărcarea minereului. De asemenea, porturile de la gurile Dunării vor fi dotate cu noi remorchere și nave de transport.

INSTALAȚII DE EXTRAS BALAST DIN DUNĂRE

Flota de exploatare a portului Navrom-Giurgiu a fost dotată cu o nouă instalație de extras balast din Dunăre, realizare a constructorilor de la Șantierul naval din Giurgiu. Ea are o capacitate de 400 mc/oră și poate extrage produse balastiere de la o adîncime de pînă la 30 m față de numai 10—11 m cît se puteau extrage cu vechile instalații. Noua instalație poate lucra în orice punct de pe Dunăre. Echipată cu sistem de comandă automat, instalația este destinată să lucreze în ape de mari adîncimi.

PRODUSELE CERAMICE ALE LUGOJULUI

Prin valorificarea eficientă a tuturor rezervelor interne, în toate secțiile și sectoarele de producție, muncitorii, inginerii și tehnicienii Întreprinderii de produse ceramice Lugoj au reușit să îndeplinească sarcinile de plan pe 1976 cu o lună înainte de termen. Producția globală, producția marfă, productivitatea muncii, alți indicatori principali ai planului au fost îndepliniți la data de 1 decembrie 1976.

REZULTATELE UNOR EFORTURI STĂRUITOARE

Tinărul colectiv de muncă al Întreprinderii de utilaje și piese de schimb Lugoj, desfășoară o vie activitate pentru îndeplinirea exemplară a sarcinilor ce-i revin și a angajamentelor asumate. Recent, aici a fost

fabricată mașina de bobinat cu nr. 100. Destinat întreprinderilor de tricotaje, utilajului respectiv i s-au adus unele îmbunătățiri constructive, față de seria zero, fapt ce-l face competitiv pe piața de desfacere. Dacă până în urmă cu ceva timp producția se realiza mai cu seamă prin cooperarea cu alte unități, acum, datorită eforturilor conjugate ale colectivelor de muncă ale întreprinderii ea se realizează integral aici.

PENTRU SATISFACEREA CERINȚELOR CREȘCÂNDE ALE POPULAȚIEI

În anul trecut întreprinderile de industrie locală din județul Timiș au asimilat 183 de produse și sortimente noi, mare parte bunuri de consum solicitate de populație. Totodată au fost introduse 33 de tehnologii noi, fapt ce a creat posibilitatea livrării suplimentare a unui volum de mărfuri de aproape 40 milioane lei.

Ca urmare a grijii statului nostru pentru creșterea nivelului de trai material și spiritual al cetățenilor, până la sfârșitul anului trecut au fost date în folosință în județ aproape 5.000 de apartamente, peste 5.380 locuri în căminele de nefamiliști, 99 săli de clasă, 1.560 locuri în creșe și grădinițe, 2.653 în internatele școlare, precum și 21.980 mp spații pentru învățământul superior.

Volumul desfacerilor de mărfuri cu amănuntul prin comerțul de stat reprezintă în 1976 peste 6,3 miliarde lei din care 3,4 miliarde lei prin sistemul locală. Baza materială a comerțului s-a dezvoltat prin înființarea a 57 unități cu o suprafață utilă de 10.880 mp și dotarea magazinelor existente.

În sectorul de gospodărie comunală în 11 luni din anul trecut s-au livrat peste plan 1625 mc apă potabilă, au fost transportați 205,5 milioane călători, s-au livrat 44.000 G.cal. energie termică, la aceste realizări contribuind toate întreprinderile, exploataările, secțiile și sectoarele de gospodărie comunală și locativă.

DESCOPERIRI ARHEOLOGICE

Arheologii de la muzeul „Banatului” au scos la iveală, în ultima vreme, relicve deosebit de importante pentru istoria acestor meleaguri. În cartierul Fratelă din Timișoara a fost descoperită, cu ocazia unor săpături, cea mai mare necropolă din țara noastră și una dintre cele

mai mari din Europa care datează de la sfârșitul mileniului II și începutul mileniului I a.H. Cele 207 morminte descoperite aici aparțin populației trace. Alte importante mărturii despre istoria acestor meleaguri oferă descoperirile de la Remetea Mare, comună din apropiere. Aici au fost scoase la iveală o situlă de bronz cu motiv solar, din perioada halștationă și un vas din lut grafiat de factură celtică executat într-un atelier de olărit cu reputație.

*

Unul din punctele arheologice din nordul Moldovei, intens cercetate în ultima vreme se află la Udești (Suceava). Săpăturile efectuate aici, materialele descoperite — unelte din piatră și os (provenite de la animale mari), fragmente de ceramică, urme de construcții — au permis să se tragă concluzia că această așezare datează încă din epoca pietrei. Continuitatea existenței așezării de-a lungul veacurilor este dovedită și de urmele de locuire feudală puse în evidență. Studiarea vetrei civice de aici, însumând mai multe locuințe, a adus concluzia că localnicii se îndeletniceau cu prelucrarea metalelor, cu țesutul și torsul.

VATRĂ DACICĂ

Orașul Șimleul Silvaniei (județul Sălaj) este așezat pe o străveche vatră dacică — este concluzia la care au ajuns specialiștii de la Muzeul din Zalău, pornind de la examinarea unor frgamente de ceramică, descoperite, întimplător, de un elev. Pe cînd ajuta la niște săpături în curtea locuinței sale, acesta a descoperit niște resturi de ceramică. Și, fiind pasionat de istorie, le-a strins cu grijă și le-a prezentat specialiștilor. Așa au stabilit acestea că vatra actuală a orașului se suprapune pe cea a unei localități dacice, care urmează a fi studiată în amănunțime.

ALEGEREA ARHIEREULUI VICAR AL EPISCOPIEI ARADULUI

Sfintul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea sa din 16 noiembrie 1976, în urma examinării canonice și a împlinirii tuturor rînduielilor statornicite în legiuirile bisericești a procedat la alegerea celui care să ocupe demnitatea de arhiepiscop vicar al de Dumnezeu păzitei eparhii a Aradului. La călduroasa recomandare a Chiriarhului, Prea Sfințitul Episcop Visarion, membrii înaltului for de conducere a Bisericii noastre a găsit vrednic pentru această slujire pe I.P. Cuv. Arhimandrit Gherasim Cucoșel, starețul mănăstirii Putna.

Intrunind unanimitatea voturilor, candidatul la treapta arhieriei a fost introdus în sala sinodală unde Prea Fericitul Patriarh Justinian i-a adus la cunoștință faptul alegerii. Față de această veste I.P. Cuv. Arhimandrit Gherasim, printr-un cuvînt plin de simțire creștină și românească a înfățișat calea parcursă pînă la treapta arhieriei ce-i stă înaintea, cu toate strădaniile puse întru slujirea Bisericii și a țării, concretizate într-un mod aparte prin încredințarea cea din urmă de-a purta grija bisericii unde străjuiește pentru veacuri duhul marelui voevod Ștefan cel Mare. Mulțumirea adresată pentru încrederea arătată, I.P. Cuv. Sa a împletit-o cu făgăduința de a împlini întocmai slujirea Bisericii și a obștei întregi.

Prea Fericitul Patriarh Justinian, împreună cu Domnul Gheorghe Nenciu, Vicepreședinte al Departamentului Cultelor și membrii Sfintului Sinod au felicitat apoi pe nou alesul arhiepiscop vicar.

La propunerea Prea Sfințitului Episcop Visarion temeluită pe considerente de ordin bisericesc și istoric, Sfintul Sinod a hotărît ca noul arhiepiscop vicar să poarte ca titlu îndatinat pentru o astfel de slujire pe cel de „Hunedoreanul”.

Totodată s-au împlinit și cuvenitele demersuri pentru întărirea, hirotonirea și instalarea celui așteptat de preoții și credincioșii eparhiei Arădane, a fi împreună lucrătorul cel mai apropiat al Chiriarhului în via Domnului spre îmbelșugata ei rodire întru cinstea Bisericii și propășirea patriei.

INSTALAREA NOULUI CONDUCĂTOR AL VICARIATULUI ORTODOX ROMÂN
DIN REPUBLICA POPULARĂ UNGARĂ

Avînd încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, însoțit de P.C. Părinte prof. dr. Constantin Voicu, prorectorul Institutului teologic universitar din

Sibiu, s-au deplasat la Gyula (Ungaria), spre a participa la instalarea P.C. Părinte Teodor Misaroș ca vicar al Vicariatului ortodox român din Republica Populară Ungară.

Festivitatea a avut loc duminică 21 noiembrie 1976 în biserica din Gyula de față fiind preoții vicariatului și numeroși credincioși. Au participat de asemenea reprezentanții altor culte religioase : ortodox maghiar (Prot. dr. Berki Feriz din Budapesta), romano-catolic, reformat și evanghelic-luteran din localitate.

Autoritățile statului au fost reprezentate prin : dr. Pozsonyi László, delegatul Oficiului național pentru problemele cultelor religioase, dr. Takács Lőrinc — primarul orașului Gyula, Gregor György — delegatul Consiliului popular al județului Békéscsaba și secretar județean pentru problemele cultelor religioase, delegatul Frontului popular și alți însoțitori ai acestora.

După oficiere sf. liturghii arhieriești s-a desfășurat ceremonia instalării noului vicar constând din :

1) citirea actului prin care Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a aprobat alegerea de către Adunarea Eparhială din Gyula a P.C. Părinte Teodor Misaroș ca vicar ;

2) hirotesirea P.C. Părinte Teodor Misaroș întru iconom stavrofor, înminarea crucii patriarhale și declararea sa ca vicar instalat al Vicariatului ortodox român din Ungaria ;

3) cuvîntul Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae prin care a transmis noului vicar, preoților și credincioșilor ortodocși români din Ungaria binecuvîntările Prea Fericitului Patriarh Justinian și asigurarea purtării de grijă a Sfințului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ;

4) predarea darurilor (odăjdii și sfinte vase) oferite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian ;

5) cuvîntările reprezentanților autorităților statului și ai celorlalte culte religioase ;

6) cuvîntarea de răspuns și mulțumire a P.C. Părinte Vicar Teodor Misaroș ;

7) obișnuitul polihronin.

Înceindu-se programul din biserică cu împărțirea anaforei, Vicariatul ortodox român a oferit dejunul oficial la care au participat reprezentanții autorităților de stat și ai celorlalte culte religioase, membrii Adunării Eparhiale, preoții vicariatului, invitați. S-au rostit numeroase toasturi la care a răspuns P.C. Părinte Teodor Misaroș. În aplauzele tuturor s-a hotărît trimiterea cite unei telegrame omagiale Prea Fericitului Patriarh Justinian și d-lui Imre Miklos, președintele Oficiului național pentru probleme religioase.

În aceeași zi după masă Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a vizitat parohia Sfinta Paraschiva din Gyula, păstorită de P.C. Părinte Gheorghe Ardelean unde a oficiat serviciul vecerniei. În cuvîntul rostit aci Înalt Prea Sfințitul s-a referit la rostul prezenței Sale ca delegat al

Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, la importanța momentului instalării noului Vicar.

Luni 22 noiembrie după o întâlnire cu reprezentanții autorităților locale ale statului la primăria din Gyula, împreună cu P.C. Părinte Vicar Teodor Misaroș și P.C. Părinte prorector Constantin Voicu, Înalt Prea Sfinția Sa a călătorit la Budapesta unde au fost primiți de dl. Imre Miklós, secretar de stat și președinte al Oficiului național pentru problemele religioase căruia i-au fost exprimate mulțumiri pentru trimiterea unui delegat la festivitatea instalării noului vicar și i s-a transmis înalta apreciere pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian o dă bunăvoinței și sprijinului pe care conducerea statului maghiar o arată Vicariatului, noului Vicar și comunităților ortodoxe române din Ungaria.

În continuare a fost vizitat episcopul reformat dr. Bartha Tibor, președintele Consiliului ecumenic al Bisericilor din Ungaria, for căruia aparține începând cu anul 1975 și Vicariatul Ortodox Român.

Miercuri 24 noiembrie a.c. Înalt Prea Sfinția Sa a cercetat parohia Méhkerék unde a oficiat sf. liturghie arhierească și în cuvântul rostit a transmis credincioșilor prezenți binecuvântările Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian deodată cu predarea darurilor trimise respectivei parohii.

După un scurt popas la Gyula în aceeași zi Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și P.C. Părinte prorector Constantin Voicu au plecat spre țară.

PR. PROF. DR. ȘTEFAN ALEXE, NOUL PAROH AL CAPELEI ORTODOXE ROMÂNE DIN BADEN-BADEN (R.F. GERMANIA)

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Justin al Moldovei și Sucevei, de care depinde canonic capela ortodoxă română „Mihai Sturdza” din Baden-Baden (R.F. Germania) a numit pe Pr. prof. dr. Ștefan Alexe de la Institutul teologic din București în postul de paroh al acestei capele, devenit vacant prin decesul preotului Vasile Ștefan. Prea Fericitul Părinte Justinian a aprobat transferarea Pr. prof. dr. Ștefan Alexe în postul de paroh al capelei ortodoxe române din Baden-Baden.

Noul paroh s-a prezentat la post în august 1976. (Cezar Vasiliu).

NUMIRI ÎN CONSILIUL ECUMENIC AL BISERICILOR

Cu ocazia reuniunii Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor în august 1976, de la Geneva, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului a fost numit în Comisia Afacerilor Externe, iar profesorii Dumitru Popescu de la Institutul teologic ortodox din București și István Juhász de la Institutul teologic protestant din Cluj-Napoca în Comisia „Credință și Constituție” a aceluiași organism internațional creștin. (Cezar Vasiliu).

EXPUNERE DESPRE UNELE ELEMENTE ORIENTALE ÎN LITURGHIA AMBROZIANĂ

La invitația Prea Fericitului Patriarh Justinian, între 27 septembrie și 6 octombrie 1976 a făcut o vizită în țara noastră P.C. Părinte prof. Mircea Clineț, lector de limba română la Universitatea Catolică din Milano-Italia.

În prima parte a șederii sale în România, oaspetele a vizitat obiective bisericești din Arhiepiscopia Craiovei, Arhiepiscopia Sibiului și Episcopia Alba Iuliei.

La București, Arhim. prof. Mircea Clineț a fost primit în audiență de Prea Fericitul Patriarh Justinian, de față fiind Prea Sfințitul Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal.

În ziua de 5 octombrie, a prezentat la Institutul teologic din București conferința intitulată : „Elemente orientale în liturgia Bisericii ambroziene“. În partea întâia a conferinței, a enumerat elementele orientale care se întâlnesc în cultul ambrozian, formulele liturgice, actele și gesturile de cult, practici liturgice și sărbători, texte și particularități vestimentare. În partea a doua a explicat, bazându-se pe texte și diferiți autori, proveniența acestor elemente orientale, enunțând diferitele ipoteze care s-au emis pînă acum. A făcut apoi o sinteză asupra interpretărilor și explicațiilor privind elementele orientale în cultul liturgic ambrozian. Conferința a fost urmată de discuții.

Prea Sfințitul Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal a luat apoi cuvîntul, arătînd că tema conferinței se înscrie pe linia căutării de punți în ecumenismul contemporan. Prea Sfinția Sa a precizat că unitatea recîștigată a Bisericii nu se va face decît pe calea adîncirii, de către fiecare Biserică, a istoriei, a trecutului, a tezaurului propriu, care ar putea duce la găsirea unor rădăcini, a unor elemente comune. (Cezar Vasiliu).

25 DE ANI DE EPISCOPAT AI SANCTITĂȚII SALE PATRIARHULUI GHERMAN AL BISERICII ORTODOXE SÎRBE

Anul trecut, Patriarhul Gherman al Bisericii Ortodoxe Sîrbe a sărbătorit a 25-a aniversare de la hirotonirea întru episcop. (Episkepsis, No. 156 diin 1 XI 1976 p. 2).

Personalitate cunoscută și respectată în lumea interortodoxă și ecumenică, Patriarhul Gherman a văzut lumina zile în anul 1899 la Josanicka Banja (Serbia centrală).

După ce a făcut studii de drept la Sorbona și teologice la Belgrad, a fost hirotonit preot în 1942. Episcop a devenit în anul 1951 iar Patriarh în 1958. De atunci s-a preocupat de introducerea a diferite reforme bisericești, de menținerea bunelor raporturi între Biserică și stat, cît și de stabilirea unor raporturi de prietenie și colaborare cu celelalte Biserici Ortodoxe.

A fost deasemenea co-președinte ortodox al Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

INTILNIRE INTRE ORTODOCȘI ȘI ANGLICANI

Pe linia unor mai vechi raporturi de apropiere și cooperare teologică, între 26 iulie și 9 august 1976 la Academia teologică de la Zagorsk lângă Moscova, s-a ținut a 2-a Adunare generală a Comisiei mixte de dialog între ortodocși și anglicani.

Președintele părții ortodoxe a fost Arhiepiscopul Stylianos al Australiei (Patriarhia ecumenică), iar al celei anglicane a fost Episcopul Robert Runcie.

Adunarea a fost deschisă de către Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei.

Rezultatul cel mai important al discuțiilor l-a constituit, conform comunicatului comun ce s-a dat publicității, (Episkepsis, No. 154 — 1. 10. 1976, p. 6) declarația anglicanilor în care se afirmă că „sînt de acord că adausul îndoielnic al cuvintelor „și de la Fiul“ în Crez independent de diferitele argumente doctrinare, nu aparține simbolului de credință de la Niceea. Această declarație a fost salutăată de ortodocși ca „o bază constructivă pentru discuțiile ulterioare“. Se mai amintește că a 2-a Conferință de la Bonn în anul 1975 între ortodocși, anglicani și vechii-catolici decisese deja să înlăture adausul „și de la Fiul“ ca o adăugire necanonică la crez și ca un subiect de neînțelegeri pe plan doctrinal. Prin urmare „filioque“ a dispărut complet din slujbele vechi-catolice, așa cum a fost cazul cu noua liturghie a Bisericii episcopaliene americane și cum intenționează să procedeze și Biserica anglicană.

A VI-a CONFERINȚĂ ECUMENICĂ PENTRU TINERET DIN EUROPA

Între 24—28 octombrie 1976 a avut loc la Hirschluch-Storkow (R.D. Germană) cea de a VI-a Conferință ecumenică pentru tineret din Europa, organizată, sub auspiciile Consiliului ecumenic pentru tineret din Europa. Au participat 55 delegați din 14 țări europene.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Pr. Ioan F. Stănculescu și Asist. Nicolae Fer de la Institutul teologic din București.

Tema principală a Conferinței : „Tipuri ale pietății“ a fost dezbătută în reuniuni plenare și pe grupe de lucru, în cadrul cărora s-au făcut schimburi de idei asupra problemei credinței și importanței ei pentru creștinii de astăzi.

Grupele de lucru au analizat temele : umanismul creștin, meditație și acțiune, lupta pentru dreptate socială și eliberare, rolul Bisericii în lume.

Pr. Ioan Stănculescu a fost solicitat să vorbească despre cultul liturgic în Biserica Ortodoxă Română și a expus aspecte legate de Sf. liturghie, sărbători, predică, tipărirea cărților de ritual și publicații teologice etc.

Dl. Asist. Nicolae Fer a expus concluziile grupei I de lucru. (Cezar Vasiliu).

UN MOMENT ÎNSEMNAT ÎN VIAȚA BISERICII ORTODOXE

La sfârșitul lunii noiembrie 1976 delegațiile a 13 Biserici Ortodoxe autocefale și autonome, formate fiecare din trei membri, s-au întâlnit la Centrul Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy (Elveția) în vederea pregătirii lucrărilor pentru Sfântul și Marele Sinod Panortodox.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat o delegație formată din : Înalt Prea Sfințitul dr. Iustin Mitropolitul Moldovei și Sucevei, conducătorul delegației, Prea Sfințitul Episcop-Vicar Patriarhal dr. Antonie Ploieșteanul secretarul Sfântului Sinod și P.C. Părinte dr. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului din București.

În decurs de o săptămână, delegațiile au discutat în comisii diferite teme, care au fost prezentate plenului Conferinței.

Comisia întâia, prezidată de I.P.S. Iustin Mitropolitul Moldovei și Sucevei, avînd secretar pe prof. Stoian Goșevici din Biserica Jugoslavă, s-a ocupat de revizuirea catalogului temelor care vor fi prezentate Sfîntului și Marelui Sinod Panortodox și cu examinarea procedurii pregătirii Sinodului în ce privește temele.

Din catalogul primei Conferințe Panortodoxe de la Rodos (1961), Conferința pregătitoare a ales un număr de 10 teme actuale și de interes general pentru Biserica Ortodoxă. Astfel după discuția la care au participat toți cei prezenți, expunînd părerile Bisericilor lor, și după ce fiecare delegație a prezentat în scris un catalog de teme propuse, făcîndu-se un studiu judicios, s-au fixata următoarele teme :

1. Ortodoxia în diaspora și implicațiile ei canonice.
2. Temeiul autocefaliei (acordarea deplinei independențe canonice a unei Biserici Ortodoxe, care s-a aflat pînă acum sub jurisdicția unei Patriarhii).
3. Temeiul acordării autonomiei (unei Biserici Ortodoxe care rămîne în același timp dependentă de Patriarhie).
4. Ordinea întîietății Bisericilor în rugăciunile liturgice.
5. Calendarul nou (cîteva Biserici folosesc calendarul iulian, iar acum au optat majoritatea pentru calendarul nou grigorian).
6. Impedimente la căsătorie.
7. Adaptarea prescripțiilor pentru post, la situațiile de azi.
8. Relațiile între Biserica ortodoxă și celelalte Biserici creștine.

9. Ortodoxia și Mișcarea ecumenică.

10. Contribuția Bisericii ortodoxe la realizarea idealurilor creștine de pace, libertate, fraternitate și dragoste între popoare, precum și desființarea discriminării rasiale.

Comisia a II-a, sub președinția Arhiepiscopului Pavel de Karelia și întreaga Finlandă, examinând relațiile Bisericii Ortodoxe cu celelalte Biserici și confesiuni creștine și cu Consiliul Ecumenic al Bisericii, a prezentat plenului Conferinței pregătitoare rezultatul lucrărilor sale.

Înfățișând dialogul Bisericii Ortodoxe cu eterodocșii de la scrisoarea Patriarhiei Ecumenice „Către Bisericile lui Hristos de pretutindeni” din 1920, a fost prezentată pregătirea dialogului prin intermediul Conferințelor Panortodoxe, adică cele trei Conferințe de la Rodos (1961, 1963 și 1964) și Conferința Panortodoxă de la Chambésy (1968).

În 1961, s-a hotărât studierea modului de apropiere și unire a Bisericilor în perspectivă panortodoxă și pregătirea dialogurilor teologice cu Biserica Romano-Catolică, cu Bisericile vechi orientale, cu Biserica Vechilor catolici și cu confesiunile provenite din Reformă, adică cu Biserica anglicană și cea luterană, precum și cu Consiliul Ecumenic al Bisericii.

A III-a Conferință Panortodoxă a anunțat din nou dorința Bisericii Ortodoxe de a avea bune relații cu acestea în vederea restabilirii unității Bisericii creștine.

A IV-a Conferință Panortodoxă, care a avut temă principală promovarea dialogului, după ce a trecut în revistă progresul făcut în această direcție și linia care va fi urmată în viitor, a hotărât modalitățile desfășurării dialogului mai sistematic și mai deplin, și contribuția Bisericii Ortodoxe la lucrarea Consiliului Ecumenic al Bisericii.

Examinând relațiile Bisericii Ortodoxe cu Biserica anglicană, începute încă din secolul XVII, Comisia a arătat că dialogul teologic cu anglicanii s-a desfășurat în mod special în Biserica Ortodoxă Română (1935) și Biserica rusă (1956).

Rezultatul acestui dialog a fost recunoașterea hirotoniilor anglicane de către Biserica Constantinopolului în 1922, a Ierusalimului în 1923, a Ciprului în 1923, a Alexandriei în 1930 și a României în 1936.

După plasarea dialogului cu anglicanii pe plan panortodox la Conferințele Panortodoxe I, III și VI-a, în 1973 s-au întrunit la Oxford comisiile mixte ortodoxo-anglicane și de atunci continuă în trei subcomisii, din care prima se ocupă de tema „Scriptură și Tradiție”, a doua de „Sinoadele Ecumenice” și a treia de tema „Biserica comuniune euharistică”.

Astfel, pînă în prezent comisiile s-au întrunit în mai multe rânduri din care menționăm desfășurarea lucrărilor subcomisiei a II-a în România (1974).

Pentru anul 1977 este programată întrunirea la Londra a celor trei subcomisii și apoi a plenului.

În ce privește dialogul Bisericii Ortodoxe cu Biserica Vechilor catolici, Comisia a trecut în revistă momentele mai însemnate de la începutul dialogului pînă azi.

Biserica Vechilor catolici, provenită din respingerea în 1870 a hotărîrilor Bisericii Romano-Catolice despre infailibilitatea papală și primatul papei, s-a unit cu Biserica din Utrecht, care în 1725 ajunsese în conflict cu Biserica Romei, fiind compusă din vechii catolici din Germania și Elveția, cu care mai târziu s-au unit și vechii catolici din Austria, Cehoslovacia, Jugoslavia și Polonia.

Dialogul Bisericii Ortodoxe cu aceasta, după ce a cunoscut unele faze înainte de al II-lea război mondial și apoi faza Conferințelor Panortodoxe cu formarea comisiilor teologice, și-a concentrat activitatea mai nou în trei conferințe : Belgrad (1966), Geneva (1970) și Bonn (1971).

S-a constatat un progres destul de mare pentru începerea dialogului celor două comisii teologice.

Prima comisie mixtă s-a întrunit la Atena în 1973, cu care ocazie s-a declarat încheiat studiul pregătitor al dialogului și s-au fixat limitele dialogului oficial, stabilindu-se temele pentru discuție în Conferința din 1975 care a avut loc la Centrul Patriarhiei Ecumenice din Elveția.

Este prevăzut ca în 1977 comisia mixtă să discute temele privitoare la învățătura despre Născătoarea de Dumnezeu și despre eclesiologie.

Dialogul cu vechile Biserici orientale adică Biserica Coptă, Etiopiană, Armeană, Siro-iacobită și Biserica din Malabar, a început în 1930 la Conferința interortodoxă de la Vatoped (Muntele Athos). Din 1961 au avut loc patru conferințe neoficiale ale teologilor ortodocși și ai Bisericilor vechi orientale : Aarhus (1964), Bristol (1967), Geneva (1970) și Addis-Abeba (1971), care au pregătit dialogul oficial. În 1973 la Atena și 1975 la Addis-Abeba s-a stabilit programul Comisiei mixte, iar procesele verbale au fost supuse spre examinare Întîistătătorilor Bisericilor celor două părți. Se așteaptă convocarea Comisiei pentru lucrări.

Dialogul cu Biserica Luterană se află în stadiu pregătitor și o comisie specială se ocupă de pregătirea dialogului teologic.

Privitor la dialogul cu Biserica Romano-Catolică se constată că în trecutul istoric n-a fost stabilit pe baze solide, nefiind în spirit autentic creștin.

La a doua Conferință Panortodoxă s-a cerut ca acest dialog să fie dus pe plan de egalitate, iar la a IV-a Conferință s-a hotărît ca să se continue contactele religioase și manifestările de dragoste frățească. Pînă în timpul nostru n-a început dialogul oficial.

Examinînd participarea Bisericii Ortodoxe la lucrarea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Comisia a apreciat că această contribuție este folositoare pentru Mișcarea Ecumenică în general și în special față de Consiliul Ecumenic al Bisericilor căruia îi dă caracterul ecumenicității, pentru că fără participarea Bisericii Ortodoxe acesta ar fi o simplă confederație a Bisericilor protestante. Pentru acest motiv s-a exprimat dorința ca participarea Bisericii Ortodoxe în Consiliul Ecumenic să fie intensificată.

În acest sens s-a propus un număr mai mare de teologi ortodocși în personalul superior al Consiliului, în centrul său, și în special în secțiunea „Credință și Constituție”, unde documentele nu poartă pecetea punctului de vedere ortodox, ci majoritatea au o coloratură protestantă.

În plenul Conferinței s-a apreciat că dialogul Bisericii Ortodoxe cu eterodocșii și celelalte confesiuni creștine a fost bine sistematizat în ultimii 15 ani. Prin ridicarea acestora la nivel panortodox se constată un folos îndoit: eterodocșii cunosc că Biserica Ortodoxă a păstrat până azi intactă tradiția apostolică și totodată cunosc bogăția adevărilor creștine păstrate la noi în toată deplinătatea lor. În același timp noi adîncim studiul teologiei și gîndirea patristică tot mai mult, fiind determinați de împrejurările acestea.

Prin dialog Biserica Ortodoxă oferă o mărturie folositoare în lumea eterodocșilor, care-i conduce la responsabilitatea conștientă pe care toți o purtăm pentru împărțirea creștinătății. Dialogul purtat pe plan de egalitate nu păgubește pe ortodocși, fiindcă noi nu denaturăm adevărul și fără inovații dăm mărturie despre adevărul Ortodoxiei. De asemenea, s-a cerut formarea unei comisii pentru dialogul cu Biserica Luterană și Biserica Romano-Catolică.

În sfîrșit, s-a hotărît ca la prima ocazie să se examineze baza Statutului de funcționare a Consiliului Ecumenic și să se stabilească în așa fel încît reprezentarea Bisericii Ortodoxe în corpul administrativ și consultativ al Consiliului să fie conformă cu principiile eclesiologice ortodoxe.

Prin impulsul pozitiv dat progresului relațiilor intercreștine și Mișcării Ecumenice, în scopul slujirii marilor idealuri de pace, frăție și dragoste între popoare, Conferința Presinodală de la Chambésy reprezintă un moment însemnat în viața Bisericii Ortodoxe. (Din rev. „Învierea”, Ierusalim, an IV, nr. 10—12, octombrie—decembrie 1976, pp. 1—2).

VIAȚA BISERICĂSĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

PAZNICUL CRĂCIUNULUI 1976

Crăciunul, acest praznic luminos al Nașterii minunate din staulul Betleemului, ne-a umplut sufletele și inimile de bucurie. Cu toții ne-am pregătit să primim colindătorii, vestitori ai Celui ce, după trup, ne este Frate drag tuturor, Mîntuitor și Dumnezeu deopotrivă.

În orașul de reședință al eparhiei sărbătoarea a început duminică 19 decembrie 1976 cu un concert de colinde și cîntece de stea susținut la ora vecerniei de corala preoților din Timișoara, dirijată de P.C. Părinte Ioan Botău. Programul, prezentat de P.C. Părinte Victor Faur, a inclus piesele atît de cunoscute ale colindelor, cît și bucăți inedite în adaptări noi.

În seara de Ajun, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, împreună cu Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul și colaboratorii apropiați au primit la reședința mitropolitană grupuri corale din parohiile orașului însoțite de preoții lor, veniți să colinde potrivit minunatelor noastre obiceiuri. Fiecare a primit din mina Întîistătătorului eparhiei cîte un dar deodată cu arhierasca binecuvîntare și creștinești urări de sărbători fericite.

Ziua praznicului a fost încununată de slujba sfintei liturghii arhieresti săvîrșite de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae la catedrala mitropolitană și de Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei la biserica din Timișoara IV înconjurați de preoți și diaconi în veșminte de luminat praznic. La vremea predicii cuvîntul de învățătură al Ierarhilor ne îndeamnă la reflecții deosebite.

După împărțirea credincioșilor ce s-au pregătit pentru aceasta și încheindu-se sfînta liturghie s-a împărțit anafora, în vreme ce credincioșii intonau atît de îndrăgitele colinde.

La reședința mitropolitană a urmat obișnuita recepție în cadrul căreia au prezentat îndatinatele felicitări dl. dr. Iuliu Pora din partea celor prezenți, a clerului și credincioșilor, precum și P.On. Părinte Konrad Kernweisz, protopop romano-catolic, din partea reprezentanților celorlalte culte.

A răspuns Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae mulțumind și adresînd la rîndu-i aceleași bune urări.

În seara zilei, la catedrala mitropolitană, corul catedral dirijat de dl. Aurel Ciobanu a susținut un bogat și reușit concert de colinde.

A doua zi de Crăciun, obștea credincioșilor din Caransebeș a fost cinstită cu prezența Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae care a oficiat sfânta liturghie arhierească, la biserica catedrală, în cadrul căreia a hirotesit întru iconom stavrofor pe P.C. Pr. Petru Iana de la parohia Găvojdia și pe P.C. Pr. Ioan Șisu de la parohia Mănăstur, protopopiatul Lugoj.

Credincioșii reșițeni au beneficiat de prezența în mijlocul lor a Prea Sfințitului Episcop-Vicar Timotei Lugojanul care a săvârșit sfânta liturghie la biserica parohiei Reșița Montană, hirotesind întru sachelar pe P.C. Pr. Dionisie Nicola de la parohia Valeadeni — Reșița și predicând la vremea potrivită despre călătoria noastră pămîntească legînd-o de îndemnul de a avea ca tovarăș și apărător pe Dumnezeu.

Atît la Caransebeș cît și la Reșița au avut loc recepții la care au participat preoții slujitori și coriști, membrii consiliilor parohiale, credincioși, invitați din partea celorlalte culte religioase.

A doua zi de Crăciun, s-a încheiat la catedrala mitropolitană din Timișoara cu un alt concert de colinde, interpretat de formația bărbătească a corului catedral condus de Aurel Ciobanu, prezentarea programului fiind făcută de P.C. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ.

Duminică 2 ianuarie la Lugoj și Oravița au avut loc liturghii arhierești săvârșite de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul, beneficiind și credincioșii acestor două centre protopopești de prezența ierarhilor în mijlocul lor.

S-a desprins din aceste zile de sărbătoare, ca impresie dominantă, realitatea unor trăiri afective, a căror religiozitate nu este cu nimic mai prejos decît cea din amintirile bătrînilor noștri și a cărei rezultantă este continuitatea unor tradiții creștinești și, deopotrivă românești, pe fondul unei noi spiritualități.

DATINILE DE CRĂCIUN LA SEMINARUL TEOLOGIC ȘI ȘCOALA DE CÎNTĂREȚI BISERICEȘTI DIN CARANSEBEȘ

Urmînd unei vechi și vrednice tradiții, corul elevilor Seminarului teologic din Caransebeș, dirijat de C. Diacon prof. Nicolae Belean, a susținut, duminică 12 decembrie 1976, la biserica cu hramul „Sf. Gheorghe” din localitate, un concert de colinde și cîntece de stea. Credincioșii prezenți au avut prilejul să trăiască clipe de aleasă înălțare duhovnicească — dat fiind repertoriul îmbunătățit și îmbogățit cu noi piese culese din tezaurul nostru tradițional.

O săptămîină mai tîrziu în sala de festivități a seminarului au avut loc îndătinutele serbări de Crăciun. Astfel, sîmbătă 18 decembrie 1976 s-a desfășurat un program artistic la care a participat ca delegat al Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, P.C. Părinte Constantin Comșulea, consilier eparhial. Pregătita din bună vreme și cu perseverență de către C. Diacon prof. Ilie Sirbu, serbarea a excelat cu piesa „Vifleemul” — de Victor Ioan Popa, interpretată cu dăruire și real simț artistic de elevii seminariști. Piesa a fost precedată de cuvîntul elevului Cornel Neamțu

din clasa a V-a care s-a referit la semnificația colindelor în viața credincioșilor. Punctul final al programului artistic lă constituie punerea în scenă a tradiționalului *Plugușor*, urmat de împărțirea darurilor de către Moș Crăciun.

La sfârșit, P.C. Părinte Constantin Comșulea a evidențiat importanța pe care o au colindele în viața duhovnicească a credincioșilor, ca elemente ale tradiției Bisericii noastre strămoșești, a permanenței lor de-a lungul veacurilor.

Același program a fost prezentat și duminică 19 decembrie 1976, în prezența Prea Sfințitului Episcop-Vicar Timotei Lugojanul și a unei numeroase asistențe alcătuită din elevii seminarului, corpul profesoral, preoți, reprezentanți ai celorlalte culte, părinți ai elevilor și credincioși din localitate. Cuvîntul Prea Sfinției Sale a adus, pe lângă binecuvîntarea Întîistătătorului eparhiei, aprecieri pentru strădaniile conjugate ale profesorilor și elevilor și pentru reușita lor.

LUCRĂRILE ADUNĂRII EPARHIALE

La 5 decembrie 1976 s-au desfășurat lucrările sesiunii anuale a Adunării Eparhiale, care s-au început cu Te Deum-ul oficiat de un sobor de preoți și diaconi avînd în frunte pe Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul.

Trecîndu-se în sala de ședințe, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae în calitate de președinte a adresat membrilor Adunării Eparhiale și invitaților un cuvînt de bun venit. Destinată a face „bilanțul unei activități din anul ce se încheie și pentru a chibzui asupra celor ce trebuie întreprinse în viitor” sesiunea Adunării Eparhiale a dobîndit potrivit spuselor Înalțului Ierarh, „dimensiunea unei confruntări cu exigențele clerului și credincioșilor din eparhie, cu cerințele Bisericii întregi”.

După propunerea și aprobarea textului unor telegrame omagiale, exprimînd devotamentul clerului și credincioșilor bănățeni față de conducerea Bisericii și statului și după împlinirea formalităților obișnuite, P.On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ a prezentat raportul general pe anul 1976. Acesta a cuprins date asupra unor fapte ilustrative pentru viața eparhiei: completarea majorității parohiilor vacante cu preoți nou hirotoniți, înființarea, rearondarea, și reclassificarea mai multor parohii, repararea de biserici și capele, pictarea a numeroase lăcașuri de cult, curățirea și consolidarea picturii la Catedrala mitropolitană, construirea de biserici noi, zidirea sau cumpărarea de case parohiale, etc. A fost construit apoi și dat în folosință noul sediu al oficiului protopopesc Timișoara și a fost renovat valorosul monument istoric „Hanul Poștei” — sediul oficiului protopopesc din Lugoj. De asemenea au fost dotate cu autoturisme aproape toate protopopiatele, ultimile fiind Timișoara și Reșița. În continuare s-au făcut referiri la insistența cu care s-a urmărit înzestrarea tipografiei eparhiale cu utilaje de mare randament, între care un

Offset Roland, și la măsurile luate în vederea construirii unui imobil special pentru tipografie. De asemenea s-au arătat rezultatele obținute în desfacerea obiectelor de colportaj și a luminărilor, două din sursele de venit esențiale ale eparhiei în continuă creștere. La Seminarul teologic din Caransebeș s-a început construcția unei biserici în curtea școlii, a fost amenajată o sală de lectură și bibliotecă și s-a întocmit documentația pentru construirea unei noi aripi de clădire care să adăpostească Școala de cîntăreți bisericești. Referitor la așezămintele mănăstirești s-a evidențiat între altele electrificarea paraclisului Izvorul Miron-Românești, amenajarea drumului de acces la paraclisul Călugăra-Ciclova Montană și punerea bazelor unui atelier de țesut covoare la mănăstirea Timișeni-Șag. Alte numeroase realizări au fost citate de raportor indicînd strădaniile depuse pe parcursul anului 1976 în cele trei domenii de activitate: administrativ-bisericesc, cultural și economic.

După ascultarea raportului general a urmat o pauză în răstimpul căreia participanții au putut vizita un stand anume organizat unde erau expuse produse ale tipografiei și editurii mitropolitane din ultimii ani, toate demonstrînd grija conducerii eparhiei pentru circulația cuvîntului bisericesc tipărit. A mai fost vizionat un film artistic documentar ilustrînd comori de artă bisericească din țară, componente ale tezaurului cultural național.

În partea a doua a lucrărilor, după dezbaterile ce au avut loc în comisiile bisericească, culturală, economică și de organizare, Adunarea Eparhială s-a reîntreunit în plen pentru a asculta și delibera asupra rapoartelor acestora și asupra proiectelor de hotărîri prezentate de raportorii fiecăreii comisii. În legătură cu cele expuse au luat cuvîntul numeroși participanți care au adus completări și au făcut propuneri.

Luările de cuvînt au vizat preocupările specifice problemelor înfățișate de raportorii celor patru comisii, contribuind la precizarea problemelor abordate. Astfel, în intervenția sa, Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei a ținut să exprime și cu acest prilej mulțumiri conducerii Bisericii și statului pentru înalta sarcină ce i s-a încredințat, deodată cu cele adresate Întîistătătorului Eparhiei și membrilor prea Venerabilei Adunări Eparhiale, pentru încrederea acordată. Referindu-se apoi la raportul și proiectul de hotărîri a comisiei bisericești, Prea Sfinția Sa a insistat asupra laturei pastoral-misionare, sub toate aspectele ei. De altfel referiri la activitatea pastorală ce se desfășoară în parohii au făcut numeroși alți vorbitori ca de exemplu P.On. Teodor Voștinariu, care a insistat asupra exemplului bun ce trebuie să-l dea preoții prin comportarea lor în exercitarea misiunii lor, asupra nevoii de a-și îmbunătăți modul de a predica și asupra foloaselor pe care le aduce cîntarea de obște la serviciile religioase. De atenție deosebită s-au împărtășit organele parohiale, adunarea, consiliul și comitetul parohial, în general colaborarea preoților cu credincioșii, în legătură cu care au prezentat valoroase propuneri dl. dr. Gheorghe Oprea și dl. dr. Iancu Feneșan.

Strădaniile depuse în direcția activității culturale în eparhie s-au împărțit și ele de aprecierea plenului Adunării Eparhiale care a putut lua cunoștință de rezultatele obținute în pregătirea viitoarelor cadre preoțești, în editarea revistei mitropolitane și altor publicații, în cinstirea și valorificarea trecutului bisericesc și național, în conservarea și restaurarea monumentelor istorice.

Nu mai puțin au atras atenția activitățile economice și gospodărești, cu deosebire proporția în care s-a realizat bugetul anului în curs și prevederile incluse în proiectul de plan financiar pe anul următor, insistându-se asupra necesității de a fi respectată întocmai disciplina financiară. Membrii Adunării Eparhiale care au luat cuvîntul, între care amintim pe P.On. Părinte Victor Toldi și dl. arhit. Sorin Moldovan, s-au oprit mai îndelung asupra rolului ce revine serviciului tehnic de la Centrul eparhial în ce privește lucrările de construcții și reparații, a tuturor lucrărilor gospodărești, prezentînd propuneri judicioase. La rîndul său dl. Ioan Pascotă a făcut o evaluare a rezultatelor obținute pe plan gospodăresc la Centrul eparhial, Seminar, protopopiate, parohii și așezămintele mănăstirești, exprimînd recunoștința credincioșilor față de conducerea bisericească pentru eforturile depuse și față de conducerea statului pentru înțelegerea și sprijinul acordat.

Cu amendamentele și sugestiile propuse de vorbitor, proiectele de hotărîri ale comisiilor menționate au fost supuse votului și aprobate în unanimitate devenind astfel rezoluții ce urmează a fi transpuse în practică pe parcursul anului următor.

La invitația Înalț Prea Sfințitului Președinte a luat apoi cuvîntul reprezentantul On. Departament al Cultelor care a apreciat pozitiv realizările obținute de Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului, climatul general de fructuoasă colaborare între conducerea eparhială, pe de o parte clerici și credincioși pe de altă parte — spre realizarea mai binelui.

La sfîrșitul lucrărilor, considerînd că înfăptuirile obținute în cursul anului 1976 sînt consecința sprijinului primit din partea Sfințitului Sinod, a Prea Fericitului Patriarh Justinian personal, a solicitudinii din partea conducerii statului și autorităților locale, a strădaniilor organelor de conducere ale eparhiei precum și a tuturor protopopilor, preoților, monahilor și credincioșilor din cuprinsul Arhiepiscopiei, Înalț Prea Sfinția Sa a mulțumit fiecăruia în parte și tuturor la un loc, inclusiv participanților la sesiunea Adunării Eparhiale, pentru contribuția ce au adus-o la pozitivă desfășurare a lucrărilor.

În fine, la reședința mitropolitană a fost oferit un dejun oficial, nou prilej de continuare a discuțiilor. Au luat cuvîntul membrii ai Adunării Eparhiale și invitați: Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul, P.On. Părinte Ioan Negruțiu, inspector patriarhal, P. Părinte Vasile Petrica, protopopul Reșiței, P.On. Părinte Alexandru Bălaș, președintele Casei de Ajutor Reciproc, P.C. Părinte Dorin Jacotă, directorul Seminarului teologic și al Școlii de cîntăreți bisericești din Caransebeș, P.On. Părinte Ieremia B. Ghita și domnii dr. Coriolan Băran, prof. Vasile Vără-

dean, dr. Gheorghe Oprea, prof. Alexandru Bădăuță și prof. Ioan Sulea.

Tuturor le-a răspuns Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae, toastînd pentru propășirea Bisericii, a patriei și a poporului român.

Și de această dată, analiza muncii depuse de întreaga eparhie a arătat că aceasta s-a aflat la înălțimea așteptărilor, constituind garanția unor cît mai rodnice împliniri viitoare.

SĂRBĂTORIREA IERARHULUI EPARHIEI

Ziua de 6 decembrie închinată Sf. Ierarh Nicolae, patronul Întîistătătorului Mitropoliei Banatului, adună în fiecare an pe toți ostenitorii Centrului eparhial, preoții din orașul de reședință, membrii corului catedralei mitropolitane precum și alți credincioși ce au venit încă o dată să-și prezinte felicitările îndătinat.

Debutînd în acordurile imnului închinat Sfințului Ierarh, interpretat de membrii corului catedral, festivitatea s-a continuat cu un cuvînt omagial adresat Înalț Prea Sfinției Sale de P.C. Părinte Gavril Cernăuțeanu în numele celor prezenți.

Alese gînduri și felicitări au fost exprimate și de către Prea Sfințitul Visarion Episcopul Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, ce a ținut să marcheze cu prezența și bunele legături ce există între cele două eparhii surori.

Răspunzînd, Chiriarhul sărbătorit a mulțumit vorbitorilor, cît și celor prezenți pentru frumoasele gînduri exprimate — apreciînd cu satisfacție că momentul zilei de praznic se încadrează în bucuria unui rodnic bilanț, consemnat de lucrările Adunării Eparhiale ce s-au desfășurat în preziua sărbătorii.

A urmat o agapă în cadrul căreia s-au rostit toasturi.

BINECUVÎNTĂRI DE BISERICI

Răspunzînd invitației preotului și credincioșilor din parohia *Zăgujeni*, protopopiatul Caransebeș, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, însoțit de P.C. Părinte Constantin Comșulea, consilier eparhial, a descins aici în ziua de 31 octombrie 1976, pentru a răsplăti cu arhierescă binecuvîntare strădaniile pentru împodobirea lăcașului de rugăciune cu nouă și aleasă pictură.

Întîmpinat de protopopul locului în fruntea unui sobor de preoți Înalț Prea Sfinția Sa a săvîrșit rînduiala cerută de un atare prilej, după care a început slujba sfintei liturghii arhieresti. La momentele potrivite, P.C. Părinte Cornel Mezinca, parohul locului, a fost hirotosit, în semn de apreciere a meritelor sale, întru iconom, iar absolventul de institut teologic Ioan Bocicai, numit la parohia Vălișoara, a fost hirotonit în treapta de diacon.

Vremea predicii le-a adus celor prezenți ales cuvânt de învățătură creștinească în care, Înalt Prea Sfinția Sa a explicat evanghelia duminicală.

După împărtășirea credincioșilor ce s-au pregătit din bună vreme pentru aceasta și încheindu-se sfânta liturghie cu distribuirea anafurei preotul Cornel Mezinca a prezentat obișnuitul raport de activitate, în care a evocat momentele mai însemnate din viața parohiei, precum și realizările obținute, între care se detașează împodobirea bisericii cu fresca nouă. Totodată a mulțumit Înalt Prea Sfinției Sale pentru cinstea ce a făcut-o credincioșilor, apreciindu-le realizările la fața locului, cât și pentru distincția ce i-a fost acordată.

În cuvântul de răspuns Înalt Prea Sfințitul a lăudat în alese cuvinte strădaniile credincioșilor, arătând că o biserică împodobită cu pictură nouă și cuviincios îngrijită îndeamnă, odată mai mult, la a fi frecventată permanent.

A urmat o agapă la care, pe lângă soborul slujitorilor, au mai luat parte membrii consiliului parohial, precum și credincioșii parohiei.

*
* *
*

Duminică 7 noiembrie 1976, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, însoțit de P.C. Pr. Dimitrie Băloni, consilier eparhial a vizitat parohia *Balinț* din protopopiatul Lugoj pentru a binecuvînta lucrările de pictură.

Întîistătătorul eparhiei a fost întîmpinat cu un cuvînt de bunăvenire, rostit de P.C. Bujor Toma, conducătorul protopopiatului Lugoj.

După rînduiala de început săvîrșită potrivit tipicului obișnuit a fost oficiată sfînta liturghie arhierască, în cadrul căreia P.C. Părinte Ioan Bîrlănescu a fost hirotesit întru iconom stavrofor iar diaconul Nicolae Mircea o fost hirotonit preot pe seama parohiei Bucovăț, protopopiatul Timișoara.

Cuvîntul de învățătură a fost rostit de Înalt Prea Sfinția Sa și s-a referit la rosturile sfîntei cuminecături în viața credincioșilor.

După împărtășirea enorașilor și împărțirea anafurei P.C. Părinte Ioan Bîrlănescu, parohul locului, a mulțumit Înalt Prea Sfinției Sale pentru darul binecuvîntării lăcașului de închinare, pentru distincția ce i-a fost acordată, cât și credincioșilor care au contribuit la realizarea noii picturi.

În cuvîntul de răspuns Înaltul ierarh a apreciat cele realizate în parohia Balinț adresînd tuturor îndemnul de a săvîrși mai binele în continuare cu aceiași însuflețire, apoi a sfințit prinoasele aduse de credincioși și așezate în curtea bisericii.

La casa parohială s-a servit o masă comună la care au participat pe lângă oaspeți și soborul preoților, membrii Consiliului parohial, enorași și invitați.

Răspunzînd solicitării preotului și credincioșilor din parohia *Sacu*, protopopiatul Caransebeș, Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul, însoțit de P.C. Părinte Dimitrie Grama, conducătorul protopopiatului Caransebeș, a descins aici duminică 28 noiembrie 1976, pentru a săvîrși binecuvîntarea lucrărilor de renovare și zugrăvire a bisericii.

După împlinirea rînduielilor îndătinată, a urmat slujba sfintei liturghii arhieresti în cadrul căreia Prea Sfinția Sa a rostit un cuvînt de învățătură, îndemnînd pe credincioși la practicarea virtuților creștine.

Împărtășindu-se credincioșii pregătiți pentru aceasta și încheindu-se dumnezeiasca slujbă, P.C. Părinte Mihai Pop, parohul locului, a prezentat un amplu raport, evocînd momentele mai însemnate din viața parohiei. Prea Sfinția Sa a apreciat strădaniile credincioșilor după care a dat foloșitoare îndemnuri pentru o cît mai bună activitate duhovnicească și gospodărească în viața parohiei.

La sfîrșit s-a servit o agapă la care au luat parte membrii consiliului și comitetului parohial, credincioși și invitați.

Vremea vecerniei l-a găsit pe Ierarh în filia Sălbăgelul Nou, aparținătoare de parohia *Sacu*. Despre viața obștei de aici a vorbit P.C. Părinte Dimitrie Grama, iar P.C. Părinte Ioan Gorginschi din Copăcele a salutat pe Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei.

Prea Sfinția Sa a vorbit apoi credincioșilor prezenți despre grija pe care Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și Consiliul eparhial o poartă tuturor credincioșilor eparhiei, îndemnîndu-i să fie alături de preotul și parohia de care depind.

INTRĂRI ÎN CLER

Permanentei griji, ca fiecare parohie să-și dobîndească preotul legiuit, i-au răspuns și în ultima vreme un număr de nouă candidați după cum urmează :

Rusalîn Bona, absolvent al Seminarului teologic din Caransebeș a fost hirotonit diacon în 9 octombrie 1976, iar preot în ziua de 14 octombrie 1976, pe seama parohiei *Cîrnecea*, protopopiatul Oravița.

Nicolae Mircea, absolvent al Institutului teologic universitar din Sibiu, a fost hirotonit diacon în 31 octombrie 1976, iar preot în 7 noiembrie 1976, pentru parohia *Bucovăț*, protopopiatul Timișoara.

Ioan Bocicai, absolvent al Institutului teologic universitar din Sibiu, a fost hirotonit diacon în ziua de 31 octombrie 1976, iar preot în 7 noiembrie 1976, pentru parohia *Vălișoara*, protopopiatul Caransebeș.

Nicolae Ursu, absolvent al Seminarului teologic din Caransebeș, a fost hirotonit diacon în ziua de 20 noiembrie 1976, iar preot în 21 noiembrie 1976, pe seama parohiei *Bulgăruș*, protopopiatul Timișoara.

Ioan Văran, absolvent al Institutului teologic universitar din Sibiu, a fost hirotonit diacon în ziua de 1 decembrie 1976, iar preot în 4 decembrie 1976, pe seama parohiei *Bazoșul Vechi*, protopopiatul Timișoara.

Iosif Romănu, a fost hirotonit diacon în ziua de 6 decembrie 1976, iar preot în 7 decembrie 1976, pe seama parohiei *Iam*, protopopiatul Oravița.

Petru A. Văcărescu, absolvent al Institutului teologic universitar din Sibiu, a fost hirotonit diacon în ziua de 7 decembrie 1976, iar preot în 8 decembrie 1976, pe seama parohiei *Ticvanul Mic*, protopopiatul Oravița.

Alexandru Rusandu, absolvent al Institutului teologic universitar din Sibiu, a fost hirotonit diacon în ziua de 8 decembrie 1976, iar preot în 9 decembrie 1976, pe seama parohiei *Naidăș*, protopopiatul Oravița.

Petru Morariu, absolvent al Seminarului teologic din Caransebeș, a fost hirotonit diacon în ziua de 9 decembrie 1976, iar preot în 10 decembrie 1976, pe seama parohiei *Coșteiul de Sus*, protopopiatul Lugoj.

După actul hirotonirii, noii purtători ai harului preoției au rămas un timp la catedrala mitropolitană și la Centrul eparhial pentru a face obișnuita practică liturgică, pastorală și administrativă, după care au fost prezentați Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae de la care au primit prețioase și folositoare sfaturi, pentru un început de preoție pe măsura nădejilor ce au fost puse în ei.

CONFERINȚE DE ORIENTARE

Ultima conferință de orientare a preoților din anul 1976 a avut loc la sediile celor șase oficii protopopești, între 12 și 24 noiembrie.

Tema conferinței „*Cultul divin mijloc de apărare a dreptei credințe, de promovare a vieții morale și de slujire a năzuințelor omenirii contemporane*”, a fost pregătită cu grijă și din bună vreme, referatele preoților dovedind parcurgerea unei ample bibliografii, cit și actualizarea temei în referiri directe la activitatea lor pastorală și cultică.

Preoții din protopopiatele Timișoara și Lugoj au beneficiat de prezența în mijlocul lor a Prea Sfințitului Episcop-Vicar Timotei Lugojanul, iar cei din protopopiatele Deta, Caransebeș și Lugoj a P.C. Părinte prof. dr. Ioan Zăgrean de la Institutul teologic din Sibiu. Pe lângă preoții din protopopiat, la Caransebeș au participat și elevii anului V de la Seminarul teologic din localitate.

La toate protopopiatele ordinea de zi a cuprins un *Te Deum* cu predică, după care s-au deschis lucrările conferinței prin cuvântul protopopului și o introducere în tema conferinței, făcută de delegatul chiriarhal — în prima parte — iar în partea a doua, delegații muzeelor județene și ai Filialelor Arhivelor Statului din județele Timiș și Caraș-Severin au dat lămuriri privind patrimoniul cultural-național și fondul arhivistic național.

Din referatele ce au fost citite în legătură cu tema conferinței și din discuțiile ce s-au purtat pe marginea lor au putut fi desprinse următoarele concluzii :

— toate formele de cult sînt mijloace de cinstire a lui Dumnezeu și de sfințire a credincioșilor ;

— în mod indirect sînt mijloace de instruire și edificare a credincioșilor, de promovare a principiilor morale și religioase, de slujire a năzuințelor umane spre pace și bună înțelegere ;

— datoria slujitorilor Bisericii de a săvîrși cultul cu multă cuviință, pietate și rîvnă duhovnicească, evitînd rutina și inovațiile ;

— angajarea tuturor credincioșilor la săvîrșirea cultului într-o formă cît mai frumoasă și atractivă ;

— necesitatea explicării cultului prin predici cu caracter liturgic pe înțelesul tuturor ;

— cultul la ortodocșii români și contribuția adusă la promovarea unității poporului, a credincioșilor și la ridicarea conștiinței lor naționale ;

— prin săvîrșirea la timp și cu evlavie cuvenită a serviciilor divine, conform ritualului și cărților tipărite de Sfîntul Sinod, se contribuie la uniformizarea cultului, la consolidarea unității și vieții spirituale a credincioșilor.

Toate conferințele au fost urmate de agape la care au participat toți cei prezenți.

NOU AN ȘCOLAR LA SEMINARUL TEOLOGIC SPECIAL DE LA CURTEA DE ARGEȘ

Deschiderea noului an de învățămînt 1976—1977 a avut loc la Seminarul Teologic Special din Curtea de Argeș, în ziua de 17 octombrie 1976.

La această ceremonie festivă a participat, ca delegat al Prea Fericitului Patriarh Justinian, Prea Sfințitul Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, dr. Timotei Lugojanul.

Festivitatea s-a desfășurat potrivit unui program dinainte stabilit începînd cu sfința liturghie oficiată de Prea Sfințitul Arhiereu Pavel Șerpe. La sfîrșitul liturghiei, Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul a rostit un cuvînt ocazional în care a împletit explicarea succintă a evangheliei duminicale, cu importanța deschiderii unei noi etape în viața unei școli teologice în care se învață și se păzește cuvîntul lui Dumnezeu.

În acest context Prea Sfinția Sa a relevat grija pe care Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române și Sfîntul Sinod o au pentru buna funcționare a acestei școli teologice, aducînd și binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

A urmat apoi, în sala de festivități a școlii, un program artistic alcătuit din piese corale și recitări cu caracter bisericesc și patriotic — la care au asistat pe lîngă profesori, elevii și ceilalți ostenitori ai școlii, reprezentanți ai autorităților locale de stat, ai Departamentului Cultelor și alți oaspeți din localitate.

Anul școlar a fost declarat deschis de către P.Cuv. Arhimandrit Che-sarie Gheorghescu, directorul școlii, care a făcut un bilanț de realizări și proiecte de viitor, asigurînd că rîvna generală este garanția reușitei depline în munca de viitor.

După cuvântările rostite de delegatul Consiliului Popular Orășanesc și al Departamentului Cultelor, a vorbit Prea Sfințitul Episcop-Vicar dr. Timotei Lugojanul, care a subliniat înalta misiune a preoției, ca slujitoare atît lui Dumnezeu cît și credincioșilor, ea cerînd de la cei ce se pregătesc s-o îmbrățișeze cu chemare și dăruire deodată cu înțelegerea vremurilor noi, a glasului pămîntului strămoșesc, al unității de totdeauna a românilor de pe tot întinsul patriei.

Serbarea s-a încheiat cu aprobarea propunerii de a se trimite telegrame Întîistătorului Bisericii și Onoratului Departament al Cultelor, prin care să fie exprimate simțămintele entuziaste ale tuturor celor ce au fost de față.

A urmat apoi o masă oficială, în cadrul căreia s-au rostit toasturi pentru conducerea Bisericii și Statului.

EXAMEN DE CAPACITATE PREOTEASCĂ

Sesiunea de toamnă a examenului de capacitate preotească a candidaților din cuprinsul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului a avut loc în două serii, cea dintîi în zilele de 1 și 2 noiembrie 1976 și cea de-a doua în zilele de 9 și 10 noiembrie 1976.

Candidații au trecut prin fața Sinodului mitropolitan, încercînd ca prin răspunsurile date să-și dovedească gradul de însușire al cunoștințelor teologice dobîndite în școlile ce le-au urmat, cît și aptitudinile cerute unor viitori slujitori ai altarului.

La sfîrșitul examenului, toți candidații au fost declarați reușiți. Adre-sîndu-li-se în numele sinodului mitropolitan Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, a exprimat satisfacția pentru modul cum s-au prezentat și i-a îndemnat să-și îmbogățească în continuare cunoștințele, căci numai astfel vor putea răspunde tuturor exigențelor.

Cuvîntul Prea Sfințitului Episcop Visarion al Aradului, a relevat rosturile examenului de capacitate preotească în contextul îndatoririlor ce revin tinerilor preoți și a adresat îndemnul ca fiecare să se străduiască ca pregătirea teoretică de care au dat dovadă s-o transpună în practică.

În numele celor reușiți la examen au luat cuvîntul Victor Vodă și Irimia Oancea făgăduind că vor sluji cu credință lui Dumnezeu și semenilor, Bisericii și patriei.

CONSFĂTURE CU CÎNTĂREȚII BISERICEȘTI

Respectînd hotărîrea Sfințitului Sinod referitoare la introducerea și generalizarea cîntării de obște, Consiliul Eparhial a luat o serie de măsuri între care și organizarea de întruniri cu cîntăreții bisericești, factori determinanți în realizarea acestei acțiuni.

Consfătuiri asemănătoare au avut loc în cursul lunii decembrie 1976 la toate protopopiatele. Din discuțiile angajate s-a putut constata stadiul

actual al cîntării în comun. Între altele s-a reliefat faptul că în majoritatea parohiilor sînt respectate îndrumările date de a se executa cîntarea de obște.

La sfîrșit au fost date îndrumări menite să îmbunătățească continuu nivelul cîntării omofone și au fost făcute exerciții practice de cîntare în comun.

ANIVERSAREA CENTENARULUI INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI

Aniversarea a 100 de ani de la proclamarea independenței de stat a României s-a făcut cu deosebită cinste în tot cuprinsul eparhiei. În primul rînd Conferințele de orientare a preoților din luna mai a avut ca temă *Aniversarea centenarului independenței de stat a României (contribuția Bisericii Ortodoxe Române, a clerului și credincioșilor)* și a fost dezbătută prin referate și discuții care au evidențiat importanța acestui act istoric pentru dezvoltarea liberă a poporului nostru, ecoul avut în Banat și contribuția adusă de Biserică prin clerul și credincioșii ei.

Duminică 8 mai a. c. în cadrul sf. liturghii de la catedrala mitropolitană s-a oficiat un parastas pentru cei căzuți în războiul pentru Independență. După otpust a fost rostit un cuvînt comemorativ de către P. On. Pr. Ilie Maier, vicar administrativ, iar în continuare s-a celebrat Te Deum-ul în cinstea zilei de 9 mai data proclamării independenței noastre de stat. Cuvîntul comemorativ ce s-a rostit a făcut legătura cu 9 mai 1945 — ziua victoriei și independenței depline obținută la 23 August 1944.

Cu o duminică înainte, la Colecția de artă religioasă Veche a Arhiepiscopiei din incinta catedralei mitropolitane a avut loc vernisajul unei expoziții comemorative, credincioșii prezenți au ascultat cuvîntul Prea Sfințitului Episcop-Vicar Timotei Lugojanul care a deschis expoziția și au vizionat exponatele : fotografii color și alb-negru după picturile unor clasici : N. Grigorescu (Atacul de la Smîrdan, Sentinela, Prizonieri turci etc.), N. Tatarescu (Deșteptarea României), Rosenthal (România scutură lanțurile), fotocopia portretului lui Moise Groza și fotocopii după articole din presa vremii : „Familia“, „Telegraful Român“, „Biserica și Școala“ etc., studii apărute în revistele de specialitate. Au mai putut fi văzute documente originale și copii din Arhiva Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului alături de panouri cu texte semnificative aparținînd lui M. Kogălniceanu, Iulia Rotariu ș. a.

La Seminarul teologic și Școala de cîntăreți din Caransebeș au avut loc o suită de manifestări închinăte aniversării care au culminat cu o serbare la care și-au adus contribuția profesorii și elevii școlii din repertoriul căreia s-au detașat interpretările corale și recităriile de poezii. A fost organizat și un concurs „cine știe cîștigă“ pe teme și date din istoria războiului pentru independență. Au fost vizionate proiecții la epidiascop și s-au ținut conferințe cu subiecte adecvate comemorării.

Toate manifestările de mai sus au ținut să marcheze modul în care acest moment din istoria neamului este înțeles și prețuit de Biserica Ortodoxă Română, de slujitorii și credincioșii ei, urmașii celor ce, cu 100 de ani în urmă, au fost alături și s-au jertfit pentru acest mare deziderat național.

CONTRIBUȚIA PREOȚILOR, CREDINCIOȘILOR ȘI ELEVILOR SEMINARIȘTI LA LUCRĂRILE AGRICOLE DE TOAMNĂ

Condițiile climaterice excepționale ale toamnei anului 1976, au impus un efort susținut lucrătorilor din agricultură, la el participând cu în-suflețire muncitori, funcționari, elevi, studenți și ostași. Între cei ce au pus umărul pentru finalizarea muncilor agricole, au fost și preoții din eparhia Timișoarei și Caransebeșului care, prin felurite mijloace s-au alăturat eforturilor întregului popor pentru stringerea neîntârziată a recoltei.

Contribuția lor și a credincioșilor pe care îi păstoresc a înregistrat mai multe momente. Astfel, prin predici în biserică și prin convorbiri individuale directe, prin vizite la domiciliu sau prin intermediul membrilor consiliilor parohiale, preoții au îndemnat pe credincioși să-și îndeplinească îndatoririle potrivit indicațiilor comandamentelor agricole locale, cu care au păstrat permanent legătura.

Aceeași buni credincioși care de atâtea ori au dovedit jertfelnicie la construcții de biserici și case parohiale, la împodobirea lăcașurilor de închinare, contribuind astfel la păstrarea credinței străbune și a tradițiilor românești — s-au dovedit și adevărați fii ai acestui pământ strămoșesc ale cărui roade le-am adunat fără preget, lucrând cu timp și fără timp.

Alături de ei, mulți preoți au participat direct la stringerea recoltei de porumb, sfeclă și cartofi prin muncă personală, împreună cu familiile lor, între aceștia amintim: *Augustin Butaș* — Bencec; *Valeriu Corbuș* — Hodoni; *Ioan Cibian* — Borda; *Gheorghe Simu* — Gătaia; *Octavian Găvan* — Sculea; *Ioan Sucineanțu* — Șemlacul Mare; *Traian Rămneanțu* — Macedonia; *Petru Turlici* — Șipet; *Traian Iorghi* — Suștra; *Ioan Drăgan* — Curtea, din județul Timiș și: *Petru Ștefănuț* — Remetea Pogănici; *Ioan Ardean* — Duleu; *Romulus Popovici* — Brebu; *Cornel Mezinca* — Zăguzeni; *Iota Berbența* — Moceris; *Pavel Coadă* — Ciclova Montană; *Aurel Mihailovici* — Sasca; *Gheorghe Pleavă* — Comoriște ș. a. din județul Caraș-Severin.

Elevii Seminarului teologic din Caransebeș au efectuat un număr de peste 20.000 ore de muncă în cadrul unităților agricole din Valea Timișului și Caransebeș. Au sortat, încărcat și descărcat diferite produse ale centrului de legume și fructe Caransebeș și stațiunii pomicole Păltiniș, primind mulțumiri din partea beneficiarilor.

Conștiința de îndatorire cetățenească și patriotice ce le revin, preoții și credincioșii din părțile Banatului au dovedit și de această dată atașamentul lor la toate acțiunile de interes național, inițiate de Conducerea Statului nostru pentru mai binele obștesc.

COMEMORAREA PROTOPOPULUI VASILE GEORGEVICI

Împlinirea, la 20 noiembrie 1976 a 150 de ani de la moartea celui ce a fost protopopul Timișoarei, *Vasile Georgevici*, a prilejuit comemorarea ilustruului înaintaș în duminica zilei de 28 noiembrie 1976, printr-un parastas oficiat în biserica parohială din Timișoara II Fabric. Parastasul a fost săvârșit de către un sobor de preoți și în prezența numeroșilor credincioși care cercetează Biserica din această zonă a municipiului.

Un cuvânt comemorativ a fost rostit de către P.C. Părinte Ioan Gașpar, parohul locului, care a reliefat aspecte din viața și activitatea acestui zelos slujitor al altarului străbun, deopotrivă luptător pentru binele poporului și neamului lui.

După serviciul religios, la mormîntul din cimitirul parohial, s-a oficiat panahida mică și a fost depusă o coroană de flori întru cinstirea aceluia a cărui viață și fapte au rămas pildă vie pentru noi.

JUBILEUL UNUI VECHI COR BISERICESC

În ziua de duminică 19 decembrie 1976 a avut loc jubileul a 100 de ani de la înființarea corului catedralei eparhiale din Caransebeș. Festivitatea s-a desfășurat în cadrul sfintei liturghii, răspunsurile fiind date de urmașii vechiului cor caransebeșan. La sfîrșit s-a săvârșit un parastas pentru pomenirea celor peste două sute de coriști trecuți la cele veșnice.

A fost rostit un cuvînt comemorativ de către P.C. Părinte prof. Ioan Teodorovici care a subliniat aportul corului în viața religioasă a parohiei și eparhiei, precum și înalta ținută patriotică de care a dat dovadă în tot cursul activității sale. Pe lângă faptul că a îndeplinit oficiul de cor catedral încă de la începuturile sale modeste, activînd sub oblăduirea episcopului Ioan Popazu, corul a avut și un rol de seamă în păstrarea conștiinței unității naționale, strădaniile sale de a păzi intacte comorile artistice ale românilor bănățeni concretizîndu-se prin legăturile frățești întreținute cu alte coruri similare (corul „Doina” din Turnu-Severin, „Armonia” din Craiova, „Carmen” din București și vestitul cor mitropolitan din Iași, de sub conducerea lui Gavril Muzicescu) pînă la încununarea aspirațiilor de veacuri ale românilor prin unirea din 1 decembrie 1918.

După sfînta liturghie, a avut loc în sala de repetiții vizitarea unei expoziții cuprinzînd documente, fotografii și alte exponate ca mărturii ale activității corului de-a lungul a 100 de ani de existență.

În prezența coriștilor și a oaspeților, domnul prof. Gheorghe Dobreaanu, dirijorul corului, a depănat pe firul amintirilor momente din activitatea trecută și prezentă, evocînd personalități de seamă atît sub aspect artistic și muzical, cît și patriotic.

După prezentarea exponatelor de către P.C. Părinte prof. Ioan Teodorovici, protopopul Dimitrie Grama a mulțumit celor ce au organizat această festivitate, urînd coriștilor încă mulți ani de rodnică activitate.

În continuare, după masă, în cadrul vecerniei, la care a asistat Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul, corul catedral, cu cele două formații, mixtă și bărbătească, sub conducerea dl. prof. Gheorghe Dobreanu, a executat un mănunchi de colinde din mai toate părțile țării.

Prezentarea lor a fost făcută de către Prot. Dimitrie Grama, iar despre semnificația colindelor și a datinilor de Crăciun a vorbit P.C. Pr. Constantin Comșulea consilier eparhial care a transmis și felicitările Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, cu prilejul jubileului.

RECEPȚIONAREA LUCRĂRILOR DE RESTAURARE A UNUI VALOROS MONUMENT ISTORIC

Sediul protopopiatului Lugoj, aflat în imediata vecinătate a bisericii cu hramul „Adormirea Maicii Domnului“, prin vechimea sa de peste trei veacuri, servind odinioară ca han sau stație de poștalioane de unde și numele de „Hanul Poștei“, a reținut atenția multor specialiști, tradiția locală amintind că aici ar fi poposit Mihai Viteazul în drum spre Praga sau Alexandru Ioan Cuza în exilul său spre Heidelberg în 1866.

Prin grija Direcției Patrimoniului Cultural Național în anul 1975 au fost definitivate documentațiile și alocate fondurile necesare începerii lucrărilor de restaurare care au început în toamna aceluiași an.

La 30 octombrie 1976 au fost recepționate aceste lucrări de comisia instituită în acest scop.

Recepția a fost efectuată în prezența Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului însoțit de delegatul Sf. Arhiepiscopii a Timișoarei și Caransebeșului pentru probleme de monumente istorice Longin, I. Opriș și a unor delegați din partea Direcției Patrimoniului Cultural Național și Consiliul Județean Timiș și Departamentul Cultelor.

Din partea beneficiarului a fost prezent P.On. Prot. Bujor Toma, conducătorul oficiului protopopesco Lugoj și P.C. Pr. Liviu Liuba parohul locului.

Constatându-se îndeplinirea obligațiilor contractuale, s-a procedat la predarea clădirii către beneficiar, adică protopopiatului Lugoj cu indicația de a fi păstrată în condiții optime și cu responsabilitate.

Imobilul adăpostește cancelaria protopopiatului și a parohiei.

Tot aici s-a organizat o valoroasă colecție de artă veche bisericească.

Masa comună care a urmat și la care au participat toți cei prezenți la recepție, a fost prilejul de a reliefa grija pe care statul nostru o arată pentru păstrarea și conservarea valorilor care aparțin Patrimoniului Cultural Național.

ICOANĂ ÎN MOZAIC LA UNA DIN BISERICILE LUGOJULUI

Parohia Lugoj a mai recepționat o nouă lucrare, de data aceasta legată de biserica avînd hramul „Adormirea Maicii Domnului“ și aceasta valoros monument istoric.

Icoanele în frescă de pe pereții exteriori ai bisericii fiind deteriorate, consiliul parohial a hotărât și a obținut aprobările necesare pentru înlocuirea frescelor cu mozaic.

Astfel, după o machetă realizată în țară, icoana hramului de pe frontispiciul bisericii s-a efectuat în Italia cu mozaic de Murano, urmînd ca celelalte icoane să fie refăcute în anul viitor.

În cursul lunii noiembrie 1976, icoana a fost montată de către specialiști veniți din Italia.

Acest dar prețios a fost oferit de dl. prof. Iosif Constantin Drăgan din Milano-Italia, fiu al Lugojului.

Cunoscut prin activitatea sa științifică și culturală, cît și pentru dragostea ce o păstrează țării de baștină și poporului ei, promovator al cauzei ecumenismului și apropierii dintre țări și popoare — distinsul donator a oferit acest dar Bisericii în care a primit Sfînta Taina a Botezului, fiind acesta un semn al atașamentului și dragostei sale față de locurile din care a odrăslit.

TRECUT LA CELE VEȘNICE

La 21 decembrie 1976, după 37 ani de activitate și la vîrsta de 64 ani, a plecat fulgerător dintre noi P.On. Părinte *Bujor Toma*, protopopul Lugojului.

Născut la 19 mai 1912 în comuna Sudriaș, jud. Timiș, regretatul dispărut a urmat școala primară în comuna natală, liceul în Lugoj și Timișoara precum și Academia teologică din Arad.

Numit preot la data de 15 august 1939 la parohia Jabăr, protopopiatul Lugoj — după o păstorire rodnică de 16 ani a devenit, la 1 septembrie 1955 conducător al oficiului protopopesco Lugoj, pe care l-a condus cu cinste, competență și demnitate timp de 21 de ani.

Din activitatea desfășurată ca preot și protopop se evidențiază îndeplinirea cu deosebită conștiinciozitate a obligațiilor pastorale, liturgice și administrative fiind evidențiat de conducerea eparhială prin acordarea distincțiilor cuvenite preoților demni, ultima fiind aceea de iconom stavrofor. Apreciindu-i-se capacitatea și meritele a fost ales de mai multe ori membru în Adunarea Eparhială.

A fost catafalcat în biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” din Lugoj și prohodit în ziua de 23 decembrie de un sobor de preoți și diaconi avînd în frunte pe Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul.

A participat Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae, care a vorbit numeroșilor credincioși prezenți despre calitățile și personalitatea celui dispărut, activitatea sa de preot și cetățean, exprimînd profundul regret pentru pierderea unui atît de devotat slujitor al altăruui.

La cimitor au mai cuvîntat P.On. Părinte Liviu Liuba, parohul locului, și din partea credincioșilor dl. Victor Voștinariu, membru al consiliului parohial.

EPISCOPIA ARADULUI, IENOPOLEI ȘI HĂLMAGIULUI

SLUJIRE ARHIEREASCĂ

În ziua de 14 noiembrie — Prea Sfințitul Episcop Visarion, însoțit de P.C. Părinte consilier Gheorghe Bozianu, a săvârșit liturghia arhierască în parohia „Pogorirea Duhului Sfânt” din Dezna, protopopiatul Ineu. Cu acest prilej diaconul Petru Berceanu a fost hirotonit preot pe seama acestei parohii. Într-un însuflețit cuvânt Prea Sfinția Sa a îndemnat pe credincioși și pe noul lor preot să-și facă datoria deplină, devenind prin aceasta buni creștini ai Bisericii noastre strămoșești și cetățeni loiali ai patriei.

NOI SLUJITORI AI ALTARELOR

Răspunzînd chemării de a sluji lui Dumnezeu, noi candidați au primit darul hirotoniei, prin purtarea de grijă a Prea Sfințitului Episcop Visarion.

În 8 octombrie 1976, diaconul *Gheorghe Bisorca* a fost hirotonit preot pentru parohia „Sf. Nicolae” din Prăvăleni, protopopiatul Brad.

În 9 octombrie 1976, absolventul de seminar *Silviu Marian* a fost hirotonit diacon, iar în 11 octombrie 1976 — preot pentru parohia „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril” din Leauț, protopopiatul Brad.

În 11 octombrie 1976, licențiatul în teologie *Gheorghe Petrișor* a fost hirotonit diacon, iar în 12 octombrie 1976 a fost hirotonit preot pe seama parohiei „Sf. Ioan Botezătorul” din Tăgădău, protopopiatul Ineu.

În 12 octombrie 1976, absolventul de seminar *Mihai Indreica* a fost hirotonit diacon, iar în 13 octombrie 1976 — preot pentru parohia „Cuvioasa Paraschiva” din Vulceș, protopopiatul Deva.

În ziua de 15 decembrie 1976, licențiatul în teologie *Teodor Feier* a fost hirotonit diacon, iar în 16 decembrie 1976 — preot pe seama parohiei Drauț, protopopiatul Ineu.

În 16 decembrie 1976, licențiatul în teologie *Emil Munteanu* a fost hirotonit diacon, iar în ziua de 17 decembrie 1976 — preot pe seama parohiei Brănișca, protopopiatul Deva.

În 17 decembrie 1976, studentul din anul IV la Institutul teologic din Sibiu, *Octavian Dumoi* a fost hirotonit diacon, iar în ziua de 18 decembrie 1976 — preot pe seama parohiei Vărmaga, protopopiatul Deva.

În 18 decembrie 1976, studentul în anul IV al Institutului teologic din Sibiu, *Mircea Crișan* a fost hirotonit diacon, iar preot în 19 decembrie 1976, pe seama parohiei Crocna, protopopiatul Ineu.

După hirotonie noii preoți au rămas în orașul de reședință al episcopiei pentru a face practică liturgică și a se iniția în probleme de conducere a gestiunii și cancelariei parohiale. În toată această perioadă ei au fost sub directa îndrumare a Prea Sfinției Sale și a colaboratorilor apropiați, primind sfaturile necesare pentru primul lor contact cu noua activitate.

VIZITE ÎN PAROHII

Constant preocupat de felul în care se desfășoară viața bisericească în parahiile eparhiei, Prea Sfințitul Episcop Visarion a cercetat în ziua de 2 octombrie 1976 șantierul de pictură de la parohia Pecica, protopopiatul Arad, cu hramul „Sf. Trei Ierarhi”.

În aceeași zi, Prea Sfinția Sa a vizitat și lucrările de restaurare de la mănăstirea „Sf. Simion Stilpnicul” din Gai-Arad.

În ziua de 6 octombrie 1976, Prea Sfinția Sa a făcut o vizită canonică la parohia cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” din Vinga, protopopiatul Arad.

În 8 octombrie 1976, Prea Sfinția Sa a vizitat parohia „Buna Vestire” din Cladova, protopopiatul Lipova.

În ziua de 13 octombrie 1976, a avut loc vizita canonică a Prea Sfinției Sale în parohia „Buna Vestire” din Șoimoș, protopopiatul Lipova, iar în 20 octombrie 1976, vizita la mănăstirea „Hodoș-Bodrog”.

Avind ca oaspeți pe Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae al Banatului și Dl. Vasile Ignat secretarul Consiliului Popular Județean Arad, Prea Sfințitul Episcop Visarion a vizitat șantierul arheologic de la mănăstirea Bodrog în ziua de 28 octombrie 1976.

Ziua de 31 octombrie 1976 a fost închinată unei vizite la parohia „Sf. Împărați Constantin și Elena” din comuna Miniș, protopopiatul Lipova.

AIDUNAREA EPARHIALĂ A EPISCOPIEI ORTODOXE ROMÂNE A ARADULUI, IENOPOLEI ȘI HĂLMAGIULUI

Duminică 5 decembrie 1976, membrii Adunării Eparhiale a Episcopiei ortodoxe române a Aradului, Ienopolei și Hălmagiului au fost convocați în ședință ordinară.

Lucrările Adunării Eparhiale au fost precedate de un *Te Deum* săvârșit în paraclisul de la reședință de către un sobor de preoți.

După Te Deum, o delegația a Adunării eparhiale, a invitat pe Prea Sfințitul Episcop Visarion în sala de ședințe unde membrii Adunării l-au primit cu imnul arhieresc.

Prea Sfințitul Episcop Visarion a rostit apoi cuvîntul de deschidere arătînd că actuala sesiune a Adunării eparhiale va dezbate, amănunțit, înfăptuirile și evenimentele mai însemnate ale anului 1976 în viața eparhiei noastre și subliniind că la toate aceste realizări a contribuit grija și îndrumările primite atît din partea Sf. Sinod, a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, cit și a Conducerii statului nostru și a permanentei înțelegeri pe care On. Departament al Cultelor ne-a arătat-o în rezolvarea problemelor noastre.

„Planurile noastre de viitor, a spus Prea Sfințitul Episcop Visarion, sînt mai mari decît realizările anului în curs, deoarece ele se bazează pe experiența noastră a tuturor, cit și pe strădania noastră viitoare”.

S-a exprimat apoi dorința ca în anul ce vine, la mănăstirea din cartierul Gai, unde prin larga înțelegere a Conducerii puterii locale de stat s-a primit o zonă de protecție să se amenajeze un muzeu etnografic al statului cu o biserică veche de lemn și o casă țărănească din zona județului Arad. Adăugînd aceste piese reprezentative la Colecția de icoane ce există acolo, se va crea un nou punct de atracție pentru credincioșii noștri, pentru turiștii din țară și străinătate.

Planuri asemănătoare există și pentru mănăstirea Prislop din județul Hunedoara. În aceste preocupări intră și vechea mănăstire a Hodoș-Bodrogului care, în urma săpăturilor arheologice începute în acest an, s-a dovedit a fi o străveche vatră de credință și cultură a poporului nostru. Există speranțe ca în continuarea acestor lucrări de arheologie să se descopere și vechea biserică a mănăstirii.

Pentru tot acest ajutor ce l-am primit la conservarea și înfrumusețarea acestor trei obiective importante ale eparhiei noastre au fost exprimate mulțumiri respectuoase organelor centrale ale puterii de stat precum și celor locale din județul Arad și Hunedoara. Mulțumiri deosebite au fost aduse On. Departament al Cultelor, precum și tuturor acelor care ne-au ajutat în munca noastră.

De o deosebită însemnătate pentru eparhia noastră a fost hotărîrea Sfîntului Sinod Plenar din 16 noiembrie 1976, prin care Prea Cuviosul Arhimandrit Gherasim Cocoșel, starețul mănăstirii Putna, a fost ales arhiereu-vicar al eparhiei noastre. Împreună lucrarea noastră cu noul ales va îmbunătăți simțitor viața religioasă din eparhia noastră.

În semn de cinstire a vrednicilor înaintași, de pe istoricele meleaguri ale județului Hunedoara, am cerut Sf. Sinod ca noul arhiereu vicar să poarte titlul de Hunedoreanul”.

S-a mai arătat că o preocupare de mare însemnătate pentru eparhie, a fost și problema unității de credință a credincioșilor noștri, căutînd cele mai potrivite mijloace pentru rezolvarea ei.

În încheierea cuvîntării, Prea Sfințitul Episcop Visarion salută călduros pe membrii Adunării eparhiale urînd lucrărilor succes deplin.

Se dă citire, în continuare, telegramelor omagiale adresate celor care ostensec neconținut pentru înălțarea Patriei noastre pe noi culmi, conducătorii Bisericii și Statului, cit și On. Departament al Cultelor.

După depunerea, la invitația Prea Sfințitului Episcop Visarion, pe masa secretariatului a dărilor de seamă anuale ale consiliului eparhial pe sectoare, dări de seamă care au fost aprobate în ședința Consiliului eparhial din 4 decembrie 1976, s-a hotărât suspendare ședinței pentru a da posibilitate Comisiilor să-și întocmească referatele asupra dărilor de seamă.

Reluându-se ședința a fost acordat cuvântul Domnilor: dr. Miron Tabac, raportorul comisiei bisericești, Vasile Buta, raportorul comisiei culturale și Gheorghe Ciucuriță raportorul comisiei economice.

Din citirea referatelor se constată permanenta preocupare și îndrumare a Prea Sfințitului Episcop Visarion și Consiliului eparhial pentru desfășurarea întregii activități a tuturor sectoarelor. Munca desfășurată, conform planului stabilit la începutul anului 1976, a reliefat sprijinul și îndrumarea pe care Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și On. Departament al Cultelor le-au dat, precum și bunele raporturi între factorii de conducere ai eparhiei, ai parohiilor cu organele locale ale puterii de stat cit și libertatea de credință de care se bucură cultele religioase în țara noastră. Luările de cuvânt, pe marginea referatelor, au subliniat satisfacția membrilor Adunării eparhiale pentru activitatea depusă în cursul anului 1976, omagiind pe Prea Sfințitul Episcop Visarion, pentru permanenta purtare de grijă ce a acordat-o bunei desfășurări și îmbunătățiri continue a acestei activități, premiză sigură pentru noile realizări ce au fost propuse pentru anul 1977.

În încheiere, Prea Sfințitul Episcop Visarion, a mulțumit membrilor Adunării eparhiale, Consiliului eparhial și tuturor aceluia care s-au ostentat ca prin munca lor să susțină prestigiul eparhiei rezolvind, cu competență și succes, problemele care le-au fost încredințate în desfășurarea activității din anul 1976.

Prea Sfințitul Episcop Visarion, a urat tuturor celor prezenți și prin ei tuturor credincioșilor din eparhia noastră, sănătate, fericire și la mulți ani. În cinstea membrilor Adunării eparhiale, Prea Sfințitul Episcop Visarion a oferit o agapă în sala festivă a reședinței.

EXAMEN DE CAPACITATE PREOTEASCĂ

În zilele de 5—6 și 12—13 noiembrie 1976, s-au ținut la reședința eparhială două sesiuni ale examenului de capacitate preotească, pentru candidații eparhiei noastre.

La orele 9 dimineața Prea Sfinția Sa împreună cu colaboratorii apropiați a primit la reședință pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, însoțit de Prea Sfințitul Episcop-Vicar Timotei Lugojanul și de P.C. Prot. Ioan Petreună.

Examenul s-a desfășurat în sala festivă a reședinței eparhiale încheindu-se cu deplin succes obținut de candidați. Pe lângă caracterul lor specific, aceste două sesiuni au prilejuit momente de bucurie sufletească de evidențiere a sentimentelor de iubire frățească și deplină colaborare, ce unește pe Ierarhii, preoții și credincioșii Mitropoliei Banatului.

CONFERINȚE PREOTEȘTI

În ziua de 22 octombrie 1976 Întâistătătorul eparhiei a prezidat Conferința administrativă a preoților din protopopiatul Arad. Prin referatul prezentat și luările de cuvânt, pe marginea acestui referat, conferința a primit un pronunțat caracter de lucru. La concluzii Prea Sfinția Sa a îndemnat pe cei prezenți să fie neobosiți în împlinirea misiunii lor de preoți și a îndatoririlor lor de cetățeni loiali ai patriei noastre.

CONCERT DE COLINDE

În seara zilei de duminică 18 decembrie 1976, Prea Sfințitul Episcop Visarion a participat la concertul de colinde ce a avut loc în Catedrala episcopală din Arad.

Cele mai reprezentative piese ale genului, au fost executate cu măiestrie deosebită de corul Catedralei condus cu competență de apreciatul dirijor de cor P.C. Pr. Ioan Șerb.

Un mare număr de credincioși arădeni și din alte localități au ascultat cu emoție și incintare aceste veritabile perle ale folclorului religios, mesagere peste veacuri ale credinței și creației poporului român.

Prea Sfințitul Episcop Visarion a binecuvântat strădania membrilor corului, a dirijorului precum și pe credincioșii prezenți la acest concert.

Prezentarea colindelor a fost făcută de P.C. Pr. Petru Petrilă care a precizat că desfășurarea acestui concert se înscrie în tradiția corului Catedralei de a prezenta, an de an cu prilejul sărbătoririi Nașterii Domnului, un program de colinde alese. Vorbitorul a mulțumit Prea Sfinției Sale și tuturor credincioșilor pentru interesul deosebit manifestat față de acest program — menit a readuce în aria sentimentelor noastre de credință aceste frumoase piese corale.

VIZITĂ LA REȘEDINȚA EPARHIALĂ

În ziua de 25 octombrie 1976, Prea Sfinția Sa a primit vizita Dlui Răzvan Teodorescu, director adjunct al Institutului de Istorie al Artelor al Academiei de Științe Social Politice, și a Dlui prof. Nicolae Roșuț, directorul Muzeului Județean Arad. Împreună cu distinșii oaspeți, Prea Sfinția Sa a făcut o vizită de lucru la șantierul arheologic de la mănăstirea Hodoș-Bodrog. A fost constatat stadiul lucrărilor și a fost evidențiată, încă odată importanța lor istorică și documentară.

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

I. SIADBEI, *Istoria literaturii române vechi*, București, Editura Albatros, 1975.

Literatura veche a fost privită de cele mai multe ori ca cenușăreasa din poveste. Explicația trebuie căutată în faptul că oamenii o cunosc superficial, fiindcă dacă ar cunoaște-o temeinic și-ar schimba părerea greșită. Cărțile din trecutul nostru, cu limba lor veche și-nțeleaptă de care se-ndrăgostise și marele Eminescu, fie ele bisericești, istorice sau populare, sînt o comoară de frumuseți pentru cel care știe să le caute.

La noi în țară, literatura veche a fost pusă la locul care i se cuvenea, de către regretatul prof. N. Cartajan. Pe lângă istoriile literaturii vechi apărute pînă acum, merită să menționăm pe aceea de care ne ocupăm în rîndurile de față.

Autorul este un nume cunoscut din coloanele revistei *Viața Românească* de la Iași, precum și din alte publicații. El își împarte cartea în două: „perioada monumentelor de limbă” și „perioada monumentelor de cultură”.

Ne-am reținut în mod deosebit atenția capitoul care tratează despre „originile textelor românești” și în care după ce face un scurt istoric al teoriilor relative la începutul scrierii în limba română, începînd cu cea husită a lui N. Iorga, ajunge la o concluzie proprie.

Pornind de la arhaismele păstrate în primele noastre texte, precum *I' palatal* în forma *vulta* în Codicele Voronețean, în *Psaltirea SScheiană* (de 56 de ori) și *ultoriu* în *Psaltirea Voronețeană*, precum și *n' palatal* alături de altele cu *n' trecut la i, spuniu*, ca și altele, ajunge la concluzia că primele noastre texte s-au tradus în sec. XV-lea iar copiii au păstrat alături de elementul inovator și unele arhaisme ale arhetipurilor dinaintea sec. al XVI-lea, cînd limba scrisă ajunsese la un anumit grad de evoluție în tipăriturile coresienice de exemplu.

În partea doua a lucrării, împarte cîrturarii în: „Misionarii credinței” în care tratează pe mitropolitii Varlaam și Dosoftei

ai Moldovei, Teodosie Veștemianu, Ștefan și Antim Ivireanu ai Țării Românești, Simion Ștefan al Transilvaniei, precum și cîțiva episcopi și călugări tipografi, care au contribuit prin tipăriturile lor la propagarea credinței.

Referindu-se la „Misionarii națiunii” tratează despre cronicarii moldoveni începînd cu Grigore Ureche, care vorbesc în operele lor despre latinitatea și unitatea poporului nostru, dovedind un cald patriotism.

În grupa „Umanistilor” încadrează pe Udriște Năsturel, Eustratie logofătul, Spătarul Nicolae Milescu și Dimitrie Cantemir, cunosători ai limbii latine și culturii vechi; aceștia studiază fie în școlile din Polonia ca unii cronicarii moldoveni, fie la Constantinopol. Pe cronicarii munteni îi încadrează în grupul „Memorialiștilor”.

Vorbește apoi despre „Versificatorii” din epoca veche, dînd o atenție deosebită mitropolitului Dosoftei, care transpune în versuri *Psaltirea* în 1673.

În capitolul III, autorul vorbește despre „Faza tendințelor contradictorii...” (1750—1830) ocupîndu-se de curentul laburist, de versificatori și poeți și de prozatori.

Lucrarea se termină cu o notiță bibliografică și un indice de nume.

Prof. Ion Nicola

PETRU MAIOR, *Scrieri*, vol. I și II, Ediție critică de Florea Fugaru cu prefață și tabel cronologic de Maria Protase, București, Editura Minerva, 1976, 331+423 pp.

În colecția Biblioteca pentru toți (nr. 865—866) au apărut două volume ce cuprind opere ale lui Petru Maior, ilustrul învățat și vajnicul luptător ardelean, polemistul temut, care a luptat spre a demonstra originea latină a poporului și a limbii române. Primul volum cuprinde: 1. Procanonul, 2. Didahiile, 3. Istoria pentru începutul românilor în Dacia. Studiul introductiv semnat de Maria Protase este o doctă analiză a concepțiilor lui Petru Maior.

„Procanon ce cuprinde în sine cele ce sînt de lipsă spre înțelesul cel deplin și desăvîrșit al canonilor și a toată tocmeala bisericească, spre folosul mai cu samă a românilor, alcătuit și întocmit de Petru Maior, Anul de la Hristos 1783” se păstrează la Academie, în colecția de manuscrise (nr. 565)). A fost dăruit de D. A. Sturdza la 3 martie 1893 și publicat de C. Erbiceanu în Biserica Ortodoxă Română (XVIII, 1894) și apoi în extras cu titlul Procanonul lui Petru Maior. Transcris și publicat de C. Erbiceanu, București, Tipografia cărților bisericești, 1894. După C. Erbiceanu manuscrisul nu este complet. Autorul ia atitudine împotriva primatului papal (abia în 1870—1871 s-a elaborat dogma despre infailibilitatea papală).

A doua operă se intitulă: „Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți, culese de Petru Maior... La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universității Ungurești, în anul 1809”. Iată o operă importantă în istoria omilecticii românești.

A treia operă reprodușă în acest volum este „Istoria pentru începutul românilor în Dacia. Întocmită de Petru Maior protopop și la înălțatul Crăescul Consilium Locumtenențiale al Ungariei crăesca cărților revizor. La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universității Ungurești din Pesta, 1812”. În 1834 a fost reeditată de Iordache Mălinescu „secretariul Arhivei Statului în Prințipatul Moldaviei”.

Mai sînt reproduse și „Dissertație pentru literatura veche a românilor”. Petru Maior vorbește cu admirație despre scriitorii ortodocși, spunînd că „osebit bine poate nădăjdui neamul românesc de la cateheta Dimitrie Tichindeal, parohul din Becicherecul Mic și de la cei trei profesori români: Constantin Diaconovici Loga, fostul cel întii învățătoriu al shoalei românești din Peșta”, Iosif Iorgovici „a frumoseilor învățători și a filozofiei doctor N. Miuta...” (p. 329) și mai spune că „bună nădejde poate avea publicul de la cei cunoscuți întru rîvna cea către poliirea neamului românesc, preacinstiții protopresbiterii Petru Iorgovici al Oraviței... Ștefan de Athanasievici al Logoșului... Ioan Thomici al Caransebeșului... Nicolae Stoiaca de Hateg al Mehadii” (p. 330).

Volumul al doilea începe cu notele autorului la „Istorie” și „Dissertații”. Urmează apoi „Răspunsul la cîrtirea carea s-au dat asupra persoanei lui Petru Maior autorul istoriei ceii pentru începutul Românilor în Dacia. La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universității Ungariei 1814”.

Pentru întia oară apare în ediție de masă „Istoria bisericeii românilor atît acestor dincoace precum și a acelor dincolo de Dunăre. Întocmită de Petru Maior... La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universității din Peșta, Anul Domnului 1813”. Este primul tratat de istorie a Bisericii românești, Petru Maior e deci creatorul acestei discipline. A avut mult de suferit pentru această operă. Referindu-se la însuși lucrul pe care l-a întreprins, mărturisește: „Deci eu, aici, numai cît am aruncat sămînța și am făcut ceva gătire, ca altul harnic, carele s-ar apuca mai de cu bună vreme a vîrstei sale a face un lucru așa frumos, precum iaste Istoria Bisericeii Românilor, să nu să ostenească a căuta și acele, care eu le-am însemnat sau le-am descris aici. Adevărat, acela folos l-am făcut cu Istoria aceasta, cît multe monumînturi de cele ce au vecuit pînă în veacul acesta și scripturi care au ajuns la mîinile mele, să se pună afară de primejdia pieirei; nici să nu zacă de aici înainte, ascunse întru întunec, ci tuturor să fie cunoscute. Și aceia mărturisesc întru adevăr, că toate monumînturile le-am scris cu dreptate, și cele întîmplate în veacul meu cu adevărăciune și desvălit le spun” (p. 91).

Petru Maior spune că „Biserica românilor totdeauna au fost de legea grecească” (p. 112) și „după ce s-au escat împărțirea legilor” Biserica românească „pînă din vremile cele de demult au fost supusă patriarhului de la Țarigrad” (p. 113). Mai cităm o frază: „Cum că arhiereul românilor cel din Bălgrad au fost arhiepiscop și mitropolit, singure cărțile românești cele vechi, prin luterani și prin calvini tipărite în Ardeal, încă deajuns vădesc” (p. 144).

Sînt redată în continuare „Disputațiile asupra Istoriei pentru începutul Românilor în Dacia, urmate între autorul ei Petru Maior etc. și între rețențenul împotrivicul istoriei. Tălmăcite de pe latinie pe românie prin Damaschin Bojincă, Jurisconsultul Prințipatului Moldaviei, precum și în mărta crăime a Ungariei J. Advocat. În Buda, cu tipariul crăeștii tipografii a Universității Ungurești 1834”.

Volumul al doilea mai cuprinde: 1. „Ortografia română sau latino-valahică cu o cheie cu care se deschid secretele etimologiei cuvintelor”, 1819, 2. „Dialogu Pentru începutul limbei română”, 3. „Întîmplările lui Telemah fiul lui Ulise (Odiseu) întocmite de Felon arhiepiscopul Cambrei.

Acum întâi de pre limba italienească pre limba românească prefăcute de Petru Maior", 1818.

Mai sînt reproduse cîteva scrisori (după cartea Petru Maior Scrisori și documente inedite... de Nicolae Albu, București, Editura pentru literatură, 1968) și „testamentul” lui Petru Maior. La punctul 11 citim că Petru Maior în 1802 a transmis spre difuzare episcopului Vasile Moga: 1. 700 de exemplare din predicile pentru duminici și sărbători. 2. 300 de exemplare din Propovedanii. 3. 300 de Didahii. Episcopul Vasile Moga considera că scrierile lui Petru Maior pot fi difuzate printre clericii ortodocși și nu se înșela. Petru Maior era ortodox în tot ce a scris. Petru Maior a fost un precursor al actului din 1948, cînd s-a refăcut unitatea Bisericii românești din Transilvania.

Prof. Iosif E. Naghiu

VASILIE NETEA, *Pe drumul unității naționale*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1975, 278 pp.

Scriitor prodigios, neobosit cercetător istoric și literar, Vasile Netea și-a consacrat numelui printr-o foarte variată activitate publicistică, răspîndită timp de peste patru decenii prin numeroase ziare și reviste, iar cele cîteva volume apărute, de o necontestată valoare, sînt fructul unor îndelungate scormoniri prin arhive, cu o rîvnă rar întâlnită, moștenită de la marii săi înaintași din Transilvania. Acestei pasiuni a scrisului i-a imprimat un dinamism fertil un remarcabil spirit critic care l-au impus în fruntea publiciștilor și istoriografilor din generația sa. De aceea volumele sale tipărite în număr de peste cincisprezece, se citesc întotdeauna cu interes, multe fiind pledoarii temeinic argumentate pentru demonstrarea originii comune, a unității de limbă și cultură a tuturor românilor. Pledoariile acestea nescutate caracterizează întreaga sa operă istorică și publicistică.

„Istoria Memorandului”, una dintre primele sale opere istorice, nu poate fi ignorată de cei care doresc să contribuie prin lucrările lor la cunoașterea luptelor din trecutul Transilvaniei și legăturii frățești din totdeauna cu românii de peste Carpați.

Monoografia „George Barițiu”, rămîne o prețioasă sursă de informații privind activitatea multilaterală a marelui cărturar, gazetar și luptător, pe care autorul l-a proclamat „precursor al revoluției din anul 1848 din Transilvania”.

Broșura „O zi din viața Transilvaniei — 1 decembrie 1918” este un prețios document pentru evocarea marelui eveniment istoric de la Alba-Iulia, lucrare în care Vasile Netea a consemnat contribuția, oricît de redusă, a tuturor luptătorilor pentru desăvîrșirea unității noastre naționale, prin acțiuni politice și patriotice susținute în țară și străinătate.

În volumul „Lupta românilor din Transilvania, pentru libertatea națională (1848—1881)”, operă deosebit de prețioasă este descrisă minuțios, pe baza unei foarte bogate documentații, o perioadă istorică hotărîtoare pentru unirea din anul 1918: cele 16 revendicări naționale proclamate la data de 3/15 mai 1848, pe Cîmpia Libertății de la Blaj, lupta împotriva dualismului, cele două curente politice (pasivismul și activismul) și strînsa colaborare dintre luptătorii din Transilvania, Țara Românească și Moldova pentru același ideal: unirea tuturor românilor.

Ultimul său volum „Pe drumul unității naționale” cuprinde o serie de temeinice studii istorice și evocări, despre care însuși menționează în prefață: „Deși scrise și rostite în împrejurări deosebite, aceste studii sînt strîns legate între ele prin firul roșu care le străbate de la un capăt la altul: ideea originii comune a tuturor românilor locuitori în Țara Românească, Moldova și Transilvania, a continuității lor neînterupte pe teritoriul vechii Dacii, a unității de limbă și cultură. Această idee a fost timp de secole ideea fundamentală a tuturor cărturarilor și luptătorilor patrioți din toate țările românești, ea fiind mărturisită pretutindeni”.

Insemnătatea acestor coordonate istorice fundamentale și imprescriptibile se desprinde din toate cele treisprezece capitole, fie că este vorba despre Dimitrie Cantemir, Gheorghe Lazăr, Simion Bărnuțiu, Nicolae Bălcescu, Avram Iancu, Alexandru Vlahuță, A. D. Xenopol și N. Iorga sau de numeroase alte nume ilustre pomenite în legătură cu aceste capitole: Gheorghe Sincai, Petru Maior, Samuel Micu, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, C. A. Rosetti, Andrei Mureșianu, August Treboniu Laurean, Al. Papiu Ilarian, Axente Ion Sever, Andrei Șaguna, Ion Maiorescu, frații Golești, Ion Ghica, Timotei Cipariu, Gh. Bogdan-Duică, Octavian Goga și alții.

Mai multe dintre aceste studii sînt închinete evenimentelor revoluționare din anul 1848, hotărîtoare pentru viitorul politic al

Transilvaniei și celelalte posteroare cunoscute care le-au dospit și copt.

În acest sens trebuie subliniate, în mod deosebit, capitolele: „Simion Bărnuțiu luptător pentru drepturile poporului român” și „Relațiile lui N. Bălcescu cu cărturarii și luptătorii români din Transilvania”.

Nicolae Bălcescu a nutrit cele mai profunde sentimente de dragoste față de frații săi transilvăneni, manifestată prin întinse legături de colaborare și acțiuni comune de lupte prin scris și fapte, enumerate cu deosebită pregnanță de autor.

Craiul munților Avram Iancu l-a secondat de asemenea pe marele patriot muntean în zbuciumările sale revoluționare din Transilvania înfruntând împreună speranțe, decepții și riscuri dintre cele mai grave.

Revoluționar convins și om politic progresist, N. Bălcescu își pusese mari nădejdi și în colaborarea cu luptătorul pașoptist maghiar Kossuth Ludovic, pentru emanciparea politică și socială a popoarelor celor două neamuri, dar strădanii sale sincere le-a urmat o cruntă dezmințire, când a constatat cu dezamăgire că presupusul său aliat n-a voit să recunoască revendicările juste ale poporului român din Transilvania. Deși istoric reputat, N. Bălcescu nu învățase nimic din lecțiile dinaintea adânc reacționare de la Budapesta și Viena, de sub influența cărora n-a putut să se descătușeze nici Kossuth Ludovic, cu tot patosul său revoluționar.

Ultimul capitol din cartea lui Vasile Netea: „Periodicile unirii (1918—1919)”, vorbind despre publicații cunoscute de mulți contemporani încă în viață, este foarte instructiv pentru cei mai tineri, doritori să cunoască acest moment însemnat din publicistica noastră militantă. În preajma anilor 1918—1919 au apărut în Transilvania numeroase ziare și reviste. Cele dinainte (Gazeta Transilvaniei, Libertatea, Românul, Unirea și altele) suspendate de autorități în timpul războiului, au reînviat spre sfârșitul acestuia. Numai ziarul „Drapelul” de la Lugoj, condus de Valeriu Branisce, a reușit să scape din ghiarele suspendării în tot timpul marelui măcel.

Dintre noile ziare apărute în această perioadă, autorul menționează „Glasul Ardealului”, în locul „Gazetei Transilvaniei”, „Gazeta poporului”, „Banatul”, „Renașterea română”, „Tribuna Bihorului” și „Patria”, toate militând pentru înfăptuirea și apoi propășirea marelui act istoric de la 1 decembrie 1918.

Glorificând cu competență și cald patriotism epoci excepționale de însemnate din trecutul nostru istoric, volumul de studii și evocări al lui Vasile Netea este de un folos deosebit pentru toți cititorii.

Dr. Ion I. Pogana

MARIUS MOGA, *Vestigii paleocreștine în Banat*, în volumul colectiv „În memoriam Constantin Diaconoviciu”, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1974, pp. 259—266.

După ce arată că în urma retragerii aureliene legăturile daco-romanilor rămași pe meleagurile nord-dunărene cu romanitatea din sudul Dunării nu s-au întrerupt, că aceste legături „vor spori în mod simțitor odată cu instaurarea noilor condiții determinate de recucerirea unor teritorii din sudul Dunării în vremea lui Constantin cel Mare și a urmașilor săi”, că „teritoriul recucerit a constituit o excelentă bază de pătrundere în vechea Dacie nu numai pentru toate soiurile de produse romane, ci și pentru curentele de idei și cultul creștin”, că „mai mult decât Oltenia, partea sudică a Banatului, grație căilor de acces, prin regiunea muntoasă spre Transilvania, a jucat un rol important în această privință”, autorul spune că deoarece, în lista întocmită de M. Macrea, printre obiectele creștine descoperite în Banat sînt amintite citeva ale căror date de proveniență și autenticitate trebuie clasificate, se va opri asupra unora din aceste materiale, astfel: inelul de aur cu gemă descoperit la Băile Herculane în anul 1841, inelul de bronz în formă de cruce descoperit în albia riului Caraș, opaițul roman de bronz în formă de pește de la Lipova și inelul de bronz cu cruce descoperit la Sacoșul Turcesc. Sînt enumerate apoi două cruciulițe din metal alb fără ornamentație cu orificiu pentru a putea fi atîrnate, descoperite la Dubovăț, o cataramă de bronz pentru centură ornamentată cu cruce perforată descoperită la Szőreg și o cruce din metal alb, neornamentată cu orificiu pentru suspendare aflată la Virșet. În legătură cu aceste obiecte Marius Moga ține să menționeze faptul „că nu toate obiectele paleocreștine descoperite în Banat sînt acceptate ca atare de cercetătorii care le menționează... sigur creștine sînt doar piesele descoperite la Dubovăț, Szőreg și Virșet”. La care mai adaugă inelul de la Băile Herculane și opaițul de la Lipova. Locul unde au fost descoperite aceste obiecte, mai puțin cele de la Lipova și Szőreg, este sudul Banatului, recucerit de romani în

timpul lui Constantin cel Mare și a urmașilor săi, obiectele sigur creștine aparținând perioadei bizantine. „Numărul mic al acestor obiecte, ca de altfel și originea lor, se datorează noului fel de viață al populației de aici după 271, mult inferior față de cel din trecut”. Aceste obiecte provenind din importuri, au aparținut daco-romanilor și prin modestia lor denotă, ca și alte urme de cultură materială și descoperiri monetare, o „sărăcire” a populației rămasă pe loc după retragerea aureliană.

În continuare autorul se ocupă de o descoperire făcută în cursul săpăturilor arheologice din ultimii ani (1964—1973) la Tibiscum. „Este vorba de un capac de vas, din argilă... care are pe partea superioară a minierului o cruce. Lucrat la roată (urmele acesteia fiind vizibile atât în interior cât și în exterior), capacul face parte din ceramica de uz comun și are următoarele dimensiuni: diametrul 11,8 cm, diametrul minierului 3,3 cm, înălțimea capacului (inclusiv minierul) 4,6 cm, grosimea la bază 0,6 cm. Asemănător ca formă cu unul dintre tipurile de capace caracteristice de la Tibiscum, se deosebește de acestea doar prin însemnul de pe minier: o cruce cu cele patru brațe egale. Chiar și o examinare superficială a însemnului ne permite să vedem că el a fost făcut după arderea capacului. Urmele de fierăstruire, vizibile pe toate laturile celor patru brațe ale crucii, demonstrează că această operație nu a fost făcută de olarii ci de o altă persoană. Forma însemnului este atât de clară încât nu lasă nici un dubiu asupra caracterului de simbol creștin pe care îl are. Deci apartenența etnică a acestui capac nu poate fi atribuită decât daco-romanilor care continuă să locuiască la Tibiscum și după retragerea aureliană”. Capacul a fost găsit în resturile unei clădiri, în cel de al doilea nivel de locuire, despre care Marius Moga spune că „este fără îndoială vorba de un nivel datat după retragerea aureliană”. În legătură cu paleocreștinismul în Banat, autorul spune: „Descoperirile (arheologice) ... probează existența unor comunități creștine (în Banat)... Putinelor dovezi pe care le avem în legătură cu această formă de organizare li se adaugă și capacul de vas cu însemn paleocreștin descoperit la Tibiscum. Funcția pe care acest capac o îndeplinește presupune în mod firesc existența unui vas ce poate fi pus în legătură cu principala formă de manifestare a acestor primi creștini: celebrarea cultului. Am avea deci și la Tibiscum... o comunitate alcătuită

din credincioși păstrători ai culturii materiale romane. Aceștia nu puteau fi decât daco-romani”.

În încheierea studiului său, prof. M. Moga spune că: „O ultimă problemă referitoare la acest capac de vas cu însemn paleocreștin este aceea a datării. În această privință elementul de care trebuie să se țină seama în primul rând este însuși însemnul de pe minier. Crucea de la Tibiscum aparține celei mai vechi forme cunoscute până astăzi. Semnalată pentru întâia oară în Orient, unde apare între sfârșitul secolului II și începutul secolului III, după cum o dovedesc descoperirile arheologice de la Dura Europos și din Syria. În apusul imperiului roman această formă de cruce nu se răspindește decât începând din a doua jumătate a secolului IV, până la mijlocul secolului V. În orice caz, exceptând Orientul, în apus până în timpul lui Constantin cel Mare, nu se întâlnesc decât reprezentări disimulate și nu crucea. Prin urmare și însemnul paleocreștin de la Tibiscum nu poate fi datat decât după edictul de la Milano. Noua stăpânire romană în nordul Dunării a contribuit la răspîndirea acestui simbol încă la sfârșitul secolului IV, dar mai probabil la începutul secolului V e.n.”.

Nu putem încheia prezentarea acestui deosebit de interesant și de important studiu fără a nu insista și noi asupra celor două adevăruri pe care le cuprinde. De o parte dovedirea, o dată mai mult a permanenței și continuității strămoșilor noștri daco-romani pe aceste meleaguri, într-o viață socială și politică, fără îndoială mai săracă și mai puțin bine organizată, dar totuși plină de vitalitate și deplin conștientă și, de altă parte, începuturile organizării trăirii creștine. Iar în sprijinul vechimii acestei trăiri și a dovedirii existenței unei organizări bisericești încă din primele veacuri ale creștinismului, credem că poate fi menționată pe lângă obiectele paleocreștine enumerate și de prof. Marius Moga în acest studiu, și existența baptisteriului subteran de la Cenad.

În mod special, pentru cititorii revistei noastre, menționăm că între exponatele din Colecția de artă bisericească veche a Arhiepiscopiei noastre, se află și un mlaș al capacului cu cruce.

Prot. Gheorghe Geția

P. RADU și D. ONCIULESCU, *Contribuții la istoria dezvoltării învățământului din Banat*, Timișoara, 1976, 343 pp.

Trecutul învățământului românesc din Banat a constituit o preocupare încă din prima jumătate a secolului trecut. Continuată apoi de o serie de articole și referiri publicate în diferite periodice, și-a lărgit cadrul prin învățătorul Iuliu Vuia care tipărește în 1898 la Orăștie *Școlile românești bănățene în secolul al XVIII-lea*, rămasă mult timp singura lucrare în acest domeniu. Cercetările ulterioare, dar mai ales studiile apărute și cercetările efectuate în arhivele din țară și străinătate în ultimele două decenii, au deschis alte perspective cu aspecte noi. Acest material a fost studiat cu exigență științifică de profesorul dr. V. Tîrcovniciu în volumul *Contribuții la istoria învățământului românesc din Banat 1780—1918*, (Editura didactică, 1970). De asemenea, sînt prețioase informațiile ample și rigurose documentate din cartea profesorului dr. V. Popeangă: *Un secol de activitate școlară românească în părțile Aradului, 1721—1821*, (Arad, 1974).

P. Radu și D. Onciulescu, întemeiați pe o bogată bibliografie aduc, prin lucrarea ce prezentăm, o contribuție de preț la cunoașterea istoriei învățământului din Banat de la începuturile lui pînă în primul deceniu al secolului XIX. Folosind afirmația pe deplin îndreptățită a autorilor, ea constituie „încercarea de a prezenta pentru prima dată învățământul oral popular prin accentuarea dezvoltării interne proprii, a fenomenului școlar și cultural bănățean mult înaintea reformelor germane vieneze, prin viziunea materialistă a acestui fenomen, printr-o documentare nouă, inedită, a unor aspecte, prin reliefarea muncii anonime a miilor de dascăli bănățeni și prin indicarea unor probleme școlare care mai necesită documentare” (Introducere pp. III, IV).

Introducerea, care sintetizează conținutul și face înțelesă întreaga economie a studiului cu principiile ce-i stau la bază, e urmată de primul capitol privind istoria Banatului în evoluția ei. (pp. 1—22). Capitolul II tratează despre învățământul tradițional-popular, analizind caracterile esențiale ale culturii bănățene, aspectele instructiv-educative ale folclorului și realizările practice ale învățământului vieții folclorice (pp. 23—77). Sînt fără îndoială meritorii încercările din capitolul III de a înfățișa evolutiv învățământul din Banat pînă în anul 1716, cu școala de la Cenad din secolul XI, cu școlile din mănăstirile bănățene

și din tinda bisericii, cu însemnat rol cultural, cum și cele din timpul ocupației turcești despre care informațiile istorice cunoscute pînă acum, atîtea cite sînt atestă că au activat cu rezultate pozitive pe tărîm cultural. Se acordă de asemenea importanță școlilor românești de la Caransebeș și Lugoj din secolele XVI și XVII și din prima jumătate a secolului următor, care pe lîngă răspîndirea științei de carte în păturile de jos ale poporului român, întăresc conștiința originii și unității neamului (pp. 78—125).

Capitolul IV e o analiză atentă a dezvoltării învățământului organizat din granița bănățeană și din teritoriul cunoscut sub numele de „provincial” sau „civil” ce forma cea mai mare parte a provinciei, cu influențele externe și reformele vieneze, cu contribuția cărturarilor români de aici și cu uimitoarea receptivitate față de cultură a maselor populare (pp. 76—202). În capitolul V (pp. 203—334), ultimul, se cuprînce perioada reformelor întreprinse de Iosif al II-lea, modul de aplicare a cunoscutului „Ratio educationis” și regresul ce l-a urmat datorită revocării celor mai multe decrete iosefine.

Remarcăm pentru marea lor importanță, cele două sinteze care oferă prin mijlocirea cifrelor posibilitatea unei ample orientări în trecut: situația școlară din Banat în anii 1788/89, 1791/92, 1795/96 și 1801/1802 privind localitatea unde funcționează școale, limba de predare, frecvența școlarilor din anii respectivi (pp. 234—244) și tabelul armător înglobînd 707 localități din întregul Banat, cu rubricile: localitatea, prima ei mențiune documentară, cele mai vechi știri cunoscute despre școală și învățători, frecvența școlarilor și numărul caselor, cînd acestea au fost furnizate de documente.

Autorii aduc astfel un aport mult folositor la cunoașterea trecutului învățământului românesc din Banat. Considerăm că pe calea tiparului și nu a mijlocului de multiplicare de care s-a uzat, s-ar fi contribuit la o cunoaștere mai largă a unei probleme cu deosebită pondere în cadrul istoriei noastre.

Prof. Ion B. Mreșianu

NIKOLA GAVRILOVIC, *Despre un profesor de limba franceză necunoscut pînă acum la sîrbii din Ungaria la începutul secolului XIX*, studiu publicat în seria „Matica Srpska” (Extras din „Zbornik de istorie”, Belgrad, 3/1973).

Cunoscutul istoric și cercetător a raporturilor culturale sîrbo-române (ca unul ce s-a născut în Moldova Nouă din Banat, iar

astăzii activează ca profesor în cadrul Institutului de Istorie din Novisad și Beograd), dr. Nikola Gavrilović, prezintă în aceste câteva pagini o palpitantă odisee a vieții unui fost grănicer bănățean ajuns mai târziu profesor de limba franceză în orașul Panciova de lângă Belgrad.

El, vorba de Ioan Cotirleanu, familie foarte cunoscută în Mărginimea Sibiului și în Buzzaele Țării Birsei, de aceea nu e exclus ca și el să fi făcut parte din coloniștii plecații în Banat, unde s-au așezat atâtea altele în decursul secolului XVIII. Era stabilit în satul Dobrița, de lângă Alibunarul de azi, în Banat, unde conviețuiesc și acum mari comunități românești și sârbești. Părinții lui: Iovan Kotirljan alias Konstaandin" trăiseră înainte în Clisura Banatului (deci într-un ținut muntos, mai „strîmtorat”), pe teritoriul regimentului valaho-illiric, în satul Gorni de lângă Liupcova de Joss, de unde s-au mutat apoi spre șes, la teren mai roditor. Aici în Dobrița s-a născut în 1772 acest Ioan Cotirleanu. În 1796 a fost înrolat în batalionul al III-lea și trimis pe frontul austriac tocmai lângă Zürich în Elveția sub comanda arhiducelui Carol și a generalului Suvorov, unde însă armata franceză comandată de generalul Masséna l-a făcut prizonier, fapt pentru care la 25 mai 1799 e dat dispărut din controalele armatei austriece. În Franța a ajuns în familia unui mare negustor, care l-a încredințat cu supravegherea unui copil al său, iar cînd, probabil de frica măsurilor revoluționare, negustorul s-a refugiat tocmai în Marea Caraibilor, în insula St. Dominique, el a luat și pe Ioan Cotirleanu cu sine. Nu mai puțin de 18 ani a trăit fostul grănicer bănățean în aceste îndepărtate locuri, pînă ce în 1818 patronul l-a trimis pe un vapor ce pleca spre Europa să însoțească un rob oarecare. (Știm că era tocmai epoca de culme a vânzării de sclavi pentru plantațiile americane). După săptămîni de drum vaporul e atacat de niște algerieni, care-l debarcă pînă la urmă într-un port italian, lăsîndu-i liberi pe toți. Cotirleanu se duce, cum era și firesc, la Trieste, care pe vremea aceea ținea de Austria și obține permisul de întoarcere spre Banat. În drum, intrînd în Zagreb, Comandamentul militar grăniceresc îi eliberează acte de recomandare către conducerea regimentului din Panciova, unde sosește la 3 noiembrie 1819, după 20 de ani. Afînd că fusese șters din controalele armatei, Cotirleanu pleacă spre satul natal, unde a mai prins în viață pe mama sa, Aksa, pe

fratele Gheorghe și alte cîteva rude, însă casa bătrînească se înstrăinase. Cu ai săi nu se mai putea ajuta acum, căci nu mai cunoștea limba, iar întrucît nu mai lucrase agricultură, omul s-a gîndit să-și caute de trai la Panciova, mare centru comercial, cu o burghezie pornită serios spre dobîndirea de cunoștințe de carte și îndeosebi a limbilor străine. Se știe, de pildă, că negustorii macedoneni de aici și din întreaga Ungarie și Austrie a vremurilor aceleora întrețineau cele mai intense relații și schimburi economice și culturale, nu numai cu bazinul mediteranean, ci și cu centrul și vestul Europei. Este epoca de glorie a unor negustori ca bagii Petru Luca și Constantin Pop din Sibiu, frații Marcu din Brașov și alții.

După multe „certificări” din partea unor negustori pancioveni (Ștefan Damianovici și Franț Veseli), a unor negustori ai orașului, a celor din satul lui, ca și a unor ofițeri din comanda regimentului din Panciova a reieșit că în sat nu mai are rost de a rămîne, îndeosebi pentru că nu mai cunoaște limba, de aceea directorul școlii, căpitanul Justin Derbert ca și profesorul școlii de geometrie, căpitanul Zinsburg declară că Ioan Cotirleanu este capabil să predea limba franceză și că și pînă acum familiile, în care a predat, sînt mulțumite de el. De aceea Comanda militară generală din Timișoara li dă îngăduința cerută, în primăvara lui 1820. Alte amănunte despre activitatea lui ulterioară nu se mai cunosc.

Pr. prof. dr. Teodor Bodogae

CALENDARUL „CREDINȚA”, editat de Episcopia Misionară Ortodoxă Române în America, Detroit, 1976, 260 pp.

Calendarul „Credința” a apărut și în 1976 în același condiții superioare ca și cele din trecut. Cuprinsul său e bogat și însoțit de numeroase fotografii, toate armonios aranjate prin grija P.Cuv. Arhim. Bartolomeu V. Anania și dl. Gheorghe Alexe. Articolele, reportajele și cronicile se caracterizează prin claritatea expunerii cu care se adresează cititorilor ortodocși români trăitori pe alte meridiane, dar legați spiritual de neamul românesc.

Calendarul se deschide cu binecuvîntarea Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru anul 1976, an care „aduce fraților noștri români-americani și nouă, două bucurii deosebite care, judecate fiecare în parte, sînt pietre de hotăr în cronică zilelor noastre:

aniversarea a zece ani de arhipăstorie a iubitului nostru frate întru Domnul, Înalt Prea Sfințitul Victorin... și aniversarea a 200 de ani de la Declarația solemnă a Independenței Statelor Unite ale Americii...".

Urmează materialul semnat de Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin intitulat „Sensul libertății noastre” care, în legătură cu sărbătorirea bicentenarului Independenței Americii, dă relații asupra situației religioase din cuprinsul Statelor Unite și raportul în care se găsesc cultele cu autoritățile guvernamentale și legislative. Referindu-se la românii ortodocși stabiliți pe continentul american, evocă momente ale dezvoltării eparhiei misionare organizate aici și insistă asupra necesității de a fi uniți între ei.

Paginile rezervate părții calendaristice cuprind arătarea pe zile a sfinților și marilor sărbători, precum și rubrica „date memorabile” din trecutul Bisericii Ortodoxe Române, ale poporului român și Statelor Unite ale Americii, presărate cu citate din Sfinții Părinți. În continuare sînt prezentate indicații tipiconale și liste ale capitolului bisericesc din lume, ai Bisericii Ortodoxe Române, a Ortodoxiei americane, componența forurilor bisericești din cadrul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române Misionare din America și parohiile dependente.

Sub semnătura mai multor clerici din S.U.A., la care se adaugă Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, o serie de articole omagiază pe Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin cu prilejul împlinirii a zece ani de arhipăstorie. Cuvîntul introductiv al acestei părți aparține neobositului Arhim. Bartolomeu V. Anania. El se referă la „conspirația” colaboratorilor sărbătoritului, care și-au propus ca în timp ce Vlădica lor era plecat cu treburi în România, să-l aniverseze precum se cuvine, între altele prin înseși articolele calendarului, „meditații pe marginea unor probleme legate de ierarhul ortodox, de profilul și misiunea sa”, adresate „celor ce nu cunosc și trebuie să afle, celor ce știu mai puțin și trebuie să creadă mai mult, celor ce vor fi după noi și vor vrea să descifreze un capitol de istorie bisericească” și că Vlădica Victorin „ne-a fost dăruit de Dumnezeu nu pentru viața în sine a eparhiei ci și pentru restaurarea ideii de episcopat în Biserica românească a diasporei”.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului evocă credința și pietatea Vlădicului Victorin, „dobîndite în frageda tinerețe, dezvoltate în lavra Neamțului și înfrun-

mușate în Tara Sfîntă”. Citează apoi bunătatea, fidelitatea, înțelegerea, dragostea de neamul și țara de baștină, atașamentul față de Biserica strămoșească și rînduieșile ei..., calități care împodobesc chipul de ierarh al Întîistătorului Arhiepiscopiei Ortodoxe Române Misionare din America.

„Cîntorul și cîntoria sa” este articolul semnat de Arhim. dr. Vasile Vasilache. Întrebînd expresia Sfințului Grigorie al Nisei: „a fost bătrîn la tinerețe și a rămas tînăr la bătrînețe”, ne poartă pe căile vieții sărbătoritului, acordînd titlul „tînărul bătrîn” starețului de 30 de ani de la mănăstirea Neamț și „bătrînul tînăr” arhiepiscopului de azi datot cu resurse sufletești și intelectuale inepuizabile.

„Vestind Evanghelia” de Dumitru Bodale, „Îndreptător credinței” de Vasile Ignătescu, „Arhiereul altarului” de Paulin Popescu, „Prietenul copiilor” de Ioan Bugariu, „Sabia Duhului” de dr. Ștefan Slevoacă, „Virtute românească” de Nicolae Bîrsan, „Apostol al tradiției” de Nicolae Ciurea, „Chipul cărturarului” de Gheorghe Alexe și „Slujind ecumenismului” de George Chișca, sînt alte articole, pline de emoționante evocări și surprinzătoare destăinuirii ce trec în revistă și deapănă amintiri din preocupările trecute și actuale ale sărbătoritului, scoase la iveală din tainele cele mai ascunse ale sufletului și scrise cu duioșie din partea autorilor care s-au încălzit la flacăra personalității Ierarhului în al cărui anturaj trăiesc.

Partea omagială este împodobită cu fotografii reprezentînd instantanee — alb-negru — din viața și activitatea celor zece ani de arhipăstorie. Printre ele, una îl reprezintă pe sărbătorit primind cîrja arhierească din mîna Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului, delegatul Sfințului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, și alia în care cei doi ierarhi sînt primiți cu flori de credincioși veniți la hramul paraclisului de la Timișeni.

Partea a doua a calendarului poartă titlul „Cuvînt bun” și cuprinde două articole în limba română: „Bucuria de a fi creștin” a P.Cuv. Arhim. Felix Dubneac și „Preoția harului” a P.C. Părinte Remus Văleanu, urmate de alte articole în limba engleză.

Calendarul se termină cu obișnuitele înserări ale credincioșilor și cu fotografii care conturează activitatea parohiilor.

Calendarul „Credința”, prin conținutul lui plin de sevă duhovnicească, pîtruns de optimism și creator de atmosferă frățească și pace, calități ce-i dau o valoare deosebită,

contribuție și de data aceasta la cunoașterea realităților ortodoxe române de dincolo de Ocean. Cititorii calendarului, mai ales frații noștri din S.U.A. și Canada, găsesc în el o fântână plină de apă vie, care le stăpânește setea duhovnicească, le menține trează conștiința că aparțin neamului românesc și Bisericii Ortodoxe Române.

Prot. Dimitrie Băloni

TEODOR VĂRGOLICI, *Ecourile literare ale cuceririi independenței naționale*, Editura Eminescu, București, 1976, 301 pp.

Cartea începe cu un prolog (pp. 5—6), în care autorul arată că din 1877 și până astăzi, ecourile cuceririi independenței au avut o permanentă și vibrantă rezonanță în literatura română.

Datorită erudiției sale, T. Vărgolici a explorat amănunțit zona literaturii de inspirație și atitudine patriotică, reușind să adune într-o unică și amplă lucrare toate ecourile literare ale cuceririi independenței naționale.

Din cap. „Tradițiile literare ale ideii de independență națională” (p. 7—32) rezultă cu evidență că aspirația la independență a fost întotdeauna proprie românilor din toate regiunile țării. De la cei dintâi făuritori de slovă românească și până la marii cititori ai literaturii noastre din sec. al XIX-lea, această idee a fost exprimată de cronicari și mai pregnant de D. Cantemir în „Descrierea Moldovei”: „Moldovenii nu s-au lăsat înșelați (ca să-și vire grumajii în jug străin”. Ca aspect de trezire a conștiinței naționale, ideea de independență se prefigurează și în operele corifeilor Școlii Ardelene, este îmbrățișată de mișcarea din 1821, din 1848 și de scriitorii din epoca unirii. Drept concluzie, autorul conchide că „literatura română a devenit, încă de la începuturile ei, o prăgărie importantă în afirmarea idealului de independență, contribuind astfel, în mod activ, la pregătirea și înfăptuirea marelui act istoric din 1877” (p. 32).

Cucerirea independenței a avut văi ecouri și în sfera creației folclorice (p. 33—50). Sub variate aspecte, creațiile folclorice au dat expresie participării nemijlocite a maselor populare la cucerirea independenței naționale.

Ecoul lui 1877 a cunoscut o vie reverberație și în „atitudinea civică a scriitorilor” (p. 51—67). Cauza independenței a fost îmbrățișată cu totală adevănată de M. Kogălniceanu, care a arătat că „țara noastră are

misunea sa istorică de a exista liberă și independentă”. Dinamizat de conștiința sa civică, V. Alecsandri ține mai multe conferințe prin orașele din Moldova, beneficiul fiind destinat ajutorării ostașilor răniți. Sub semnul unui fierbinte patriotism, C. A. Rosetti își recheamă în țară pe fiii săi Vintilă și Horia pentru a se înrola în armata română. În timpul războiului, scriitorii din țară și străinătate, au avut un frumos comportament civic. Mulți dintre ei donează o parte din salariu „pe cât timp va ține reședul”. Poetul T. Șerbănescu a luptat la Plevna. O loială atitudine civică au avut și scriitorii junimiști. Atitudinea civică a scriitorilor români demonstrează practic că scriitorii epocii respective, ca și înaintașii lor, s-au identificat cu aspirațiile fundamentale ale poporului român, cu dezideratele majore ale vremii în care au trăit.

Autorul se ocupă și de viziunea lui M. Eminescu (p. 68—80). Ideea de independență a fost teoretizată în mod magistral de marele nostru poet. El a demonstrat că idealul independenței venea din vechime, fiind propriu poporului român în fiecare etapă din dezvoltarea sa istorică. Pentru acest ideal de veacuri s-au purtat lupte grele: „Oare Mircea I, în cei 35 de ani, Ștefan cel Mare în cei 46 de ani ai domniilor lor, au avut o altă preocupare decît neatinarea țării?”. Într-un articol apărut în „Timpul” din 17 nov. 1877, dînd replică afirmației domnești că „timpul vasalității a trecut”, Eminescu argumentează teza că țările românești n-au fost niciodată vasele vreunei puteri străine. De aceea, în final, afirmă categoric: „România nu va fi, dar nici nu a fost niciodată vasală”. Viziunea eminesciană a primit confirmarea istoriei.

Un vestit „cîntăreț al ostașilor noștri” (p. 84—92), cărora le-a închinat versuri de aleasă simțire patriotică și nobilă vibrație națională a fost V. Alecsandri. Poeziile sale patriotice au avut un vibrant ecou în inimile tuturor generațiilor, intrînd în fondul de aur al literaturii române. El a dat glas minții naționale, după cum dovedește poezia „Balcanul și Carpatul”: „Dar n-auri cum te ride și Dunărea și Marea? / Deviza ta-i sclăvia, ș-a mea — neatinarea”. Poeziile lui reflectă o realitate națională, o stare de spirit proprie epocii, fapte și însușiri morale caracteristice sufletului românesc. Ele au avut un larg răsunet, atît în timpul războiului, cît și în epocile următoare. Octavian Goga afirmă că ele își men-

țin cu aceeași prospețime „florul reînvierii naționale”.

Este arătată și prezența dinamică a lui Al. Macedonski în perioada războiului (p. 95—103). Ca și Andrei Mureșanu și Dimitrie Bolintineanu, Al. Macedonski afirmă aceeași idee a sacrificiului suprem pentru neatinarea țării, neacceptând altă soluție în alternativa sclavie sau moarte. Concomitent cu creația lirică, a desfășurat și o febrilă activitate publică. El a afirmat cu tărie că actul de la 1877 a fost înfăptuit de poporul român și nu aparține nici unei grupări politice din acel timp.

Pentru cauza războiului din 1877 s-a „unit glasul tuturor poezilor” (p. 104—118). Ei au fost cei dinții care au receptat vibrația momentului istoric, retrăind-o prin propria lor sensibilitate și retransmițând-o sub o multitudine de modalități lirice. Poeziile din timpul războiului au avut un rol activ, militant; au înflăcărat inimile, au trezit conștiințele, au dinamizat energiile. Și-au acordat lira poezi din toate generațiile. Voința națiunii noastre de a-și apăra integritatea patriei este ilustrată în versurile lui Ioan Nenițescu din poezia *Voința neamului*: „În țara noastră românească vrem înșine stăpîni să fim / Și stăpînirea țării noastre cu nimenea s-o împărțim / Și nu vrem noi, românii, fruntea în veci la nimeni s-o plecăm / Și din moșie nici o palmă, o unghie n-o să lăsăm”. Sint menționați și poeți mai puțin talentați. De la Eminescu, Alecsandri, Macedonski și pînă la aceștia, toți au înțeles însemnătatea momentului istoric, identificându-se cu aspirațiile și lupta poporului român.

În cap. „Reconstituiri epice” (p. 119—140) autorul arată că și proza conține imagini ale războiului din 1877. Sint amintiți scriitori reprezentativi ai epocii, dar în afară de operele lor cunoscute sint menționate un număr mare de alte producțiuni (lirice, epice, dramatice) semnate de autori mai puțin notorii, unele uitate cu desăvîrșire. Dacă pentru istoria literară ele sint de însemnătate modestă, pentru istorie constituie documente de mare preț.

Și teatrul românesc (p. 141—156) a avut o contribuție activă la întreținerea atmosferei de entuziasm patriotic, la dinamizarea conștiințelor și înflăcăarea inimilor pentru înfăptuirea marelui ideal al poporului nostru.

Este arătată și „solidaritatea națională a scriitorilor din Transilvania” (p. 157—171). Aceștia, prin scrisul lor, înfruntînd stăpînirea oprinatoare a imperiului austro-ungar,

au întreținut un puternic curent de interes și de adeziune pentru jertfele fraților lor de peste munți, mobilizînd conștiințele în vederea înfăptuirii idealului de unitate națională.

Conduși de „luciditate și spirit critic” (p. 172—181), scriitorii au semnalat unele aspecte care umbreau elanurile și sacrificiile datorite luptei pentru neatinare, generate de reacția claselor exploatare. Mijlocul prin care ei și-au exercitat spiritul critic a fost presa. Spirite intransigente, scriitorii n-au cruțat nici virfurile cercurilor guvernante, nici chiar pe regina Elisaveta căreia, la afirmația că poporul român este lipsit de entuziasm și optimism, Delavrancea i-a dat o demnă și fulminantă ripostă, elevînd înalte virtuți ale neamului românesc.

La cucerirea independenței a contribuit și I. L. Caragiale cu „arma sa proprie — genul satiric” (p. 182—189). Notițele sale satirice s-au resfrînt asupra dușmanului extern — Poarta Otomană. Ele au izbutit să discrediteze pe conducătorii turci în fața opiniei publice românești și să sporească încrederea în puterea de luptă a armatei române.

N-au lipsit nici „îndemnurile lui Al. Odobescu” (p. 190—196). El a pledat pentru intrarea țării noastre în acțiune, combătînd părerea lui Ion Ghica, care era pentru neutralitate. Pentru susținerea ideii sale, Al. Odobescu a dus o adevărată campanie în presă. Prin scrisul său s-a numărat printre cei mai entuziaști slujitori ai idealului de independență națională.

În lupta pentru independență un rol deosebit l-a avut și George Coșbuc (p. 198—216), cu ale sale Cîntece de viteză, în care a reunit toate poeziile care evocă istoria poporului român de la daci pînă în 1877. Are și două scrieri în proză: *Războiul pentru neatinare* și *Povestea unei coroane de oțel*, ambele apărute în 1899. Poeziile patriotice și evocările în proză se constituie ca emoționante pagini ale epopeii naționale.

Pentru Duiliu Zamfirescu (p. 217—230) războiul pentru neatinare este un moment de răscruce în istoria poporului nostru, în renașterea noastră națională și în regenerarea morală a diferitelor categorii umane și sociale. Aceasta este și ideea de bază a romanului „În război”. Eroii lui D. Zamfirescu „mor ca niște oameni ce au înțeles că deasupra lutului pieritor plutește ființa nepieritoare a patriei”.

Etapale desfășurării războiului sint reconstituite și în povestirile lui M. Sadoveanu (p. 231—239), în care se ocupă de starea sufletească a ostașilor. Povestirile sale au o semnificație accentuat socială. În aceste povestiri M. Sadoveanu reconstituie o epocă nu prin rigoarea documentului, ci prin evocarea destinelor umane.

Demne de amintit sint și schițele din război (1908) ale lui E. Gîrleanu (p. 240—244), axate pe nobila idee a umanitate. Ele se disting prin finalitatea lor morală, educativă.

Jean Bart (p. 245—250) aduce un element tematic nou la reînvierea momentelor din timpul războiului din 1877. El a pătruns în universul intim al familiilor celor plecați la război, al durerilor și dramelor trăite de cei rămași acasă. Ca ofițer de marină a scris „Războiul pe Dunăre”, în care se apreciază vitejia marinarilor români.

O întâmplare reală, petrecută în vremea războiului de neamănăstare stă la baza romanului „Papucii lui Mahmud” al lui Gala Galaction, apărut în anul 1932 (p. 251—258).

Ecoul cuceririi independenței s-a perpetuat prelung din sec. al XX-lea pînă în zilele noastre (p. 259—286). „Poezia de la 1877 a înarmat sufletele pentru războiul din 1916—1918 și a rămas în patrimoniul moral al fiecărui român”. Scrierile în proză, din păcate, nu se ridică deci parțial, iar altele deloc, la un nivel artistic satisfăcător. Rămîn cu scop strict documentar. Dramaturgia a înregistrat

mai puține realizări meritorii în direcția evocării realităților din perioada războiului pentru neamănăstare.

În paginile multor poeți și scriitori găsim „compasiune și protest față de destinul veteranilor” (p. 278—286). St. O. Iosif zugrăvește soarta acestora, lăsați pradă lipsurilor și suferințelor: „El n-are drumuri, n-are rost / El n-are nici un adăpost / Sub larga boltă înstelată / O traistă căpătli — o zdreanță”. Operele scriitorilor demonstrează profunda lor dragoste și recunoștință pentru cuceritorii independenței naționale.

Momentul istoric al cuceririi independenței a fost evocată și de scriitorii contemporani (p. 287—301). Amintim romanul *Plecău nouă din Vaslui* de N. Tăutu, în care se scoate la lumină participarea tuturor românilor la lupta pentru neamănăstare și versurile lui Al. Andrițoi: „Eroii nu ne părăsesc nicicînd / Li se aud profunzi, prin secoli, pașii / Noi trecem toți, dar ei rămîn vibrînd / Mereu contemporani cu toți urmașii”. Reexaminînd faptele și datele furnizate de documentele epocii, ei aduc o nouă viziune asupra trecutului românesc.

Cartea lui T. Vărgolici este o prețioasă contribuție, pe plan literar, la îmbogățirea uneia dintre cele mai glorioase pagini pe care cucerirea independenței a înscris-o în epopea noastră națională.

Pr. Ieremia B. Ghila

POȘTA REDACȚIEI

Indreptări

Rugăm onorații cititori ai revistei noastre a îndrepta, cu bunăvoință, următoarele erori de tipar, strecurate în articolul „Împărăția de o mie de ani” („Mileniul”) semnat de Prot. dr. Petru Deheleanu și publicat în numărul 1—4, an XXVI, ianuarie—aprilie 1976, pp. 39—48 :

Redacția

Pagina	Rîndul	În loc de	Se va citi
39	6, de jos	se spune că...	se spune — după opinia milenistă, că...
42	1, nota ⁶⁾	Le P.E. — B.A .110	Le P.E. — B. Allo
42	4, nota ⁶⁾	La Sainte tome VIII,	La sainte Bible commentée d'après la Vulgate et les textes originaux, tome VIII, Ed. II.
43, notă	12	în regi	întregi
idem	18	e cu puțință	e cu neputință
idem	5, de jos	semenul	semnul
44	4, nota ⁵⁾	Botezătorului	Botezului
idem	8, nota ⁶⁾	împărtășească	împăratească

Cititorii din străinătate pot abona revista „Mitropolia Banatului” adresîndu-se la ILEXIM Departamentul Export-Import Presă, P.O. Box 136—137 — Telex : 11226, București, strada 13 Decembrie nr. 3.

TREPT E ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

Creații tehnice originale. La Porțile de Fier. Produse noi în industria constructoare de mașini. Autoturismul 300.000. Locuințe și obiective social-culturale date în folosință. Record minier. Perspective portuare. Instalația de extras balast din Dunăre. Produsele ceramice ale Lugojului. Rezultatele unor eforturi stăruitoare. Pentru satisfacerea cerințelor crescînde ale populației. Descoperiri arheologice. Vatră dacică 406

CRONICA BISERICEAȘCĂ

Alegerea Arhiereului-Vicar al Episcopiei Aradului. Instalarea noului conducător al vicariatului ortodox român din Republica Populară Ungară. Pr. prof. dr. Ștefan Alexe, noul paroh al capelei ortodoxe române din Baden-Baden (R.F. Germania). Numiri în Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Expunere despre unele elemente orientale în liturghia ambroziană. 25 de ani de episcopat al Sanctității Sale Patriarhul Gherman al Bisericii Ortodoxe Sirbe. Întîlnire între ortodocși și anglicani. A VI-a Conferință ecumenică pentru tineret din Europa — — — — 411

NOTE ȘI COMENTARII

* * * Moment însemnat în viața Bisericii Ortodoxe — — — — 416

VIAȚA BISERICEAȘCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

Praznicul Crăciunului 1976. Datinile de Crăciun la Seminarul teologic și Școala de cîntăreți bisericești din Caransebeș. Lucrările Adunării Eparhiale. Sărbătorirea ierarhului eparhiei. Binecuvîntări de biserică. Intrări în cler. Conferințe de orientare. Noul an școlar la Seminarul teologic special de la Curtea de Argeș. Examen de capacitate preoțească. Consfătuire cu cîntăreții bisericești. Aniversarea centenarului independenței de stat a României. Contribuția preoților, credincioșilor și elevilor seminaristilor la lucrările agricole de toamnă. Comemorarea protopopului Vasile Georgevici. Jubileul unui vechi cor bisericesc. Recepționarea lucrărilor de restaurare a unui valoros monument istoric. Icoană în mozaic la una din bisericile Lugojului. Trecut la cele veșnice — — — — — 420

EPISCOPIA ARADULUI IENOPOLEI ȘI HALMAGIULUI

Slujire arhierească. Noi slujitori ai altarelor. Vizite în parohii. Adunarea Eparhială. Examen de capacitate preoțească. Conferințe preoțești. Concert de colinde. Vizite la reședința eparhială. — — — — — 436

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

I. Siadbei, *Istoria literaturii române vechi* (prof. I. Nicola). Petru Maior, *Scrieri*, vol. I și II (prof. I. E. Naghiu). Vasile Netea, *Pe drumul unității naționale* (dr. Ion I. Pogana). Marius Moga, *Vestigii paleocreștine în Banat* (prot. Gh. Geția). P. Radu și D. Onciulescu, *Contribuții la istoria dezvoltării învățămîntului din Banat* (prot. Ion B. Mureșianu). Nicola Gavrilović, *Despre un profesor de limbă franceză necunoscut pînă acum la sîrbii din Ungaria la începutul secolului* (pr. prof. dr. Teodor Bodogae). Calendarul „Credința” pe 1976 (prot. D. Băloni). Teodor Vărgolici, *Ecourile literare ale cuceririi independenței naționale* (pr. Ieremia B. Ghita). — — — — — 441

POȘTA REDACȚIEI

Indreptări — — — — — 452

441
EXPEDIERE

52419